

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Ex Libris

Don Cameron Allen

Petrarch

*Poets. of Petrarch &
Laura, and many
other curious plates*

cdh

Jac. Phil. Thomarini scriptas, videri? Sunt &c. Pithagorae
adeo pueri bibliopolarum venditorum digito illum, non
hic vest ille dicunt, qui libros dicit aut nomine Thomarini
dabit haec Cass. Hofmannus Epistolae 44. inter Reinesii
In Colomedi Operibus p. 321. dicit Fabric. Clogia Vadium Thomarini
Rhodis, ut verbo Cudori, vindicantur, quae vero dabo-
randae sunt, memento aliorum opera, indigne Thomarini
nisi videtur.

Simardum, laudatissimas pene Gallos inter Cudicarios, Petrarcha
Vitam, suo studio benignissime elaboratam, publici iuris, Gal-
re medietatem esse, Testatur Mir. Quintus deca. Epistola
altera II. 15.

IACOBI PHILIPPI
TOMASINI PATAVINI
EPISCOPI ÆMONIENSIS
PETRARCHA
REDIVIVVS.

Integram Poetæ celeberrimi Vitam Iconibus ære
cælatis exhibens.

Accessit Nobilissima Femina

LAVRÆ
BREVIS HISTORIA.

Editio altera correctæ & aucta.

Cui addita Poeta Vita

PAVLO VERGERIO, ANONYMO, IANNOZZO
MANETTO, LEONARDO ARETINO,
ET LVDOVICO BECCADELLO
Auctoribus.

Item, V. C. FORTVNII LICETI ad Epist. TOMASINI
de Petrarchæ cognominis orthographia Responsum.

PATAVII, CLIOCE

Typis Pauli Frambotti Bibliopolæ.
Superiorum permissu.

Aug 13th.

Illustrissimæ Dominae
D. DEIDAMIÆ
GAMBARÆ.

VIROLÆ TOPARCHÆ, SANGVINETI
COMITI &c.

Natalium ac Virtutum splendore Nobilissimæ.

Etrusca lyra principem, magnarum virtutum simulacrum, Eminentissimi Principis prudentissimique, inter Purpuratos Heroas dum fuit, Joannis Francisci ex Comitibus Guidii à Balneo auspiciis Illustrissimus Reuerendissimusque D. Iacobus Philippus Tomasius Aemonia Prasul suffragante fama æternitati sacrauit. Auidis eruditorum votis exceperis ne tandem posteritati deficeret, iterata quod fieri solet cura ornatorem auctioremq, meis pridem operis humanissime commisit: cuius voluntati ea fide eaque diligentia me accommodavi, ut vates ille plane rediuius LAVRA præclara virtutis comite in amplissimo uniuersi theatro inuidia securus compareat. Nec inani spe tuo, Illustrissima Domina, id factum credit is nomine: quæ ingenio supra sexum nullo non doctrine genere singulariter exculso natalium splendorem domesticis exemplis protulisti. Nota est ab omni memoria literis armisq, Italia clara gens tua magno Brixia ornamento:

in

in qua tot purpurati Ecclesiae Principes, tot militia Praefecti
 apud Summos Pontifices Augustissimosque Imperatores ma-
 gna prudentiae Virtutisq̃ laude effulserunt. MAXIMILIA-
 NVM Imperatorem bonorum ingeniorum aestimatorem opti-
 mum Ioanni Francisco Latine ac Graece docto varia imperii
 negotia credidisse, constans fama est. Inuictissimo etiam Ca-
 sari CAROLO V. strenuam e multis operam praestitit Brunorus
 vir fortissimus, non minus ingenii libertate quam fide felicis-
 simo Principi adeo gratus, ut honore pene inuidendo perue-
 nisse insignia domus Aquila ampliaret. Vbertus vero fra-
 ter posito armorum studio sacra purpura splendidus maxima
 PAULI III. Pontificis momenta secundo euentu sustinuit.
 Nec sorori Veronicæ parem inuidit natura gloriam, qua Gis-
 berri VIII. Corregii Principis coniugio illustris praeclara
 ingenii monumenta memoriae reliquit. Omitto reliquam au-
 rae stirpis propaginem, si unam commemorauerim magnani-
 mi Patris tui Comitis Annibalis erga Serenissimam Rempu-
 blicam Venetam studii alacritatem, quam nostra aetate in
 iuuanda lectissimis cohortibus patria impendio viteque di-
 scrimine luculenter declarauit. Huic Franciscus germanus
 frater summis animi dotibus nihil dissimilis, FERDINAN-
 DI SECUNDI Augustissimi Imperatoris, primum ad Ma-
 gnum Hetruriae, deinde ad Serenissimum Mantuae Duces
 Legatus, mox peractis eiusdem Imperatoris iussu apud Sum-
 mum Pontificem Urbanum VIII. summa dexteritate ma-
 gni momenti negotiis, ingenti Caesaris liberalitate, muneris
 pari fide, atq̃ splendore gesti praeium, non vulgares impe-
 rii ditiones obtinuit. Et quae non relucet in Te insignes
 Veronicæ dotes? Incredibilem nempe literarum amorem
 sum-

summa cum pietate coniunctum depredicant cruditi, mirantur ceteri, quae Domicilla Martinenga matris prudentissima diligentia candidum pectus tam varia humanarum diuinarumque disciplinarum scientia excoluit. Si, ut honestissimum Petrarchæ Lauraque nexum non minus aestimare possis, quam tueri. Quæ tua vero in omnes comitas est, Museo tuo leue hoc obsequii argumentum inseri patiaris ab eo, qui prospera qualibet ex voto apprecatus generosa familia tua deuinctissimum se clientem profectur. Patavii Cal. Ian. Anni Secularis.

Paulus Frambottus.

LECTORI BENEVOLO:

Mnibus placere cum semper arduum fuerit, tum hoc potissimum seculo, quo vel ob ingeniorum sagacitatem, vel ob censuræ licentiam,

Et pueri nasum Rhinocerotis habent:

ne mecum etiam institutum præter votum à multis sinistre accipiat, breuiter monendus de iis Lector, quæ impetratura videntur iudicii fauorem. Ea nempe unica potissimum me permouit causa, ut hunc qualemcumq; laborem fidentius adirem, ad quem inuitauit me probata hætenus plurimorum benignitas, quæ ingenii mei tentamenta antehac fuerunt excepta, iamque inchoatum opus crebris aliorum exhortationibus monitisq; in hanc faciem redactum. Nec profectò aliud postulabat PETRARCHÆ eximia Virtus, quam singulari prodidit indole, summoque decorauit ingenio. Cuius Vitam si verum boni viri speculum dixerim, nihil fortassis arrogantius dixerim. Sed neque aliter mecum statuet spero, qui summam eius constantiam in arduo Virtutis & Musarum studio inerte fuerit contemplatus, qui ad utriusque fortunæ imperus insignem animi moderationem penitus expenderit, qui veram mentis pietatem intimius perspexerit, cæterasque Summi Viri dotes; quas post exquisitam multorum diligentiam rudi penicillo mihi exprimere placuit, ne fuco sincerum illud pectus contaminarem, neue adscita sermonis pompa narrationis veritatem in fictionis suspensionem ducerem. Ea verò ut simplicissima, sic aliena esse debuit ab Elogii specie, quod iam ab omni ætate debebatur ei, quem nemo non hætenus miris laudibus extulit. Ideoque eam non solum per Species, sed minutissimè per Tempora quoque deduxi, Poetæ ipsius, quantum licuit, verbis mun-

nitam:

nitam : quæ tametsi bona fide passim inserta , nonnullis tamen temporum vetustate corruptis ex ingenio medelam adhibui . Cætera , præter ea quæ iam noti omnibus Poetæ interpretes dederunt , à Viris Eruditis & Amicis undique conquisita , suo cuique loco ingenua professione reddenda censui . Eorum sanè proluxa adeo in me fuit humanitas , ut exinde operis moles præter sententiam creuerit : cuius fastidium varietate , ad legentis ingenium & argumenti genium necessaria , temperatum arbitror . Quin ipsorum , eam expertum me fateor sollicitudinem , ut operi iam confecto Auctarium accesserit . Cuius tenuitatem etsi facile agnoscerem , hoc interea specimen Amicorum expectationi diutius protrahere nolui ; quorum symbolis auctius aliquando , & cultius mitiorem forsan eruditorum censuram subiturum sperabam : quod secundis hisce curis de LAVRÆ natalibus præcipue contigit . Quanquam nec ego hæc ad famam , sed aliorum potius obsequium , quibus inter publicas occupationes qualicunq; studio animum ac voluntatem priuatim præbere debui . Tuum erit , Benigne Lector , hæc quo emittuntur candore interpretari , ut honestis conatibus in posterum vires addas .

✱ ✱

LAV-

L A V R E N T I V S P I G N O R I V S

JACOBO PHILIPPO TOMASINO

Canonico S. Mariae in Vantio, & Cænobiarchæ,
Viro admodum Reuerendo.

Imirum debebunt tibi æternum , mi
TOMASINE, tum exteri, tum Patavini nostri, cum & calamo Tu, & per
te viriculo nobilis calcographus Hieronymus David, expresseritis ambo
Illustrium Virorum qua facies, qua
mores. Nobile sanè inuentum, cuius
auctorem statuit Plinius doctissimum,
quem appellant, Togatorum M. Terentium Varronem,
Lib xxxv. Cap. ii. illis verbis. *Imaginum amorem flagrasse
quondam testes sunt, & Atticus ille Ciceronis edito de his volumine,
& M. Varro benignissimo inuento, insertis voluminum suorum fecunditati non nominibus tantum septingentorum Illustrium, sed &
aliquo modo Imaginibus, &c.* quò (ut hoc etiam obiter no-
tem) videntur pertingere Libri, quos Hebdomades, vel de
Imaginibus laudat Gellius Lib. iii. c. x. & xii. At quanto
benignius inuentum hoc tuum? in quo non nomina tantum,
neque imagines aliquo modo, sed & nomina, & acta, &
virtutum specimina, & oris lineamenta proponuntur orbi
uniuerso spectanda. Maçte Virtute Vir Reuerende, per
quem factum est, ut non solum pictoris artificio delectemur,
sed etiam commemoratione hominum præclarorum,
& cognitione formarum. Neque verò labori isti tuo non
erit sua reposita laus, & constituta utilitas. Habent enim

Vi-

Virorum Clarorum vultus eam vim, ut excitent ad obeunda præclara facinora. De se hoc testatur Vir Clarissimus, & qui literas Græcas primus illustrare conatus est, Leonardus Aretinus, in Commentario M. S. quem penes me habeo. *Ego quoque licet puer ab illa manu exulum captus, in Castellum Quarata (nam id quoque exules tenebant) adductus sum, & quia puer eram, non cum aliis captiuis, sed in honestiore quodam carceris cubiculo asseruabar. erat autem in ipso cubiculo picta Francisci Petrarchæ imago, quam ego quotidie aspiciens incredibili ardore studiorum eius incendebar.* Hæc ille. Tu Petrarcham tuum adornare perge, ut habeant nostri Adolescentes penè domesticum monitorem, qui illos excitet ad præclara quæque capeffenda. Habemus enim nos in Collibus suburbanis, (quod pulcherrima Urbium Florentia nobis inuideat,) ossa & cineres illius Viri, ad cuius tumulum confluunt turmatim ex ultima usque Europa examina Apum Philologicarum, studiosi Adolescentes. Tu interim

*Cui cura Deos, secretaque Celi
Nosse fuit, quem non stellarum Aegyptia Memphis
Aequarit visu, numerisque moventibus astra*

dispice quæso, quidnam causæ fuerit, quod & Petrarcha & Dantes, uterque Patria caruerit, ut inuidiosè etiam conqueritur Gabriel Simeonius, ille veterum monumentorum peregrinus indagator. Vale.

Domi. Die xvii. Nouembris, quo Patauium nostrum è domestico Plaustro Hadriaco Tridente deturbatum conquieuit in sinu (ò fuerit æternum!) Veneræ libertatis M. DC. XXIX. Bellona & Libitina inuicem funera procurantibus.

AD A V T O R E M.

DEcora nympha, præscius Daphnes suæ
 Cui Cynthius nomen dedit,
 Idea vatis incliti, quam candidus
 Amauit & fleuit simul,
 Pectus pudicum, certa quod penitè Fides
 Infedit, & triplex Charis.
 Ecquid Poetæ diua non debes tuo
 Cuius beata munere
 Calcas velocis horridas æui minas,
 Lethesque torpidum chaos?
 Sed Tu venuste carminis Tusci parens,
 Ocelle Musarum vigil,
 Pincerna meri nectaris Permessidos,
 Quod Hippocrene suggerit,
 Amata nomen Laura si cedit Tibi,
 Si vinnulisque versibus,
 Quas TOMASINO gratias reddes tuo,
 Pollente cuius alite
 Subuectus, & felicitis ingeni rotis
 Virum per ora duceris?
 Illi omne punctum rursus acceptum refers,
Vitamque cum fama trahis.

"Amoris ergò festinabat
Io. Veslingius Mindanus, Eques,
Anat. & Chir. Prof. Ord.
Patavii An. c | o | c x x v.

AD

AD EVNDEM.

C Vi Patriam invidit variæ discordia gentis,
Vixque pepercerunt Arnus & ipsa Thetis,
Excepit puerum, nutriuit GALLIA Musis,
Et cultum Latio reddidit ore virum.
Ille renascentem Romæ Tuscisq̃ue nitorem
Attulit: Exilii fructus utrinque fuit.
I Sors, sparge minas claris inimica Poetis.
Ingenio superest ecce PETRARCHA suo!
Dum triplici Lauro casti nectuntur amores,
Stat tibi perpetuum Carmine, LAVRA, decus.
Imber edax tumulum longo licet atterat ævo,
In chartis Vates his rediuvius erit.

*Observantia symbolam
deproperabat*
IO. RHODIVS.

IN-

INDEX CAPITVM.

Cap.		Pag.
	P Roloquium.	1
I.	Poeta Patria, Natales, Parentes.	3
II.	Constitutio corporis, & Mores animi.	8
III.	Edncatio, & Studia.	11
IV.	Ingenii praestantia.	16
V.	Eloquentia, & Poesis.	19
VI.	Egregia ingenii Monumenta.	22
VII.	PETRARCHAE Opera M.S. in Bibliotheca Vatic.	29
VIII.	Census eorum qui Vatis vitam conscripserunt, quique eiusdem Opera Commentariis illustrarunt.	35
IX.	Vindicta tutelares.	39
X.	Honores, & in primis Laurea ex Poesi parata.	43
XI.	Necessitudo cum Literatis.	54
XII.	Existimatio apud Principes, & alios.	59
XIII.	Serenissima Reip. Veneta affectus in fidem & obsequium Poetae.	68
XIV.	Poeta secessus in Vallem Clausam.	75
XV.	Affectus in Lauram eiusdem.	81
XVI.	LAURAE Vita, & Encomia.	89
XVII.	LAURAE de Sado effigies.	107
XVIII.	Iustina de Lewis Perotta cultus in Petrarcham.	108
XIX.	De Solitudine Mediolanensi, & Parmensi.	112
XX.	Arquade Collis Vicus, & Petrarca Domicilium.	116
XXI.	Mythologia Iconum eodem spectantium.	131
XXII.	Posteritas.	142
XXIII.	Summa Vatis Pietas.	145
XXIV.	Senectus, Obitus, & Funus.	149
XXV.	Monumenta Petrarca vivo et defuncto posita: Elogia eidem à Viris Clar. concionnata.	160
XXVI.	Diuini Vatis Sepulchri violati Historia.	168

Fran-

FRANCISCI PETRARCHÆ VITA *Paulo Vergerio*
auctore.

175

Eadem Auctoris incerti.

185

Petrarcha Vita Iannozzi Manetti opera.

195

Item à Leonardo Aretino conscripta.

207

Eadem Ludouici Beccadelli studio.

213

FRANCISCVS PETRARCHA FLOR.
PHILOSOPHVS POETA ET ORATOR.

FRANCISCI PETRARCHÆ VITA.

PRÆLOQVIUM.

DELINEATA, utcunq̃ue valuimus T. LIVII
Patauini Vitā, gradum facimus ad illustran-
dā FRANCISCI PETRARCHÆ memo-
riam, nominis illius splendore meritò pro-
uocati. Nec sanè mihi quicquam carius fuit,
quàm post Historici Principis monumenta,
PETRARCHÆ Poetarum & Oratorum cui
fui Phœnicis gloriam propagare. Ille aureo Augusti seculo,
literarum decus: hic ferreo Poetarum propemodum extin-
ctorum odor. Exstant Patauij eiusdem insignia pleraq̃; Monu-
menta: extat etiam Bibliotheca, quam ipsemet Ecclesiæ Cat-
hedrali dono tradidit; nec paucæ Inscriptiones. Visitur &
Arquadæ sepulchrum eius marmoreū cum effigie ænea, Do-
musque studiorum illius conscia, non secus ac illa Neronis
aurea, celebranda. Quam ut Exteri, vel ab ultimis terrarum
Orbis partibus Lyceum nostrum adeuntes, maiori fructu lu-
strent, dum præclarissima quæque Urbis & Agri Patauini Mo-
numenta studiosè conquirunt, spectandam hoc in Opere da-
bimus uniuersis. Interea gemina, curiose Lector, in ipso ope-
ris limine fruiere FRANCISCI PETRARCHÆ Effigie, quā
Tibi exhibemus, qua licuit solertia è vetustis tabellis expres-
sam. Diuersam quidem, sed tempore, non sculptoris arbi-
trio. Primam debeo humanitati *Leonis Allatii* Viri Cl. nostri

A

200

pro adinuandas literas, ad dignitatem, & gloriam, ad summa omnia, atque in primis Eminentiſſimi Cardinalis, DISCIPULI MAXIMI Musarum Fautoris patrocinium naſſi, quæ olim apud ASCANIVM COLUMNAM S. R. E. Cardinalem è viuo FRANCISCO PETRARCHAE IUNI tum iuuenis vultu delineata, cucullo rubro laurea fronde insignito ſpectabatur. Alteram prouectioris, è Bibliothecæ Vaticanæ Petrarchæ Poemate in membranis Ann. M. D. XVI. Manuscripto in 4. numero 3198. depromptam, benignè mecum comunicauit Vir Nobiliſſimus, eximiſque literarũ cultor *Cassianus de Puerto* Eques Anno 1630. Die xxxi. Ianuarij. Quam cucullo rubro parte interiori, quæ frontē regit, coloris impluuiari seu fuliginis, subiectarumque violacea elegantiſſimè inibi depicta addidit. Iconũ quidē hanc diuerſitatē nõnulli ſubmonuerũt. Quæ etiãſi, primo intuitu aliqua videtur; Si quis tamē poſteriorē cū nummiſmate à nobis cup. 24. exhibito diligenter conferat, ea admodum erit exigua, & quæ Pictorum licentia aſcribi poterit. Quin & huic non diſſimilis eſt in vetuſtiſſima tabula apud Nobiliſſ. Virum Hieronymum Gualdum Petrarchæ effigies ſcitè depicta cum hac ſubſcriptione: FRANCISCVS PETRARCHA LAVREATVS. Nec ſane vllus fermè Italiæ locus Muſis dicatus, qui viuum Petrarchæ ſimulacrum non contineat. Sed & Vini cum Viri illuſtres Cinus I. C. Petrarcha, Boccacius, Guidus Caualcante Patriarcham Aquileienſem viſitarent ab eo benigne excepti, maiori in illos ſtudio in ſacello D. Nicolai propè Cathedralem depingi curauit. Cinus iudicis loco, Petrarcha, qui mira elegantiâ ſuos amores deſcripſerat, cū altero ad dextram ſcribæ officio fungitur; extra ſepta pro ruſtico Boccacium poni curauit, qui contra religioſos, atque adeo amicos agreſtis fuit. Hebræum vero Guidus Caualcante referebat, vt ſub homine Florentino ſœneratores eius vrbiſ ciues notarentur; Pancirolò auctore lib. 2. de cl. Legum Interpretibus. Nunc Deo auſpice in eius VITAM primis coloribus adumbrandam calaminum ducemur.

POE-

POETÆ

PATRIA, NATALES, PARENTES,

Cap. I.

PRANCISCVS PERRARCHA Photbinechar, Malarum corculum, priscae eruditionis decus, litterarum delictum, omnium seculorum memoria dignus, varijs fortunæ casibus perpetuò agitatus, sub hoc tandem nostro Patavino cælo in huius Verbis perennitatem quiet. Hæc veluti in portu otio literario indulget, tranquillam hæc senectam egit. Nimirum ex amplissimo Canonico tum Maioris Ecclesiæ Collegio fuit, & albo Patavinorum Civium ascriptus ob merita, quæ dum recens ipse recepto, & in eius Virrutes ac Mores illibatos attentius inquirere, facere minimè possum, quin totus in eius radios defixus obstupescam. Occurrit eius mihi Patria primo loco, & Soli Natalis splendor. Non enim Florentiæ, sed Arctij ex præclaris, utriusque parentibus, Perrarcha Parenzo, & Brigida (vel ut alijs placet) Leta ex Canigiana Familia natus Anno circæ cccc. lxxi. Die Lunæ xi. i. Calendis Augusti seu vigesimo Iulij, quo primum tempore

Aurora in roseis fulgebat lutea bigis.

Et si vero Natalis hic dies non solum aliorum, sed fida quoque ipsius Poetæ, relatione satis sit certus: non parum tamè hæc difficultates initio mihi iniecit eiusdem ad Posteritatem de origine, vita, conversatione, & studiorum suorum successu Epistola cum reliquis operibus Venetijs Anno 1591. vulgata, in qua refertur ille *Arctij in exilium natus Anno 1304. die Lunæ ad auroram Calendis Augusti*: stipulantibus in vita Perrarchæ Antonio Tempio Iudice Patavino, & Silitano Venæfco

A 2

In-

Interprete Poematum Petrarchæ. Neque aliter hanc Epistolam editio Basiliensis typis Sebastiani Hærici Patri emissâ Anno 1554. totidem verbis exhibet. Ac tantum hæc aliquamdiu valuit apud multos opinio, ut eam quoque publico Petrarchæ Elogio sub ipsius effigie Patauî in Aula Præfecturæ vulgo Gigantea descripto hisce verbis propagari libuerit.

FRANCISCVS PETRARCHA FLORENTINVS NATVS EST ANNO CIO. dccc. iiii. PRIMA AVGVSTI, &c.

Verùm, si vnus hic Petrarchæ textus ad alios ipsius perscriptis literis æqual lance expendatur, leuior, certè, hic deprehendatur error, quam qui Historicis vltèrius cruce[m] figere valeat. Quid enim hisce libri octauî Epistola prima ad Boccacium Tricini ad Auroram xiiii. Calendis Augusti perscripta apertius? Scito enim, & sciant, si qui erunt, qui tam hamilem, non fastidiant originem scire, me Anno atatis huius vltima, quæ ab illo, qui hanc mihi spem tribuit IESV CHRISTO, & initium traxit, & nomen Millesimo trecentesimo quarto, Die Luna vigesima Iulij illucescente, commodum aurora, in Aretina Vrbe, in Vico, qui Hortus dicitur, natum esse. Quæ dies apud nostros publica & insignis est nota, ea scilicet quod exules nostri, qui se Aretium, Bononiamque contulerant, hinc illinc contractis in unum exercitibus, armati die illa, & ipsa fermè qua nascebar hora, antequam sol iugis montium erumperet, ad portas primæ venerunt, si qua fors fauisset, ferro exilium vlturi, isque aduentus, etsi inefficax fuerit, quia tam magnis motibus, & ingenti omnia terrore concusserat, nescio quidem, an adhuc est memoria hostium elapsus, sed vsque ad hos proximos annos, vulgò percelebris fuit. Hac eadem bodie & Luna dies. & vigesimus est Iulij, Annus qui tunc erat quartus, nunc sextus & sexagesimus est. Epistola etiã octaua eiusdem libri ad eundem Boccacium hunc diem ipsum sibi Natalem trãsisisse lætatur. Hunc autem diem Iulij fuisse vigesimum D. Margaritæ sacrum, & Florentinorum de Gebellinis victoria clarum, auctores sunt omni fide maiores Villanus Historiæ Florentinæ lib. vii. Cap. 72. & Scipio Ammiratus lib. 4. pag. 171. Verisimile igitur non Auctoris negligentia, sed librari-
riorum

riorum festinatione in Epistola ad Posteritatē numerum XI I I
fuisse omisum. Quint Papinius Massonus in Vita Petrarchæ
Lutetiæ 1587 impressa pag. 12. ex Epistola ad Posteritatem si-
gnatē nominat XI I I. Calendas Augusti. Vetus quoque, vt
suis Eruditis. DD. *Iosephus Maria Suardius* Episcopus Vasonus
me monuit literis, in Eminentissimi Cardinalis FRANCISCI
BARBERINI Bibliotheca Vitæ Petrarchæ Scriptor, sed Boc-
cacio Iunior, vigesimum Iulij diem Poetæ Natalem constituit:
quamvis & ibidē antiquus alter Calendas Augusti approbet.
Nec sanè alius diei Lunæ vbique, etiam in Epistola ad Poster-
itatem, expressæ conueniebat numerus, quàm Iulij vigesimus,
si omnes diligenter euoluerimus Ephemerides, quæ Augusti
Calendas eius Anni 1304 Saturno siue Sabbatho assignant.
Verissima igitur atq; eruditis probata hæc firmo talo stet sen-
tentia, quam Cardanus & Lucas Gauricus Episcopus Geopho-
nensis Astrologiæ Antistites suæ prædictionis primum posue-
re fundamentum. Quorum quidem fides si forte nonnullis in
minima inquirentibus poterit esse suspecta, ea certe Hiero-
nymo Squarciarico, Alexandro Vellutello, Io. Baptistæ Ges-
ualdo, alijsque Petrarchæ expositoribus neutiquam detra-
henda. Cæterum, ne & hi Patriæ studio affectui plusculum
dedisse videantur, audiamus cisalpinum Vossium Historiæ ve-
ritatis vbique sectatorem Eruditi de Historicis Lat. Commē-
tarij lib. 111. cap. I. de hoc nostro ita differentem: *Tantus Vir*
circa Ancisam seu Incisam Florentini Agri vicum patre Florentino
exule natus fuit XI I I. Kal. Sextilis Anno 1304. non Anno ccc. ccc.
xl. vt ineptè editum est apud Gualterum Burlaum libro de Vitis Phi-
losophorum. Et si is profectò error Burleo verti vitio nequit, qui ipse
seculo ante id tempus floruit, ac Petrarcha aqualis fuit. At claruit Pe-
trarcha Anno 1340 & proximis Annis xxxv. Egregium sanè Viri
eruditissimi iudicium, in quo tamen, salua ipsius auctoritate,
hoc vnum desiderari posse videtur, quod Ancisam Poetæ pa-
triam tradiderit, haud dubiè fama hac ab alijs Scriptoribus
accepta, quibus ille fuis dum pergrauiores literarum occu-

pationes ad alios Auctores non potuit diuertere. Notum enim Ancisam Oppidum Florentia xlii duntaxat milliaribus diffitum: Vbi eius parentibus in exilium missis morari minime licuit. Partium enim aduersarum odio coacti sunt extorres à patrijs laribus longius amoti.

Diuerſa exilia & diuerſas quarere terras.

Parentes itaque ipſius cum alijs Aretij exilij ſedem ſibi delegerunt. Quò in loco ipſemet Poeta in Epistoſis ad Boccacium & ad Poſteritatem ſe ortum prodidit. Hoc ipſum teſtatur Domus, quæ Diuino Vati incunabula præbuit, maximo aduenarum concuſſu celebris, cuius meminit Squarciaficus perhibens decreto publico vetitum fuiſſe ne ædium Patronus antiquam ſpeciem immutaret aut ampliaret, quemadmodum teſtatur Poeta ipſe rerum Senilium Lib. 13. Epist. ad Ioannem Aretium. Quibus hoc quidem acceſſit venerationis, quod Petrarchæ cognomen meruerint. Sententiæ noſtræ vt probatori ſidem aſtruit, quod memoria accepimus Petrarchæ aliquando Aretium accedenti uniuerſam ciuitatem ſolemniter occuriſſe. Quod cæteroquin honoris, nulli præterquam Principi aut Ciui de patria ſingulariter merito ea ætate exhiberi ſolebat. Eius porro Parentibus exilium peperere diuerſa, quæ tum vigeant, factionum ſtudia. Dum enim Florentina Reſpublica tunc temporis inteſtinis ſeditionibus acriter iactaretur, ciueſque inuicem dimicantes duas illam ſeciſſent in partes, quarum altera Alborum, Nigrorum altera dicebatur, cœpere in peius omnia, ac retro ſublapſa ferri. Ea de re Nigri qui diutius exulabant inopinato aduentu dominio Reipublicæ potiſ, aduerſæ partis potentiam contundere, totiſque labefactare viribus ſunt enixi. Sic Albis deiectis partim, partim ab Vrbe proſcriptis, eorundem bona ſiſco deuoluta protinus venundabantur. Alborum fortunam tunc ſequebatur Petrarcha Parentius clariffimus Reformationum ſcriba, qui cum ſæuientem inimicorum rabiem ferre non poſſet, vna cum vxore Brigida Canigiana potiſ cognomine fortaiſſis quam nomine Le-

ra Aretium se recepit, ibique auctus est filio, qui de Patris nomine, *Petrarcha* cognomen accepit: *Franciscus* enim *Petrarcha* filius initio dictus vulgo Checco, ut in eius vita auctor est Leonardus Aretinus, mox FRANCISCUS PETRARCHA nominatus est passim. Nomen sanè ex omine, propter singularem Poetae isto saeculo eruditionem. PETRARCHA enim Arabibus est *Patriarcha*, quemadmodum me docuit Cl. Vir D. Ioannes Veslingius Eques Hierosolymitanus, & Anatomiae atq; Pharmaciae in Patauino Gymnasio Professor eximius, qui in Aegypto Illustrissimorum D.D. Aloysij Cornelij & Ioan. Donati Consulum Venetorum quinquennium Medicus linguas variè excoluit. Alij quidem vernaculo *ermone* appellatum ferunt Petrarcho di Parenzo; nonnulli Petrarcho: scriptor vitae Petrarchae latinus, quem forsitan non iniuria Xicchonem Polentonem mihi diximus, Patrem Petrum Petraconem nominat, ut in utroque deprehendi Manuscripto. Et certè Leonardus Aretinus narrat, quod ipsius Pater fuerit Petrarcho, Parenzj verò nomen Auo tribuit. Plurimos autem etiam nostra aetate Aui ac Parentis nomen præferre non vsque nouum est. Hac ipsa aetate Paula Canigiana Thadeo Barberino Marito filium tulit Mapheum, à quo primum nomen traxit Urbanus VIII. Sum. Pontifex Poetarum nostri æui Princeps: ut nullum sit dubium quin Petrarcha nobilissimae Familiae Barberinorum iure sanguinis fuerit coniunctus. Sed enim ea fativis erat, ut idè exilij paterni calamitates pateretur, necdum in lucem editus. Parum quoque abfuit, quin Mater eius grauissimis partus doloribus afflictata concidisset, ipsomet Petrarcha teste, ut non obstetricum modò, sed & Medicorum iudicio diu exanimis haberetur. Fratrem habuit Gerardum, qui in religiosam Carthusianorum familiam secessit, ibique in Coenobio Materino propè Massiliam honorificè vixit; ut ex Petrarchae scriptis passim constat. Nequè yllos præterea; multo minus sorores. Ut vel hinc demirari subeat Squarciaficum in Philelphi, nescio quod, de Poetae Sorore co-

mentum adeo fuisse facilem. Insignia ipsius gentilitia trabe sub stella nituisse memorat Gauges de Gozze de Insignibus familiarum.

Hic Poetae nostri Ortus, hi Parentes, quos dum vigent literæ, nulla si libet mortalium memoria.

CONSTITVTIO CORPORIS, ET MO-

RES ANIMI.

Cap. II.

OBELIVVS & felici planè constitutione fidorum PETRARCHA temperamentum optimum sortitus est. Affulsit illi nempe Sol, quem vebat Leo in Oriente positus, à quo pulchritudinem eximiam hausit: ob idque staturâ mediocris, aut paulò superior, plena facie, rotundis membris, & in senectute ad crassitudinem vergentibus, viuacibus oculis fuit, è quibus, ut de Augusto Suetonijs, emicarent radij quidam eximie maiestatis ac vigoris, qui præstans illius ingenium, singularem ac propè diuinam sapiëntiam, omnibus aperirent. De quo quidè Thomas de Garbo Medicus subtilissimus iuramento affirmavit, se nò vidisse corpus magis sanum aut melioris constitutionis. Ad peregrinationes etiam paratum finxit Mercurius in signo igneo, igneque mente præditum & cælesti. Audiatur ipse sua in Epistola ea de rescribens: *Corpus iuueni, non magnarum virium, sed multa dexteritatis obtigerat: forma non gloriorexcellenti, sed quæ placere viridioribus annis posset, colore virido inter candidum, & nigrum,*

PETRARCHA Redundans.

grum, & uisibilibus oculis, & uisa per longum tempus aderrima, qui praeter spem supra sexagesimum aetatis annum me destituit, ut indignanti mihi ad ocularem confugiendum esset auxilium: tota aetate sanissimum corpus senectus inuaserat, & solita morborum acie circumuenit. Oris eius Maiestatem Squarraficus etiam sic expressit in eiusdem Vita. Erat facie pulchra, & eleganti, oculi uiuaces, ut coruscantes scintilla, intuitus sapientia plenus, quo vigor representabatur & grauitas. & paulo inferius. Fuit Venerabilis in aspectu, & maestas quadam inerat, ut ipsum uidentes induceret, etiam qui eum non cognoscerent solo tamen uisu reuerendam & sapientissimum indicarent. Quod exemplo quoque facili comprobari potest. Scribit enim Iosephus Brunnus Mediolanensis in suo nescio quo Panegyrico, quod cum PETRARCHA semel esset Mediolani in aula Dominorum Vicecomitum, inter multos purpuratos & nobiles Viros, Galeacium, qui tunc Dominus erat, imposuisse filio, qui primus postea Dux Mediolani fuit, adhuc puero, ut sapientia eum de astantibus ostenderet. Puellum oculis tunc inde uultus FRANCISCVM adiuisse & manu apprehendisse & patri cum omnium admiratione monstrasse. Quid ab hominibus? (exclamat subinde Brunnus) cum à pueris eius cognosceretur aspectus? Subiicit his idem Auctor Petrarchae mores, & ultra progreditur in haec uerba: *Conuersatio eius honesta & incunda omnibus extitit, ut multas moribus ab eo discederet. Oculi non deformes, sed uiuaces. Visus adeo firmus & acer, ut sexagenarius literas etiam minutissimas legeret, nullo uisus oculis praesidio. Corpus habuit dexterrimum usque ad senectutem, qua pinguescere cepit. In fine apoplectico morbo plurimum torquebatur. Memoria dignum est, non leui prudentiae argumento, quod Poeta Epist. I. lib. VII. Senil. ut fatetur ipse, iuuenilibus annis incanuerit: propterea canities, qua nescio unde iam inde ab annis tenerioribus caput adolescentis inuaserat, rara licet; qua cum prima ueniens lanugine albicansi vertice uerendum nescio quid haberet, ut quidam dixeret, & tamen adhuc oris habitum honestaret mihi, tam eatenus inuicunda, quod ea saltem in parte iuuenili, quo gaudebam, aduersaretur aspectui. Quid his immoror? Fuere mores eius iuuenili-*
beri,

beri, suaves adeo, nihil ut iis exposci candidius, liberalius, suavius posset. Maiores ille venerari, pares dulci comitate complecti, obsequium Principibus ultro præbere, suauiter omnia peragere, Amicorum necessitudinibus ingenua quadam alacritate occurrere, in aulis Principum sui amorem omnibus instillare. Procul aberat ab omni fastu, sensit superbiam in aliis, non in se, & cum paruus fuerit, semper minor iudicio suo fuit, ut ipsissimis eius verbis hic utar, silentii ac solitudinis præcipuus cultor, diuitiarum contemptor eximius, non quod illas non cuperet, ut cæteri, sed quod curas & labores, quibus illæ parantur, odisset maximè. Quamobrem cum ijs abundare plurimum posset, ijs contentus fuit, quas satis sibi fore duxit: Norat enim vera illa esse Claudiani:

*Ipsa quidem Virtus pretium sibi solaque lætæ
Fortuna secura nitet, nec fascibus ullis
Erigitur, plausum petit clarescere vulgi.
Nil opis externa cupiens, nil indiga laudis,
Diuitiis animosa suis, immotaque cunctis
Casibus, ex alta mortalia despicit arce.*

Tenui quoque victu, & vulgaribus cibus vitam egit lætius, quam cum exquisitissimis dapibus omnes Apicii successores. Habebat potissimum in deliciis arborum fructus, ob idque maximè ut igniculos libidinis extingueret quoad eius posset. Scribit ille scilicet de seipso. *Amore acerrimo, sed unico, & honesto in adolescentia laboravi, & diutius laborassem, nisi iam tepestentem ignem mors acerba, sed utilis extinxisset. Libidinum me prorsus expertem dicere posse, optarem quidem, sed si dicam mentiar. Hoc secure dixerim, me quamquam furore ætatis, & complexionibus ad id raptum, vilitatem illam tamen semper animo execratum. Mox verò ad quadragesimum annum appropinquans, dum adhuc, & caloris satis esset, & virium, non solum factum illud obscænum, sed eius memoriam omnem sic abieci, quasi nunquam feminam aspexissem, quod inter primas felicitates meas memoro, Deo gratias agens, qui me adhuc integrum & vigentem tam vili & mihi semper odioso seruitio liberavit.*

Traxit Hæc ille, & nos alibi alia, vbi de amore eiusdem erga
 LAVRAM differemus. Cæterum vt reliquos mores eius adum-
 brem. Magni vir animi & cōstantis fuit: nihil ille trepidare,
 timere nihil: aduersus omnes casus hilari & erecta fronte ob-
 uiam ire. Ad amicitias propensus, amicorum multitudine le-
 tabatur. Religionis ac pietatis studio vitam cum priuinis cæli-
 bem adamauit, Honorem etiam, & Gloriam, atque adeo li-
 bertatem ipsam, sic prorsus, impatiens seruitutis, vt multos
 etiam eorum, quos valdè diligeret, effugerit, *tantusque illi*
inerat (vt ipsemet scribit) *Libertatis amor, ut cuius vel nomen ip-*
sū libertati vel esse illi contrarium videretur, omni studio declinaret.
 Attamen non ita libertatis fuit studiosus, quin boni publici
 causa Principibus suam probarit operam, licet tempore per-
 exiguo, quod totum ipse septimestri circumscripsit. Vnum
 nempe mensem hibernum dedit stabiliendæ inter Veneros &
 Genuenses paci; tres æstiuos in Germania pro conciliandæ
 vnione inter Vicecomitem & Carolum IV. Imperatorem; toti-
 dem hibernos in Gallia tribuit gratulando Regi Ioanni è cu-
 stodia demisso à Rege Britannia. Hos ille mores ex optima
 corporis constitutione nactus est, quos postea varia scientia-
 rum notitia, summo studio, iugique labore partis, excoluit,
 & perfecit.

EDVCATIO, ET STVDIA.

Cap. III.

ATVS Aretii PETRARCHA septem inibi men-
 sium spatio fuit. Amicorum enim Nobilium
 precibus reuocata ab exilio Mater cum filio
 rus paternū adiit, cui Ancisa nomen in agro
 Florentino ad XI I I I. ab Vrbe lapidem sita.
 Eius mihi rei testis ipsemet Petrarcha, qui
 clarè; *Primum, inquit, illum vixit annum, ne-*
que integrum Aretii ægi, vbi in lucem Natura me protulerat, sex se-
quentes

quentes Antifio paternum in rure, supra Florentiam quatuordecim pas-
 sum millibus reuocata ab exilio genitrix. Hic ille primam solitu-
 dinis auram hausit, qua semper delectatus est. Mirum dictum.
 In ciuitate ortus, rus adducitur. Inter aulas Sacrorum Anti-
 fritam Auinione cultus, Vallis Clausæ recessibus sese abdit.
 Mactus demum honoribus, totique terrarum Orbi notissimus,
 in Arquadæ secessu vitam, vti cœperat, terminare voluit.
 Ancisa relictâ, Pisas delatus vna cum Matre Arni ferè vortici-
 bus absorptus est tenerimus puer. Iuuat hæc ipsius calculo
 comprobare: *Ferebatur puellus praualei cuiusdam iuuenis dexte-
 ra pannis cœuolucus, & non alius, quam Metabus Camillam, nodoso
 de stipite pendentem ne periclitaretur, baiulabatur. Sed in transitu
 Arni fluminis equis lapsu pedis genuflectitur, & iuuenis ille, in cuius
 dextera tenebatur, labitur, & dum sibi creditum onus saluare nititur
 propè violentia gurgitis submergitur. Degit aliquamdiu Pisis, ibi-
 que sedulam primis Grammaticæ rudimentis operam dedit.
 Græcas literas hausit à quodam Barlaamo Calabro, postea vt
 notat ipse Episcopo. Mouit eo quoque tempore lapidem,
 quod aiunt, omnem FRANCISCI Pater, vt ab exilio reuocaretur;
 sed frustra. Quamobrem aliò cum filio cogitans Auinio-
 nem accessit, vbi tum Summus Pontifex vna cum Purpurato-
 rum Curia morabatur. At iter illud parum utrique feliciter
 cessit. Simul ac enim ingressi nauem, ut suas secum faculta-
 tes commodius adsportaret, soluere è portu, misceri pelagus
 turbinibus & procellis cœpit. Aquarum illi gurgitibus op-
 primuntur, quassatur primum, mox & frangitur nauis, sed au-
 ra secunda demum feliciter aspirante Auinionem appellant.
 Ibi Pater FRANCISEVM literarum amore flagrantem liberali-
 bus studiis totum addixit. Hinc ille de prima studiorum suo-
 rum ratione sua in epistola candidè ac disertè: *Octauum Annũ
 Pisis, nonum ac deinceps in Gallia Trasalpina ad Lauam Rhodani ri-
 pam Auinio urbi nomen: vbi Romanus Pontifex &c. Ibi igitur vento-
 sisimi annis ad ripam pueritiam sub parentibus, ac deinde sub vani-
 tatibus meis adolefcentiam totam egi, non tamen sine magnis digres-
 sionibus.**

sonibus. Nam hoc tempore Carpentoras ciuitas parua, & illi ad orientem proxima, quadriennio integro me habuit, inque his duabus aliquantulum Grammatica, Dialectica, ac Rhetorica quantum atas potuit, didici, quantum scilicet in scholis disci solet, quod quantulum sit, charissime lector intelligis. & pergit de studijs suis reliquis ordine tradere, quæ subnecto. Inde ad montem Pessulanum, legum ad studium profectus quadriennium ibi alterum; inde Bononiã, & ibi triennium expendi, & totum Iuris Civilis corpus audiui, futurus magni profectus adolescens, ut multi opinabantur, si cæpto insisterem. Ego verò studium illud omne destitui, mox ut me parentum cura destituit, non quia legum mihi non placeret auctoritas, quæ absque dubia magna est, & Romana antiquitatis plena, qua delector, sed quia earum usus nequitia hominum deprauatur. Itaque piguit perdiscere, quo inhonestè uti nollem, & honestè vix possem, & si vellem, puritas inscitia tribuenda esset. Præceptores habuit cl. Viros, & hos inter Io. CALDERINVM Bononiensem, & BARTHOLOMAEVM de OSSA I. C. præclarissimos. In monte Pessulano audiuit Ioan. Andream & Cinum Sigisbuldum Pistoriensem Iurisprudentiam ibi publicè profitentes, quibus cum summa necessitudine coniunctus vixit. Quin Cinus ab humaniorum literarum studiis non abhorrens, FRANCISCVM unicè diligebat. Quamobrem otio quoties abundabat illius suauitate captus eum secum ad colloquia sæpissimè admittebat, & inter priuatas literarum altercationes identidem hortabatur, ut inceptum studiorum curriculum persequeretur. Cui tamen ille, Poesi, & Eloquentiæ magis addictus, tale responsum reddere consuevit: Studium, ad quod me hortaris, seruile officium reputo, & mancipium omnibus se præstat, qui illo vtuntur: & si paterna non foret reuerentia, si post me curreret, (quia libertate nri curio) non acceptarem. Quis est qui non dicat, hæc iura venalia esse, & ad bene recteque viuendum longè aliis studiis esse inferiora? Quid ad faciendum virum bonum ista conueniunt? Sed quis non videt ad virtutem consequendam nihil pertinere? Sed cupidum magis, mendacem, iracundumque hominem reddunt. Quid mihi est De aqua arcenda
dispu-

disputare? Quid De suicidio? Quid si ancillæ patris in fructibus censetur? Quid si quis legata persolui teneatur. Quam etiam si testamentum septem testibus caruerit, executioni mandetur; cum ista & legum latoribus luculenter explicata sint. Vos vestris commendationibus omnia perueritis, sunt commendata super commenta, quæ in dies huius legis scribantur, ut iam euenerit ex hoc, id quod ait Comicus, ut intelligendo nihil intelligant. Sed ut dignitate tua, & paterno amoris morem geram, persequar, & tempus non contriuisse ostendam. Quamobrem nulla unquam ratione potuit à mitioribus studiis auocari, etsi Mathematicis disciplinis incubuerit aliquando, ut indicat initium Epistolæ Boccacio scriptæ lib. 1. x. Seniliū. Imò tanto ferebatur in amoeniores literas studio, ut nullis etiam Patris minis ab illis potuerit auelli. Is enim Bononiam cum perrexisset videndi filii causa, Poetas & Oratores Latinos ipsi creptos rogo tradidit excaulescens: Virgilium tamen & Ciceronem solos incolumes vix precibus obtinuit Vates noster, qui iam senex amicis sæpe historiam repetit. Quo verò apud Monspelienses fuerit loco hic noster, ex Achille Gassaro apparet, cuius hæc verba Epitome Chronicorū Aetat. vi. An. 1336. Cinus, Paulus Perusinus legistæ; Otradius, Matthæus Siluaticus, Nicolaus Rhegio, Medici, Franciscus Petrarca Poeta; & S. Rocchus infans, ex Monte Pelsulano florent. Interea vigesimum primum cum attigisset annum matrem amittit, cuius obitū quam lugeret maritus anno sequenti satis cedit. Atque hic prima fuit liberioris studii occasio, rebus nepe domesticis consulturus patrios lates xx i. ætatis anno reuifit, quæ de causa ipsemet verba faciens: Itaque secundum & vigesimum annum agens domum redi, domum (inquit) voco. Auinionense illud exilium, ubi ab infantia mea, sine fueram. Habet enim consuetudo proximam vim naturæ. Ibi ergo iam nesci ego, & familiaritas mea à magnis viris expeti cæperat. & quæ sequuntur. Nec tamen curis domesticis inuolutus, Eloquentiæ vel Poeseos studiū intermisit. Sed iis in dies magis ac magis addictus, tantū in utraque profecit, quantum profuisse palam loco suo, & capite

pitae faciemus : Veritatis magis quàm auctoritatis studiosum
fuisse abundè ostendunt hæc ipsiusmet ad Card. Ioa. de Co-
lumnæ verba : *Daemulabamur Roma sola . meam quidam ob ambu-
Landi Peripateticum morem nassi , placet natura , monitisque meis
apertissimus est . Et opinantibus quædam placent , alia autem minima-
nan etenim fictas amo , sed verum . Itaque nunc Peripateticus , nunc
Stoicus sum , intendum Academicus , sepe autem nihil horum , quoties
quicquam occurrit apud eos , quod vera ac bonis fidei adversum su-
perfici more sit . Et paulo post : Denique sic philosophemur , ut (quod
Philosophia nomen importat) sapientiam amemus . Vera quidem Dei
sapientia CHRISTUS est . Ne verè philosophemur , ille in primis
amandus nobis , atque colendus est : Sic finis omnes , quod ante om-
nia Christianismus : Sic philosophica , sic poetica , sic historias lega-
mus , ut semper ad aurem cordis Evangelium CHRISTI sonet , quo
uno satis docti ac felices simus . Adeo magna ingenia libertati ad-
dicta nullius se mancipari parumur opinioni . Hinc variarum
rerum cupiditate flagrans à IACOBO COLUMNA Lombe-
tienti Episcopo in Vasconiam ducitur , & sub collibus Pyre-
neis ætatem duxit . Inde rediens cum eiusdem fratre Ioa.
de COLUMNA Cardinale multos annos suavisimè vixit Sub
idem tempus Gallias , & Germaniam peragrarè voluit , vidit-
que ea in peregrinatione Parisios , inquirendi cupidus quid ea
tempestate de illa vrbe verum , quid fabulosum narraretur ,
motus fuisse incredibili habitantium multitudine , & stu-
diosorum , quæ humanam penè fidem superare videbatur ; in
primis vero Eruditorum hominum , qui rei literariæ ea ætate
dictaturam exercebant . Rogatus à me per literas hac de re
Lutetia , Die xxv. Aug. 1634. sic respondit Consultis . Vir Io.
Bourdelotius : *In ipso Virtutis & veritatis ore nihil tunc temporis
frequentius , quàm meros opiliones & subsequos eos nuncupandas ,
qui non rinulis ex aquis legibus Parisiensibus deductis , aut ipso fonte
lacte maduerant , quod alibi per scruposas enigmatum ambages &
gryphorum flexuosos labyrinthos illic manu ductione tutissimum sine
mentis contentione discebatur . Addebat præstantissimos eius artifices ,
quibus**

quibus etiam ipsa natura inuidiam faciebat, ut si quid ubique terrarum vanibat, addita dictione operis Parisini pretium intenderetur. Verum ut redeam ad Petrarcham: inde Romam reuersus, pretiosa quæque antiquitatum monumeta ibidem lustrauit oculis, & mente contemplatus est vetera summi illius Imperii decora, iniuria temporis ac hostium immanitate disiecta. Auinionem regressus Roma, inibi aliquandiu claruit prædictis Clarissimis & Humanissimis Viris Iacobo & Ioānni de Columna longè carissimus, apud quos iuuentutis florem inter Musarum oblectamenta transegit. De Petrarchæ peregrinatione Paganinus Gaudentius de peregrinatione philosophica cap. VII. consulatur.

INGENII PRÆSTANTIA.

Cap. IV.

INTER cæteras animi dotes prope innumeras, quibus claruit PETRARCHA noster, ingenij præstantia sic effulsit, vt eius diuinitatem admirarentur omnes, monumentis æternum victuris transmissam ad posteros & probatam. Siquidem is reflorescentis literaturæ, latinæque linguæ horrenda nescio qua barbarie obsitæ, ac penè sepultæ, affertor & instaurator fuisse dicitur Viris doctis, quorum è numero se cumprimis audiendum Desiderius prodit: *Reflorescentis eloquentiæ Princeps apud Italos videtur fuisse Franciscus Petrar-cha, sua ætate celebris ac magnus, nunc vix est in manibus. Ingenium ardens, magna rerum cognitio, nec mediocris eloquendi vis. E quibus intelligi facile potest, ornamenta illa innumera, quæ dicendi Magistro (à quo Philosophia abesse nequit) & necessaria, & propria sunt, Petrarchæ cumulatè adfuisse. Quod verò rarò illum in manibus esse videamus, id petulantia, ignauia, & inscitia sæculi tribuendum duxerim, quo corrupto aures*

aures teretes & religiosas, verborum volubilitate demulcere, quam sententiarum pondere prensare consuetum magis. Sanè nostrum hunc enuntiatissimæ naris & acerrimi iudicij virum multa & in se & in alijs desiderasse, aliam quoque sua in mente conditam habuisse eloquentiæ speciem, quam exprimere nec ille, nec alijs promissum hætenus, c libro quo de sua ipsius, & aliorum ignorantia grauitè & accuratè disputat, apertissimè liquet. Quod nec Ludouicus Viues vir in omni literatura singularis, nec Franciscus Floridus præcoci, ac elegantissimi ingenij, suis in censuris dissimularunt, vt ex eorundem elogijs constabit, quæ loco suo proprio producemus. Illud omnino de Petrarchæ ingenio alicubi proditum accepimus, quod dum ephœbus adhuc literis operam daret in scholis præceptores eius sic illius præstantiam admirari solerent, vt in illo diuinum aliquid intuentes persæpe patri dicerent. *Tonos beatum reputamus Petrarcha, quandoquidem filium ad omnes disciplinas capeßendas promptum genuisti.* Cæterum quale FRANCISCVS ingenium sortitus à natura fuerit hisce verbis ille expressit in epist. ad Posteritatem: *Fuit mihi vt corpus sic ingenium magis pollens dexteritate, quam viribus. Itaque multa mihi facilia cogitatu, quæ exsecutione difficilia prætermisi.* Et ibidem: *Ingenio fui æquo potius, quam acuto, ad omne bonum & salubre studium apto, sed ad moralem præcipuè Philosophiam, & ad Poeticam prono. Quam processu temporis neglexi, sacris literis delectatus, in quibus sensi dulcedinem abditam, quam aliquando contemseram, poeticis litteris non nisi ad ornatum reservatis.* Quibus studijs caperetur specialiùs alijs ostendit inibi, quæ subnecto: *Incubui vnicè inter multa ad notitiam vetustatis, quoniam mihi atas ista displicuit, vt, nisi me amor charorum in diuersum traheret, quolibet atate natus esse optauerim, & hanc obliuisci nisus animo me alijs semper inserere.* Historicis itaque delectatus sum, non minus tamen offensus eorum discordia, secutus in dubio, quo me vel verisimilitudo, vel scribentium traxit auctoritas. Atque in hoc literarum genere familiares tibi fuisse fatetur passim præ omnibus Virgilium, deinde Horatiũ;

B

Ho-

Homertum etiam tanti fecit, ut ex Græcia impetratum à Nicolao Siozero Imperatoris Interprete suis sumptibus in latinum conuerteretur curaretur. Inter Philosophos ciuiles post M. Tullium ipsi in delicijs erat Seneca. Inter Philosophos Plato: Lilius inter Historicos: Inter Theologos D. Augustinus, cuius *Confessionem* sibi à Cardinale Columna donatam circumferebat, posthabito D. Hieronymo, quem ipsi mulei commendabant. Sed de eius ingenio ad Poësin pronò audiendi etiam alij, & in his Io. Iacobus Canis. Pat. I. C. qui in libello *de modo in iure standi* impresso An. 1476. curis à legum studio alienis adscribit, quod Poeta in eo parum profecerit, hæc verbis: *Nec Propertius aut Tibullus amoribus inminas iuriconsultis emicuit: Eandemque ob causam Franc. Petrarca de sua Laura dic. ac nocte cogitans, quamquam urgente patre, nequaquam profecit in Legibus.* Iudicium sanè nimis leuè, imò à veritate alienum, cum biennio post Lauræ primum inuenisset. Verius longè atque æquius Petrus Lotichius Pat. I. Bibliothecæ Poeticæ: *A teneris curis unice Virgilios & Ciceroni operum daret, magnam ob carmenis, quantum non exiguum exhibebat, industriam, de se eruditis excitauit expectationem.* Verbo dicam, tanta fuit illius acuminis magnitudo, tanta rerum humanarum, diuinarumque scientia, nihil ut effet memoratu dignum, quod eū fugeret, nihil de quo nō iucundè minus, quā subtiliter disputaret, Vt non immerito de ipso in vita, quem superius adduxi, Anonymus ille MS: *Multa quidem legit, multa cognouit, omnia inuestigauit.* Inde factū, ut quò maior quisquis esset in Curia Pontificis, eò studiosius affectaret Virum hunc præclarissimum apud se habere, & virtutis eius splendore longè clarissimo lares suos proprios decorare. Nec tamen Apollinem sic habuit fauentem, quia ei nubes obtenderet linorabijs natus, qui vel ingenij malitia, vel bonarum literarum inscirtia Poetam, quem non assequerantur, de Magicis artibus non modo insectarentur, sed & reum agerent, propter frequentem Virgilij lectionem, de cuius *Magia à Grammaticis sparsa circumferuntur varia.* Ille vero inte-

integritatis, & ingenij fulgore tenebriones ita discussit, ita repressit, ut vel inde plus claritatis eius nomini accesserit. Quod ex Capite de Existimatione apud Principes ac Amicitia cum Literatis vberius apparebit. Hoc saltem velum evidentissimum innocentie argumentum minime prætereundum censui, quod ipse Lib. I. Senil. Epist. III. Cardinali Talavando adducit: *Non credo profecto Magnum Pontifex, quem secretarium vult, nec scelestis operam dare carminibus, quem interioris thalami arcano dignum, & sacris aptum censet epistolis. Magnas tibi pro tantis honoribus, nec minores pro tali errore deposito, grates ago.*

ELOQVENTIA ET POESIS.

Cap. V.

Primus omnium PETRARCHA fuit qui felici ingenij sui ductu extorres dudum è Latio politiores literas, & dispersas vnum in locum coegit, & bono quasi in lumine collocavit. Irruentibus enim Barbaris hinc inde in Latium puræ Latinitatis elegans commercium obsoleverat, ob eam causam maximè quod res esset cum barbaris, parique fati Etruscæ linguæ decor omnis excidisset, nec eius reparandi spes aliunde vlla se prodere videretur. Seditionum quidem urbanarum & civilium bellorum iactura nunquam adeo sèuire credebatur posse, ut una cum concordia & libertate literæ interirent. Cum par hostibus lingua, parque elegantia foret, ususque per atrociam castra, omnemque armorum strepitum fecundæ latinitatis peculiaris. At verò cum Gothicis, & Hunnis nihil, quod ad linguæ cultum attineret, commune, nihil diuiduum erat Latio, quod ab his usque ad Theodosij tempora summa vi inuadere inausum esset: eaque calamitas usque ad Petrarchæ seculum perduravit. Si quidem

is latinæ linguæ pariter, & Etruscæ facultatem amplexus, utrâque constituere planè & certis adornare numeris flaganter cepit: quod & perfecit tanta ingenij solertia, duriora molliendo, & singulari suauitate varijs modis flectendo numeros, ut enatam dudum ac vixdum efflorescentem Eloquentiâ ingenticultura, ad absolutæ maturitatis fructum, summumq; adeo exactæ elegantix fastigium perduxerit. Vidit id sola etiam fama, maximo meritorum argumento, licet PETRARCHÆ opera nunquam vidisset Eruditi sæculi monstrum Iulius Scaliger, cuius hoc luculentissimum de nostro Poeta extat testimonium Poetices lib. VI. Cap. IV. PETRARCHA ex luteola barbarie os calo attollere ausus est. Cuius, quemadmodum diximus alibi, quod nihil videre licuerit, eius viri castigationes, sicut & alia multa, relinquam studiosis. Audiatur hic Vossius de Historicis Latinis Lib. III. Cap. I. & quid huius de Viri eximij eloquentia scripserit, expendatur: *Recensuimus ingentem eorum turbam, penes quos iam inde ab excessu Antonini Philosophi usq; ad Imperium Caroli IV. undecim & amplius seculis historica res stetit in Occidente. Constitunt autem illi historia quasi senectutem: sed ita ut ipsi quoque gradibus quibusdam distinguantur: atq; alij pertineant quasi ad primam, hoc est, crudam viridemque senectutem, qualem Charonti tribuit diuinus poeta: alij ad ultimam, hoc est, decrepitam planè, & capularem senectam: alij quasi in confinio amborum, & magis illis & minùs his, vietam quandam, & tardigemulam habeant eloquentiam. Deinceps verò agendum est nobis de temporibus non paullo felicioribus Caroli IV. Imp. qui regere cepit Anno 1346 atque imperiū tenuit Annis 32. Sanè cum extrema Ludouici Bauari atate, tum præcipuè sub hoc Carolo studiorum humaniorum, & deserte orationis instaurari cepit. Laus ea in primis debetur Eximio Viro FRANCISCO PETRARCHA qui litteras à multo auo misere sepultas è Gothicis tumultis excitauit: ut iure optimo de eo ait Paulus Iouius in Elogijs Doct. Virorum. Idemque iudicium est Leandri in Italia, Scaligeri in Arte Poetica, & cuius non? Loquatur & hic Vadianus ex sua Poetica titulo IV. Franciscus Petrarcha ferè primus fuit, qui barbaris*

baris castris bellum indixit. Quamobrem Latinæ & Etruscæ linguæ instauratorem & Patrem habitum ita Iovius affirmavit. *Debemus plurimum ingenuo sudori Petrarcha semper astanti, dum literas à multo auro miserè sepultas è Gothicis sepulchris excitaret. Modò eum tanquam Italica lingua conditorem, ac Principem ab incomparabili diuini ingenij virtute veneremur.* Eodem ferme tempore florere Dantes, Petrarcha, & Boccacius, sed teste Francisco Florido Sabino, *plurimum laudis inter eos meruit Petrarcha, qui primus apud Italos cum Latinam linguam diu sepultam ex rudibus, & vetustate, in lucem asserere adortus est, quod tamen cum parum feliciter succederet, vel quia bona optimorum librorum pars desideraretur, vel quod opus maius esset, quam quod ab uno exactè perfici posset, ad Etruscam linguam se innitus contulit, quod ipse edito de hac re carmine confitetur: tantum abest, ut quisquam inficiari valeat. Nec aliud sanè clamant eius opera Latine scripta, qua summum ingenium, nec mediocrem eruditionem ostendunt.* Par illi confecit Elogium hisce verbis Ludouicus Viues: FRANCISCVS Petrarcha abhinc annos plures ducentis Bibliothecas tam diu clausas reserauit primus, & puluerem, situmque è monumentis maximorum auctorum excussit, quo nomine plurimum ei latinus sermo debet. Non est omnino impurus, sed squalorem sui seculi non valuit prorsum detegere. Et Barthius lib. xix. Aduer. Cap. xiv. Caterùm de increpatione hac Musarum à Philosophia, multis olim disceptauit FRANCISCVS PETRARCHA primus veteris literature instaurator, quamquam & suo auro non solus. Et alibi. At bene optimi & doctissimi viri iam inde ab ætate Fr. Petrarcha, cum quo erigere caput, & ad priscorum auctorum exempla oculos attollere cepit doctrina verè liberalium studiorum, aliam viam insisterunt, quorum consilio apertis verè eloquentia campis tandem genuina Latinitas efflorescere cepit. Præter quos possemus etiam memorare Leonardum Aretinū in duobus Dialogis nondum editis, qui asseruantur in amplissima Bibliotheca olim Serenissimi Ducis Mariæ à Ruuere, nūc verò Ciuitatis Vrbini, atque in Historia sui temporis. Milium item in Historia Vniuersi Cap. de Historia literaria: Et tandem

Et Virum milique anticeffimum Gabrielem Naudæum Parisi-
num Eminentiffimi Cardinalis à Balneo Bibliothecarium in
Additamento ad Hiftoriam Ludouici XI. At in Panegyrica o-
ratione ad Vrbanum VIII. S. P. Musarum vere Patrem. Quod
encomium quia nondum est publici iuris, mecum per summā
neceffitudinem communicatum, in gratiam lectoris, mantif-
fæ loco subnectere vifum fuit: PETRARCHAM vero hominem
prope diuinum, antiquis parem, & feculo fuo maiorem; cui Poëfis,
Philofophia, Humaniores Literæ ac eloquentia primam fui in Italia re-
ftaurationem acceptam referunt, tam proluxa & incredibili beneuolen-
tia complexus eft, qui tum temporis fedebat Vrbanus V. ut quemad-
modum ille nunquam fuis beneficiis, fic nec ipfe gratiarum actionibus
finem impofuerit.

EGREGIA NGENII MONVMENTA.

Cap. VI.

ON Vrbium, non Rerum publicarum cu-
ris, fed folitudini & otio literario PE-
TRARCHA natus pulcherrima nobis in-
geniū fui diuini monumenta reliquit, que
tanto lepore affluunt, ut eruditi omnes
in iis deguftandis nunquam fatigentur.
In primis vero metra Etrufca tanta fe-
fe facilitate commendant, ut iam om-
nium, quibus vel exiguum cum literis commercium, manibus
quotidiè terantur. Inde merito de hoc ipfo Boccacius sermo-
nem habens in hæc verba prorupit: Opera eius, tam Profaica o-
quàm Metrica, quæ plura extant, tanto splendore refulgens, tanta fua-
uitate redolent, tanto florido ornatu spectabilia funt, & lepore sonan-
tium verborum melliflua, & fententiarum fucco mirabili fapida, ut
taleftis ingenii artificio potius, quàm humani fabrefacta credantur.
*Quid multa dixerim? præfecto hominem fuperas, & in linguam mor-
talium*

tadium vires excedit. Extat & hoc alibi eiusdem de Laura ac Operibus Petrarchæ ad Hugonem Regem Cypri testimonium: Stat enim exitum cupiens, adhuc sub conclusæ clausa diuina Africa, bono carmine scriptæ, primi Africani narrans magnalia. Stat Bucolicum Carmen, iam ubique sua celebritate cognitum. Stat & Liber Epistolarum ad Amicos metrico scriptarum stylo: sunt præterea ingentia duo Epistolarum prosaicarum volumina; tanta sententiarum, tanta rerum gestarum copia, tanto ornatus artificio splendentium, ut in nullo Ciceronis postponendas censeat lector æquis. Stant in Medicum inuictiua. Stat solitaria vite liber, & qui paucis post diebus in lucem monissimus venturus est, de comediis ad utramque fortunam. Sunt præterea in officina plures, quos cito eo vivente fabrefactus legimus in publico. Accedunt his quæ Io. Herold in Operum eiusdæ præfatione præmit. Hos inter numerandus est FRANC. Petrarcha, cuius scripta quidem existimantium arbitrio benignitate celesti, admiranda non esse haud potuere, immo ingenij & animi vi attingitatem consequi necesse fuit. Et alia ab alijs edita pari stylo. Præclara quippe sunt, planèque diuina illius opera in quibus vitæ euectibus mirè explicatis nos ad benè beatèque viuendum facitè dirigit. Quam ob causam Hieronymus Cardanus in eorum laudem sic excurrit. Multa in hoc Viro præclara egregia fuisse. Primum, carminum suauitas elegans, quæ per uniuersum orbem celebratur. Secundum est profunditas sensuum cum studio maximo. Tertium perpetuo manens ac indefessa gloria, ut etiam in Hispanicam linguam transierit. Quartum est cælibatus & Orbis. Quintum linguarum pluralitas: peccauit enim Latinam linguam ac Græcam. Sæui eloquentia insuper, quæ maior præstari non potest, auctoritas doctrine & eloquentia coniuncta, religio cum vita longiore ex clementi hæc cæli constitutione illi contigit. Vnde satis mirari nequeo, quid animi fuerit Gesualdo, quando dictionem Poetæ nostri mediocrem constituit, cum à sublimi dicendi genere parum absit. Quot verò, quantaque scripserit, indicabit eorum Elenchus, quem oculis hic subnecto ex vltima Basiliensi editione. Nimisrum vulgavit.

De Remediis utriusque fortunæ libros II. *ad clarum virum Azonem Corregium Principem Parmensem Amicum suum.*

De Vita Solitaria libros II. *Ad virum summa reuerentia dignum Philippum Patham Patriarcham Hieros. S. R. E. Cardinalem literis ornatum ac literatorum Patronum.*

De Ocio Religiosorum lib. II. *Sodalitati magna Carthusia dictos.*

De Vera Sapientia Dialogos II.

De Contemptu Mundi, siue Secretorum Dialogos III.

Qui monente ad me literis humanissimis Eruditissimo Francisco Bernardino Ferrario Mediolani sunt in Bibliotheca Ambrosiana scripti in membranis titulo *De Conflictu miseriarum suarum* volumine grandiusculo folii minoris, quod idem sonat in Editione Veneta 1501. De Conflictu curarum suarum.

Psalms Penitentiales VII.

De Republica optimè administranda Librum *ad Imaginibus virtutibusque ornatiss. Virum Franciscum Carrariensem Principem Patauinum.*

De Officio, & Virtutibus Imperatoriis Lib. *ad Magnanimum, bellicumq; rei peritiss. Virum Luchinum Vermium Veronensem, exercitus Veneti Imperatorem.*

Rerum memorabilium Libros IV.

Vitarum Illustrium Virorum Epitomen *ad supra laudatum Franciscum Carrariensem Principem Patauinum.*

De Pacificanda Italia Exhortationem.

Ad Veteres Romanæ Reip. Defensores Orationem.

De Libertate capescenda Hortatorium.

De Obedientia, & fide vxoria, in qua habetur Historia Grisildis.

De Auaritia vitanda Orationem.

Itinerarium Syriacum.

Mirari subit Michaellem Pociantium, etiam patria Florentinum, non animaduertisse idem hoc esse, quod titulo Itinerarii ad S. Sepulchrum Io. Mandelli Medico nuncupati ut diuersum

fam adducit. A quo plurima cum esset mutuatus Vir variæ ceteroquin lectionis Antonius Posseuinus nimia credulitate in eundem errorem incidit.

Et hæc quidem omnia complectitur TOMVS PRIMVS. In altero hæc habentur.

Epistolarum de Rebus familiaribus libri VIII. *ad Socratem suum.*

Epistolarum ad quosdam ex veteribus illustriores liber unus.

Epistolarum sine titulo liber unus.

Epistolarum de Rebus Senilibus libri XVI. *ad Simonidem suum.*

Epistolarum Variarum liber unus.

Quibus postea ex Vetusto Codice Bibliothecæ I. Chafasii accessere insertæ hinc inde diuersi argumenti aliæ LXV. peculiare editioni, quæ *Lugduni apud Samuelem Crispinum MDCI.* prodiit.

De sui ipus, & aliorum Ignorantia liber *ad Donatum Apenninam Grammaticum.*

Apologia contra Gallum *ad Vgutionem de Thienis.*

Inuectiuarum contra Medicum quendam lib. IV.

Notha, seu quæ falso Auctori tribuuntur, inter quæ Propositum quoddam factum coram Reg. Vngariæ.

TERTIVS TOMVS eiusdem Opera poetica comprehendit, ac primo quidem

Epistolas de sumenda atque recepta Laura ad Amicos V.

Bucolicorum Eclogas.

Africam hoc est de bello Punico lib. IX.

Epistolarum lib. III.

Testamentum Auctoris.

Hiscæ eruditorum quidam accensuere SENECÆ Philosophi Vitam: nec aliter ego in Vita cl. Laurentii Pignorii, ubi hanc inter eius MS. tecenseo, secutus tanti viri iudicium, & communem quorundam opinionem. At posterior dies prioris magister: rectius me docuit summi iudicii vir, qui in editione Senecæ castigatori Basileæ anno 1529. emissâ eam recētoris cuiusdam non prorsus indiligentis, ex Tacito, Suetonio

nio & D. Hieronymo acceptam, censet. Nec aliter erod-
do existimabit, quisquis Auctorem nostrum ex sermonis
pondere benè aestimare nouerit, ut ileam mortis historiã
heic parum bona fide referri ex Tacito liquet.

TOMO QUARTO vernacula siue Etrusca lingua conscripta
insunt opera.

Sonetti, e Canzoni in vita di Madonna Laura.

Sonetti, e Canzoni in morte dell'istessa.

Trionfo d'Amore. Trionfi della Castità, della Morte, del
Tempo, della Diuinità, ouero Eternità.

Quod opusculum in schedis repertum sine Auctoris lima pro-
diit. Sed mirabile diu eodem anno 1374 die xiv. Ianua-
rii ante cenam hac celeberrima de diuinitate carmina con-
texere coepit, fere sibi vicinum mortis diem præuidendo.

Quod monstrant Rhythmi ex autographo Poetae editi à
Comite Federico Vbaldino.

Canzoni, e Sonetti aliquanti in risposta à diuersi suoi amici.

Poemata Etrusca in membranis anno 1470. impressa extant in
Bibliotheca D. Marci & anno 1473. Nicolao Marcello Prin-
cipe regnante edita fuerunt carmina Petrarchæ in 4. maiori.
quod opus apud me extat olim à doctissimo viro Triphonè
Gabriele enarratum Antonio Brocardo.

Vidimus præterea opus historicum hoc titulo: *Vite de Pontefici
& Imperatori Romani da Messer Francesco Petrarca infino à suoi
tempi composte; dipoi con diligenza in brouta seguitate fino nell'
anno 1378. Venetiis 1534.* Quod in Bibliotheca Ambrosiana
Mediolani seruatur.

Illud quoque à fide dignis auctoribus accepimus, quod cum
ad eum visendum processissent multi Veronæ, atque gra-
tificandi studio Africa ipsius palam recitaretur, ipsum fufis
lacrimis rogasse, ne ulterius progredereetur. Causam
verò discitantibus respondisse: Utinam opus illud abole-
re possem, nulla mihi profectò res gratior aut iucundior fo-
ret. Sunt qui putant id ab ipso fuisse prolatum, quod fœ-

tus

tunc ille adhuc fuisset immaturior. At modestum nimis de-
 scripto Varis iudicium, quod licet voce fuerit proditum,
 a mente ipsius nihilominus diversum fuit. Sic enim de hac
 ipsa Poeta Africani Viracius MS. Bibliothecæ Canonico-
 rum Regularium S. Io. in Viridario Patavii Paulus Verge-
 rius: *In ea quidem ad marginem non dudum illius manu notis-*
simam habes, ita scribit: Raro unquam patri aliquis tam ma-
stos filium unicum in rogam misit, quanto id fecerim dolere,
ut si omnes labores meos eo in opere perditos acriter tecum vol-
nas, vix ipse lacrimas continas. At ne quicquam desi-
 deretur ad pleniorē huius Poematis noticiam, de eo sic
 Auctor in Epist. ad Post. *Illis in montibus vaganti, sexta qui-*
dem feria maioris hebdomada, cogitatio incidit & valida, ut de
Scipione Africano illo primo, cuius nomen, mirum unde a prima
militatæ charum fuit, poeticon aliquod heroico carmine scribere,
quod tunc magno capiti impetu veris mox distractis curis inter-
misit, sed, subiectis de nomine Africa nomen libro dedit, operi nescio,
quæ vel sua, vel mea fortuna, dilato multis antequam cognito.
 Alieno certè arbitrio si res æstimanda fuerit, fati, quo ex-
 cepta fuerunt eius scripta, secundioris locupletissimū præ-
 bebunt argumentum editiones, diversarum linguarum illust-
 res variis in regionibus per tot secula perennare.
 Hæc quidem Operum Petrarchæ series iudicio eorum, quibus
 ex typographia Basilienſi ea lucem debent, quæ adornata
 prodire cura & subsidio trium Virorum rei literariæ Bonif-
 cii Amerbachii, Conradii Lycosthenis, & Galii Secundi Curio-
 nis. Quis vero ea prius collegit, aut digesserit, non-
 dum liquet. Plurculum tamen operæ heic adhibuisse Ioan-
 Aretinum maxime circa Errusca & Poetica testis est ad ip-
 sum Vates noster Seniliun lib. xi i i. Epistola i v. hæc ver-
 bis: *Dixis te habere Epistolas meas multas, velim omnes & ma-*
xime correctas habere. Ex paulo post: *Ad hæc cuncta nostra vul-*
garia, & si quid est Poeticum collegisse te speras, sed id mihi diffici-
le est creditu.

Præ-

Præter hæc plurima alia è pluteis deprompta prudens nostræ memoriæ subduxit. Sic enim ipse in quadam ad Isocratem Epistola. *Quid multa? Incredibilem fortè rem audies. Verum tamen mille vel eo amplius seu omnis generis sparsa Poemata seu familiares Epistolas, non quia nihil in eis placuisset, sed quia plus negotii quam voluptatis inerat, Vulcano corrigendas tradidi non sine suspiriis.* Ex his supersunt extremæ diligentiae monumento Etrusca quædā Petrarchæ poemata; quæ cl. Vir Federicus Vbalдинus Romæ anno 1642. Petrarchæ studiofissimus in publicum produxit ex Auctoris schedis ascripto loco, anno, mense die & horis cum suis emendationibus & censura, quæ cum Fuluii Vrsini libris in Bibliothecā Vaticanam olim fuerunt translata. De his forsitan Antonius Muretus Variarum lectionum lib. XVIII. *ex autographo Franc. Petrarchæ nobilissimi Etruscorum Poetarum, quod habuit Vir praestantissimus Petrus Bembus, facile cernitur, cum in limando secundo item Poematum suorum versu sudasse.* His fortasse accensebitur Comœdia Io. Columnæ dicata, de qua Squarciaficus loco sepiùs memorato. Maiorem verò operum partem Latine scriptam fatetur in Epistolis ipse, ne vernaculo sermone vulgo prostituerentur.

De quibus omnibus semper præclare statuit Eruditorum cœtus. In primis verò Boccacius, qui sic de Africa: *Esto, auro nostro tertius exsurgat Africanus, gloria nō minori, maiori tamē iustitia delatus in aethera, versu Viri celeberrimi Francisci Petrarchæ, nuper laurea Roma insigniti. Tanta enim facundia, & lepiditate sermonis in medium trahitur, ut ferè extenebris longi silentii, in amplissimam lucem deductus videatur.* Et de Bucolicis ibidè: *Illustres atque nouissimus Poeta Franc. Petrarca in suis Bucolicis sub velamine pastoralis eloquii, Veri Dei & inclitæ Trinitatis laudes, mira descriptione notauit. Sensit & egregiè de iisdem tū iuncta, tum soluta numeris oratione Paulus Vergerius, cuius idcirco versus hac in parte damus.*

Illustres celebrare viros, medicamina utramque

Porri-

*Porrigere in sortem, tranquilla munere vita,
Dicere Franciscus potuit, tractavit amelos,
Ore potens triplici materno stamine amores.
Carmina pastorum, sensus condentia miros,
Cum caneret, magnum gracili spiravit aena
Africa cum scriberet fausto rem nomine dignam,
Multaque praterea vario deprompsit ab ore,
Ultima sacratiss studiis dans tempora vita.*

Neque his inferius magni nostra ætate Polyhistoris Ioa. Gher. Vossii iudicium lib. III. cap. I. de Historicis Latinis, nec non Michaelis Pociantii de scriptoribus Florentinis. Itemque Eminentissimi Cardinalis Roberti Bellarmini de Scriptoribus Ecclesiasticis, & aliorum.

Porro, ne quid ingenui Lectoris curiositati desset, & meæ fidei & amori satisfactum putabam, si eorumdem in Vaticano MS. Indicem singulari Viri Eruditiss. Leonis Allatii benignitate ad me transmissum, non tam amici in me affectus, quam publici studii & diligentiae ingens argumentum, hic subnecterem.

FRANCISCI PETRARCHAE

OPERA MS. QUAE ASSERVANTVR IN BIBLIOTHECA VATICANA.

Cap. VII.

DE Remediis Vtriusque Fortunæ lib. II. Princip. *Cū res, fortuna squè hominum.* Codd. 3354. ex perg. in 4. 4519. & perg. f. 4520. in pap. in fol. 4521. & 4522. in perg. f.

De Vita Solitaria lib. 2. Ad Philippum Causallicen. Episcopum. *Paucos homines novi.* 4518. ex perg. fol. 4528. ex perg. fol. 4529. in perg. in 4. 3357. ex pap. in fol. scriptus manu propria Petrarchæ, testimonio Bernardi Bembi, qui ita præfatur: *Francisci Petrar-*

trarcha Laurenti clarissimi libellum de vita solitaria lege feliciter: quisquis humana vite conditionem, ut est, momentaneam, fluxamque admodum quasie specula circumspicere desideras, lege accuratius. Ingenio hominis, scio, oblectabere. Non eius, qui propria virtute magna se assequi posse desiderat, sed qui imperitum mortaliū vulgus, eiusque inanes entas, & penitenda vota, imò verò insanias, ac deliramenta magno atque constanti animo, & recto, ut aiunt, vertice ad beatissimam illam quietem intentus quantum mortali prestare licet solido ac recto pede calcaverit. Videbis ibidem Petrarchæ manum, cuius est archetypum uniuersum, quod opus vides festinatius licet exscriptam, utpote qui firmiore calamo equatos & rotundos characteres exarare solitus sit. Dedita Petrarcha ipsa, quam vides manus indubia est, quæ oblectamur accuratissimi, multis documentis, quæ non arduum dicere, uti hæc est Bembi, quæ testatur fidelissimi. Sed exeo, quod studiosè perlegeris, ne tibi absque statuas comprobari, quando illud nobis est, de tanto viro sanctoque iudicium. Sane qui omnes unus numerus vite mortalium examissim complexus est, ut Sedigitii verbis urar. Quod si quis secus sentiat nihil sentiat. BERNARD. B. DOCTOR.

Rerum Memorandarum lib. 4. Sed mihi cuncta versantur. 3356. ex perg. in 4. 4526. ex perg. in fol.

De Sui ipsius, & multorum ignorantia, ad Donatum Apennigenam Grammaticum. Numquam ne igitur. 4518. ex perg. in fol. 4517. ex perg. in fol. 3359. ex perg. in 8. Autographum Petrarchæ. Notatur in principio libri. Prasens libellus scriptus extitit manu propria spectati Viri Francisci Petrarchæ, & in fine. Ante biennium dictatam, & alibi scriptum à me ipso scripsi, hic iterum manu mea, & produxi ad exitum Arguade inter colles Euganeos 1370. Iunii 29. vergente ad occasum die.

Inuentuarum in Medicum obiurgantem lib. 4. Quisquis es, qui. 4518. in perg. in fol. 4527. in perg. fol.

De Fide, & Obedientia uxoris, ad Ioannem Boccacium de Certaldo. Librum unum quere. 1666. in perg. in 4.

De Secreto confilii lib. 3. Attamen mihi quidem. 2973. ex pap. in

in fol.

Inuectiva contra quemdam Gallum innotinatum, sed in dignitate constitutum. *Eraasateon.* 4527. ex perg. in fol.

Epilogulus de Dignitatibus, & Officiis Romani Populi. *Senatus nomen atas dedit.* 1541. in perg. in 4.

Virorum Illustrium vite. *Illustres quondam.* 4523. ex perg. fol.

De Vitis Imperatorum liber, qui & Augustalis dicitur, incipiens à Iulio Cesare usque ad Vincislauum. *Optat illis Principes.* 4137. ex pap. in 8. 4524. in perg. in 4. Alius incipit.

Primas qui Romanam. 3541. ex perg. in 4.

De Vita Caesaris. *C. Iulii Caesaris d. Et.* 4525. in perg. in fol.

De Hercule; quor, & quales fuerint. *Placet insuper Tullia.* 2027. ex pap. in fol. est tractatus simillimus Genealogiæ Boccacii.

Itinerarium ad S. Sepulchrum. *Rara admodum spes.* 3357. in pap. in fol. cuius ritus ita legitur. *Itinerarium Francisci Petrarche Poeta Florentini, qui obiit anno Domini 1379, in Padua A Etatis sua anno LXXI.*

Septem Psalmi Poenitentiales. *Item mihi misere.* 1216. in pap. in fol. 4518. in perg. in fol. 4999. in fol. 5163. in perg. in 4.

Psalmi Confessionales. *Superbum me scilicet Domine.* 5163. in pap. in 4.

Epistolæ. *Sape mihi propussum.* 3355. in pap. in fol.

Epistolarum sine titulo lib. I. *Cum semper odiosa.* 4518. in perg. in fol. 4527. in perg. in fol.

Epistolæ quædam. *Erratum haud præfecto.* 4523. ex perg. in fol.

Epistolæ, quarum index in principio. *Nondum satisfacere.* 5621. in pap. in fol.

Epistola ad Ioannem Boccacium, cui miserat Inuectiuarum lib. 4. *Quatuor Inuectiuarum.* 4518. in perg. in fol.

Epistolæ 4. ad Ioannem Boccacium I. *Ad lateras tuas* II. *Epistola status tui* III. *Librum tuum, qui* IV. *Arise amor tui.* 4518. ex perg. in fol. 4527. ex perg. in fol.

Epistola alia. *Maius opus aggredior.* 4523. ex perg. in fol.

Epistola ad Clementem Vl. fugiendum Medicorum turbam. *Febris*

Febris tuæ nuncius. 4527. ex perg. in fol.

Epistola ad Lombardum Serico, quid sit humana vita. *Quid sit de hac vita.* 1935. ex pap. in 4.

Epistola Antonio Parmensi. *Fama loquitur.* 2951. ex pap. in 8.

Epistola ad fratrem Ioannem. *Anilem tibi fabulam.* 5221. ex pap. in fol.

Contra inuidos excusatio calumniæ datæ de Versibus. *Hic postquam medio.* & de Bucolica. alio etiam titulo contrà ignaros, atque inuidos reprehensores, ad Ioannem Boccacium. *Aut tacere oportuit.* 4518. ex perg. in fol. 4527. ex perg. in fol.

Epistolarum lib. 4. *Si mihi sana pium seruassent.* 1618. ex perg. in fol.

Carmen Bucolicum. *Monice tranquillo.* 3358. ex perg. scriptū anno 1357. in 8. Cum scholiis 1679. ex perg. in fol.

Elegia ad Bernardum Ruthensem Cardinalem. *Terrificas tam magna.* 4518. ex perg. in fol.

Ad Eundem initio super neglecta Matronum lege. *Obruor immensarum rerum.* 4518. ex perg. in fol.

Ad Conuiciatorem quendam. *Detrahis atque animum.* 4518. ex perg. in fol.

Ad Inuidum quendam. *Si tua per longam.* 4518. ex perg. in fol.

Versus super morte Magonis fratris Annibalis. *Hic postquam medio.* 4518. ex perg. in fol. & alio titulo: Vnde orta est lis, & reprehensio inuidorum. 4527. ex perg.

Oratio in B. Hieronymum. *Rore parens perfuse.* 4321. ex perg. in fol.

De Laudibus Italiæ, quando rediit in Italiam. *Salve cara Deo tellus.* 1858. ex perg. in 4. 2932. ex pap. in 8. 2951. ex pap. in 8. 4514. ex pap. in 4.

Carmina Latina. 4836.

Carmina Italica. *Voi che ascoltate.* 1213. ex pap. fol. 3198. ex perg. in 4. in princio effigies Petrarchæ 4587, ex pap. in 8.

4784. ex perg. in 4. 1680. ex perg. in fol. 5154. ex perg. in 8.
5155. ex pap. in 8. 5994. ex pap. in fol. scriptum Autographum Petrarchæ 3195. ex perg. in fol.
- Fragmenta Autographa. *Signor mio caro*. 3197. ex pap. in fol. scriptum à Petro Bembo Cardinali 3197. ex pap. in fol.
- Cum quibusdam scholijs, & annotationibus 4786. ex pap. in 4. Erat Petri della Valle. 4783. ex perg. in fol.
- Trionfi. *Nel tempo che rinoua*. 3142. ex perg. in 4. 3156. ex perg. in 8. 3216. ex pap. in fol. 4785. ex perg. in 4. scriptum anno 1541.
- De Coronatione Regis Ludouici Epistola ad Nicolaum Acciajolium. *Nell'ultimo huomo*. 4820. ex pap. in fol. 4824. ex pap. in fol.
- De viris Illustribus Italicè, *Romulo fu el primo*. 5903. ex pap. in fol.
- Franc. Petrarchæ Vitæ. *Franciscus Petrarcha*. 4520. ex pap. in fol. 5263. ex pap. in 4. per P.P.V. 5155. ex pap. in 8.
- Per Leonardum Aretinum Italicè, *Francisco Petrarcha huomo*. 2027. ex pap. in 4. 4824. ex pap. in fol.
- Priuegium Laureationis Francisci Petrarchæ, 4999. ex pap. in fol.
- Index Vocum Petrarchæ, & quorundam Poetarum Antiquorum, videlicet Siculi Regis Roberti, & Barberini collectarum per Angelum Collutium, *Altr'huomo di quel ch'io*. 3217. ex pap. in fol.
- Alberti Orlandi, & aliorum carmina in opera Petrarchæ, *Beato il prego*. 4587. ex pap. in 8.
- Antonij Beccari de Ferraria Canzone in lode del Petrarcha, *Io hò già letto*. 4999. ex pap. in fol.
- Flores extracti ex libro Petrarchæ de Remedijs utriusque fortunæ. *Apud nostros homines*. 5221. ex pap. in fol.
- Nonnulla epigrammata in Petrarcham in fine Codicis. 3357. ex pap. in fol.
- Extant etiâ Florentiæ Petrarchæ opera MS. quæ Cl. Elias Deodatus

datus iteratis ad Gabrielem Naudeum Medicum Parisinum literis se in celeberrima S. Laurentij Bibliotheca vidisse refert. Idem mihi testatus est familiaribus colloquiis Ioan. Rhodius, & Iacobus Gaffarellus, librorum ineditorum omnes inuestigatores acerrimj; & nuper humanissimis ad me literis D. Iacobus Gaddius oeta Florentinus, in cuius Museo nunquam adhuc editæ reperiuntur Petrarchæ Latino sermone Comœdiæ *De casu Medea*. Itemque *De ciuitatis Cesena destructione*. Dummodo non idem hisce contigerit, quod de alijs refert ipse Lib. II. Senil. Epist. IV. *Scribis te vidisse opuscula nuper aliquot, quædam quoq; vulgaria, meo nomine inscripta, quorum mihi principia misisti, tantumque de singulis, ut intelligerem mea an essent, an alterius. Laudo diligentiam, ambiguitatem miror. Ego enim subito ijs inspectis, non tantum intellexi mea non esse, sed indolui, sed erubui, sed obstupui, potuisse illa, vel mea videri alijs, vel te dubium tenuisse.*

Præter omnia huius nostri Opera aliàs diuulgata suis ad me diè 13. Nou. 1634. monuit omnis eruditionis laude celeberrimus Vir D. Frâciscus Bernardinus Ferrarius Mediolani in Ambrosiana Bibliotheca extare MS. Libellum in membranis in 4. *De Regimine Principum*. Petrarchæ etiam ad Virgilium in membranis folio maiori elegantissimè descriptum Notæ Marginales manu ipsius exaratæ extant ibidem, Epistola præmissa eodem caractere Poetæ à nonnullis adscripta, cuius initium: *LAURA proprijs virtutibus* &c. quam inferius suo loco dabimus. Similè se in Bibliotheca Vaticana vidisse referebant quondam Laurentius Pignorius & Martinus Sâdelius viri amicissimi, in cuius principio Poetæ & Lauræ effigies adiecto disticho videbatur. Petrarchæ in Columellam notas aliquando fuisse in Bibliotheca Vaticana deprehendi ex Aduersarijs Philologicis intimi mei Ioannis Rhodij. Ex Indice Bibliothecæ Augustanæ in subsellio 9. Codic. 243. reperitur libellus Petrarchæ MS. cui titulus est: *Ars punctandi.*

CENSUS EORVM , QVI VATIS NOSTRI
VITAM CONSCRIPSERVNT , QVIV EIVS-
DEM OPERA COMMENTARIIS
ILLVSTRARVNT.

Cap. VIII.

A semper fuit Vatis nostri celebritas, & operum eius sublimitas, ut eò eruditorum omnium cohortes veluti apes ad flores delibādos confluerint. Quid dulcius, quid candidius huius nostri sermone, qui in Latinis, Græcis, disertus, in Etruscis lenior. Utrobique animos iam virtutum disciplinam, iam verborum pigmentis, ac lepore suauissimo attrahit, mouet. Viget in sermone soluto neruus: Carmen eius plenum, tersum laboriosum, omnium genio accomodatissimum. Vbiq̃ue mira rerum suauitas, ac varietas, sententiarum lumina, verborum robor. Quamobrem haud mirandum, si tot viri Eruditissimi, tam miris dotibus ornati, Elogia, in ipsius operum illustrationem tantum studii, ac laboris certatim contulerint. Quorum seriem, ne quid heic desideraret æquus Lector, subnectere à nostro instituto non prorsus alienū fuerit. In quorum numero Latina dictione primam laudem meretur Petrus Paulus Vergerius Iustinopolitanus Carrariensibus Principibus domestici Historiographi titulo familiaris, à Poetæ obitu non adeò remotus, quin plurima de ipso ex fide consignare potuerit. Quem deinde secutus non infeliciori conatu Xicho Polentonus Vergerii æqualis. Hi tamen nondum typis vulgati. Hunc apud D. Gaffarellum videre licuit ad calcem Poematum Etruscorum, quæ in membranis scripta anno 1463, cui planè similis in Museo Viri Spectabilis Ioannis Reinst Amstelodamensis, ipsius humanitate ad me transmissus. Est & alter in

Bibliot. S. Ioa. in Viridario Patauii apud Petrarchæ opera. Et si verò prior Polentoni nomen non præ se ferat, Auctorem tamē hunc esse confirmat stylus, & frequens Ciceronis mentio, quæ ut Grammaticus mirè colebat. Atque hos deinde imitati fuerunt Leonardus Aretinus, elegantiss. Polyhistor, & Rudolfus de Cruningen natione Frisius indicio Iacobi Philippi Bergomenfis supplementi Chronic. lib. 161 quem Vossius de Hist. Latinis lib. 3. recte Agricola cognomine significat, Itemq; Franc. Philelphus. Plura de Petrarcha Nicolaus Francus & Hercules Giouaninus in Dialogis Etruscis sub titulo: *li due Petrarchisti*, omnium verò prolixissimè Hieronymus Squarciaficus Alexandrinus Petrarchæ vitam Petro Contarenò Patrio Veneto nuncupatam pertexuit: quæ Petrarchæ operibus editionis Venetæ & Basilienfis præfixa. Qui etiam in Poemata Etrusca Auctoris nostri cū aliis Etruscorū carminū Cōmentatoribus Venetiis 1508. & fol. & 4. edita, nō pauca adnotauit. Reperitur quoque in Bibliotheca Eminentissimi Cardinalis à Balneo M. S. Philippi Villani, qui Clariss. aliquot Virorum sui seculi vitas persecutus *De Vita & Moribus Petrarchæ* peculiariter egit, quemadmodum mihi index Clar. Gabriel Naudæus, cui preciosæ huius suppellectilis cura meritò credita. Nuper autem in Bibliotheca Vaticana Vol. n. 6165. inuentam Petrarchæ Vitam à Ludouico Beccadello Archiepiscopo Raguseo fusè descriptam, mense Martio Roma ad me perscripsit amicus singularis Leo Allatius qui erudito scribendi officio frequens ad nos excurrit.

Idiomate autem Etrusco per varia secula non modò vitam Poetæ posteris tradiderunt, sed varia quoque eius Poemata pro virili enodarunt. Antonius Tempus Iudex Patauinus præter Poetæ vitam, in gratiam Alberti Scaligeri Commentaria in Poemata conscripsit, Inuictissimo Federico Marchioni Mantuæ dicata. Franciscus quoque Philelphus Orator insignis Inuictissimo Principi Philippo Mariæ Anglo Duci Mediolanensi in explicando Poeta ingenium probauit, non tamē

men sine censuræ acrimonia . Triumphos à se illustratos Borsio Estéfi Duci sacrauit Bernardus Illicinius , Medicinæ ac Philosophiæ Doctor . Quam veluti expositionum trigam euulgavit Nicolaus Peranzonus alias Riccius Marchesianus ex Typographia Bartholomæi de Zamaria de Portese Veneriis 1508. xv. Februarii; folio, & Gregorii de Gregoriis eodem loco, & anno die xx. Nouembris, in 4. Bernardinus Danielus etiam Lucensis hanc prouinciam suscepit, & Faustus Longianus, maximoque veritatis studio Alexander Vellutellus, quæ non piguit Auinionem, & Vallem Clausam bis accuratè perillustrare, ut Poetæ, & Lauræ virtutes dignè affereret, & germanum diuino Poemati sensum adstrueret . Rinaldum Cursum pariter nonnulla reliquisse in Petrarchæ Poemata, patet ex Præfatione Hieronymi Ruscelli Editionis Venetæ 1554. typis Plinii Petrasantæ. 8. Nec minorem operam Petrarchæ præstitit Ludouicus Casteluetrus eruditus notus . Potiori autem iudicio. Andreas Gesualdus heic omne punctum tulisse videtur . Sed præter Italos Transalpinis in hac arena aliquid tentare placuit . Quos inter nobis innotuit Pappinius Massonius Gallus celeberrimi nominis I. C. qui Dantis, Petrarchæ, & Boccacii vitas iunctim emisit Lutetiæ Parisiorum anno 1587. 8. At ne quidquam ad Vatis nostri splendorem desiderari posset, oprandum erat, ut in lucem venisset eruditus laudatus in expositione Petrarchæ Sartorii Quadri-
meni Cosentini labor eximius, cuius Commentarium MS. à Francisco de Castro in Hispaniam transportatum accepi literis V. C. Leonis Allatii in omni curiosa literatura versatissimi quidem ad me humanissimè missis . Ricardum Ricardi refert Tassonus cōmentaria in Vate nostrum meditatu fuisse . Nuper cum lustraremus Bibliothecas Patauinas etiā ex Indice operum M. Mantuæ I. C. ipsum expositionem Petrarchæ literis consignasseprehendimus, quæ fortassis eadem cum ea, quæ Patauii apud Laurentium Pasquatū anno 1566 in 4. edita sine Auctoris nomine, lingua Italica adiectis I. C. sententiis

hoc titulo : *Annotationi brevissime sopra le Rime di F. P. Franciscus Vidua Patavinus Philosophus eximius Pandectarum Interpres in patrio Lyceo Oden Etruscum*

Quel' è ha nostra natura in se più degno,

cum Petrarchæ Poematibus à Ioan. Griffo Veneriis anno 1554. editam, & postea insertam editioni Basiliensi à nemine antea expositam eleganti commento illustravit. Hanc Paulus Tomafinus I. C. frater meus amantissimus ipsius discipulus legisse sæpe mihi se testatus est in autographo meditationum Etruscarum Auctoris. Suis quoque literis pridem monuit Eximius Vir Alexander Gallus Massæ Episcopus Com. Anonymi uberrimum esse in sua Bibliotheca. Accepimus etiam apud Iacobum Gaddium servari Innominati scriptoris meditationes eruditas in Triumphos, nec non Iacobi Poggii Annotationes in Triumphum Famæ. Hi quidem Poetæ nostro studiosè faciem prætulerunt. Non tamen aliis summi ingenii viris etiam citerioris meditationis ansam præripuere. Testis mihi Petrus Bembus eminentissimus ingenio & eloquio Princeps. Testes è multis Io. Baptista Castiglioneus qui difficiliores versus Petrarchæ exposuit, Fabricius Storni, Ludovicus Dulcis, Franciscus Alumnus, Iulius Camillus, Hieronymus Ruscellus, Lucas Antonius Ridolphus. Mitto alios Etrusci idiomatis vindices, cæterosque numero fere innumeros, qui partim recitationibus Academicis Italię receptis, partim meditationibus privatis Petrarchæ illustrando symbolam contulerunt. Inter quos neutiquam præteremendus Celsus Citradinus Senensis Linguae veteris Etruscae & Antiquitatum egregiè peritus, olim magni Lipsii apud Fulvium Vrsinum condiscipulus, qui Oden Petrarchæ B. Virgini dicatam insigni commento illustratam euulgavit 1613. typis Silvestri Marchetti.

VINDICIAE TVTELARES.

Cap. IX.

RES propè conuina mihi dissentire videntur
ait Poeta. Neque enim omnibus idem cu-
pediarum sapor. Quid mirum, si nec omni-
bus noster hic placuerit Vates? Ea nempè
est iudiciorum in scena literaria libertas, ut
quod cuique sapiat, id probet. Adeò verum
lepidissimi Poetæ illud;

Pro capiti Lectoris habent sua fata libelli.

Expertus idem Petrarcha, diuerso quidem fatò exceptus, mi-
nus tamen iniquo. Dum enim in ipsum alii stylum sumere vi-
dentur, tantum abest, ut eius famæ officiant, quin studeant.
Primus in hoc ceusu nobis occurrit sanguine & literis Princeps
Picus Mirandulanus, qui suam ad Laurentium Medicum Du-
cem Epistola Lectori parum attento prima fronte nescio quid
non Petrarchæ videtur detrudere. At enim accuratius eius
mentem dum expendo, ita multa poetico Principis ingenio
tribuit, ut nec suam Petrarchæ laudem neget. Mirandulanū
nunc quæso audiamus. *Sunt apud vos duo præcipuè celebrati Poeta
Florentina lingue, Franciscus Petrarcha, & Dantes Aligerinus, de qui-
bus illud in uniuersum sim præfatus, esse ex eruditiss, qui res in Fran-
cisco, verba in Dante desiderant. Et paulò post: Franciscus qui-
dem sireniuisceat, quod attinet ad sensus, quis dubitet ultrò herbam ti-
bi daturum, adeò tu & acutus semper græuis & subtilis, ille verò de
medio arripiens sententias colorat verbis, & quæ sunt gregaria egregia
facit genere dicendi.* Verum horum magnam partem ex aliena
eruditorum mente prolata nemo mecum negabit, credò;
pletaque etiam imò omnia ferè ex nimio animi studio, ex mo-
do allatis planum est. Sed leuiora hæc sunt tela, & potius ab
effusa in amicū benignitate, quam culpandi animo emissa,

Vehementiora sunt quibus petitur hic noster, quæ num rectè colliment, porro dispiciendum. Eiusmodi ex Tassoni theca prodierunt quamplurima, licet id certamen verius ad ingenii lusum, quam animi sententiâ, susceptum arbitrer. Et quidni hanc Polyhistori Critico concedamus ingenii libertatem, cui, ut apertè testatur ipse, non animus erat, Vatem nostrum perstringere, sed ineptam multorum cogitationibus de pressa Petrarchæ imitatione pertinaciam eximere, quin Poetam ab aliorum calumniis vindicare, eique lucem asferre? Id ipsum etiam peculiari libello expressius tentavit Mutius minori quàm par erat modestia. Verum huius farinæ alia iis remittamus, qui hanc sibi litem fumentes omnes verborum & vocum quifquillas operosè secernere satagerunt. Tassoni multorum iudicio uberrimè satisfecit Iosephus Aromatarius medædi dexteritate apud Venetos celebris, ab amœnioribus literis, quantum permittit negotiorum moles, non alienus. Eodem cum cæteris loco habendum Curii Lanceloti iudicium de Petrarcha nimis scrupulosum, quando ipsum non inter Auctores, sed Eruditos reponendum censet lib. 11. Observationum Gram. cap. 59. ductus fortassis ea opinione, quod lib. eiusdem cap. 34. Auctoris nomine dumtaxat dignū putet eum, cuius exemplar sequitur eruditorum consensus. Hæc autem eiusquæ generis leuiuscula suis relinquamus auctoribus. Notum enim quàm omni ævo Poetæ Etrusci Vatis nostri ideam sibi imitandam proposuerint. Tantum verò abest, ut Nicolai Franchi sarcasmi & inaniis respondeamus, sortem euis miserati, qui linguæ mordacitate cum ingenii amœniratem inquinasset sibi met triste fatum acceleravit. Ita dignum tulit misellus suæ procacitatis præmium. Quanto æquius fuisset quædam in nostro Poeta humanitus agnoscere, iisque ignoscere? Prudentiæ plenum est Horatianum illud,

Quandoque bonus dormitat Homerus.

Et fane Leo Allatius amicus noster in Differt. de Magnorum Virorum Erroribus in dicendo cap. 8. Ludouici Viuis iudicio in-

ingenue fâtetur Petrarcham sui seculi squalorem non valuisse prorsus detergere, dum à temporum ruditate vir prudens aliquando stylum attemperaret, ut verè censuit Gulielmus Insulanus in Dissert. de Chalcographia. Quo nomine apud eruditos facile merentur veniam leuiusculi ipsius in syllabæ modulo errores, quos indicavit Gerardus Vossius Artis Gram. lib. 2. cap. 40. & Analogiæ lib. 2. cap. 33. alter lapsus dictionis: quandoquidem nec omnibus extremam manum addidisse certum est. Quinimo error Poetarum apud benignos interpretes interdum licentiæ titulum meruit. Nimia vero seueritate à Ioanne Sauaro in Sidonii Epistolam primam lib. 1. accusatur Petrarcha, quod male Sidonium fugillet in præf. lib. 1. Epist. non intellectis Sidonii verbis; Itemque Sidonium ex omni parte modestum arrogantiae postulet. Petrarcha enim de sola obscuritate Sidonii satis modestè conqueritur. Nec tanti Poetæ nostri circa Plinii patriam error, ut non maxime à Basilio Parauicino excusetur Tract. Apol. de Patria Plinii p. 54. Vrgentioribus longè telis peti videntur Poetæ vita, moresq; quibuscum si comparetur eruditio, nullum est vel exiguum inde famæ discrimen. Obiiciunt multi, quod in Medicos acrius violentiusq; stylum strinxerit, medicam facultatem veluti probris laceffitam iniuria perenni violarit, cum ea à sanctissimis Viris, nec modo doctissimis, Reip. esse salutaris, ac summè necessaria iudicetur. Addunt quod nimis æui sui mores infectatus fuerit, quod perpetuis itineribus, deliciis, & amoribus citra quam Viro ciuili & Philosopho conueniebat, vitam transfegerit. Hæc quam futilia, paucis dispiciemus. Ac ne longius abeam, en Poetam pro semetipso causam dicentem in Proœmio Inuectiuarum contra Medicum. *Quamuis in otio, in solitudine mea essem, ille tamen urbis virgator, nec solitudini, nec otio meo parcens, nec ipsam locorum faciem veneratus, cui diuinum nescio quid inesse ipse si videas non neges in illis, ut propriè mihi videor dicturus, Pieriis penetralibus latitantem, conuitiis aggressus exciuit, in aliis longè, inquam aliis consopitum curis, & hæc quam*

quam in memoratis insuetam artem docuit vel imitum : & inferius veniam petit . Si quid contra morem suum dixerim . Ego quidem non artificium , sed artifices improbaui , eosque non omnes , sed procaces , atque discordes . Quis , nisi planè ineptus , Poetam dicacitatis ulterius insimulabit ? Non probos ac peritos Medicos inculcat , nec artis certitudinem , sed Thessalos compendio viribus maiora polliciti , de quibus meritò extrema hæc verba effudit Adrianus : *Turba Medicorum pereo* . Quod ipsum ne Clementi VI. Pont. Max. contingeret , consilium de Medicorum delectu suggerere voluit . Nec alium ei fuisse animum , ex ipsius ad Sum. Pont. Epistola luce meridiana clarius est . Quod mores sui sæculi culpauerit , in eo boni , & eruditi viri officium peregit . Morbi enim agnitio sanitatis initium est . Et si aliquibi vehementior videtur , pro semetipso causam dicit lib. 11. Epistolarum Senil. ad Franciscum Brunum Pont. Maximi Secretarium , ubi fatetur se non homines , sed vitia hominum insectari . Et si frustra Abrahamus Bzovius Tom. 14. Annalium Eccl. n. 21. ann. 1347. Vatem nostrum excuset , quod multa ab aliena manu in Poetæ opera irrepsent , & præsertim Epistola prima lib. vi. Familiarium Annibali Tusculanensi Episcopo inscripta . Auctor est Ioan. de nostra Dama in Vitis Poetarum Prouincialium Marci Brusci Poetæ matrem ex antiqua & nobili Chiabottorū in Pictavia degentium familia sub Romæ titulo notari . Nec sine veterum Sapientum exemplo peregrinationibus magnam vitæ partem insumpsit , ut patriam spontaneæ virtutis causa exilio postponeret . Pulchrum nempe moueri cum uniuerso , & patria quam calcamus mūdus est , qui licet vastissimus vix ipsius gloriæ sufficiebat . Quæ verò eius fuerint deliciae , qui amores , suo loco cuiuslibet obuium erit . Nec plura addo , quandoquidem nullum aduersus calumnias scutum innocentia totius . Qua ipse fesus sic magno ad Franciscum Brunum animo : *Noli precor indignari , noli obniti , noli operam perdere , hostes ubi quæsieris , nec eosdem mihi adeo dempseris , sed irritaueris amplius atque flammaueris : fatalis hæc mihi , si dici fas*

fas, & antiqua est pestis. Multi de me iudicant, quos nec novi, nec noscere quidem volui, nec nosci dignos arbitror. Et paulo post: Nescio unde hoc proprium atque affixum, ut ad iudicandum eò quisque sit audacior promptiorque, quò indoctior. Cætera ei à sciolis obiecta contra Africam Epistola 1. lib. 11. Senilium Boccacio inscripta uberrimè ipse diluit, sicuti & maledicis os libris de Sui & aliorum ignorantia plenissimè obturavit. Nec Magistro defuit suo patrocínio Boccacius, ad cuius pro Petrarcha Apologiam benignum Lectorem remitto. Sic itaque spretis maleuolorum rumoribus pleno gradu sua virtute ad Honorum culmen sibi viam fecit.

HONORES, ET INPRIMIS LAVREA

EX POESI PARTA.

Cap. X.

VIRTUTVM radiis longè lateque goruscans
 ævo suo PETRARCHA literatorum decus,
 ac morum exemplar præclarissimum
 virorum Principum animos facili negotio
 traxit in admirationem sui. Eandè ob causam,
 & nos hodie, & omnis literaria Respublica,
 eius in laudes se totam effundit. Honores varios,
 & insignes sibi spontè delatos constantissimè respuit,
 solitudinis, & libertatis amans, ita prorsus, ut cum aulæ Pontificiæ
 quandoque adfuerit, ab ea tamen magis abfuisse mente, &
 animo, quam eidem adfuisse videatur. Equidem flagrauit sine
 dubio non mediocri gloriæ cupiditate PETRARCHA, ut
 ipsemet nobis est testis: at eius tantummodo gloriæ, quæ ex
 studio bonarum artium, quæ ex virtutibus, quæ ex meritis emanaret.
 Audiatur ipse (si libet) Præfatione Librorum, quos
 de Vita Solitaria literis consignavit: *Id mihi quoque, si vel pro ingenia*

ingenij mediocritate, vel pro non mediocri gloria cupiditate (sitamen hanc nondum frano animi ac ratione perdomui) providendum est, quid primum prestare nitar, nisi ut sicuti ego à negotijs, sic ab ocio modo procul absit inertia, & si quid fortè mansurum scripsero, his potissimum inscribam, quorum gloria quadam velut participatione clarescere tenebrisque insistere valeam, quas mihi temporum fusca profunditas, & nominum consumtrix illustrium obliuiosa posteritas, intentant. Et infra. Quid multa? persuasissem forsitan, ut & sibi, & mihi, & fama nostra parcerent, nisi quia, ut aiunt, iam neque res integra, neque silentio liberum est latere. Iam noscitur, legimur, iudicamur, iamque hominum voces euadendi celandique ingenium nulla spes, & seu producentibus in publicum, seu domi sedentibus, apparendum est. Præcipuus eius honor fuit Laurea Poetica varijs in Urbibus merito virtutis adepta. Fama siquidem virtutum eius toto terrarum orbe diffusa omnium illi laudes, & plausus non humilium modo, sed & Principum alacritate mirabili parere consueverat. Mira res, at fama Petrarchæ digna. Vno, & eodem die, duabus à disiunctissimis, & Clarissimis Urbibus Roma, & Parisijs Epistolæ ea de re ac nunciij venerunt. Parisijs quidem vir inter Gallos Princeps, & Cancellarius, qui Vniuersitati studentium ea in Vrbe præerat: Roma verò Senatores aliquot cum adhortationibus, & precibus, quibus illum ad percipiendam Lauream Poeticam suis in Urbibus euocabant, perinde ac si duæ celeberrimæ Urbis totius terrarum orbis de hoc illi decernendo honore secum ipsæ certarent. Hæsit hic ille aliquandiu ancipiti cogitatione distractus, nec ad quos tenderet facile dignoscebat, tum demum Columnesium, quos alias Dominos expertus humanissimos fuerat, consilium secutus, Romam Parisijs præferendam duxit, tum quia Vrbs illa olim Imperatorum sedes, tum quia Poetas reliquos ea presertim in Vrbe decoratos fuisse Laurea non ignorabat. Tradidit hæc de se posteris Petrarcha ea in Epistola, ad quam necesse erit sæpius recurrere. In illis locis moram trahenti dictu mirabile, vno die, & ab Vrbe Roma Senatus, & de Parisijs Cancellarij Studij ad me
litera

litera pervenerunt, certatim me illa Romam, illa Parisios ad percipiendam Lauream Poeticam evocantes, quibus ego iuveniliter gloriabundus, & me dignum indicans, quo me dignum tanti viri iudicaret, nec meritum meum, sed aliorum librans testimonia parumper tamen hesitavi, cui potius aurem darem. Super qua consilium Ioannis de Columna Cardinalis supranominati per literas expeti; erat enim adeo vicinus, ut cum sibi serò scripsissem, die altero antè horam tertiam responsum eius acciperem. Cuius consilium secutus Romana Urbis auctoritatem omnibus preferendam statui, & de approbatione consilij eius mea duplex extat Epistola. Romam igitur profecturus primo Neapolim adiit hic noster, ubi Rex Robertus summis illum honoribus, & varijs muneribus exceptum parum abfuit quin ad Lauream accipiendam propè adegisset. Abstinit tamen, & per Legatos suos, & per Epistolas Senatoribus Romanis ea dignum & illum testatus est. Erant tunc temporis Senatores Urbis Vrsus Anguillariæ Comes, & ex Vrsi filijs Iordanus, qui tanti Regis iudicio freti, ipsum in Capitolio, summa dudum Romani Imperij arce, magna cum totius Urbis lætitia, maioriq; celebritate Virorum tum nobilitate, tum literis, & virtute præstantium, qui ad futuræ pompæ conspectum confluerant, coronarunt. PETRARCHA igitur præmissa de more diferto & graui sermone petitione concordibus omnium Senatorum calculis Poeta, & Historicus solemniter proclamatus corona Poetica priscorum temporum consuetudine decoratur, ætatis Anno trigelimo septimo Salutis verò c i o c c c x l i. Idibus April. quo die Christi ab inferis exsurgentis memoria publice colebatur. Vt mirum sit, Senucium Florentinum, qui Poetæ æqualis, vniuersam Coronationis Historiam ad Canem Scaligerum minutissimè prosecutus, circa annos ætatis toto triennio à reliquis probatoris notæ scriptoribus differre. Triplici corona factum notat idem: Nempe Laurea, Hederacea, & Myrtina. Talis enim Vatem decuit omni carmine genere nobilem. Heroicos Poetas quercu, elegiacos hedera coronatos tradit Domitius Calderinus ad Martialis

Ep.

Ep. 70. lib. 8. Forfan & Myrtinam reportauit in Lauræ gratiam, cui non minus quam Veneri ipsi myrtus conuenit. Hederam verò priscos accepisse nigram conjicio, quod ea *Frons Poetica* vocetur apud Apuleium de viribus herbarum cap. 100. quo allusit Maro. ecl. 2.

Pastores hedera crescentem ornare Poetam.

Quamquam, & ex ea coronam ciuicam fuisse textam notissimum sit ex Mart. lib. 8. ep. 82.

Non quercus te sola decet, nec Laureæ Phæbi;

Fiat & ex hedera ciuica nostra tibi.

Laurea sic redimitus nouus hic Vates per Urbem ad D. Petri Apostoli Aedem frequenti comitatu deducitur, ubi persoluto Numini gratiarum penso, Laureaque ipsa Templi tholo appensa, magna inde pompa digressum Columnnium suorum ædes, quibus id honoris habitum, excepere. Iuuat ea de re loquentem ipsum iterum audire: *Laureolam mihi Neapolis Rex offerebat, & ut assentirer precibus etiam multis urgebat. Vicis amor Romæ venerandam tanti Regis instantiam. Itaque inflexibile propositum meum cernens literas mihi, & nuncios ad Senatum Romanum dedit, quibus de me iudicium suum magno fauore professus est, quod quidem tunc iudicium regium, & multorum, & meo in primis iudicio consonum fuit; hodie, & ipse, & mecum, & omnium idem sentientium iudicium non probo. Plus in eum valuit amor, & ætatis fauor, quam veri studium. Veni tamen, & quamlibet indignus, tanto tamen fretus sisusque iudicio, summo cum gaudio Romanorum, qui illi solemnitati interesse potuerunt, Lauream poeticam, adhuc scholasticus rudis, adeptus sum. De quibus etiam, & carmine, & soluta oratione epistola mee sunt. Hac mihi Laureæ scientiæ nihil, plurimum verò quæ fuit inuidia. Epistolæ vero, quarum ibi meminit, duæ cum primis sunt, una Roberto Regi Siciliae scripta; altera Barbato Sulmonensi, cuius initium dabo: Idibus Aprilis Anno ætatis huius ultime MCCCXLI. in Capitolio Romano, magna populi frequentia, & ingenti gaudio peractum est, quod nudiustertius de me Rex apud Neapolim decreuerat. Vrsus Anguillaræ Comes, ac Senator præalti Vir ingenij,*
regio

regio iudicio probatum laureis frondibus insigniuit. Manus regia defuit, sed non auctoritas, nec maiestas.

Ioannes Nauclerus Chronographus Generatione LXV. Vol. I. celebritatem istam attigit, sed annum eius male produxit. Quod enim Anno 1341. peractum ex dictis constat, retraxit ille ad Annum 1338. Scripsit ille scilicet in hæc verba. Anno Domini 1338. cum iam Pontifex Senatui, populoque Romano persuasisset, ut Senatoriam dignitatem suis, & Ecclesie auspicijs administrarent, & Stephanum Columnensem postea ad se Avinionem vocasset, Virsus Anguillarie Comes, Stephani Columnensis Collega FRANCIS-CVM PETRARCHAM virum Eloquentissimum, maximè autem rhythmis vulgaribus corona Poetica in Capitolio donauit. Diuersum nihilominus Paulo Iouio placuit. Eum nempe (quæ ipsius verba sunt) ex latina Africa, unde ei in Capitolio insignis Laurea premium fuit, certiore & nobiliorem gloriam adsecutum. Cui etsi non magnopere refrager, quandoquidem hoc veritati magis consonum videtur. Poetam tamen Musis Etruscis primum famæ gradum debere, nemo rerum vel mediocriter peritus negabit, credo. Mitto de hac Laurea illustre satis Ioannis Boccacii Elogium ad Hugonem Regem Cypri, superius adductum, ubi de FRANCISCI operibus disseruimus. Verùm enim uerò non aliunde magis Laureæ huius præstantia factique totius vera series, una cum FRANCISCI nostri gloria, elucet, quàm ex Priuilegio super ea re confecto. Ne autem quid exactæ Lectoris notitiæ desit, neve prolixa aliunde perquisitione animus hinc abducatur, illud ex Editione Basiliensi integre huc transferre, mihi operæ visum fuit. Idque ad primæ Editionis Venetæ Anni 1501. & 1531. fidem, cum Basiliensem varijs mendis scatere viderim, quas hic fustuli. Vnus certe error hic minimè silendus, quo Anno 1344. hæc solemnitas adscribitur contra expressa Poetæ verba, quæ huic editioni alias suo loco sincerè inserta iam pridem patefeci. Tu, mi Lector, quæ fuerit uniuersi de nostro Poeta Populi Romani æstimatio hinc dispice.

PRIVILEGII LAUREAE RECEPTAE A FRANCISCO PETRARCHA EXEMPLAR.

URSUS Comes Anguillaria, & Iordanus de filijs Vrsi miles alma Urbis Roma Senatores Illustres. Ad perpetuam rei memoriam Vniuersis ad quos praesentes peruenerint litera. Cum sicut constamus ex anima, & corpore, sic duplex querenda gloria via sit aperta mortalibus. Quarum altera mentis, altera corporis viribus peragenda est: utriusque rei principatum Omnipotens Deus in hac gloriosissima Urbe constituit ab aeterno. Ex quo quidem innumerabiles olim tam ingenii, quam bellicis artibus memorandos hac eadem Urbs aut ipsa genuit, aut alibi genitos erudiuit, aluit, illustrauit. Inter multa nimirum qua animi viribus geruntur, ut ad praesens de corporis actibus taceamus, florentissimi atque laude omni dignissimi quondam in nostra Rep. Historici ac praecipue Poeta maxime viguerunt. Quorum industria ac labore tam sibi ipsis, quam aliis claris Viris, quos dignabantur nobilitare, carminibus nominis immortalitas querebatur. Horum imprimis opera effectum, ut conditorum huius Urbis & Imperii atque aliorum omnis aetatis virorum illustrium vitam, & mores, ac nomina teneamus, qua nullis locis per tot seculorum lapsum ad nos potuerant peruenire. Sane sicut Poetarum, & Historicorum copia multis gloriose & diuina gloria causa fuit, sic eorum defectum tractu temporis postea succedentis multis aliis ad aeternitatem nominis indignas obliuionis tenebras non dubium attulisse. Hinc saepe contingit, ut laudes eorum hominum, qui nobiscum vixerunt ignorantes, mira res dictu, vetustissimorum certam notitiam habeamus. Et Poeta quidem praeteriti gloria temporis pariter illustres sunt, & futuri, quoniam ut diximus immortalitatem & sibi & aliis querebant, ac praeter honores, & privilegia, quibus publice donabantur, pro praemia quondam & studiorum proprio ornamento Coronam Lauream merebantur. Tanto enim honore dignos censuit Respublica, ut unum atque idem Laurea decus assignandum censeret Caesaribus, & Poetis. Siquidem & Caesares Ducesque Victores post labores bellorum, & Poetas post labores studiorum Lauro insignibant, per aeternam viridis aeternam arbo-

arboris illius aternitatem tam bello, quam ingenio, quæstæ gloria dignantes, atque ob illum in primis, qui sicut hanc arborem Deus solam non fulminat: sic creditur Caesarum & Poetarum gloriam illam, quæ more fulminis cuncta prostermit, solam vetustatem non timere. Hoc nempe poeticum decus atate nostræ, quod dolentes referimus, incertum quæ seu ingeniorum tarditate, seu temporum malitia, usque adeo oblitum esse videmus, ut etiam quod per ipsum Poetæ nomen importetur penè incognitum nostris hominibus habeatur, opinantibus multis Poetæ officium nil esse aliud, quam fingere seu mentiri. Quod si ita esset, prorsus: & levis res, & omni honore indignum dedecus videretur. Ignorant autem Poetæ officium, sicut ab eruditissimis & sapientissimis viris accepimus, in hoc esse virtutem rei sub amœnis coloribus absconditam & decoram, velut figmentorum umbram contentam, altisonis celebratam carminibus, & dulcis eloquii suavitate respergat, quæ sit quæsitum difficilior, magis atq; inventa dulcescat. Sanè autè Poetæ egregios in morem triumphantium accepimus in Capitolio coronari, usque adeo & in desuetudinem Nobis abiit illa sollemnitas, ut iam a mille trecentis annis nullum ibi legamus tali honore decoratum. Quod exco- gitans ingeniosus Vir, & talium studiorum ab adolescentia scrutator, ardentissimus, FRANCISCUS PETRARCHA Florentinus Poetæ, & Historicus, præsertim tempore præsentis scientia succurrendum ratus, quo neglecta magis erat ab hominibus, & deserta post auctorum volumina diligenti primum indagine non incognita, relicta deinde post propria proprii ingenii opera Historiarum præcipue & Poematum, quorum partem adhuc habet in manibus, honesto Laureæ flagrans desiderio, non tam propter gloriam sicut idem in nostra & Populi Romani præsentia professus est, quam ut ad simile desiderium studiorum omnium animos irritaret: quamvis adhuc ipsius honorem alibi suscipiendum, studiis atque Urbibus evocatus. Tractus tamen memoria antiquorum Poetarum, nec non affectu & reverentia huius Sacrosanctæ Urbis, cuius eum semper fuisse constat ferventissimum amatorem, posthabitis aliorum precibus decrevit huc potissimum, ubi Laureatos esse meminerat ante eum, se conferre, & ne super hoc sua forsitan præsumptioni confusus videretur, statuit de seipso alteri credere potius, quam sibi, ideoque cir-

D cum-

cumspiciens, nec ullum in toto Orbe reperiens digniorem, ad Serenissimum Robertum Hierusalem ac Sicilia Regem Illustrissimum de Romana Curia digressus, qua in Avinione nunc residet, usque Neapolim personaliter accessit. Itaque illius tanti Regis omnium scienciarum fulgoribus abundantissime radiantis sese subiecit examini, ex cunctis mortalibus illum praeferens, qui intra omnes dignissimus visus est: maturo sanè consilio & tanto iudicio, ut probatus posset à nemine reprobari. Cum itaque Rex idem audito eo atque operum eius parte prospecta, dignum profecto tali honore iudicasset, ac super eius sufficientia cum suo sigillo testimoniales Nobis Literas, & eius fide dignos Nuncios destinasset, eodemque idem FRANCISCUS pleno Capitolio Laureum Poeticum solenniter postulasset, Nos regio testimonio, & fama publica, qua eidem de eo multa perloquuta erat, sed multo magis operum evidentia certissimam fidem reddentes, praefatum FRANCISCUM hodierno videlicet solennitatis Paschalis die in Capitolio Romano Lectorum celeberrimo tam dicti Regis, quam nostri & populi Romani nomine magnum Poetam & Historicum declaramus, preclaro magisterij nomine insignimus & in signum specialiter poesis, NOS VRSVS COMES ET SENATOR praefatus pro nobis, & collega nostro, Coronam Lauream nostris manibus eius capiti impressimus, dantes eidem tam in dicta arte poetica, quam in dicta historica arte, atque in omnibus spectantibus ad eiusdem auctoritatem praefati domini Regis S. P. Q. R. tam in hanc Sanctissimam Urbem (quam omnium Urbium & terrarum caput esse non ambigitur & magistrā) quam alibicunque locorum legendi disputandi atque interpretandi veterum scripturas, et novas, à seipso omnibus seculis auxiliante Deo, et mansuros libros, et poemata componendi, liberam tenore praesentium potestatem, necnon et ubi & quotiens sibi placuerit, possit huiusmodi, atque alios actus poeticos Laurea, seu myrto, vel hedera, si id genus elegerit, ornare, & in actu atque habitu quolibet poetico, publice & solenniter exercere. Ad hac conscripta, per eum hactenus velut per hominem in talibus expertum in his scriptis approbamus. Reliqua vero, qua scripturum cum contigerit in posterum, ex quo ab eodem promulgata in lucem edita fuerint simili ratione approbanda censemus decernentes eum hisdem Privilegijs, Immunitatibus,

bus, Honoribus, & Insignibus perfrui debere, quibus hic vel usque terrarum uti possunt, vel posse sunt soliti Liberalium & honestarum Artium Professores: eoque magis, quod professionis suæ raritas uberioribus eius favoribus, & ampliori beneficio eum dignum facit. Insuper eundem FRANCISCVM PETRARCHAM, propter insignes sui ingenij doctes, ac propter notissimam devotionem, qua ad hanc Urbem nostramque Remp. affici, & communis omnium fama, & actus eius, & verba testantur, Civem Romanum facimus, pronunciamus, decernimus, declaramus, ipsum & veteribus & novis Civium privilegijs, ac nomine decorantes: de quibus omnibus, & singulis interrogatus Populus Romanus solemniter, ut mos est (nemine proxinus adversante) placere sibi omnia acclamando respondit. In quorum testimonium presentes literas, utriusque substantia Senatus subscriptione & nostra aurea bulla sibi concedi iussimus appensione munitas. Datum in Capitolio presentibus Nobis, & tam alienigenarum quam Romanorum Procerum, ac Populi multitudinem numerosa, Quinto Idus Aprilis Anno Domini MCCC XLI. Præclarum sanè tam raræ virtutis pretium, non tamen nudis (ut credi posset) verbis expressum, sed quingentis numis aureis & universo pompæ apparatu Po. Ro. liberalitate auctum: Cui Senator ejusdem valoris Pyropum addidit, Sanucio teste oculato, qui universam historię seriem minutissimè persecutus. Ad quem publici juris factum lectorem remittimus. Cetera quæ huic pompæ intervenierunt, Ludovicus Monaldeschi in suo Diario autographo, quod in Bibliotheca Principis Burghesii fervatur, non indigna posteris hæc notavit, quibus nativum ejus ævigenium & colorem relinquimus. Quæ omnia mihi communicavit eruditissimus & humanissimus Vir D. M. Antonius Cuccinus Episcopus Anglonæ nunc Imolæ.

L'anno 1341. nel Pontificato di Papa Benedetto XII. in quel tempo che fu allo Papa misier Stephano della Colonna, misier Orso della Anguillara volse coronare misier Fràcesco Petrarcha nobile Poeta e fu fatta in Campidoglio in questa maniera. Se vestio di rosso dodcci jouani de quindici anni l'uno. Et erano tutti figli di Gentilhuomini & Cittadini. Vno fu dalla casa dello Fumo & uno de casa Trincia, uno de ca-

sa Crescentio, uno de casa Caffarelli, uno de casa Capozuchi, uno de casa Cancellieri, uno de casa Cuccino, uno de casa Rosci, uno de casa Papazuri, uno de casa Paparese, uno de casa Altieri, & uno de casa Lucij, e poi chisti Iuvani dissero muti versi in favore dello popolo fatti da chisso Poeta, e poi iro sei Cittadini vestuti di panno verde, e furono Saniello, nò Conto, nò Orsino, nò Anibale, nò Paparese, nò Montanaro, e portavano una corona per uno di diversi fiori, doue compario lo Senatore in miezzo à muti Cittadini, e portaro allo Capo soio na corona de Laurel, e se assettao alla sedia dello Assettamento, e fu chiamato lo detto misier Francescho Petrarcha, e se presentao isso vestuto di longo e disse tre vote. Viva lo populo Romano. Viva lo Senatore, e Dio li mantenga in libertate, e poi s'inginocchiato allo Senatore, lo quale disse. Corona premia la virtù. Se levao la ghirlanda dello Capo e la mise à misier Francesco. Et isso disse uno bello Sonetto à fauore delli antichi Romani valorosi. Chisso fu fornito co muta laude dello Poeta, perche tutto lo Popolo gridava. Viva lo Campidoglio e lo Poeta.

Sic antiquatum plurimis seculis honorem Poetis debitum in Petrarcham retulit Vrbs magna virtutum & Musarum benigna parens, quam Poetas latinos olim corona decorasse manifestat hæc Inscriptio in Oppido Hisconio, quod nunc dicitur e Guasto, in regione Ferentana.

L. VALERIO. L. F.

PVDENTI

HIC. CVM. ESSET. ANNORVM
XIII. ROMAE. CERTAMINE
IOVIS. CAPITOLINI. LVSTRO
SEXTO. CLARITATE. INGENII
CORONATVS. EST. INTER
POETAS. LATINOS. OMNIBVS
SENTENTIIS. IVDICVM
HVIC. PLEBES. VNIVERSA
HISCONIENSIVM. STATVAM
AERE. COLLATO. DECREVIT
CV RAT. R. P.

Præ-

Præter Lauream, diversis etiam honoribus variè cumulat^{us} est. Inter multos Parmensis Ecclesiæ Archidiaconatum à Corrigiensibus delatum obtinuit, inibique coempta domo aliquandiu vixit, ut ipsemet testatum alicubi reliquit. Demum cum Iacobus Carrariensis Paduæ Dominus per literas eum ad se & amicitiam suam pertrahere conaretur, votis ejus obtemperans Patavium se recepit, ubi à Iacobo obviis, quod ajunt, ulnis exceptus, Canonicatum Cathedralis Ecclesiæ Patavinæ opulentissimum retulit. Honor postea honore auctus in dies crevit. Nimirum Mediolani apud Galeacium Vicecomitem Consiliarii titulo honestatus, pro Duce Oratoris munere apud Serenissimum Senarum Venetum & alios Principes feliciter functus, multis magnisque honoribus locupletatus, in nuptiis Violanti Leonello Regis Britannia filio desponsatæ Anno 1368. Bernardino Corio teste, Principibus accubuit. Venetiis etiam ludis publicis & alibi Serenissimo Duci dexteram clausit. Summis quoque Pontificibus varios tum honores, tum magistratus in eum conferre placuit. Quorum favore electus Pontificiæ Sedis Vicarius, & à Clemente VI. Sum. Pont. ad Episcopatum aliquoties excitus id oneris libertatis amore & otii literarii studio declinavit, actisq; gratiis ad consuetam solitudinem se recepit. Sic enim in Epistola 43. Variarum ad Franc. Brunum: *Postquam me sepe licet indignum, Episcopum facere voluisset, & ego indignantibus Dominis & amicis continuè recusassem, ultimo mihi dixit. Pete quod vis, & faciam tibi. Cui ego respondi. Si bene facere mihi vultis, non solum beneficentia, sed electio Pater Sanctissime vestra sit. Vos scitis optimè quanti me facitis, quando aliquid presente alio vel quomodolibet ad notitiam vestram venit, quod me dignum videatur, mei (si placet) memoriam habetote.* Et Lib. ix. Senilium in hunc sensum alia. Nec tantum Viri Principes, sed & Civitates & Respublicæ immortalitati nominis ejus monumenta innumera certatim contulerunt. Prætereo memoratos alibi honores Arerii exhibitos. Quid de Florentina Republica dicam? quæ Civem suum præclarissimū

semper coluit, imo nec petenti, nec speranti, redeundi ad paternam sedem potestatem dedit, & eidem, quæ in fiscum intulerat, patris ejus bona restituit. Ad quam Patavio V I I I. Id. April. Epistolam illam pulcherrimam scripsit. *Iam satis me vixisse arbitror Optimi Cives, & illam sapientis amici vocem audire videor. Morere dum latuses.* At ille sat habuit vidisse patriam, & amicitiam cum Boccacio Florentiæ contraxisse. Habet enim hoc proprium Virtus, ut in amorem sui bonos erigat, in stuporem malos, idque cum omnis virtus habeat, tum præcipue fortitudo Petrarchæ propria, Cujus inter fortunæ turbines, ac procellas rerum terribilium, & tranquillitas gravior & lux ipsa conspectior est. Romana porro civitas quid ejus in honorem præstare potuit amplius eo quod gessit? Quin etiâ Principibus Italiæ pacem conciliaturus Padum fluvium armis infestum sibi invenit pacatissimum, ab utraque dissidentium parte Legatario honorificè exceptus. Patavinam Urbem non filebo, quæ cum viventem unice dilexisset, defuncti funus universa ferè suis effusa sedibus atrata Arquadam usque extremo pietatis officio persecuta est.

NECESSITUDO CVM LITERATIS.

Cap. XI.

MICIS conciliandis vim magnam Virtutis quotidie experimur. Ea enim nihil amabilius, nihil quod magis in sui amorem alliciat, cum propter virtutem & probitatem etiam nunquam visos diligamus. Vincit omnem naturæ cognitionem similitudo bonorum, nullaque societas gravior, nulla charior, quàm cum viri boni moribus similes sunt familiaritate conjuncti. Ita Petrarchæ mores amœni, virtus admirabilis, amicitiae foedus suavissimum cum eruditis & amicis peperit, ut sua ætate jure meritoque

rito delictum amicitiae, nectar amoris diceretur. Jam ille Principum amicitiae ut libertati adversae, amicorum dulcem praeferbat conversationem, tanto affectu, ut vix sine amicis unquam mensae accumberet, gratulatus sibi quoties epulis inexpectatus amicorum quispiam interveniret, ut amicis stipatus veluti lauræ triumpho summè lætaretur. Vnde lautiori quoque mensa & decenti familia nunquam domus ejus destituebatur. Neque id commestrationum studio, sed quòd nihil ei optabilius, nil gratius, nil jucundius, quam amicos colere, amplecti, invisere, pro eisdem omni cura aliquid agere, laborare, & omnia sua ipsorum commodis postponere, etiam valetudinem, dum ætate cum meridiaretur à suis excitari voluit, quoties visum veniret aliquis. Sic enim ad posteritatem ipse: *Amicitiarum appetentissimarum, & fidelissimarum cultor honestarum fui, intrepidè glorior, quia scio me verum loqui.* Unicus insuper ad mutui amoris conservationem ipsi conatus erat amicitias procurare. Cujus argumentum inter Socratem & Lælium Epist. V. Lib. Famil. XII. celebratum: *Benedicti Vos à Domino, qui & vobis dignissimam rem fecistis, & mihi gaudium quantum abundè præberi non poterat præbuitis.* Nec sanè vulgaris constantiae exemplum amicum Franciscum Brunum ita Summo Pontifici commendavit, ut in eorum numerum fuerit acceptus, qui ei à secretis fuere. Cujus beneficii, nec ingrata fuit apud amicum memoria, nec vanus Poetæ labor. Hinc enim Summo Pontifici innotescabant quaecumque à Petrarcha in familiam, in studia, in cætera, desiderari possent. Quæ quam numerosa fuerint, prolixa ipsiusmet narratione ex Epistolarum Variarum XLIII. Arquadæ scripta veluti totius Oeconomiae ipsius ideam exhibentè heic subdere à nostro instituto neutiquam visum mihi fuit alienum: *Ego frater siquid mihi ad vitam unius canonici deesse dicam, mentiar. sed si dixerò, me plures habere notos, & plura inde gravamina quam totum ferè capitulum, cuius ego pars sum, forsitan non mentiar. Quæ an declinare ulla arte valeam ignoro. Sæpe certè tentantis nunquam hæcenus successit. Vnde mihi non exigua vita labor, &*

quamvis gloriosa, tamen haud dubie tadusa perplexitas. Si queras, num quod restat transire possim, ut nunc usque transivis, possum plane, sed haudquaquam facilius quam olim, imò vero difficilius, quod ad sarcinas in dies augetur, & vires minuuntur. Habeo hic prabendam, qua mihi panem & vinum dat, non solum ad utendum, sed etiam ad vendendum. Residentia aliquid mihi valeret, sed ego urbes, uti ergastula, fugio, & magis eligo solitario in rure, si oporteat esurire, quam in urbibus abundare, quamvis nulla fuga, nulla me latebra, à concursu protegant: habeo famulos, sine quibus utinam vivere possem, aut scirem. Habeo equos, quando pauciores, duos saltem, & ut sileam quæ sunt historia longioris, soleo habere scriptores quinque vel sex, habeo tres ad præsens, et ne plures habeam causa est, quia non inveniuntur scriptores, sed pictores, utinam non inepti. Habeo unum presbyterum venerabilem virum, qui dum in Ecclesia sum assiduus mecum est, cum quo sæpè, ubi salus prandere disposui, ecce subito è transverso convivarum acies, vel cibo pascenda, vel fabulis. Vitari enim prorsus nequit, ne vel superbior appaream, vel avarior quam sum. Sed quod omnem fidem excedit, redditus beneficiorum in amicos contulit. Amicitia quoque nexus illi cum Ioa. Boccacio adeo fuit arctus, ut ei meritò conveniret Propertii illud:

Te socium Vitæ, te corporis esse licebit,

Te dominum admittorebus, Amice, meis.

Talis nempe tantusque fuit, ut alter alterius dimidium, imò alter in altero totus existere videretur. Quam ob causam alterum alterius vultum in sui annuli gemmula circumtulisse refert Squarciaficus in illius Vita. Et li fateri necessario cogar, nequaquam ei suffragari carmina, quæ producit, ut hoc suum enunciatum firmet, cum illud non ad Boccacium, sed ad Barbatum Sulmonensem, quem summopere dilexit, Petrarcha referendum constet, sicut ex versibus videre est tam in pri-
scis illius Codd. editis Venetijs M D I. quàm in recentioribus evulgatis Basileæ à Sebastiano Henricpetri M D XXCI. Sic enim ille Epistolam ante penultimam Lib. II, orsus est ad Barbatum:

Dulcis

*Dulcis Amice vale, tua si mihi semper imago
It praesens, mecumve sedet, mecumve quiescit,
Redde vices, non atra palus Acherontis opaci,
Turbida somnifero dirimat nec gurgite Lethe.*

Simonidi etiam & Socrati carus & familiaris erat quoad vixit summa & longa eis necessitudine coniunctus. Hinc illi Lib. xvi. *Sensuum Epist.* Huic Lib. vii. *Familiarum* nuncupavit. Dilexit etiam Donatum Apennigenam Grammaticum, cui inscripsit Lib. *De Sui, & aliorum Ignorantia.* Vgotionem de Thicnis etiam *Apologia contra Gallum* praefixit. Praetereo quo loco habuerit Ioannem de Dondo Patavinum Medicum Cl. cui legaverat ex testamento ducatos aureos quinquaginta. Tanti etiam Lombardum Sericum acerrimum solitudinis cultorem aestimavit, ut verè locum hic habeat Scytharum illud de Oreste & Pylade apud Lucianum :

Dij Amicitia Praesides.

Etsi vero ex Epistolis & Carminibus ipsius quos coluerit Amicos non obscurum fuerit, hi tamen videntur fuisse intimi: Ioannes Basilii, Nicolaus Alfinensis Siculus, Thomas Messanensis, Ioannes Aretinus & Federicus, Ioannes Barilis Neapolitanus, Ludovicus Marsilius, Gabriel Zamoræus causidicus Parmensis, Iq. Anchiseus, Paulus Anibalensis, Lancellotus Eques Placentinus, Gulielmus Orator Veronensis, & Rainaldus de Libero Pago Veronensis Poeta, Andreas Vates Mantuanus, Guidus Archiepiscopus Ianuensis, Nerius, Morandus, Olympius, & Peresius Messanensis. Fuit & Poeta noster coniunctus Cl. Viris Iacobo & Brunoni Florentinis, Modio Parmentis, Beneintendio Veneto, Nicoloso Bartholomæi de Luca, Nicolao Magno Siciliæ Siniscalco, quem *charum decus suam appellat*, Publici Vicentino Poetæ, Roberto Comiti de Batifolle, Gulielmo Matamauro Equiti Neapolitano, Thomæ de Garbo Medico Cl. Gulielmo Rauennati Physico, Cœnobio Grammatico, Gasparo Veronensi, Bartholomæo Eremitæ, Raimundo Superantio, Hannibali Tusculanensi, Galeotto Spinelli. Ei quo-

quoque in deliciis fuit eruditus Vir Gulielmus de Pastréngos, Franciscus SS. Apost. Abbas, Senucius, & Arnoldius Florentini, Item Io. Andreas Bonienſis, Florianus Ariminensis Musicus, Bonaventura Bafrus, Marcus, & Bartholomæus Ianuenses, Io. Pergomensis Causidicus, Io. Tricastrinus Episcopus, Sagramorus de Pomeriis, Colurius Stignanus, Matthæus Longus, Lucas de Penna, Ianinus Gram. Placentinus, Philippus de Masseriis, Franciscus Vrsinus, Paulus de Bernardo Venerus, Nicolaus Sigerus, à quo excepit dono Homeri opera, quemadmodum testis est Epist. II. Lib. IX. Famil. *Misisti ad me de Europa ultimis donum, quo nullum vel te dignius, vel mihi gratius, vel re ipsa nobilius mittere potuisses.* Et alii ferè innumeri, quorum maiorem partem peste anno 1348. abreptam acerbè fleuit. Inter clarissimos Ioan. Boccacium, & Lombardum Sericum superstites habuit, Vir ob mutuam animi candorem omnium amore dignissimus, in quo fidem meruit Poetæ illud:

Multum in amore fides, multum constantia prodest.

Sericum verò in secundis hæredibus scripsit, maximo amoris indicio. Sed adeo ille solitudinis amator

fuit, ut in quadam epistola ad Petrarcham, us-

que adeo frequentiam civitatis abhorre-

re se dicit, ut cum magno visendi

amici desiderio teneretur, me-

tu tamen revisendæ urbis

ubi tunc Petrarcha

in canonico-

tum col-

legium ascitus morabatur, à

concupito amici aspectu

se se continuerit.

EXISTIMATIO APVD PRINCIPES
ET ALIOS.

Cap. XII.

SCIENTIARVM & Artium estimatio nō aliū-
de maior exoritur, quam ex proba morum &
temporum qualitate, non secus, ac aeris tem-
perie frugibus. quidquid inest dulcedinis &
saporis impertit. Terram prodesse mortali-
bus emissis à se fructibus molientem aeris
clementia iuvat, & eandem fertilem reddit,
secus inclementia sterilem & immitem; ita felicibus & paca-
tis temporibus ingenuis artibus plurimum & loci & auctori-
tatis accedit. Augusti ævum, quod aureum meritò appella-
mus, indulgentia Principis, qui serenitate sua, ut Rufus ait,
mundi tenebras discusserat, ingenia ad supremam claritudi-
nem extulit. Tunc verè latini Orbis sidera, Virgilius, Flac-
cus, Propertius, Tibullus, Asinius, Messala, noster Livius, cæ-
terique inclaruerunt. Antoninusque cognomento Pius ab a-
more sapientiæ, quam Philosophiam nominamus, non alienus.
Aphrodisæum, Galenum, Ptolomæum, Athenæum, Phauori-
num, præter alios salutare Orbi Viros, inter salutantes in ve-
stibulo habuit. Erunt Literę donec Mœcenates, quę munera
bonitatis nunc sparsua manu, nunc remissiori fidere literis
elargiuntur, uberius nostro tempore quam antea unquam in-
dultura. Habent enim quomodo sub DOMINICO MOLINO
Senatori Veneto amplissimo deuię virtutes reparentur;
easque jam exulantes retinere videtur Eminentiss. Cardinalis
LAEIVS BISEIA, cuius clypeo fulgens insomnis draco nō
Atlantidum sed Musarum siluas sua tutela præmunit. Cuius
sileo in me transfusum nupere humanitatis officium. me enim
mea merita loqui non sinunt, nisi quod laudata humanitate
Emi-

Eminentissimi Viri gratiam habent, quæ modestia mea non nisi ingratè tacerentur; qua ipse animi propensione Andream & Ioannem filium Argolos, Viros fama clarissimos, Ascanium Belmisserium, & Leonem Allatium, unde quaque celeberrima ingenia fouet primo, deinde quæsito splendore tutatus est. Sed ne iis, quæ præter institutum, diutius immorer, tranquillo inquam ac specioso otio animus solers semper & quo se exerceat, occasionem in ea quietam habet, turbido autem ac tumultuario sæculo opprimitur & torpescit. Nempe commercii nihil Musis, otium adamantibus, cum armorum strepitu, & bellorum turbinibus intercedit. Otia planè fulciunt literas & Poësim, bella deprimunt, & extinguunt. Ea re pacatis ac sedatis Italiæ rebus PETRARCHA verè elegantie Viridarium aperuisse fertur, eoque nomine cultum & amorem Virorum nobilitate & eruditione Principum meruisse. Auinione enim apud Summum Pontificem degens cum omnibus acceptus esset, amabatur in primis à IACOBO & IOANNE fratribus de Columna, qui tum eiusdem in Pontificis curia nobilitate generis, Prælaturæ excellentia, rerum Ecclesiasticarum notitia magni erant. IOANNES enim tum Cardinalis, IACOBVS uero Lomberienſis Episcopus, inter ceteros eminebant, quorum à postremo in Vasconiam, quæ olim Aquitania dicebatur, ductus, sub collibus Pyreneis æstatem propè cælestem, ut ipsemet fatetur, multa & Domini & Comitum iucunditate transegit. Regressus inde, apud Cardinalem diù, non quasi sub domino, sed sub patre, vixit, imò teste Vergerio ferè cum amantissimo fratre, domique suæ coniunctissimè vixit. Quantum apud ipsum habebat fidei testatus est amplissimè Cardinalis ipse, qui familiam Fratrem etiam Agapitum in negotio domestico adigens sacramento, nudis PETRARCHÆ verbis se contentum pronunciauit. Pari illum amore STEPHANVS de Columna persecutus est, ipsiusmet Poetæ testimonio, quod apponam: *Ibi ergo iam nosci Ego & familiaritas mea à Magnis Viris expetici perat. Cur autem, nescire nunc me fateor, et mira-*

ris

vi: tunc equidem non mirabar, ut qui mihi more ætatis omni honore dignissimus viderer. Ante alios expetitus fui à Columnensium clara & generosa familia, quæ tunc Romanam Curiam frequentabat, dicam melius illustrabat, à quibus accitus, & mihi nescio, an & nunc & tunc certè indebito in honore habitus, ab illustri & incomparabili Viro Iacobo de Columna, Lombariensis tunc Episcopo, cui nescio an parem viderim, seu visurus sim, in Vasconiam ductus sub Collibus Pyreneis æstatem propè caelestem multa & domini & Comitum iucunditate transégi, ut semper tempus illud memoranda suspirem. Inde rediens, sub fratre eius Ioan. de Columna Cardinale multos per annos, non quasi sub domino, sed sub patre, immo ne id quidem, sed cum fratre amantissimo, immo mecum, & propria mea in domo fui. Et Epistola II. Lib. V. Famil. ad Ioannem Columnensem. Gratias ago cum pro alijs multis, tum pro eo, quod quoties Romam peto, totiens uberrimo tuarum literarum favore prævenior. Agnosco insidias amoris tui, neque enim ut homo, sed ut Angelus excipior. Mirto huius generis alia, quæ passim in Epistolis occurrunt. Philippus Patha Episcopus Caualliensis, Patriarcha Hierosolymitanus, & S. R. E. Cardinalis etiam affectu Vatis nostri fortunam extollere visus est, cui ille sua Opera De Solitudine, & Ocio Religiosorum, incepta in ipsius villa, inscripsit. Eodem animo ipsum pariter prosecuti sunt Philippus Sabinensis, & Bernardus Ruthenenlis Cardinales, Talauandus Albanensis Episcopus, & Cardinalis Ioan. Olmutiensis Episcopus, & Imperialis Aulæ Cancellarius, ne non Ildebrandinus Episcopus Patavinus, quod suis ad ipsos Epistolis & carminibus testatum reliquit Poeta. Vrsus quoque Anguillariæ Comes, ut & Iordanus ex filiis Vrls, Senatores Urbis, quique Petrarchæ Poeticam (ut docuimus) Lauream contulere, singulari in eundem propensione fuere. Ferebant eum in oculis Nobiles de Corrighia, qui Parmæ summo cum imperio præerant, apud quos & aliquando se fuisse ostēdit in Epistola, quam ad IOANNEM Columnam Cardinalem dedit. Hodierno die (quod tibi gaudium quoque significo) ductu, et auspicijs amicorum tuorum de Corrighia Parmam ingressus sum. His ergo

ergo precibus eorum victus, quibus veniam accedendum ipse sperant, ut ego non dubito astatem agere animum induxi. Iurant enim presentia mea admodum egere, quod indulgentia, non necessitatis esse, certum est. Et Ecclesia Cathedralis Archidiaconus (ut aliquid illi conferre viderentur) designatus, iam quidem à puero clericalem duxi vitam.

His accessit Scaligerorum Veronensium Despotarum familiaritas. Ad hæc Vicecomites Galeacius & Luchinus Mediolani Domini, & Guidonus de Gonzaga Mantuæ Patronus Poetam summo opere dilexerunt. Galeacius autem Vicecomes cum Barnaba fratre Insucribus imperans, à Carolo IV. Cæsare obtinuit, ut intermissa Academia Ticinensis renouaretur. Ibi Petrarchæ consilarii monitu Bibliothecam omnium disciplinarum Codicibus refertam in arce Ticinensi instruxit, ut auctor Pancirolus de I. C. lib. 2. pag. 210. Familiariter etiam eo utebatur Pandolphus Malatesta. Is Poetæ fama motus pictorem misit in Prouinciam Galliæ, ut eius effigie gauderet, quæ nunquam viderat, sed & Mediolani valetudinarius in Poetæ Musæum adportari voluit, ut virum cerneret inter Musas versantem, cuius iconem denuo erudita manu delineari curauit. Accedit ad fauoris cumulum, quo ille à diuersis honestabatur, cum inter Venetos & Patauinos multa gererentur hostiliter, Gaspar Veronensis literis promissit Petrarchæ impunitatem incendii, si ædibus suis nomen suum præfigeret. Ac ne exteros memorem solos, fauentem sibi in primis habuit Iacobum Carrariensem Iuniorem, qui Paduæ dominium nactus sæpe illum ac sæpius Patauium accersisse fertur, cuius voti tandem compos, sic ad se venientem excepit, ut ab illo se PETRARCHA non humanè, sed ut in cælum recipiuntur animæ acceptum tradat, decoratusque eiusdem operæ fuerit ditissimo Canonicatu Patauino. Audiamus Poetam ipsum huius insignis benevolentia testem in calce Epistolæ sepius memoratæ ad Post. *Longum post tempus, viri optimi, et cuius nescio an è numero dominorum quisquam similis sua ætate vir fuerit, immo vero scio, quod nullus IACOBI de Carraria Iunioris fama præconio bene-*
uolen-

nolentiam adeptus, nuncijs quoque et literis usque trans Alpes, quando ibi eram, et per Italiam ubicunque fui, multos per annos tantis precibus fatigatus sum, et in suam sollicitatus amicitiam, ut quamvis de felicibus nil sperarem, decreveram tandem ipsum adire, & videre, quid sibi hæc magni & ignoti Viri tanta vellet instantia: itaque serò quidem Patavium veni, ubi ab illo clarissima memoriæ viri, non hutanenè tantum, sed sicut in calum felices animæ recipiuntur, acceptus sum tanto cum gaudio, tamque inestimabili charitate ac pietate, ut quia aquare eam verbis posse non spero: silentio opprimenda sit. Inter multa sciens me clericalem vitam à pueritia tenuisse, ut me non sibi solum, sed etiam patriæ arctius astringeret, me Canonicum Paduæ fieri fecit, & ad summam, si vita sibi longior fuisset, mihi erroris & itinerum omnium finis erat. Certavit paribus in illius officiis cum Iacobo patre Franciscus filius paternæ Virtutis studiosissimus æmulator. Quid verò his immoror? Galliæ Reges, Summiq; Pontifices quatuor nempe CLEMENS VI. INNOCENTIUS VI. VRBANUS V. GREGORIUS XI. Petrarcham summo amore prosecuti variis eundem beneficiis Ecclesiasticis exornarunt. Testatur id ipsemet Epistola retro memorata lib. IX. Seniliū. Summus Pontifex, nullis meis erga eum meritis, ut cui visus nunquā, & vix fama ambigua notus eram, nullis meis precibus, sed liberalitate, & clementia sua sola prebendam illam perexiguam quidem, sed locorum mihi ubi à pueritia educatus essem, consideratione gratissimam proprio contulit instinctu. Quin uno eodemque tempore se ab Imperatore & à Galliarum Rege, necnon à Pontifice Maximo summopere expetitur tradidit Senil. Epistol. ad Simonidem suum Lib. I. Simul me hinc Romanus Caesar, hinc Francorum Rex certatim evocant, his promissis, hisque muneribus, iam præmissis, quæ si pergam exsequi, & longum erit, & videbitur fabulosum. Mirum prorsus, unde duobus Principibus armatis, & unius inermis, & iam senescentis clerici cura est. Nouissimè verum Summus Pontifex, hic solitus Nigromanticum opinari, & ipse me altis vocibus ad se vocat, duobus iam nunc beneficijs collatis, pluribus si paream oblati; hic enim vera miri nihil, quoniam causa nota est, vult me ad officium Secretorum, quod

quod Zenobius noster gessit, quodque nec ipse, nec praedecessor unquam secus habuisset, nisi ego illud oblatum mihi perquam honorifice multos ante annos recusassem. Facti causam reddit ipse Libri dicti Epistol. III. ad Cardinalem Talauandum Episcopum Albanensem: Video me vocari ad luctam, ad honorem, ad laborem, ferè cunctis optata mortalibus: mihi vero cum in multis nihil conuenit. Proinde nec fortuna mea, nec animus lucri egens, nec professio, vitaeque genus honorum talium, neque occupatio, atasque deneçtior laborum. Excusabis me iterum Pontifici, ne quod modestiae est, insolentia tribuatur. Bina vero hæc Beneficia fuerunt Canonatus Caualliensis, quem à CLEMENTE VI. Pont. Max. obtinuit, & Archidiaconatus Parmensis, ad quem idem illum Pontifex prouexit, exemitque Ordinarii & Metropolitani Iurisdictioni. Detulit & idem illi Pontifex Curam S. Angeli de Castiglione Aretine Dioecesis. Cæterum jam ante à BENEDICTO XII. Canonatu Ecclesiæ Lomberiensis donatum fuisse ex scriptis præclarissimi & integerrimi Viri D. Torquati Peroti Episc. Amerini humanissimè nobis Roma missis accepimus. Extat, & de singulari Pontificis Maximi erga Petrarcham beneuolentia luculentissimum, præter alterum superius, testimonium in Epistolis Famil. Lib. I I I. ad Thomam Messanensem, ubi hæc habentur, Epist. XI. Mitto alia quæ fortasse mirabilia, qui nescirent, quam familiariter olim cunctorum Dominus Augustus Caesar Virgilium ciuem suum dilexerit. Et paulo inferius: Quorum recordatio quantum miraculo adimit, tantum adicit letitiæ, dum talibus exemplis me misceri sentio, tantaque laudis mihi aditum aperiri. Quoniam ut alter ex his Cesareis amicis ait:

Principibus placuisse Viris, non ultima laus est.

Neque apud Imperatorem CAROLUM IV. inferiori erat loco, ut etiam hisce verbis Lib. XII. Epistol. Famil VII. suæ maiestati Amicum commendare non fuerit veritus. *Testor maiestatem tuam Caesar, quæ mihi cuiuspiam nminis loco est, virum hunc Cesareo favore dignissimum. Sed in amando PETRARCHA nemini concessisse ROBERTVM Siciliæ Regem eximium literatorum*

torum Mæcenatem suo ævo, ex his facile quisque coniecerit, quæ de illo Vates idem transmissit ad posteros in æternitatem omnem. Neapolim petere institui, & veni ad illum summum Regem, & Philosophum Robertum, non tam regno, quàm literis clariorem, què unicum Regem, & scientiæ amicum & virtutis nostra atas habuit, ut ipse de me, quod sibi visum esset, censeret. A quo qualiter visus, & cui quàm acceptus fuerim, & ipse nunc miror, & tu si noveris Lector, puto mirabere. Audita autem adventus mei causa, mirum in modum exhilaratus est, & invicem cogitans fiduciam, & forsitan cogitans honorem, quem peterem sua gloria non vacare, quod ego cum solum iudicem idoneum è cunctis mortalibus elegissem. Quid multa? Post innumeras verborum collationes, variis de rebus ostensamque sibi Africam illam meam, qua usque adeo delectatus est, ut eam sibi inscribi magno pro munere posceret; quod nec negare potui, certè nec volui, super eo tandem quo veneram, certum mihi deputavit diem, & à meridie ad vesperam me tenuit, & quoniam crescente materia breve tempus apparuit, duobus proximis diebus idem fuit, sic triduo excussa ignorantia mea, die tertio me dignum Laurea iudicavit. Ascripsit & illum in Clericum & familiarem suum, quod indicio humanissimi & doctissimi Viri Alexandri Galli Episcopi Massæ Magni Iacobi I. C. illius filii debeo, hoc modo ad me transmissio.

EXEMPLVM LITERARVM ROBERTI REGIS, quibus FRANCISCVM PETRARCHAM sibi in Clericum & Familiarem suum retinendum sanxit. Ex Archiuo Regiæ Siclæ Neapol. in Registro Regis signato 1340. Litera A. fol. 36. à tergo.

ROBERTVS &c. Vniuersis presentes literas inspecturis. Feruorem erga Maiestatem nostram devotionis præcipuè ac in Poeticis maxime sufficientiam, fide dignorum quam plurimorum iudicio, ipsaque experientia certius Nobis notam, nec minus aliâ laudabilis conditionis merita virtutis testimonium propensius conforvenda prudentis Viri Magistri FRANCISCI PETRARCHAE de Florentia in examine gratæ considerationis ducentes, quibus non indignè se reddidit. nobilioris nostræ prosecutionis capaces; Ipsum in Presbyterum, & Familiarem

E

nostrum

nostrum domesticum, ac de nostro hospitio duximus de certa nostra scientia, tenore presentium retinendum. Recepto prius ab eo solito in talibus iuramento; Volentes & expresse mandantes, ut illis honoribus favoribus, privilegijs & prerogativis alijs potiatur, & gaudeat, quibus ceteri Clerici, & Familiares nostri domestici potiuntur, & gaudent, ac potiri & gaudere soliti sunt & debent. In cuius rei testimonium presentes literas fieri & pendenti Maiestatis nostra sigillo iussimus communiri. Data Neapoli per Ioannem Grillum de Salerno &c. Anno Domini MCCC XXXXI. Die II. Aprilis IX. Ind. Regnum nostrorum Anno XXXII. feliciter. Amen.

Meruit & affectum Reginae IOANNAE PRIMAE, quod aliud eiusdem Archivi scriptum indicat, petatum ex registro IOANNAE dictae signato 1343. Litera B. Fol. 17.

IOANNA &c. Tenore presentium notum facimus Vniuersis earum seriem inspecturis, quod delectabiliter advertentes specialem prosecutionis affectum, quem clara memoria Inclitus Princeps Dominus Robertus Ierusalem et Sicilia Rex Illustris Reverendus Dominus Avus noster gessit dum viveret, ad prudentem Virum Magistrum Franciscum Petrarcham de Florantiam, cum ipsius Domini Aui nostri expectata in opportunum tempus ex devotionis licentia Poetica scientia in Vrbe Romana Priscorum venerabili more temporum Laurea insignitum, & alias virtute discretiva vigentem, dignisque meritis praeditum, quorum consideratione benigna in domesticum Capellanium sive Clericum suum suggerente, & nihilominus proprio quodam instinctu uberioris caritatis admisit. Et perinde huiusmodi Regia imitatione auita erga eum conformiter nostra sinceritatem benevolentiam propagantes ipsum similiter in Capellanium, seu Clericum nostrum domesticum, ac de nostro hospitio duximus de certa scientia, & speciali gratia retinendum, recepto prius ab eo solito in talibus iuramento, Volentes ut illis honoribus, favoribus, privilegijs, prerogativis & gratijs de cetero potiatur, & gaudeat, quibus ceteri alij Capellani seu Clerici nostri domestici, ac de nostro hospitio potiuntur, & gaudent, ac gaudere & potiri soliti sunt & debent. In cuius rei testimonium presentes literas fieri & pendenti Maiestatis nostra sigillo iussimus communiri. Datum Neapoli per Adnulfum

nulfum Cumandum de Neapoli &c. Anno Domini MCCC XLIII. Die xxv. Novembris xii. Ind. Regnorum nostrorum Anno primo.

Memoria quoque dignum censuit Lib. XII. Epist. Famil. VIII. quam gratus fuerit A N N A E Imperatrici, cui de foemineo partu ibidem sic gratulatur. *Tua Serenitatis Epistolam gloriosissima Augusta latus, reverensque suscepi, ubi quid primum mirer? tantamne hac tam inueneri atate sapientiam? an eminentissima hac fortuna tam insolitam, & tam raram humanitatem tuam, qua me unum ex pusillis tuis toto penè orbe disunctum facundissimo nuntio, & familiarissimis literis gaudii tui participem fieri velle dignata es? Pro quo quidem non Lucina, ut olim vera lucis ignari gentiles, sed Christo lucis & vita & bonorum omnium auctori quantum possum tecum gratias ago, qui adolescentiam tuam non tibi tantum, sed toti Imperio votiva fecunditate largificat. Sed imponant coronidem huic Capiti de fortuna sibi ob amicitiam Principum assurgente scripta ab eodem in hæc verba, quæ quod huc apprimè faciant, & PETRARCHÆ famam longè clariorem reddant, describere non gravabor. Principum ac Regum familiaritatibus, & Nobilium amicitiiis, usque ad invidiam fortunatus fui. Sed hoc est supplicium senescentium, ut suorum sapissimè mortes fleant. Maximi Regum, & mea etatis amarent et coluerunt me. cur autem, nescio: id si viderint. et ita cum quibusdam fui, ut ipsi quodammodo mecum essent, et eminentia eorum nullum tedium, commoda multa perceperim. Multos tamen eorum, quos valde amabam, effugi. Variorum igitur Principum ac Mæcenatum usus præsidio supra sæculi sui ordinem extra futuræ ætatis quoque ingenia evasit PETRARCHÆ; Columnensium præcipuè tutus familiaritate, ut sæpius diximus, quorum domus ei Parnassus fuit, & Capitolium in triumpho alterum exitit. Quæ COLUMNENSIVM decoras, nulla unquam delebit obliuio, de ipsorum quippe humanitate tanti Vñi scripta luculentissima dederunt indicia, sed insignis ea maiorum virtus etiam in posteros transfusa adhuc Excellentiss. D. POMPEI COLUMNÆ Gabiorum Principis maximi inter Auos, nunc ornamentisumma in eruditos iure veluti hæreditario gratia*

elucet: nec minus Herois Illustriss. D. CAMILLI eius auunculi reuiuiscit ex Columnensibus in literatos humanitas, cum doctissimus ipse Mæcenatis quodam munere & intelligit mirè & adiuuat literas. Absoluit denique Columnensium erga eruditos patrociniū laudem HIERONYMVS S.R.E Cardinalis Eminentissimus. Petrarchæ igitur dignitas, nominisque fama adeo increbuit, ut ex diuersis Galliæ partibus plurimi accederent eius videndi causa. Sed quod memoria dignum, cæcus quidem Poeta Perusinus Pontremoli Grammaticus PETRARCHAM Neapolim frustra consecretatus in varias se vertit Italiæ partes, donec tandem ipsum Parmæ offenderet, ubi summo tot laborum solatio triduum Vati adhæsit, vixque ab eo auelli potuit, cuius Poemata perpetuo in ore habebat. Hæc apud Principes Vatis nostri existimatio, hi apud cæteros honores, quos utcumque rudi nos calamo exsecuti sumus. Verum pennis fama melioribus foecunda per ora hominum Poetam circumferens non sinet Letheis immergi aquis.

SER. REIP. VENETAE AFFECTVS IN
FIDEM ET OBSEQUIVM POETAE.

Cap. XIII.

Ecce foris tantum, sed domi etiam Senatoribus Venetis non minus quam Principibus gratus erat *Petrarcha*, plurimis ipsorum summa necessitudine coniunctus; sed præcipuè ANDREAE Dandolo literis amœnioribus ornatissimo Duci, nec non MARINO Falerio, IOANNI Gradenico, & LAURENTIO Celsi, Ducibus huius Ser. Reipublicæ Venetæ longè carissimus, locupletissimo ea de re suarum Epistolarum testimonio, pro quibus & aliorum Epistolæ suffragium ferunt. Hinc sæpius Venetias con-

concedebat, ubi domus eiusdem apud Monasterium S. Sepulchri adhuc visitur, in qua sibi decreto publico per vitam concessa morabatur, dum pro Mediolanensibus Ducibus Oratoris munus apud Sereniss. Senatum Venerum obiret: eaque postea usus, quoties recreandi animi gratia, aut inuisendi amicos, & Collibus Euganeis, vel ex urbe Patauina Venetias accederet. Hæc autem Domus familiæ Molinæ de *duabus Turribus* cognomen retinuerat, quam edificauerat Henricus pater Andree Senatoris amplissimi, cuius filius Lucas ætate Squarciafici paternas ædes incoluit. Nec immerito tot honoribus & beneficiis ornabatur, qui uniuersi orbis splendor tam prolixè & præclarè de hac Republica secum statuebat, ut non veritus fuerit in quadam ad Summum Pontificem Epistola Libri ix. Senilium inserta in hæc verba prorumpere: *omnibus* (marginis urbibus) *opponam vel hanc unam, unde hæc tibi scribo, Venetorum urbem maximam, imo regnū ingens, cui magna olim regna subiecta sunt, urbem longè dissimilem ceteris, utque ego dicere soleo, Orbem alterum, quæ tunc nihil, aut minimum fuit, quamuis et Veneti Ducis et Venetiæ, non Urbis sed prouinciæ nomen antiquissimum sit.* Et prolixius initio Epistolæ xi. Libri xv. eiusdem argumenti Petro Rhetori Bononiensi Venetorum ludos describens: *Quod pulchrius, siue quod iustius spectaculum fingi potest, quam iustissimam ciuitatem, non de vicinorum iniurijs, non de simultatibus ciuium, aut rapinis, ut reliquas; sed de sola iustitia gaudentem cernere? Augustissima Venetorum Vrbs, quæ una hodie libertatis ac pacis, et iustitiæ domus est, unum bonorum refugium, unus portus, quem bene uinere cupientium tyrannicis undique ac bellicis temporibus quassæ rates petant. Vrbs auri diues, sed ditior fama, potens opibus, sed virtute potentior, solidis fundata marmoribus, sed solidiore etiam fundamento ciuili concordia stabilita, falsis cinctæ fluctibus, sed falsioribus tuta consilijs.* Reliquis verò omisis illud saltem indidem non silebo, quod Petrarcha cùm Anno MCCCCLXIV. Ad II. Nonas Iun. Archiepiscopo Patrensi sui amicissimo associatus hora fermè diei sextæ ludos Venetæ iuuentutis spectasset, alia vice à Duce Ve-

nieto ad eorundem spectacula invitaretur. Quem honorem non sine dignis adeo benigni Principis laudibus sic extulit. *Dux Laurentius verè Celsus, Vir nissime forsitan amor fallit & magnitudine animi, & suavitatem morum, & virtutum studio, superque omnia singulari pietate atque amore patria memorandus, cum immenso procerum comitatu frontem templi supra vestibulum occuparat; unde marmoreo è suggestu essent cuncta sub pedibus. Locus est, ubi quatuor illi anei & aurati equi stant, antiqui operis, ac praeclari, quisquis ille fuit, artificis, ex alto penè vivis adimentes ac pedibus obstreperantes, neve astivus sol, pronus ad vesperam, aut castore offenderet, aut fulgore, diversicoloris anleis usquequaque pendentibus provisum erat. Illic ego rogatus, quae crebra dignatio Ducis est, ad dexteram eius sedi, verum vidui spectaculo contentus de reliqua occupationem nulli incognitam excusavi. Nec solis contentus verborum praconiis, ut re ipsa posteris etiam perpetuum obsequii ac cultus monumentum in Ser. Remp. Venetam ac Divum Marcum extaret, Bibliothecam suam dono obtulit. Quare Patres Amplissimi tale Decretum in Petrarchae memoriam & benevolentiam Anno 1362. die 14. Septembris retulere, quod ex Sanfovini Lib. 1. De rebus Venetis ut repeteretur dignum fuit: Considerando quanto habbi ad esser à laude di Dio, & del B. Marco Evangelista, & ad honor, & fama, quello ch'è offerto per D. Francesco Petrarca, la cui fama hoggi è tãta in tutto il mondo, che non si hà in memoria di buomini, che frã Christiani sia stato giamai, ò sia, un Filosofo Morale, & un Poeta, che gli si possa paragonare, sia accettata la sua oblatione secondo la forma della infrascritta polizza scritta di sua mano. Et sia preso, che si possa spendere del Monte, per la casa, & habitatione sua in vita sua per modo di affitto, si come parerà alli Consiglieri, & Capi, ò alla maggior parte Offerendo li Procuratori della Chiesa di S. Marco, far le spese necessarie per il luogo dove haueranno ad esser riposti, & conservati i suoi libri. Et il tenore della pollizza è questa. Desidera Francesco Petrarca di hauer herede il B. Marco Evangelista se così piacerà à Christo, & à lui, di non so quanti libretti, i quali egli possiede al presente, ò che forse possederà. Con questo che i libri non sie-*

*no venduti, nè per qual si voglia modo mal trattati, mà sieno conserva-
ti in alcun luogo da esser deputato à questo effetto; il qual sia sicuro dal
fuoco, & dalle pioggie à honor di esso Sante, & à memoria di esso Fran-
cesco, & per consolazione, et commodo perpetuo degli ingegnosi, et no-
bili di questa Città, che si diletteranno di cose tali. etc.*

Egregium certè grati animi studium, quòd summos postea vi-
ros Cardinales Bessarionem, Hieronymum Aleandrum, &
Grimannum, in sui exemplū traxit non minori rei literariæ in-
cremento, quam documento intemeratæ devotionis in bea-
tam Musarum sedem: quæ toti Italiæ, ne dicam Europæ rarif-
simos diversæ notitiæ scriptores patefecit. Huius verò
muneris memoriam publico in æde S. Sepulchri monumento
conservari placuit Venetiis. Plures autem Petrarcham ha-
buisse Bibliothecas ex ipsius Epistolis cōstat. Nimirum in Val-
le Clausa unam, quam filius custodis domus, dum in Vallem
latrones irruerent, translatam in Arcem ab implorū furore
liberavit. Alteram Parmæ, quam sub Italici Parnassi nomi-
ne concelebrat: tertiam Veronæ, in qua sub die xxv. Ianuarii
Anno pestilentia memorabili terræmotum persensit. Nec
Arquadæ in Collibus suburbanis hac supellectile destitueba-
tur. Epistolas Ciceronis ad Atticum calamo scriptas è biblio-
theca Petrarchæ apud Petrum Victorium ingentis doctrinæ
virum dilaudat Sebastianus Corradus in Præfatione scholio-
rum ad Lectorem. Ex quibus omnibus selectiores Reipubli-
cæ Serenissimæ donasse jam senio confectum credibile est.
Quamquam & bona rariorum pars aliò fuerit distracta, è qui-
bus Aetnam Claudiano ascriptam se vidisse fatetur Lilius Gy-
raldus de Latinis Poetis dialogo iv. Nec tamen ij Codices in
Bibliothecam D. Marci repositi, sed in peculiarem locum trās-
lati in sacræ Aedis fastigio, apud equos æneos Plateam ver-
sus, ubi commissariæ (ut loquuntur) scripturæ Procuratorum
D. Marci asservantur, propè cellam Abbatis Ioachimi. Vnde
me in eos inquirente Illustriss. Viri & de re literaria benè me-
ritis D. Benedicti Capelli Serenissimi Francisci Erizii Ducis ex

sorore nepotis indicio, pro summa ipsius vigilantia in lucem producti, inque ordinem ut licuit redacti, providentia Illustrissimorum Senatorum ac D. Marci Procuratorum Francisci Mauroceni, Francisci Molini Thesaurarii, & Ioannis Nani. Immane verò in ipsos Codices sævierat edax temporis calamitas eo dente, quo theatra, moles, Urbes destruuntur. Adeo quicquid heic erat partim in pulverē inter manus penē collapsum, partim (dictu mirum) in saxa mutatum. Laudanda heic in primis egregia Cl. D. Fortunati Ulmi Abbatis Cassinensis diligentia, cui Sereniss. Senatus decreto hæc erat commissa cura, ut libellos tenebris eximeret, & eximium PETRARCHÆ donum à temporis situ, ac tineis vindicaret. Horum, quos fortuna superstites voluit, Syllabum à viro laudato ad me perhumaniter transmissum curiosis non ingratum spero.

Missale vetustum in membranis in folio maiori, in quo non reperitur memoria Conceptionis B. Mariæ Virginis.

Antiphonarium geminum fol. in membr.

Psalterium in 8. in membr. & Breuiarium in 8. membr.

Precationes Missæ solemnes fol. paruo, membr.

Libri Iob, & Salomonis Sapientia, Ecclesiastes, & Cantica, in 4. magno, membr.

Prosperi Aquilani Carmina in 4. membr.

Aristotelis Opera, De Physico Auditu, De Calo, & Mundo.

De Meteoris, De Generatione, & de Anima.

Virgilij Aeneis in fol. paruo, membr.

Horatius de Arte Poetica in 4. membr.

Parabola Magistri Arnoldi de Villa Noua scilicet Regula Generales curationis morborum facta, (ut ipse ait) ad honorem Illustriss. Regis Franciæ D. Philippi. Item Canones de Podagra. Item Abbreviatio Regiminis auctorum. Tabula. Item liber de Conservanda Sanitate. Abbreviatio libri Prognosticorum, ubi & de Crisi. Tractatus Astrologicus pro Medicis. Quæ hodie ad nos pervenerunt omnia Lugd. impressa 1504. & alibi.

Compendium Medicinalis Astrologiæ à Fratre Nicolao de Paganica ordinis

dinis Predicatorum compilatum Anno 1330. in fol. maiori in membran.

Liber Logica Petri Hispani fol. minori in carta.

Fratri Guidonis Respiniani Carmelitani Catalani Quaestiones de Anima.

Liber de partibus Orationis, quatenus predicamentaliter tunc tenetur à Magistro Spergilo Gambellato Papiensi compositus Anno 1319. fol. membr.

Quodlibet a Aegidij.

Alphabetum Persicum, Comanicum, & Latinum Anonymi scriptum Anno MCCCII. Die xi. Iulii. Cuius libri initium est tale: In nomine Domini Iesu Christi &c. Hæc sunt prima verba & nomina de litera A.

Audito ----- Mesnoem. ----- Esiturmen.

Audis ----- Mesnoy. ----- Esiturfen.

Audit ----- Mesnoet. ----- Esitir.

Liber Marchiana Ruina qui continet bella Anni 1338. quo Sereñiss. Reip. Venetæ accessit Vrbs Tarvisium. Cuius principium est.

Audiat aure trucem cordis pietate ruinam

Lector, & innumeras populi quas Marchia clades

Commisissas depressa tulit sub tempore tetro:

Quo iuvenes tenuere Duces fulgentia sceptrâ.

Finis:

Vt placida te pace regat Rex usque supernus;

Dum spires: Requiem tandem tibi præstet amœnam.

Auctoris nomen hoc disticho in calce libri exprimitur.

Gente Ligur, Patria Ambrosij sum fertile nomen,

Est mihi stirpsque Ceres, mea spica est Apocopata.

VALLISCLYSA.

Arx

Domus Petrarca

POETAE SECESSVS IN VALLEM
CLAVSAM.
Cap. XII.

SOLITVDINIS utilitates & commoda quis dignè satis enarrabit? Solitudo laborum quies est, civilium seditionum obex, vitæ securitas, animi dulcedo, felicitatis flos, tranquillitatis atra, cibis animi, studiorum condimentum, studentium vita, nutrimentum operum, bonique tandem ac beatè viuendi recta methodus, ac thesaurus, nullo æquè argento vel auro æstimandus. Surgit solitudinis amans è lecto somno brevi recreatus, non fracto curis domesticis, sed expleto; aut certè pernoctantis Philomelæ cantibus experrectus, alacer in silvã tendit, ubi florem sedile nactus, salubremue collem, lætus ibi consistit, primoque solis iubare iam exorto divinas in laudes ore pio prorumpens, longèque suaviùs, si ductis è pectore suspiriis lene pronigurgitis murmur adstrepit, aut dulci aves concentu accinant, innocentiam vitæ, linguæ frænum, oculorum velum, candorem cordis, vecordiæ fugam, domintricem carnis abstinentiam, precatur è cœlo. Vno ille contentus famulo modesto sub loco, mundam mensam nulla re magis exornatã, quam frugalitate. Ad sunt illi pro tumultu requies, pro strepitu silentium obversatur. Spectaræ cælum auct, non aurum; calcare terram, non purpuram concupiscit. Nullis penitus invidet, nullum odit, sorte contentus sua, & fortunæ iniuriis inaccessus, nihil planè metuit, exhorrescit nihil - Enimvero sciens non spargi venena fœdilibus, & humanæ vitæ pauca sufficere, summasque divitias esse nil optare, summum imperium nil timere, lætum agit & tranquillum quæ, placidas noctes, ociosos dies, & secura convivia. Is liber sedet,

det, intrepidus nullas struit, aut cavet insidias; scit se amari, non sua; scit mortē suā nulli utilem, nulli damnosā vitam, nec multum interesse arbitratur quamdiu sed quā benè vivat: nec ubi, aut quando moriatur, magni existimat; sed qualiter, in id unum summo studio intentus, ut bene actam vitæ fabulam, pulchro fine concludat. Secum hæc animo reputans PETRARCHA noster vitam hanc inprimis adamare coepit, magnisq; semper conatibus amplexatus est, quippe quæ Musis, & Apollini grata semper extiterit, & ab eorundem cultoribus insigniter perpetuò culta. Solitudo nempe sine literis exilium, carcer est, equuleus: sociata vero literis, patria libertas sola, solidaque mentis voluptas est, ut non immerito noster idem PETRARCHA cecinerit:

Silva placet Musis, Vrbis est inimica Poetis.

Quippe rarò potest contingere eum qui habitat Urbem non conveniri, distrahi, occupari. Ea de re vates Græcos pariter & Latinos spectata solitudinis utilitate ruris dona prolixius suis in carminibus extulisse legimus, & agros urbibus prætulisse. nec aliunde tot fontibus, tot amœnissimis Vallibus, tot jugis montium, ubique Musis, & poeticis Numinibus consecratis ingentem accessisse famam, quā quod his in locis degentes Poetæ accommodatissimum commentationibus suis secessum procul ab hominum turbis & negotiorum turbinibus repetere. Hinc ille Orphei inter silvestria dumeta, & prærupta saxa suavis adeo, & ipsis vel surdis roboribus exauditus cæcus: Hinc VALLIS CLAUSAE fama toto terrarum orbe una cum FRANCISCI nostri nomine decantata: Hinc SILVA PLANA trans Entiam amnem Reginis in finibus per ipsum nota: Hinc ARQUADAE collis, ab indigenis, atque exteris, Vatis eiusdem gratia sedulò frequentatus. Quibus in locis noster divinus Vates maiorem vitæ suæ partem egit. Huc curarum iactatus fluctibus se recepit, heic tanquam in portu tutissimo conquieuit. Clausæ Vallis alumno ætatem floridam, Arquadæ colles placidam Viri solitudinis amantissimi senectutem

Autem reddidit : ut hi non minus quam illa digni planè sint, quæ perennibus literarum monumentis æternum vivant . Alpium radices provinciam Narbonensem spectantes locus occupat vulgò VALLIS CLAVSA dictus: illic

Fons est illimis, nitidis argenteus undis,

Sorgiæ, qui miro suæ naturæ decore, è specu quod non remotioris præcipitii tanta undarum copia redundat, ut statim plenus, & iam sui potens amnis esse optimorum piscium ferax incipiat, ac tandem in Rhodanum post multas ambages rupium elabatur. De quo sic Vates ipse Lib. 111. Epistolarum .

mons horridus auras

Excipit ac nimbos, & in athera cornibus exit .

Ima tenent fontes, Nympharum nobile regnum,

Sorgia surgit ibi, querulis placidissimus undis,

Et gelida prædulcis aqua spectabile monstrum

Alueus, ut virides vitreos tegit amne smaragdos .

Ad huius originem Petrarcha ætate adhuc iuuenili, causam statuit, quam sibi ab omnium perturbationum castris exaucto- rato, tamquam militi veterano, tranquilli ocii sedem faceret, ubi multis annis parvo prædio, quod sibi emerat, contentus, & agricolæ sui laborum, & mensæ particeps, vitam non frugalem tantum, sed & diuinam egit. Quid hic porrò aura diuina fretus cum ab orando & contemplando otium illi foret, scripserit, indicat ipse ad posteritatem : *Inde etiam (Roma) reuersus cum omnibus, sed in partis illius tediousissimæ Urbis fastidium, atque odium naturaliter animo meo insitum ferre non possem, diuerticulum aliquod, quasi portum quarens, reperi Vallem perexiguam, sed solitariam, atque amœnam, quæ CLAVSA dicitur, quindecim passuum millibus ab Auinione distantem, ubi fontium Rex omnium SORGA oritur. Captus loci dulcedine, libellos meos & me ipsum illuc transfuli. Longa erit historia, si pergam exequi, quid ibi multis ac multos egerim per annos. Hæc est summa; quod quicquid ferè opusculorum mihi excidit, ibi vel captum, vel conceptum est, quæ tam multa fuerunt, ut usque ad hanc ætatem me exerceant, ac fatigent. Sed ea de Valle audien-*

audiendus nobis quoque Boccacius probè meritis de præceptore suo discipulus in hæc verba: *Franciscus Petrarca, celestis homo & nostro ævo Poeta clarissimus, nonne spreto Pont. Maximi benevolentia, quam omnes ferè Christiani summo opere cupiunt, & procurant, & Pileatorum Orbis Cardinum, aliarumque Principum, in Vallem Clausam abiit, insignem Gallia solitudinem, locum ubi Sorga fontium rex oritur, & ibidem omnem ferè floridam iuventutem suam, Villici unius contentus obsequio, meditando atque componendo consumpsit. Fecit equidem, stant vestigia, statuntque diu parva domus & hortulus, & dum Deo placet, testes viuunt plurimi. Meminit & eiusdem Vallis in Historiali Speculo Vincentius, & hisce verbis Clausulam appellauit. Posthac Auiunionem rediit, & in Valle per exigua amana, quæ Clausula dicitur Bucolicum carmen scripsit, & Vita solitaria Lib. II. Recensuit & libros heic loci à PETRARCHA conscriptos Vadianus libro singulari de Poetica Cap. xv. & hos in primis: Scipionis gesta, quod Opus Africam nominauit. Bucolicum carmen, & Epistolas complures, multo verò opus pulcherrimum ad Philippum Causalicensem Episcopum de Vita Solitaria, in quo adeo quæ mundi sunt contemnit, adeo verum rectumque tuetur, ut dubites utrum hominem agnoscas, an homine maiorem. Tanta constantia est, tantus ardor, copia tanta, ut interim prætereamus argumentorum & rationū fidem. Neque omissus hic locus in appendice Theatri Abrahami Ortelii, & Atlantis G. Mercatoris edita Amsterodami 1631 ubi habetur tabula ænea, in qua delineatur Auenionensis Comitatus, & in eo Vallis Clausa, verbisque Gallicis notatur *le Maison de Petrarque, & fontaine de Vaucluse merueillense à veoir*. In descriptione verò hæc leguntur: *Vallis Clausa, vulgo Vaucluse, quo conferre se solitus scribitur FRANCISCUS PETRARCHA, philosophicis meditationibus operam daturus, Vallis est amoenissima rupibus, unde fontes limpidissimi manant, cincta*. Petrus Bertius quoque Geographus Regius mitioris literaturæ Parisiis professor publicus me eius in Tabulis auctis Amsterodami per Iodocum Hondium, ubi Comitatus Auenionensē descri-*

describens de Sorga flumine hæc habet: *Est in hoc Comitatu fluvius Sorge, non tam natura opere, quam decantatissimi Francisci Petrarchæ versibus nobilis.* Et hæc subiungit de Valle Clausa. *Est & locus Valclausa situ amantissimo inter rupes, quæ vallem undiq; claudunt, ex qua re etiam loco nomen.* In hoc secessu Etruscus ille suam Lauram dignis immortalitate versibus decantavit. Sed placet ipsam quoque Vallis Topographiam spectandam legentium oculis exhibere, sicuti eam accepimus delineatam ab humanissimo Iosepho Maria Suaresio Episcopo, opere Hieronymi Davidis Gallicœlatam. In hac eleganter Mons imminens, Arx, & Domus ipsa Petrarchæ adhuc visitur, fons Sorgiæ in vallem fluens per amœnos reddit campos, dum prata floribus, rupes consistæ arboribus lectissimum præbent secessum. Perhumaniter idem mihi transmisit alterâ huius Vallis delineatiouẽ ex Relatione Ioan. Francisci Bordini Episcopo Canalicensis Anno 1537. depromptam, quæ adhuc in Bibliotheca Barbarina asseruata posticam Vallis faciẽ repræsentat. Eum pari diligentia delineatam descripsit Vellutellus, & antiquitatis eximius inuestigator Gabriel Simeonius in *Epitaphiorum Illustratione*, ad quos lectorem remittimus. Hic tamen prætereûdum minimè ducimus Etruscam dictæ Vallis descriptionẽ.

Deliberai di rivedere un'altra volta il sito di V'alchiusa luogo doue il Petrarcha compose una parte dell'opere sue, massime quelle d'amore per Madonna Laura. Questa Valle nel vero è la più dilettenole, e bella, & quiui sono le più piaceuoli, & chiare fontane, ch'io vedessi mai, di maniera che se io non fosse stato accompagnato, e non hauessi promesso à certi amici fornire il viaggio d'Italia, io credo certamente, ch'io serei restato la per tutto il tempo di mia vita. Conciosia che la piaceuolezza del Colle su la punta del quale siede ancora meza rouinata la casetta del Poeta, la solitudine, & quiete del sito, i chiusiboschetti d'ogni tempo verdi, l'asprezza diuersa delle alte roccie, & il dolce mormorio delle purissime acque mi rappresentauano naturalmente inanzi a gli occhi l'imaginato monte di Parnaso, e la fontana ricetto delle noue Muse: stimando felicissimo colui, che hauessi potuto, o potesse del continuo habitare

tare in si ameno, & libero luogo, & sotto così benigno, & pacifico Cielo,
 Domum Poeta testamento quidem Xenodochium constitue-
 rat, verum æui iniuria, & patroni locorum incuria hodie om-
 nino videtur deserta. Quod vero de crypta in Lauræ domum
 protensa narrat Martinus Zeilerus Itinerarii Gallici cap. 5. fa-
 bulæ affine est, & casto Vatis pectore indignum. Multi Sorgiæ
 flumen Vallisq; Clausæ peramænos secessus venustissimis ce-
 lebrarunt verliculis. Vidimus Hieronymi Briuii eximii inge-
 nii ad Suaresium de laudibus Sorgiæ carmen. Ne vero lectio-
 nis ubertate animos, libellumque impleamus, illos solum-
 modo referamus, quos suauissimus Suaresius nobis transmi-
 sit nitore ipsi fonti Sorgiæ nihil cedentes.

*Has ades, quarum lapsantia rudera cernis,
 Incoluit Thuscus Vates, qui captus amore
 Auenica Daphnes patris penè immemor Arni
 Hac sibi delegit Tempe, & bis quinque per annos
 Hæsit in hac Valle, & vicini in margine fontis.
 Versibus hic silvas, hic versibus Asra Trophæa
 Concinnuit, doctas chartas hic scripsit amicis.
 In quæis pura nitet Latine facundia lingua,
 Etruscaque Byra teneros, quibus arserat, ignes
 Lussit, & erepta sibi fleuit gaudia Nympha.
 Diruerit tectum licet inuidiosa vetustas,
 Et reliquas quoque frustratim disperdere pergat,
 Parietinas, non tota cadet, sed nixa Petrarca
 Carminibus, qua perpetuum victura per ævum
 Ista domus nullas unquam est sensura ruinas.*

Epigramma Eiusdem.

*Olim heic laurigerum fama est habitasse Petrarcham,
 Qui fuit Etrusca gloria summa lyra.
 Inde sacer Musis locus est: procul este profani.
 Reliquias sacra ne violate domus.*

Ad

Ad Aquæ Sorgiæ lene caput canebat ex tempore V. Kalendas Martias MDCXXIII. Ioseph. Suarelius.

Sed relictis de Valle Clausa ac Sorgia fonte Sermonibus, procedamus ad Poetæ nostri affectus, quos ibi Lauræ aspectu concepit.

A F F E C T V S I N L A V R A M.

Cap. XV.

Moro ardore, sed purissimo, exarsit PETRARCHAE nostri pectus, dum per amæna Clusæ Vallis obambulans solitudine illa felici & ab omni molestia libera frueretur. Hæc ille radiis pulcherrimæ LAVRÆ primus afflatus, mox & sauciatus est, insigni in puellam clarissimam affectu raptus; quem ita coluit & servavit, ut inter mortales degentem supra cæteras longè extulerit, & postea evectam ad superos proposuisse sibi videatur unam præ cæteris efferendam, ut iure merito in suis Elogiis de Petrarcha Iacobus Latomus:

Qui tanta Etrusci carminis dulcedine

Tamq̃, æstuosis vexeris praconiis,

Tuam puellam ut nemo te non crederet

Flagrare, quantis nec vel Aethna incendiis.

Sed ea de re locuples ipse testis in Epistola sua ad Posteritatem verbis huiuscemodi: *Acerrimo amore, sed unico & honesto, in adolescentia laboravi, & diutius laborassem, nisi iam tepescentem ignem mors acerbæ, sed utilis, extinxisset.* Et in Colloquio Tertiæ diei, sui ardoris candorem aperiens: *In amore meo nil unquam turpe, nil obscænum, nil denique præter magnitudinem culpabile: Adde modum, nihil pulchrius excogitari queat.* Amore verè unico & honesto arsit, quod pulchritudinem diligens,

F quam

quam oculis usurpabat, raperetur ad amanda multo pulchriora, quæ intus latebant; non secus ac moralis Philosophiæ parens Socrates narratur Alcibiadem pulcherrimum adolescentem dilexisse. De quo sic iterum: *Neque enim ut putas, mortali rei animum addixi, ne me tam corpus noueris amasse, quam animam moribus humanam transcendētibz delectatum, quorum exemplo, qualiter inter Celicolas uiuatur admaneo.* & paulo post: *Virtutem illius LAVRÆ amavi, quæ extincta non est.* Isq; affectus ita erat purus, ut vel inde Boccacius disertè huiusmodi PETRARCHÆ præconiū conflare voluerit: *à iuuentute sua cœlibem vitam ducēs, adeo ineptè Veneris spurcitiis horret, ut noscentibus illum, sanctissimum sit exemplar honesti.* Hiernoymus Cardanus etiam inter alia multa, quibus illum admirationi fuisse prædicat, loco quarto cœlibatum eius, & orbitatem locat. Nemo verò nisi cui caput insanum PETRARCHÆ amorem LAVRÆ obiecerit. Magna quippe Amoris, & mira potentia est, qui valide adeo, adeoque tenaciter invisibili quidem, sed haudquamquam insensibili nexu minima maximis innectit, ut quorum nulla est paritas pari regat imperio. Quidni hoc etiam iuris habeat amor in animis hominum sensu & ratione pollētibus, qui certis fœderibus surda & aduersa inuicem elementa conglutinat. Non flammis aer, non terra fluctibus hereret, non ripas fluuij, non æquor litora, non Semitas suas astra cognoscerent, nisi omnipotens & (ut eum vocant) facer orbis Amor vniuersa connecteret. Tali diuino incendio PETRARCHA noster inflammatus eodem devinctus est, & plurimum Lauræ animo menteque coniunctus, ut quidquid egerit, ipsa Laura dictante conscripserit. Fatetur ipse in Colloquio Tertij Diei: *Vnum hoc non sileo, me quantulumcunque conspicis, per illam esse, nec unquam ad hoc, si quid est nominis aut gloriæ, fuisse venturum, nisi virtutum tenuissimam sementem, quam pectore in hoc natura locauerat, nobilissimis his affectibus coluisset. Illa inuilem animum ab omni turpitudine revocauit, uncoque, ut aiunt, retraxit, atque*

quo alia compulsi spectare. Quidni certum est amore in amatos mores transformare. Atqui nemo unquam tam mordax conviciator inuentus est, qui huius famam canino dente contingeret: qui dicere auderet (ne dicam in actibus eius, sed in gestu verborum) reprehensibile aliquid se vidisse. Ita qui nihil intactum liquerant, hanc mirantes venerantesque reliquerant. Minime igitur mirum est, si hac tam celebris fama mihi quoque desiderium fama clarioris attulit, laboresque durissimos, quibus optata consequerer molliuit. Quid enim adolescens aliud optabam, quam ut illi, vel soli placerem, qua mihi, vel sola placuerat. Quod ut mihi contingeret, spretis mille voluptatum illecebris, quo me ante tempus eius laboribusque subiecerim nosti, & iubes illam obliuisci, vel parcius amare, qua me à vulgi consortio segregauit, qua dux viarum omnium torpenti ingenio calcar admovit, ac semisopitum animum excitauit. Nec tamen hic affectus quātumvis maximus ullum in Petrarchæ animo locum dedit Summorum Virorum volūtati, qui Pōtificis auctoritate vinculo maritali eā animorum unionem firmari voluerunt. Censebat nempe ille isto nexu amoris puritatem obfuscata iri, neque cultum animi ita fore constantem, iuxta illud Tibulli:

Semper in absentes felicior astus amantes.

Castum hunc & honestum Petrarchæ ardorem celebrat Scēuola Samarthanus lib. 2. Lyricorum.

Vis ea formosa fuerat præstantia Laura;

Et tamen hanc pius ille Poeta.

Intactam coluit multos Petrarcha per annos;

Et cantu super æthera vexit.

Non illum ingenua, quas intentissimus artes

Cura omni studioque colebat,

Primus & à longa revocabat nocte sepultas,

A dulci auertere furore.

Quamobrem aliis ineptiis, quæ in huius Vatis amorem evo-
muntur silentio potius, quam apparatu verborum, vel senten-
tiarum pondere satisfacere libet. Sanè quod attinet ad arti-

culum illum temporis ; quo LAVRAM vidit & deperiit simul , palam id abundè fecerit Monumentum antiquissimis characteribus ea de re scriptum , quod apud V. C. & istarum veteris memorię deliciarum stuidosissimum Felicem Osum bonę memorię extabat in calce libri Petrarchę Poematum Editionis Anni MCCCCLXXXIV, qui erat Gasparis de Dondis ab Horologio Cuius Patauini . Ita verò se habet, ut à me producitur fide bona, & sicuti publici iuris est:

LAVRA propriis virtutibus illustris & meis longum celebrata carminibus primum oculis meis apparuit sub primis adolescentia mea tempus Anno Domini 1327. die 6. Aprilis in Ecclesia S. Clare Avinionensi hora matutina, & in eadem ciuitate, eodem mense Aprilis eodem die sexto, eadem hora matutina. Anno autem Domini 1348. ab hac luce lux illa subtracta, cum ego forte Verona essem, bene fati mei nescius. Rumor autem infelix per literas Ludouici mei me Parma reperit Anno eodem mense Maio die xviii. mane. Corpus illud castissimum, ac pulcherrimum in locum Fratrum Minorum repositum ipso die mortis ad Vesperam: animam verò eius, ut de Africano ait Seneca ⁱⁿ Calum, unde erat, rediisse mihi persuadeo. Hac autem ad acerbam rei memoriam amara quadam dulcedine scribere visum est, hoc potius in loco, qui saepe sub oculis meis rediit, ut cogitem, nihil esse debere, quod amplius mihi placeat in hac vita, & effracto maiori laqueo tempus esse de Babylone fugiendi, crebra horum inspectare, ac fugacissima atatis assimilatione commouear, quod prauia Dei gratia facile erit, prateriti temporis curas supernacaneas, spes inanes, & inspectatos exitus acriter & viriliter cogitanti. Monumentum istud PETRARCHA scripsit fortasse, ut mos est in Virgilio sibi familiari, ut illa indicant. Hac autem ad acerbam rei memoriam &c. cuius dein exemplar, veluti rei posterorum memoria dignæ, in manus Ioannis Dondi ab Horologio Medici Patauini deuenit, qui Franc. Petrarchę summa necessitudine & familiaritate coniunctus vixit. Licet enim ipse, quod ex Inuectiuis eius in Medicum apparet, Medicis infensior videri posset, Dondo tamen prolixas

lixas Epistolas misit, suisque in scriptis Consilia sibi ab eo, pro recuperanda salute, data impensè laudat atque extollit. Quid enim magnificentius? *Misisti plenam fidei Epistolam, plenam solitudinis, plenam artis, quam professus es: cui (quantum ergo arbitror) nihil adderet Hippocrates, nihil demeret, nihil mutaret. Quin etiam ille tuis consilijs acquiesceret, cuius è fontibus hausta sunt, cum horum ego quoque nescius, & contemtor, in multis, tamen ratione victus acquieverim.* Quod præclarum de ipso iudicium extremæ etiã voluntaris munificentia uberius testatus est Poeta. Dondo autem rebus humanis abrepto Anno M. CCC. LXXX. die vi. 1. Septembris teste eius Epitaphio, quod ad Basilicæ Cathedralis portam spectatur, istud Petrarchæ de Laura monumentum per fratrem Gabrielem Medicum cl. transit ad Gasparem de Dondis librorum facultatumque heredem, qui illud in calce Poëmarum Petrarchæ à suis maioribus traditum: exscripsit iuxta alia non vulgata oræ libri adjecta. Etsi verò dubia plerisq; Expositorum Etruscorum sit huius monumenti fides, non defuisse tamen alios, qui eam admiserint, tum ex nuperrimè allatis, tum ex vetustioribus quibusdam Petrarchæ Poëmatum editionibus eam exhibentibus vöculis dumtaxat paucissimis ab altera MS. mutatam, apertum est. Nec defunt rationes, quibus id comprobent. Poetæ nimirum eam extorlit hinc affectus intimior, hinc doloris magnitudo, addo, casus inopinatio, quam cösuétudine multis seculis recepta libro cariori in rei memoriam committere placuit. Diuersum hic sensit inter Commentatores Alexander Velutellus: quod Epistola ista in Virgilio Antonii Pirrhi nobilis Fictensis reperta non sit de manu Petrarchæ, quamvis idem nō dubiteatur stylium Vatis genio esse valde affinem, sed ab alio fortassis confarcinatum. Cui accedit Gesualdus, qui communem secutus Interpretum sententiam contendit Poëtam non loco ibi nominato, sed inter virentes herbas ad Vallis Clausæ auram & amœnas Sorgiæ fontis ripas primum in. I. A. V. R. A. M. exarasse, hisce forsan Poetæ nostri in Ecloga Pastoralimotus.

Daphne ego te solam deserto in litore primum

Aspexi, dubius hominemne, Deamne uiderem;

Mitto alia ab Interpretibus ex Poemate Etrusco congesta. Addit Tassonus Iunctino Mathematico eximio auctorem fuisse Franciscum Sturnum, inquireret calculo in temporis veritatem, ipsum verò deprehendisse sextam die Aprilis Anni 1327. in feriam secundam memoracioni Passionis Dominicæ dictam incidisse, non autem in sextam, cui ex Etruscis Carminibus Vatis multi amoris initium dedere. Quidquid sit, litem hanc nolo meam: nec amoris certitudini quicquam detrahit, utrum id Epistolii Vatis nostri fuerit verum, necne: cuius in LAVRÆ amores mutuus animi affectus jam universo orbi decantatus. Illud saltem sagacioribus ingenius perpendendum relinquo, quanti fuerit, si ipse sua manu vel Amannensis (cuiusmodi alebat plurimos) elegantiori simile quid literis cōsignatum voluerit: Vt fileam perdifficile alienum sermonem peræquè ad alterius genium exprimere. Poetæ verò magis placuisse filuas & flumina sui amoris cōscia, quam turbam & strepitus ciuicos, nemini mirum qui paulo humanior. Quid enim aliud sibi voluit Poeta Sulmonensis:

Carmina secessum scribentis & otia quarunt.

Nec sanè ullus mihi hæcenus Petrarchæ Opera Latina diligentius volenti occurrit locus, qui feriæ sextæ meminit, nec in Etruscis carminibus, versu excepto.

Era il giorno, che al Sol si scoloraro

Per la pietà del suo fattor i rai.

Quod prorsus aduersatur superiori epistolæ. de cuius veritate grauissimi viri plurimum dubitarunt. Interpretibus igitur incumbat firmior eius rei probatio, si nos in suam sententiam pertrahere velint. Laure profectò eę erant dotes, quę felicis genii obsequium merebantur. Quod ne temerè asseuerauerim, en Vitam & speciem ipsius miris naturæ decoris referam. Operæ vero fuerit, quæ pridem Vir Cl. Franciscus Bernardinus Ferrarius ad me pro sua humanitate prolixè perscripsit,

scripsit, ad maiorem huius argumēti evidentiam, heic in pauca contrahere. Nimirum Mediolani in Bibliotheca Ambrosiana afferuari Virgilium MS: qui olim Fulvii Vrsini erat, antequam in Friderici Borromæi Cardinalis Archiepiscopi possessionem veniret. Is Codicem hunc thesauri instar habebat, nec ulli (quamvis & id raro) ostendebat nisi manibus propriis, idque domi suæ. Causam reddidit ipse, quod certus esset eum Petrarchæ fuisse, quem totus voverat, sua manu interpolaverat, memoriaque citaverat, quia nulla ipsi fuerat dulcior, aut amarior. Defuncto Romæ Vrsino varii magni nominis Viri librum affectabant; Borromæus tamen sive auctoritate, sive sanctorum diligentia, sive pretii magnitudine, reliquis heic prevaluit, & librum semper inibi secum tenuit, donec Mediolanum reversus in Bibliothecam Ambrosianā referret, hac cautela, clavibus custodirent, neque cuivis pateret. Quod ex ore ipsius Cardinalis sæpius audivit Ferrarius, eiq; testes sunt luculentissimi Gratia Maria Gratius tunc temporis Cardinali a secretis, nec non Antonius Olgiatus dictæ Bibliothecæ Præfectus, uterque fide dignissimus, variaque eruditione præstantissimus. Codex ipse in folio membranaceo elegantissime scriptus rubro involucri tegitur. Adiecta sunt Seruii Commentaria charactere satis extanti, Glossæ autem minores, præcipue ad marginem hinc inde sparsæ, interdum ipsi textui insertæ. Afferi primo agglutinata est Petrarchæ Epistola scripta in papyro ordinaria: Primum membranæ folium elegantissimis figuris penicillo Simonis Senensis exornatur, quæ universi Operis ideam referunt. Petrarcham vero ejus fuisse possessorem, præter Fulvii Vrsini omnis Antiquitatis peritissimi auctoritatem, abunde mihi fidem facit Simonis Senensis artificium, qui Petrarchæ amicissimus olim Avinionem missus à Pandolpho Malatesta, ut Petrarchæ effigiem in tabulam referret; Qui etiam Petrarchæ precibus cœlestem LAVRAE effigiem pinxerat, amictu viridi, flammula è pectore exiliente, cuius sæpius meminit Poeta. Glossas etiam esse de manu

Petrarchæ, vel hinc liquet, quod diligenti comparatione facta cum Petrarchæ litteris, nihil illis similis deprehendisset Vrsinus. Cum igitur Epistola Petrarchæ hætenus à multis adscripta Glossis tam sit similis literarum figura, quàm ovum, ovo; eam suo auctori asseruisse non indignum erit, donec firmioribus rationum momentis diversum evincatur.

LAVRAE PETRARCHAE VITA, ET
E N C O M I A.*Cap. XVI.*

LAURA divini Vatis nostri amor, & delictum, lectissimarum Heroinarum sidus, pulchritudinis flos, Honestatis splendor, Divini amoris Idea, pudicitiae candor, Castitatis incendium, Charis Quarta, Generis humani præcipuum ornamentum, summis utique præconiis ubique terrarum ac gentium celebrata, orta est ex Patre Chiabau, vel ut aliis placet ex nobili Henrico Chabodio Auenionensi Domino de Gabrieres, quo in loco natales suos felici sidere habuit. Gabrieres autem oppidulum est inrer colles, qui Clausam Vallem amœnissimam (qua de suprâ meminimus) ab oriente spectant, focus siue Colonorum ædibus perpauca frequēs, iisque pastoribus caprearum. Quam ob causam loco nomen antiquitus à Capris factum arbitrantur multi. Ciues enim Auenionenses, ciuitate relicta, ac domibus Ecclesiasticis Proceribus venūdatis partim his in collibus felicissimè viuere consueuerant, partim Ecclesiæ opibus aucti pleraq; domos in iisdem collibus construxerant, ut à Curia aliquando ad collium illorum amœnitatem animi recreandi gratia se conferrent. Hæc de Natali LAVRAE solo, ut à maioribus nostris accepimus, & incorrupta literarum monumenta docent. Nata vero est Anno salutis 1314. die 4. Iunii, sacroque de fonte suscepta Auinione: quod ex antiquo Ecclesiæ illius libro se hausisse memorat Vellutellus, qui iis in locis curiosè & diligenter in singula inquisiuit, quæ ad LAVRAM spectabant. Familia de Chiabau, cuius illa germen, valdè olim celebris in illis locis, etsi prædicti Vellutelli æuo extincta fermè conciderat, uno tantummodo super-

superstite sacerdote, qui Cauaglione Presbyter Chiabau dictus. Eiusdem stemma pisces numero tres, quos vulgo *Botterise* vocant, orbe suo complectitur. Tangit Vates noster pluribus in locis Lauræ nobilitatem, & præsertim illis carminibus, quæ subiicio:

*Est mihi post animi mulier charissima tergum,
Et virtute satis & sanguine nota vetusto,
Carminibusque ornata meis, auditaque longè.
Sed redit in frontem, & variis terroribus implet
Insultans, nec adhuc folio cessura videtur
Artibus hæc nullis, sed simplicitate placendi,
Caperat olim animum & rara dulcedine forma.*

Alii vero è gente Sadonia ortam affirmant. Quam in rem, dum hanc reteximus historiam, Iosephi Mariæ Episcopi Vasonensis, eruditissimi humanissimique viri, missam ad nos epistolam maioris fidei argumento apponere libuit. Cæterum, ut ad Lauram redeam, vix natam parentes, tanquam è Cælo delapsam, ob eximiam pulchritudinem, ac insignem animi præstantiam, stupore defixi altissimo mirabantur assiduè, venerabantur etiam, nec fatis expleri tuendo quibant. Illa verò lacteis imbuta moribus mirum in modum adolefcebat, ingenio prædita supra muliebre sortem, nec vultum, cæli sideribus æmulum, sed animum optimis & ingenuis artibus excolebat. Non puerilia, sed ingenua sectabatur: non lasciuia, sed honestatis amans; non audax sed modesta, & quem ad eius soli & seculi morem heic cernis cultus, Parentum dictis obtemperans rei domesticæ studiosa: Lata, non fastosa: non otio dedita, sed labori. Aequales inter condibat maiestate L A V R A sermones suos, puellis vel agrestibus cara. Nihil illius vultu pulchrius illis in collibus elucebat: nihil venustius illius genis, grato quodam candore, ruboreque distinctis: nihil verecundius illius gressu; nihil splendidius oculis; nihil amabilius sermone, cui mel apes suum creditæ infudisse. Erat illa Soli nata, & collum illorum Phoebe, & inter puellas reliquas

liquas radiabat, velut inter ignes Luna minores. Egressam domo per prata proxima gradientem ad Lillam, vel ad Vallem Clausam, flores ipsi adorare prout quodammodo videbatur, ac Sorgæ fontes, aquarumque gelidæ perennitates, ac rivuli, dulci illi murmure addlandiri, gressusque virgineos propius osculari. Facies medio ceteris extensa, color genarum albus, rubore permixtus, oculi nigri, fulgentes, sed immobiles, os parvum, gravis inaccessus, parvissimi cordis argumentum erant. Nullius puellæ dos amoris, vel admirationi fuit, quæ non in LAVRA spectaretur. Corde adamantino prædita supra naturam mulierum omnium ad immortalitatem & gloriâ toto animi impetu strebatur, digna planè, quæ suarum laudum præconem FRANCISCUS PETRARCHAM Vatû Etruscorum coryphæum, & principem fortiretur. Cuius affectum ea coluit vicissitudine, ut vel hunc elegantis ingenii Poetæ cuiusdam operæ visum fuerit peculiare. Poematium Etruscum Laure nomine in vulgus mittere sub titulo: *Sanetti di M. Laura in risposta del Petrarcha*. Fidum elegantissimæ Virginis amorem inter alios non inuitis planè Musis in Schediasmatibus suis celebravit amicus noster Ioannes Rhodius:

Ignibus æthereis Laureas nil mota virascit:

Non possunt Vatis ludere LAVRA fuces?

Etruscas denique quæ fovit igne Camænas,

LAVRA fide, culti Carminis aura, viget.

Eumque amorem honestissimum ita continuavit Poeta, ut tum vitam, tum extinctam æternam victuri præconiis exornaret. Amor quippe diuinus æternum viget, nec eius faciem extinguunt feralestegedæ, PETRARCHA verò annos natus xxiii. captus est amore LAVRÆ anno ferè xlii. ætatis illius, ut eius ex verbis declaratum, cum proficeretur ad Lillam sacri audiendi gratia, vel ut aliis visum Avenione die vi. Apr. 1327. cuius rei ipse testis:

Mille trecento vanti sette à punto

Su l' hora prima, el dì sesto di Aprile

Nel

Nel laberinto intrai, ne veggio onde esca.

Amor certè isti plurimum debent mortales, quod is nobis Petrarchę tot labores, & carmina pepererit, quę nemo satis unquam pro meritis celebrare possit. Viguit etenim amor illę in casto PETRARCHÆ pectore annos ~~xxx~~xxxi; unum & viginti, dum LAVRA vixit, decem posteaquam eadem ad superos euolauerat. Ita enim ipse:

Tennemi Amor anni vent' uno ardendo

Lieto nel foco, e nel duol pien di speme,

Poiche Madonna, e'l mio cor seco insieme.

Saliro al Ciel, dieci altri anni piangendo.

Nec studiorum contentiones, neque peregrinationes ullę; non vitę discrimina, non longa locorum, ac temporum intervalla, nexum illum soluere valuerunt. Audiamus Vatem nostrum eandem laudantem in Colloquio Tertię Diei cum D. Augustino: *Ceterum scisne de ea Muliere mentionem sibi exortam, cuius mens terrenarum nescia curarum celestibus desideriis ardet. In cuius aspectu, si quid usquam veri est, divini specimen decoris effulget, cuius mores consummate honestatis exemplar sunt; cuius nec vox, nec oculorum vigor mortale aliquid, nec incessus hominem representant. Quomodo vero ipsam amauerit, discas ex his eiusdem colloquii quę sequuntur: Hanc presentem in testimonium evoco, conscientiamque meam facio contestem, me (quod superius dixeram) illius non tam corpus amasse quàm animam: quod hinc percipies licebit, quoniam quò illa magis in ætate progressa est (quod eò corporea pulchritudinis ineluctabile fulmen est) eò firmior in opinione permansi. et si enim visibiliter in vere flostractu temporis languesceret, animi decus amplius augebatur, quin sicut amandi principium, sic incepti perseverantiam ministravit. Alioquin si post corpus abiissem, iam pridem mutandi propòsiti tempus erat. Eius quoque Castimoniam eodem in colloquio celebrat hisce verbis: Quid enim aliud egit, cum nullis mota precibus, nullis vincta blanditiis muliebrem tenuit decorem, & aduersus suam simul & meam ætatem, aduersus multa & varia, quę flectere adamantium licet spiritum debuisse, in expugnabilis*

bilis & firma permansit. Profecto animus iste fœmineus quid virum decuit admonebat, præstabat mihi in sectando pudicitie studio (ut verbis utar Seneca) vel exemplum deesset, vel conuiuium, postremo cum loris fragum, ac præcipitem videret, deferere maluit, quam sequi: & paulo post: Contra autem illa propositi tenax & semper una permansit, quam constantiam fœmineam quò magis intelligo, magis admiror. Hinc ille passim iure merito in decantandis eius laudibus mirè fecundus ac facundus. Omnium loco sit hæc una:

*Nacque ad alcuna già l'esser si bella
Questa più d'altra, e bella, e più pudica.
Forse vuol Dio tal di virtute amica
Torre à la terra, e'n Ciel farne una stella.*

Sileant, qui contra sentiunt, quique cœci ac inhonesti ardoris facibus agitati turpia consecretantur, suoque pede reliquos metiuntur. Innupta scilicet vixit Laura, virginitatis flos, honestissimæ vitæ norma, forma & exemplar candidorum morum, de quibus nulla unquam posteritas conticescet. Nec diù vixit, ut in cœlo æterna viueret. Anno quippe ætatis xxxiv. terris erepta est, dum Petrarcha Veronæ cum Principibus Scaligeris moraretur; Salutis verò MCCC XLVIII. Die Apr. VI. quod abundè satis indicant lachrimæ & carmina, quæ Vates noster eius in funere mœstissimus concinnauit. E multis hæc pauca sufficiant.

*Sai che in mille trecento quarant'otto
Il dì sesto di Aprile in l' hora prima
Del corpo uscìo quell'anima beata.*

Sepulta denique Auenione in Aede Fratrum Familiæ S. Francisci, ubi Maiorum illius ossa & cineres quiescebant, quod apparet ex fragmento supra posito Cap. XV. Sepulchrum hoc multis retro annis à Mauritio Scœpa Viro literatissimo in lucem fuisse pertractum prodit Eruditissimus Golnizius Germanus in Vlyssæ Belgico-Gallico pridem euulgate. Vnde ad exactam loci illustrationem non pauca ab eo graphicè notata curiosis subtexere placuit. Quæ hæc sunt: *Sacellum*, in quo illud
(se-

(sepulchrum innuit) videtur, obscurum est. Sinistra ingressus habet altare muro adstructum, ante quod sub grandi saxo sine omni ornatu & inscriptione LAVRA cubat. Maiores eius id struxerunt, testantur insignia stella lateribus apposita. Gabriel Simeon Laure sepulturam, dum eo loco propriis oculis usurparet Epitaphio ornauit, quod in suo libello Italico, cui titulus est *Illustrazione de gli Epitaffi* tale reliquit.

D. O. M. S.

ET MEMORIAE AETERNAE
D. LAVRAE CVM PVDICITIA
TVM FORMA FOEMINAE
INCOMPARABILIS, QVAE ITA VIXIT,
VT EIVS MEMORIA NVLLO
SAECVLO EXTINGVI POSSIT,
RESTITVIT VETERVM MONVMENTORVM
PEREGRINVS INDAGATOR
GABRIEL SYMEON FLOR. IIII
IDVS APRILIS MDLVII.

Hanc Inscriptionem paulo diuersam sic tradidit Golnizius

D. O. M.

*Et memoria aeterna D. Laura
cum pudicitia tum forma fem.
incomparabilis, quae tam diu vixit
ut eius memoria nunquam extingui
possit, R. R. veterum monumentorum*

Peregrin. indagatores

*D. Christophorus de Allegre
Eques Lusitanus & D. Antonius*

De Prat. Prator Parisiensis

Et Gabriel Simonius

Florentinus

IV Idus Aprilis MDLVIII.

Sola manet Virtus; caetera mortis erant.

Per-

Pergit porro Colnizius. Franciscus I. Franc. Rex Massiliam iturus, Avenionem transiit; ubi de Laura sepulchro audiens, illud aperiri, & cadauer spectare voluit; saxo amoto, sepulchroque aperto corpus præter ossa in cineres abiisse visum est. Pectori imposta fuit scatula plumbea operculo firmata, qua aperta manus & carmen inclusa reperiuntur. Numus plumbeus una parte ostendebat figuram famellæ, alteram has literas. M. L. M. I. idest, MADONNA LAVRA MORTA IACE. Carmen, manu Petrarchè membrana pergamena inscriptum Italico idiomate, tale erat:

Quì riposan le casse, & felici ossa
 Di quell'alma gentile, e sola in terra,
 Aspro, & dur sasso hor ben teco hai sotterra.
 Il vero honor, la fama, & beltà scossa.
 Morte hai del verde Lauro suelta, e mossa
 Prescaradice, e il premio di mia guerra
 Di quattro lustri, e più, s' ancor non erra
 Mio pensier tristo, e l' chindi in poca fessa.
 Felice pianta in Borgo d' Avignione,
 Nacque, e morì, & qui con ella giace
 La penna, e'l stil, l' inchiostro, e la ragione.
 O delicate membræ, o vana face
 Ch' ancor mi tuoci, e straggi, ingimorchione
 Ciascun preghi il Signor t' accetti in pace.
 O seño.

Mortal bellezza indarno si sospira
 L'alma beata in Ciel viurà in eterno
 Pianga el presente, e'l futur secol priu
 D' una tal luce, & io degli occhi, e il tempo.

Qui versus maioris sanè sunt pietatis, quàm ingenii: ut proclivius sit eos alteri cupiam eius loci incolæ assignasse; Petrarchè tunc remotiori, quam ut LAVRAE iusta soluere posset. Ut sileam horum nihil hic Divini huius Vatis Musam redolere. Nò enim dici potest quàm rythmus heic Italicus ineleganti clausura finiat. Superiora carmina mediocri calamo exarata.

ta. At quatuor versiculi omnino Poetæ nostri felicitatem non sapiunt. Quapropter eos in tesseram styli Vatis vocare haud opus iudico. Id enim Bembus, Gabriel Simeonius, & plerique alii sentiunt. Inamœni sunt, dormiente Phæbo, non modò dormitante Homero, ut ita dicam effusi, sine consonantia & norma carminum. Quem errorem ut euincamus, hos versus Petrarchæ argumenti non absimilis in epilogo Triumpho Diuinitatis huc adducimus:

Felice sasso, ch'el bel viso serra:

Che poi ch'aurà ripreso il suo bel velo

Se fu beato, chi la vide in terra,

Hor che fia dunque à riuederla in Cielo.

Confer si placet Lector, & iudica. Addit Itinerarii Scriptor: *His visis & lectis, Rex Franciscus magnanima fronte sententiam tulit, tumba honoratiori forma deinceps stare, scripto Gallico metro, quod tale est:*

En petit lieu compris vous pouuez veoir

Ce, qui comprend beaucoup par renomee,

Plume, labeur, la langue, e le fauoir,

Furent vaincus par l'aymant, & l'aymey

O gentil ame estant tant estimee

Qui te pourra louer, qu'en se taisant?

Car la parole est tousiour reprimée

Quand le subiet surmonte le disant.

Hic Rex ob studium Odæ non minus Petrarcha delectatus, quàm Alexander Magnus Pindaro Lyricorum principe. Sequitur aliud latino metro, auctore Iulio Camillo.

Laura ego qua fueram Thufci olim vita Poeta:

Laura ego, quam in vita Thufcus alebat amor.

Heic sine honore diu iacui non cognita, quamuis

Cognita carminibus eulte Petrarcha tuis.

Nullus purpureis spargebat floribus urnam,

Nullus odoratus ferta dabat calathis.

Nunc quoque Francisci, sed versu, & munere regis

No-

Notefco, officiis confpicienda piis.

Aliud item Italico metro, Ludouici Alemanni.

Qui giace il tronco di quel sacro Lauro,

Che del Tosco miglior fu dall' oggetto

Ch'ouunque scalda il Sol n' andò l'odore:

Hor dal Gallico Re del Ciel thefauro

(Sendo in poco terren vile, & negletto)

Et di marmi, e di fil riceue honore,

E sempre i rami haurà fioriti, & freschi

Sotto l'ombra immortal de duo Franceschi.

Fauianus de Sancto Gelasio Episcopus Engolismensis Lib.III.

Operis Profometrici, quod Gallica lingua conscriptum Carolo VII. Francorum Regi dicauit.

Après luy fut en ranc d'honneur assis

Francoys Petrarc & le gentil Boucasse

Dieu a tous deux sy leur face mercys

Et leurs pechez fils en ont fait efface.

Car eulx viuans au monde sans fallace.

Ont fait liures tres moraulx & exquis.

Et ont pour uray si grand honneur acquis

En tous Climat que leur gloire profonde

Ne faillira tant que durera le monde.

Quibus subscripsit ipse elegantissimus Itinerarii Autor scitum hoc epigramma.

Carmine Laurum habui Laura studiosus Amator

Mors rapuit Lauram: carmina non potuit.

Lauræ quoque sepulchrum sua Musa illustrauit clarissimum Galliæ lumen Michael Hospitalius Regni Cancellarius in Epistola ad Iacobum Fabrum:

At tibi si monumenta placent antiqua, videbis

Felicem Laura tumulum, cineresque beatos

Laudibus, ingenioque & summi carmine Vatis.

Nec defuit Gabr. Simeoni pietatis affectus, quo ille Vatis nostri & LAURAE memoriam profecutus est in sculpto sua ma-

G

nu

nu Petrarchæ parietinis hoc monumento.

FRANCISCI & LAVRÆ

MANIBVS

GABRIEL SIMÉONIS.

Omissis quæ in LAVRÆ tumulum luserunt varii, unam hoc ob miram elegantiam & rei gestæ memoriam iungere libet Ludouici Alealmi Aurelii Epigramma sanè egregium.

*Tres tibi Francisci, Diuus, Rex, atque Poeta,
Fronde tua optarunt cingere, Laura, caput.
Moribus hoc Diuus; validis Rex inclitus armis;
Hoc meruit Tusca laude Poeta lyra.
Nunc tibi communi pro munere gratia triplex
A ternis terno redditur officio.
Rex decorat tumulo; celebrat te carmine uates;
Impertit templi Diuus honore tui.
Attamen (ingenuè quod regia Musa fatetur)
Vincuntur meritis hac tria dona tuis.
Non tumulus formam; non reddunt carmina mentem;
Tam parua hoc numen non capit adicula.
Salve igitur, Virgo ter maxima, tu quoque salve
Nunquam deciduis arbor opaca comis.
Vnde decus capiti, sanctæque modestia vita,
Et cum Phæbo Martius ambit honor.
Quumque tria unius laudes aquare laborent;
Ipsa coronandis sufficis una tribus.*

Huic nihilo ingratiore venustissimi de restituto Lauræ sepulchro à Francisco I. Phaleuci VC. Nicolai Grudii:

*Rex ò magnanime, atque amice Musis,
Qui post tempora tot fluentis aui
Nouum manibus excitas sepulchrum
Pudica Domina sacri Poeta.
Quo Thascus merito superbit Arnus.
Debet Laura tibi, & tibi Petrarcha:
Vnum at difficile expedire, plusne*

Lan

Lauræ, an plus tibi debeat Petrarcha.

Regis verò pientissimi beneficium grato Lauræ alloquio perrennauit Salmonius Macrinus :

*Francistis ego debitor duobus,
Quorum munere consecuta famam
Immortalem, hominum celebror ore,
An tanti tibi siuidebor, Hospes
Vt veri magis debeam requirat,
Illi precipue, potissimumque
Regum maximus, inclitissimusque est,
Qui virtutibus hoc honorat animum,
A tergoque duces relinquit omnes,
Qui sunt, quique fuere, erantque posthac.
Altum marmore nam nouo sepulchrum
Et dignum elogium suo sepulchro
Neglecta prope, cognitaque paucis
Citra spem mihi premii excitauit.
Non olim meus hoc Petrarcha fecit.*

Sed de Lauræ monumento satis. Cuius laudem etiam si nulla sermonis maiestas exæquat, quædam tamē Elogia eius Virtuti dicata preteruisse mihi religio erit. Vobis igitur antiquitatum cultoribus primo loco ex libello Gabrielis Simeonii spectanda offero Numisma plumbeum, cuius historia pridem ex Goltizio adducta fuit.

Monumentum hoc plumbeum merito excipit aurea disertissimi Ioan. Passeratii Suada:

Aura tibi canitur

Quin etiam (ignoscas Tuscorum maxime Vatum)

Aura tua nomen dederat, non Laureæ, Laura.

Nec Laureæ nostræ laudes filuit,

divisus totolice orbe Britannus,

alter nostri seculi Martialis Ioan. Ouuenius lib. 2.

Semper dum tua Laura legetur, lis erit, utrum

Tu Laura, Lauro dignior anne foret.

In Laureæ Tumulum Patavii sic iussit Gothofredus Eichorn Silesius.

Nomine Laura vocor, sed, dum me viva coronat

Laurus Petrarchæ, bis ego Laura vocor.

Hinc licet hic iaceam, non ullo tempore sedis

Me sacra Petrarchæ Musa iacere sint.

Tangit etiam Laureæ celebritatem Laura Cereta Brixiana Ludovico de Leno avunculo suo scribens: *Nec putes, quod pro tot dulcibus studiis sudoribus Augusti mihi, aut Mæcenatis premia spoponderim. Novi satis, quid ferat Principum rapax eruscatrixque cupiditas: Ego potius omnem miro insumpsi operam mihi, ut Laure nomen miro Petrarchæ praconio cantatum nonior altera in me custodiat aternitas.* Cætera eruditæ huius Cl. Fœminæ in Epistolas digesta favente Deo è meo Museo aliquando publica erunt. De hac nostra quoque bene meritus est Bartholomæus Burchellatus, qui in Com. rerum memorabilium Historiæ Tarvisinæ quædam collegit. Obvia sunt Laurentii Pignorii Carmina, depicta in Atrio Arquadæ publico, vulgo la Loggia, sub Imaginibus LAURÆ & PETRARCHÆ, quæ testatum idipsum eunt:

Carmine Laura tuo facta est diuine Petrarchæ

Notior Eois, notior Hesperis,

Porro illa eximia perfecit munere formæ,

Vt caneres sanctis carmina digna Deis.

Nec cessate bonos pulchræ redamare Poetas,

112

Damna

*Damna etenim occidui nominis hi reparant.
Vos cauti Vates pulchras redamate vicissim, ut
Conciliant vestris secula carminibus.*

Affectum amplius adhuc in Miscellaneis Elogiorum suorum
versus Lauræ virtutem ita ostendit idem.

MEMORIAE RESVRGENTI
FRANCISCI VATVM POLITISSIMI
E T

LAVRAE PVELLARVM FORMOSISSIMAE

Laurentius Pignori
Sobriæ & castæ antiquitatis
Supra fidem admirator
Genio fauente
posuit.

Tandem nostræ huius laudes claudet ingenio & morum pro-
bitate iure primus Iosephus Maria Suaresius Episcopus Vaso-
nus gemino hoc Epigrammate ad me Roma humanissimè trās-
misso.

*Hic sita Laura, leues Nymphae, doctæque sorores
Virginea assiduis floribus ossa fouent.*

*Italici Vates, studiosæque turba Petrarcha
Nympharum immisti Pieridumque choris,
Ferte rosas plenis calathis, cinerique beato
Iniicite, at castæ Laureæserta manu.*

*Grata rosa est Lauræ, teneri flos ille pudoris,
Atque venustatis symbolon esse solet;*

*Gratior est Laurus, de Laura multa canendo
Lauriuorus meruit Lauriger esse procus.*

Aliud.

*Aurea Laura lyra Thufci notissima Vatis
In larvam versa est pallidulam horridulam;
Et modò qui superest formoso è corpore pulvis
Nil à deformi puluere distat anus;
Virgo, & formam iacta, qua lubrica fallit,*

G 3

Et

Et simul ac surgit non reditura cadit.

Eximiam verò formæ dignitatem, quæ in præfixa Lauræ effigie enitet, Francilco Viduæ Iuris & antiquitatum notitia Cl. eâ maiori veneratione debeat posteritas, quod certum sit ex Icone depictam, quam Simeonis Senensis manu Illustrissimi Columnenses Petrarchæ dono in deliciis habuere, & cui similis ea, quæ visitur Arquadæ. Illustrissimi ac Reuerendissimi Episcopi Vasionensis hæc ad me epistola est.

Illustrissime ac Reuerendissime Domine.

Non est aquum spatiis locorum coerceri, aut interuallis temporum definiri virtutem, nec illam, quæ a virtutis, studiorumque coniunctione, seu commilitio exorta est, amicitiam situ longinquo diuidi, vel aui senio terminari. Quin decet eam diffundi, porrigique latius, & quam longissimè produci, atque protelari. Quæ arctius Illustriss. Dominationi Tuae deninctum me profiteor, quæ rubiginem styli tot annorum decursu contractam absterfit, & commercium iamdiu intermissum renouans, litterariæ me rursus officia promoueat mutuaque benevolentia adstrictæ nexu disciplinarum, quibus incumbimus, & Episcopalis dignitatis consortio veluti contesserata, verum præ intercapedine regionum, præque diuturno silentio torpentis, & languida sopitum ignem quasi suscitans incundissima quæstionis flabella ventilauit. Huic igitur ut faciam satis Lauræ, quæ Francisci Petrarchè amare, atque carminibus celebratissima euasit, parentes inuestigauit, quoad potui, diligenter, & quacumque reperi D. T. Illustrissima veluti symbolum perlubenter confero.

Natam imprimis nobili genere Lauram proci ipse testatur in carmine

Petrarchæ Re-
divivi c.

ad Iacobum Columnam Lombariensem Episcopum versibus, quos Illustrissima D. T. retulit.

146.

Est mihi post animi mulier clarissima tergum

Et virtute suis, & sanguine nota vetusto,

Carminibusque ornata meis, auditaque longè.

Ode 175 Præterea de ipsa occidit:

In nobil sanguine vita humil', e quieta.

Auenionensem autem fuisse gentem, e qua prodit Lauræ, ipsamque Auenionem editam in lucem certissimum est, quamvis nonnulli Gransionem

(pagus

(pagus est prouincia Narbonensis propè Auenionem trans Druentiam) quem succedebant suos ad fundos Laura parentes; alii Caprerias, (oppidulum est in comitatu Venascino, & diatese Caballicense situm haud procul a Vallerclasa) solum natale Laura putarint, uti Maldegbe-
mius recenset, sed hos omnes refellit testis hac in re classicus Petrarcha metris hisce, qua in quibusdam codicibus exstant.

In vita
Lauræ p.
16. 17. et
19.

Donne Sorga, e Durenza in maggior vaso
Congiongono lor chiare, e torbide acque, &c.
Onde alli miei occhi quel lume nacque.

Auenionem sanè poeta his graphicè depingit positam ad Orges, & Druentia confluentes in Rhodanum, sicut & Ecloga Decima. Vesguinus verò Philiolus locum loci designat, suburbium nempe, seu Burgum de Saxes, seu de Saxo, quo tunc erat Auenio, quemque locat inter Ecclesiam parochialem Sancti Stephani ad Sancta Magdalenes, qua superstructa est vetusta Auenionis porta, quam Aquariam nuncupabant, & pontem Rhodano impositum, ac ipsum Rhodanum. Eo quidem in Burgo visus etiam nunc ad Ecclesiam suprascriptam adificium perantiquum, in quo Sadonia gentis insigne, stella nempe superliminari perstat insculpta, quin primo in fornice pontis. Isto in Burgo nata est Laura, & illo met in adificio a Paulo de Sadone, seu Sado nobili cive Auenionensi, uti Ioannes, & Casar Nostradami consensuunt, auctorque Labyrinthi Regii, & Orationis exarata calamo de Academia Auenionense, quam in Vaticana Bibliotheca legi, auctor etiam Itinerarii Cardinalis Alexandrini ad annum 1571. qui manuscriptus asseruatur in Bibliotheca patrum Dominicanorum Roma. Philiolus insuper id asserit, & eo in Burgo Lauram habitasse, atque hortum habuisse. Denique constans fama est apud nostros Lauram oriundam è gente Sadonia, qua viris honorum luce, atque rerum domi, forisque gestarum gloria illustribus hucusque Auenioni efflorescit. E quibus emitat in Eminētissimi Cardinalis Barberini S. R. E. vicecancellarii Mecenatis mei comitatu nunquam satis laudandus D. Ricardus de Sado, de cuius singulari virtute differere tam eius insignis modestia, quam sinceræ, qua mihi tum illo intercedit, necessitudo vetant. Lauram e Sadonia gente originem duxisse Petrarcha innuit in odis, quibus sydus, & stellam eam indigitat alludens sci-

c. 1. Triū
ph. Mor-
tis.
ad Odas
4. et 70.

Regestū
M. S. Ar-
chiepisc.
Arc.

In vita
poet. pro
uincial.
p. 213.
Hist. pro
uinc. p.
346. 364.
et 433.
P. 14. et
35.

24. 249.
et ea quæ
affert il-
lustriss.
D. T.

licet ad insigne gentilitium. At familiare sepulchrum DD. de Sades, sen Sadoiorum, cui fuit illata Laura ipsam ex ea familia progeneratam
 Mich. fatis, superque probat, Auenioni scilicet in Franciscanorum Ecclesia,
 Hospit. & sacello, in quo maiorum ossa quiescebant, tumulata iacet Laura, de-
 iu Epist. tectusque fuit tumulus à Mauritio Seua Lugdunensi studioso indagato-
 re antiquitatum anno 1529. effossa humo plumbea pyxis reperta est plu-

lib. 6. ep. beo cum numo, versusque vernaculi, qui Petrarchæ falso adscripti sunt.
 ad Barth. longe namque absunt a Petrarchæ lepore, sicuti Petrus Bembo, Gabriel
 Castella- Symeonius, alique sagaciter subodorati sunt, imò scitent erratis. Frä-
 nū diac. ciscus primus Francorum Rex litteratissimus, & liberalissimus non tan-
 Aueniō. tum Laura tumulum suis exornauit versibus, quos memorant Pascha-
 in Illiustr. antiq. epi- s. sus, Nostradamus, Philimundus Remondus, Symeonius, Ill. D. T. sed
 taph. p. 15 & 29 aureos quoque numos mille ad illum instaurandum attribuit teste au-
 Enses let ures l. 2. Etore Itinerarii Cardinalis Alexandrini, qui fusiùs ista commemorat,
 p. 62. & uti Golnizius in Vlysse Belgo Gallico, quem Ill. D. T. laudat. Hanc
 en ses Re Regis Francisci munificentiam celebrant Benedictus Theocrenus Epi-
 cherch. c. 6 f. 737 scopus Grassensis, qui duo panxit Epigrammata, tertiumque Salmonii
 in hist. Macrini adtexnit, Mellinus de S. Gelais, qui vernacule cecipit, & alii
 prou. p. 433. 434 complures. Nicolaum Perusinum Francisci Regis iussu sepulcri repa-
 Hist. de rationem suscepisse ferunt, Paradinus lemma illi affinxit cum Elogio
 Janai. FICTRIX CASTA FIDES. Opera tamen pretiū est nebulas, quas offundunt
 de l'her. huius stella iubari, qui Lauram filiam Toparchæ Capreriensis Henrici
 L. 1. c. 16 de Chiabau comminiscuntur, discutere. Velutellus nimirum, & Fran-
 p. 194. cus, qui natam etiam ipsam Capreris produnt e natalium actis à paro-
 Enses de cho custoditis, & Insula (oppidum est aquis Orges circumdatum in co-
 uises He mitatu Venascino) conditam in familiari Toparcharum Capreriensium
 roiques rumulo. Sic Maldeghemius, & Petraccius. Stirps certe illa de Chia-
 p. 224. bau ignota est Auenioni, & in comitatu, nec uspiam (quod norim) eius
 monumenta exstant ulla in libris, in tabulariis, in ore hominum, vix-
 In Vita que presbyterum cognominem inuenit, Cabellioni Velutellus. Laura
 Petrar- quidem amita seu matertera fuit Capreriarum Domina, quam ipsa
 chę Odis præfixa. Laura sæpius adire, ac inuisere solebat. Faneta verò, siue Stephaneta
 Ex Phi- Gantelma Demina Romanini uxor fuisse patui Laura videtur, & di-
 liolinotis tionem Romanini Sadoiam in gentem transfuisse. An pisces illos,
 p. 27. 30. quos

quos stemmati de Chiabaud Velutellus imposuit, Petrarcha non alicubi expiscatus esset? Ingens profecto apud illum, & populares omnes meos silentium. Itaque perdifficile, imò ferè aduato censeo seruata tamdiu fuisse acta Natalium a parocho, cum praesertim lues illa funestissima, quae penè totum terrarum orbem exhauserit, & Codices, ac volumina, Regestaeque pessime dedit, & aboleuit (parum absuit) uniuersas, crudelius, & immanius hac in regione grassata sit anno 1348. totque sint insequuta pestilites, tot bella, tot incendia ingruerint, tantisque casibus exagitata sint haec oppida, ut suspicer merito vel fucum factum Velutello peregrino homini ab aliquo indigena, vel ab ipso posteris. Superest ut referam gratias Ill. D. T. quae me tanto prosequuta est honore, dum adeo beneuole litteris suis me denuò compellavit. Sanctè quidem ipsi affirmo me illas habiturum immortales, & antiquam amicitiam virtutis e radice ortam, & Episcopali charitate propagatam summa fide, sedula opera, perennique obsequio, at recens beneficium memoria culturum sempiternum. Interea dispendia praeteriti temporis (quoties res ferret) literarum colloquiis ultro compensabo; & quia (ut optime novit Ill. D. T.) communibus, & alternis Orationibus plus agimus quam singularibus, aut privatis; ab Ill. D. T. etiam atque etiam efflagito, ut ad Deum vota refundat pro me, qui assiduis precibus à praepotenti numine Ill. D. T. felicissima & optabilia omnia supplex exposcam. Vale Vassoni Kal. Februar. CIOIOCLVII.

Nostrada
hist. prou
p. 218 ad
n. 278. &
p. 300. ad
n. 1297.
& p. 687.
ad num.
1477.

Illustriss. ac Reuerendiss. D. T.

Addictissimus, & deditissimus

Iosephus Maria Episcopus Vassonensis.

LAVRA SADA AVINIONENSIS
PETRARCHÆ MVSA CELEBRIS.

LAVRAE DE SADO EFFIGIES.

Cap. XVII.

ECUNDAS libri curas altera novæ Musæ forma curiosorum oblectationi exornamus. Ecce enim dum nostro studio Petrarcha Redivivus per ora doctorum vagatur Cl. Vir Richardus de Sado nobilis Auenionensis vetustissimam tabellam hac effigie Eminentissimo Cardinali Francisco Barberino Romam tulit: cuius exemplum mihi transmisit humanissimus Eques Cassianus à Putco ad iuvandas literas natus. Ex voto paulo post cecidit, ut anno 1642. Urbani VIII. Summi Pontificis liberalitate insula Aemoniensis decoratus, parario Io. Baptista Casalio, Virum literis insignem, moribusque suavissimum suis meritis colerem. Inter varios sermones indubitatum ostendit ille, Lauram è familia de Sado Auenione ortam fuisse. Eam sanè Auenione in sacello quodam apud maiores suos conditam in templo S. Claræ fratrum Minorum omnium ferè opinio est. Spectantur enim ibidem insignia familiæ de Sado sub arcu parvi sacelli, quæ stellam referunt. Eadem istius familiæ sub primo arcu pontis Auenionensis, variisque ædificiis publicis & privatis, ac in portis Castelli oppidique Vasonis comparent, Sigismundi Imperatoris privilegiis Aquila Imperiali aucta. Sacello autem maiori clausum, quo Laura regitur, minus à familia de Sado ante Tépli fabricam fuit extructum, quod cum sub fornice, tum in lapide monumenti insignia repræsentat, quæ stella nitent. Hoc ipsum Francisci Primi Galliæ Regis iussu apertum & logiisque variis ditatum certa fide accepimus. Nec diffiteor me vidisse binas effigies apud nobilissimum Virum Hieronymum de Gualdo, unam penicillo cl. pictoris Aldograui ascripto nomine LAVRAE DE SADO. Alteram à Fabricio de Peiresch pictoris recen-

recentioris titulo LAVRAE de Sado transmissam sed utraque inter se specie discrepabat, etiam ab ea quam heic damus, & ab illa quam olim produximus.

Hæc quidem plurium animos hætenus tenuit opinio. At vero à Poeta nostro discedere vitium fuerit, siquidem affirmat è vicu, non ex urbe, eam prodiisse. Quid enim apertius?

Et hor d'un piccol borgo un sol n'ha dato.

Et in triumpho mortis cap. 2. prope finem sic ipsa loquitur:

In tutte l'altre cose assai beata,

In una sola à me stessa dispiacqui,

Chè n' troppo humil terren mi trouai nata.

Quod etiam comprobatur altero carmine in eodem sensu.

Mira il gran sasso, donde Sorga nasce

Oue giacque l tuo albergo, e doue nacque

Il nostro amor: vo che abandoni, e lasce

Per non veder ne tuoi quel, ch' à te spiacque.

Vt fileam quod idem alijs in locis sæpe repetat. De natalibus Lauræ fortassis hæc melior sententia. Suum interim cuique esto iudicium. Nos veritati cedere semper parati sumus.

IVSTINAE LEVI PEROTTAE CVLTVS IN PETRARCHAM.

Cap. XVIII.

Ed neque mihi videtur hoc loco prætermittenda Petrarchæ felicitas, quæ illi ab eruditissima alia quoque fœmina contigit. Ingens operis argumentum ad promerendam Apollinarem Lauram Francisco Petrarçæ LAVRA quidem extitit: at non minorem famæ splendorem Clarissimæ alterius fœminæ virtus planè nobiliss illi contulit, dum ab eodem accepit. Hæc enim vero

vero supergressa muliebris ingenii aleam, suorum temporum invidiam, vel nostri Poetæ testimonio, etiam deicerat. Verum ætas illa maximarum virtutum haud curiosa, dum huius feminae patriam, nomen, familiam, ad posteros transmittere omisit, penè amisit. Sepultam Auctorum illius ævi silentio tantæ virtutis famam doluit prior omnibus, cum adhuc rebus præesset humanis Clemens VIII. Sapientissimus Pont. qui, ut fragmenta quædam prægustavit Etruscorum Carminum, quibus illa cum Romanum Pontificem Auenione tunc temporis sedentem ad ruentis Italiæ vastitatem arcendam humillimè Romam evocabat, tum eundem Petrarcham tamquam Apollinis Oraculum consulebat, pergeretne per eam, quam ceperat, literarum viam ad templum immortalitatis, spretis illorum latratibus, qui eam reuocabant, an sexus imbecillitati obsecuta ad colum & fusum à calamo & Musis rediret. Cum inquam hæc reliquias publici saporis esse Pontifex intelligeret, atq; è parvi operis tanquam è vestigio magnitudinem mentis argueret, mandavit Antoniano, qui tum Pontificii cubiculi præfectus, mox purpuram suæ virtutis splendore illustravit, ut quæ ad reparandam huius Fœminæ de litteris præcellenter meritæ memoriam facerent luci vindicaret. Is, ut erat in omni Scriptorum genere versatissimus, cum ingeniosarum mulierum exemplum hoc nobile ex probatissimorum Auctorum testimoniis Saxoferrati natum sciret, Odoardum Santarellum tunc quidem Sanctiss. Pontifici à supplicibus libellis, nunc vtriusque signaturæ Referendarium eximium rogavit, ut qui originem Saxoferrato debebat, hanc patriæ, gratiam referret, publicas tabulas privatasque inspicere diligenter curaret, num ex illis ullum affulgeret lumen, cuius familiæ lætissima mulier extitisset, quæ suis ingenii monumentis Italiam omnem, nedum patriam, nobilitare potuisset. Verum Santarellus, an in eo felici fato? quamquam eius rei cupidissimus, ullo labore nihil unquam detexit, quod mihi ne quærenti quidem sese obtulit, excusationem impetrauit facile,

cile, cum apud Clementem tum apud Antonianum, ab anti-
 quitate & Tyrannorum furore publicas tabulas sæpius inua-
 dente. Illi verò non dolere non maximè poterant, tam Femi-
 nam hanc debito laudis præconio, quam Rempublicam litera-
 riam cæteris illius eximiis ingenii partibus fraudatam. Sed,
 ut quod sentio liberè aperiā, eadem sæpius est sublimibus
 ingeniis fortuna, quæ multis fluminibus, quæ subterraneos
 per tramites ubi diu cucurrere, erumpunt confestim, ubi mi-
 nus cogitas. Ita nonnumquam decora ingenia posterorum
 inertia diu sepelit, verum ubi exultantur extincta, momen-
 to temporis in hominum mentibus cælestis consilii providen-
 tia reflorescunt. Huius rei exemplum in hac eadem Fœmi-
 na, qua de nobis oratio nunc instituitur, operæ precium est
 intueri. Ergo IUSTINA DE LEVIS PEROTTA, vetere &
 illustri Oppido, quod Saxoferratum vocant, orta, Andreā
 de Levis Perottū clarissimæ, & antiquissimæ stirpis Patrem ha-
 buit. Hanc autem eandem esse familiam de Levis, quæ in flo-
 rentissimo Galliarum Reguo, post genus Regium primos ho-
 nores nobilitatis in hanc usque diem retinet, cum tabulis ve-
 rustissimis, tum litteris eorundem Nobilium de Levis è Gal-
 lia Romam missis ad TORQUATVM PEROTTVM S. D. N.
 Urbani VIII. ab interiori quondā cubiculo, nunc verò Ameri-
 ni Episcopum, quibus illum unius secum eiusdemque radicis
 & familiæ ingenuè agnoscunt, manifestissimè peruincitur. Et
 licet Illustrium Virorum copia hæc semper floruerit, Andreas
 tam en & Nicolaus Perotti emicarunt inter cæteros, tamquam
 duo lumina. Nicolaum Perottum præter lauream, qua illum
 ob insignem Poeticæ & Oratoriæ facultatis laudem Frideri-
 cus huius nominis Imperator Tertius, cui postea fuit à consi-
 liis, Bononiæ decorauit, clarissima virtutum merita ad Sipon-
 tinum Archiepiscopatum euehere, Doctissimoque Card. Bes-
 farioni carissimum reddidere. At virtus Andreæ periculo-
 sissimis temporibus probata est. Agitabatur tum instar maris
 æstuantis Italia turbulentissimis procellis hominum seditio-
 forum,

forum, qui piratarum more in eam partem, quæ Pontificiæ dominationi subest, impunè bacchabantur. Quot Vrbes, tot Tyrannides instituit. Denique coactus Pontifex Innocentius Sextus, qui Auenione morabatur, naufraganti provincie opem aliquam ferre, Aegidium Card. Albornotium scientia rei militaris, virtute, consilio, auctoritate, animi & corporis robore, felicitate, postremo numeris omnibus absolutum in Italiam cum imperio direxit. Is ut in provinciam venit, Andree Perotti opera cum in totius belli decursu, tum est usus præcipue in extructione Arcium, quæ hac etiam die Saxoferrati visuntur, ut nulla omnino spes Castripotiundi relinquere-
tur aliis, qui oppidum illud Tyrannorum more diu occuparant. In huius igitur Viri doctissimi ac fortissimi sinu felice magisterio educata est IULIANA Perotta, Poeticæ artis egregium decus, quæ quâ per ætatem puerilem sapientioris Mineræ studiis instructa esset, brevi eo pervenit, ut apud Petrarcham limatissimi iudicii Virum merito adepta sit laudem & locum à Boccacio primum. Lætatus siquidem incredibiliter est Musarum amicissimus Vates, filiam nobilissimi hominis & amicissimi sui poeticæ gloriæ laurum tamquam arbori familiæ suæ inferere, & antiquarum mulierum, quæ literas suis virtutibus illustrant, exempla præclarissima renouare. Quorum ut certius argumentum habeas, en amice lector Carmen ab eodem Torquato Perotto singularis doctrinæ & humanitatis viro ad me missum, apud quem extant etiam tabulæ antiquissimæ, & omni fide dignissimæ rerum omniû, quas heic cursum narraui.

Sonetto di Madonna Giustina Leni Perotti da Saxoserrata

à M. Francesco Petrarca.

*Io vorrei pur dirzar queste mie piume
Colà Signor, dove il desio m'innita,
E dopò morte rimanere in vita
Col chiaro di Virtute inclisa lume.
Ma il volgo inerte, che dal rio costume
Vinto, ha d'ogni suo ben la via smarrita:*

Come

*Come degna di biasma oggi hor m'addita,
 Ch'ir tenti d'Eticonà al sacro fiume,
 All'ago, al fuso, più ch'al Lauro, o al Mirto,
 Come se qui non sia la gloria mia,
 Vuol c'habbia sempre questa mente inprose.
 Dimmi tu hormai, che per più dritta via
 A Parnaso t'en vai nobile spirto,
 Douro dunque lasciar sì degna impresa?*

Cui Petrarcha, ut me docuit laudatus modo Episcopus Perottus, sic pariter respondit.

*La gola, e'l sonno, e'l ociose piume,
 Reliqua in eius operibus. Verè, ac nimis verè. Nihil tamen
 minus sua sorte contentus Poeta gratum Musis, secessum ex
 destinato ubicumque terrarum videtur affectasse.*

DE SOLITVDINE MEDIOLANENSI,

ET PARMENSI.

Cap. XVIII.

Elictis Galliæ delicijs à Galeacio Vicecomite Mediolani Duce accitus PETRARCHA urbem hanc nobilissimam coluit. Heic tanti Principis liberalitate consiliarij titulo aliquamdiu ornatus, secessum in villa Inferni nomine clara quarto ab urbe lapide suis delegit Musis, ubi domus ejus adhuc summa veneratione confervatur. Alteram dehinc sibi solitudinem Parmæ statuit, extra vicum S. Michaelis domicilium nactus ab omni populari concursu remotum propter ædes D. Antonio Abbati & Anachoretæ sacras. Percepimus id ex ipsius scriptis in quibus domus ejus mentio non obscura. *Post continuis diebus quotidie aliquid scripsis, donec Parmam rediens, & repositam ac tranquillam nactus domum: qua postea emptâ, nunc etiam*

mca

mea est. Cogitasse quoque crediderim de eadem Poetam nostrum, cum Barbato Sulmonensi Epistolarum Lib. I I I, in hæc metra scriberet.

*Rus mihi tranquillum media contingit in Urbe
Rure vel urbs medio, sic prompta frequentia soli,
Promptus & in latebras reditus, dum tedia turba
Offendunt, hos alternos urbs una regressus,
Hos dedit una domus, senium qua pellit in iram.
Nam desiderium valuas transgressus abunde
Lenio, semper adest oculis, animoque vicissim
Quod placeat, possit qua graves avertere curas
Rursus, & ut strepitus pertasum limen amicum
Transeo multa uno fugiens fastidia passu,
Et querulum obuerso secludens cardine vulgus.
Hic mihi tanta quis, quantam nec valle sonora
Parnassi nec Cecropia per mania ville
Inuenit studiosa cohors, cremoque silenti
Vix Aegyptiaca cines, nisi fallor, arena
Angelici sensere patres. fortuna latenti
Parce precor, paruoque volens à limine transi,
Et Regum metuerda fores inuade superbas.*

Domus hæc visitur adhuc undequaque hedera circumsepta, quæ forēs superiores paruas in primis operit, & coronat. Poeta defuncto Archidiaconus successor eum hæredi detrahere conabatur, ratus ecclesiæ esse. At Cardinalis Zabarella Consilio 79. in fauorem hæredis optimè constituit, quod ille possessor esset antequam Archidiaconi munere fungeretur. Herum nunc illius esse accepimus, quemdam ex familia Bergonzia, uti me docuit Vir Cl. & Eruditissimus FLAVIVS Quærengus Poiaghi Comes, qui sæpe illam, ac sæpius inuisere consueuerat, dum Parmæ degeret in aula Farnesiorum Ducum. Siquidem hanc illi Sereniss. RANVTIVS Parmæ Dux Quartus in sermonibus de Perrarcha secum habitis indicauit, & eundem pari solitudinis amore succendit. Iacet

H illa

illa procul non tam ab aulis publicis, quam ab ipsis quoque priuatis domibus aliorum, sola prorsus, & secessum amanti-
bus hospitium gratissimum præbens, uti mihi testis idem ocu-
latus exposuit. At ne multis eam coner exprimere, quisquis FLAVII nostri domum inuises, Parmensem illam PETRAR-
CHÆ solitudinem oculis usurpabis. Querengus enim Co-
mes, magni illius Antonij ex fratre nepos, solitudinis ama-
tor & cultor, sacri otij delitium, Cathedralis Ecclesiæ Ca-
nonicus, Philosophiæ Moralis publicus Interpres, Musarum
filius, æquè virtutibus, ac literis exornatus inter hortorum
amœna sedem sibi planè similem delegit, nec longè positam
ab æde sacra D. Antonii de Vienna, ibique vitam tranquil-
lam, & felicem ducens, id demum esse docet viuere, sibi,
Musis, & Deo vinere immortal.

Fuit & in agris Parmensis Diœcesis locus *Silvæ* nomine, quæ
Plana dicitur à nostro Petrarcha cultus, vt ipsemet edidit
in Epistola sæpissime laudata. Cum die quadam in *Montana* con-
scendens forte trans *Entiam amnem* Regiis in finibus *SILVAM*,
qua plana dicitur, adissem, subito loci specie percussus ad intermis-
sam *Africam stilum* verti, & fervore animi, qui sopitus videbatur,
excitato, scripsi aliquantulum die illo, post continuis diebus quotidie
aliquid.

Describerem hanc etiam Vatis nostri solitudinem, nisi scias,
essent ea, quæ ipsemet de amœnissimo isto loco cecinit lib. II.
Epist. ad laudatum suprâ Barbatum Sulmon.

Me dextera Regis

*Ripa Padi, lanumque patris lacus Apennini,
Arnaque Pontisfrago circum contermina Parma
Nunc reducem expectant plana quo umbracula Silvæ.
Namque ibi Pierius gelidum me consigit ardor.
Africa nostra mihi longum intermissa iacebat,
Exciuit locus ingenium, lapsus quo repente
Restituit calamus memini. me nulla profecto
Ingratum factura dies stas colle virenti.*

Silvæ

Silva ingens, plana que tenet, licet ardua, nomen.

Hic solem praevi acrias avertere fagos,

Acteneras variore solum concorditer herbas

Mensibus astinis videas, hic brachia cancri

Temperat unda recens, atque ora iubamque Leonis

Dulces vicinis feriunt ex montibus aura.

Impendens iuga colles super, calumque lascessunt.

Gallia sub pedibus iacet Italia tota sedenti.

Contra autem Hospitia cernuntur serminis Alpes.

Nillem nemus valacrum species, ac nulla ferarum

Circumeunt, habitant sacrum, gelidusque per umbram

Fons ruit, irriguo pubescent gramina flexu,

Fluens in media chernus est, quem cespitem nullo

Brexii manus artificis, sed amica Poetis

Ipso suis natura locum meditata creavit.

Hic avium cantus fontis cum murmure blandos

Concitant somnas, gratum parva verba cubile,

Fronde tegunt rami, mons flavima submovet Austris,

Horridos hunc metuit pedibus violare subalcos.

Rusticus hunc rastris, digitoque hunc signat ex alto

Silvarum trepidus veneratur ab aggere custos.

Intus odor mirus statioque simul limba campis

Elysis, profugisque domus placidissima Musis,

Deferor huc solus furtim, sociosque sefelli.

Locus hic quam Poetæ genio & Musis fuerit aptus, abundè quidem hinc patet: nullum tamen apud eum solitudinis desiderium tanti erat, quin luce publica eiue grata delectaretur. Patauij tunc florebant Carrariensium auspiciis omnis generis literæ, maximique ingenio Viri, quos fouebat Principum benignitas. Vates igitur noster, quod erat, secum cogitans non defuturum sibi suisque Musis ad vora inter strepitus Urbanos otium, excitus Patauium, fortunæ obtemperavit. Quâ natus ibi fauentem, suburbanum in Euganeis secessum graviori ætate delegit.

ARQVADAE COLLIS VICVS, ET PETRAR-
CHAE DOMICILIUM.

Cap. XIX.

IAM sternit ad Euganeos Arquadae Colles
 ARQVA vulgo, *Arquada* peritioribus pro
 Arcadia, voce paululum immutata, dictus,
 quod is inter colles proximos haud secus
 emineat, & excellat amœnitate loci lenis-
 simis auris, blando mitique cœlo, peren-
 nitate fontium, ubertate fructuum, aliis-
 que Naturæ deliciis, ac in Peloponenſi regione Arcadia pri-
 dem, toto terrarum orbe celeberrima monumentis vete-
 rum & recentium. Adiacet Arquadæ colli ARQVADA Vi-
 cus Montemſilicem, Martis olim aream & aulam Imperii,
 ſublimis apricum ſpectans. Cœterum ab utroque latere
 & à tergo collibus circumjacentibus reliquis ſeptus, inter
 Ortum & Occidentem diuitias ſuas aperit, allicitque amica
 capita, quibus omnis amœnitas adblanditur. Ab ea nēpe cœli
 parte influxus & auram hauriens morietī Soli ſunus aſtra du-
 centia nequit aſpicere, & indulgentia naturæ blanda minas
 ætheris ſpernens æternum beat, dum illic ferè ſemper ac ſere-
 nū eſt cœlum, vernum ferè ſemper ac nitēs ſolum. Manat eiuf-
 dem è ſummo vertice illimis aqua, deſluens ſenſim ad talos
 imos fontem efficit, quem infra dabimus intuendum. Vbe-
 res ibi terræ glebæ paſſim, & ipſa quoque ſaxa ſponte ſua fe-
 racia commodis incolarum. Halant prata floribus, ſuper-
 biunt iuga fructibus, & Vinetis; luxuriant agri ſegetibus &
 caneſcunt. Diceres ſitum illic Amaltheæ cornu cuncta ſuppe-
 rere, ſimul illic inhabitare Bacchum, Cererem, & Pomo-
 nā, nec abeſſe Mineruam, cum olei copia latiſſimè affluat, vi-
 nique dulcedine collibus omnino reliquis antecellat. Pata-
 vio

tio huc tendentibus ad lævam occurrit lacus oblongior non usque magnus, mirę tamen profunditatis, quem indigenę vocant *la Solana*, qui quantumvis hac de causa piscationibus parum opportunus, sapidissimos tamen nutrit pisces, quodque dictu mirum Cephalos mari cæteroquin peculiare. Quod neque Cl. Pignorius omnis quidem antiquitatis, patrię verò raritatis, studiosissimus in Epistolis Symbolicis Epistola XIV. *Marco Velsero 11. Viro Augustano* inscripta præterit. Quamquam Viro maximo in eo assentiri non possim, quod è sinu Veneto per cuniculos eò piscis marinus accedat, cum certum sit ipsum per Brentę riuulum huc ferri. Huc etiam facit, quod in Germaniæ medio, apud generosum Baronem de Konigstein in comitatu Rupefontano conchas margaritíferas se magna cum delectatione vidisse referat Ioachimus Struppianus in Sitopotiamatechnia, quarum originem maritimam omnes naturę prudentes agnoscunt. Addo & ego vicinam huic aquę thermalis scaturiginem, quę non aliis hodie usibus quam alitibus deplumandis aptatur. Accedit his incolarum probe valentium vigor, & studium, quibus terra cum fœnore sic respondet, vt Collis ille Euganeorum omnium Pomarium habeatur fœcundissimum. Habet idem Basilicas insignes duas, Parochialem Archipresbyteralem vnam D. Marię sacram, & opimis satis redditibus abundantem, alteram ad Plateam, quę Vicarii Palatium, siue Forum tangit. Palatia inibi quoque multa, Veneris Patavinisq; nobilibus habitata. In medio foro columna cernitur aureato Leone Ser. Reipublicę Venetę simbolo tutelari fulgens & hac inscriptione.

Hieronymus Bonmartinus Vicarius fidei totius huius Populi in Serenissimam Rempublicam Venetam etiam ex hoc loco testanda causę sumptu publico & suo statuit Anno Salutis 1612.

In summa nostrę, ac fidelissimę devotionis erga extelsam inuictissimęque Venetę Rempublicę Principemque nostrum Serenissimum testimonium.

o. Baptista Saxio a Monaco iterum Vicario 1622.

His omnibus illustris Arquada vicus, nullare tamen celebratur magis quam Domo, & Tumulo Petrarchæ nostri. Huius enim causa magnis Hispanorum, Gallorum & Germanorum concursibus celebratur, eorumque magna pars qui Patavii bonis artibus operam navant eo convolat.

Nec vidisse semel satis est, annuat usque tuarum
 tanti thesauri conditium. Cuius denique exemplar habes à penicillo Hieronymi David, primitus ligno jam ære impenis Typographi distinctiorem Vici prospectum præbens eo quod in operis frontispicio est, quamvis ibi Poetæ domus quam heic conspectior. Ab eo sanè præcipuam Arquadæ laudandæ materiam Scardeonius duxit Lib. I. class. 1. pag. 18. *Est Arquadum Collis apricus, & amœnus, atque cultissimus, vina dulcissima abundans, sepulchro illustris Poeta Franc. Petrarcha celeberrimus, & à studiosis scholaribus frequentatus, nec minus à plurimis decantatus, ubi in Cœmeterio sub dio ad eius sepulchrum æneum caput ad illius imaginem conformatum visitur cum inscriptione.* Visitur inibi quoque Petrarchæ Domus variis iconibus exornata, nec non Porticus, in qua ut in reliquis agri Patavini vicis, Ius populo dicitur, in quo Inscriptiones diuersæ olim extabant. Ad radices Collis Vicique largè scatentes riuli fontem uberissimum produçunt, cuius lympharum intuitu in ipso statim ingressu oppidi mirifice recreantur aduenæ, leni illas murmure contemplati per lapillulos niveos quasi per argenteum alueum decurrentes. Eius porro fontis latitudo est pedum novem, & altitudo pedum octo & unciarum trium. Fons demum disticho insignitus, cuius iconem in curiosorum gratiam heic damus. Inscriptionis vero auctorem Lazarum Bonamicum & schedis Francisci Viduæ IC. cl. percepi. In quem elegantissimè lusit Cl. Vir Marcus Antonius Romitus, Iuris Civilis peritia bonarumque literarum cognitione apud Venetos magnique nominis.

Lumina vix puero nascenti adapertha Petrarcha

Vix tenero vita limina pressa pede

Cum

*Cum mihi perpetuos, ut primam adoleverit aetas,
 Hæc debent luctus lumina, dixit Amor.
 Ecce, ubi tempus adest, lachryma labantur amara
 Continuo ex oculis more perennis aqua.
 Scilicet obstitit inveni pulcherrima rerum
 Perpetui fletus causa puella sui.
 At longos miserata nimis Libitina labores,
 Pallenti clausit lumina fessa manu.
 Risi Amor, furtim & subdulos condit ocellos
 Non procul à tumulo, magne Petrarca, tuo.
 Iussit & irriguos lymphæ manare perenni,
 Fallere & urentes cætera membra rogos.
 Splendide fons, miseros semper restabere amantes
 Ponere nec lachrymis funere posse modum.*

Pater hinc à læva brevis ascensus & facilis ad Parochialem
 ædem, cuius in area Poetæ nostri Tumba extat, quam alibi
 spectandam dabo; à dextera eius via plana, solidaque, dedu-
 cens ad culmen montis, ubi diruti Castri veteris rudera ad-
 huc reperiuntur. Aedem vetustate labantem paucis abhinc
 annis reparavit Archipræsbyter Io. Dominicus Cola, & Etru-
 scis inscriptionibus undique decoravit; quas pridem novita-
 tis studio dealbatis parietibus mortalium notitiæ subtractas
 monere debui. Nec ullum hodie vestigium magnifici istius
 Pontificii diplomatis, quo amplissima Apostolicæ Indulgen-
 tiæ munera iis concedebantur, qui PETARCHAE Manibus
 benè precati, quodque duodenis sigillis se ibidem affixum vi-
 disse fidem mihi fecerunt Viri omni fide digni Laurentius Pi-
 gnorius, Martinus Sandelius, & Felix Osius communi graf-
 fantis pestilentiæ sevitia Anno 1631. sublatis, quiq; Dei benigni-
 tate dū hoc scribo superstes meus frater Paulus Tomasi nus
 I.C. Id ipsum quoq; fama acceperat Vir omni studio dig-
 nissimus ob singularem animi probitatem cum insigni eruditione
 coniunctam IOAN. BAPTISTA AGVCCIA Archiepisco-

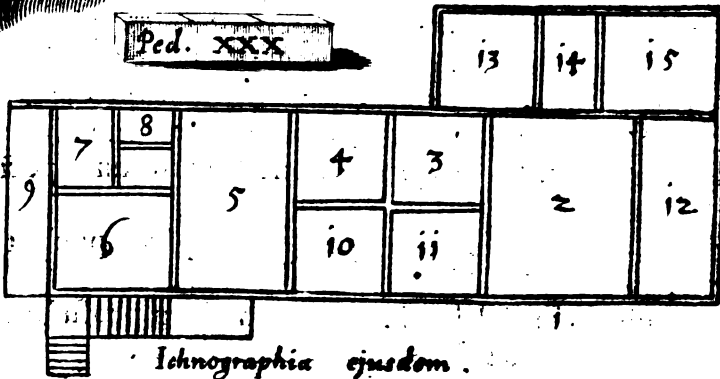
pus Amasiensis Sanctiss. VRRANI VIII. ad Serenissimam Remp. Venetam Nuncius, quicum humanissimus Vir Crescētius Saccardus ipsi à secretis & ego Arquadam secedentes eius vidēdi spe frustrabamur. Cuius iacturam æquo animo ferentes, Clariss. Vītorum testimoniis subnixi Summum Pontificē, Poetæ idem non sine exemplo concessisse arbitramur. Sic enim Bibliotheca Hispanica de Aegidio Albornatio: *Summus Pontifex hoc tribuit eius meritis, ut quicumque lecticam quantulocumq; spatio supportaret, peccatorum remissionem perinde consequeretur, ac si Anno Iubilei Apostolorum Petri & Pauli ad eum inuississet. Quod officium Aegidio cum locupletissimo ipsius meritorum testimonio ab Henrico Rege, qui Petro fratri à se interfecto successerat, suisque purpuratis præstitum accepimus.* Horum quidem omnium, quæ Petrarcham spectabant, non mediocri diligentia collegerat aceruum Parochus: sed ea ipsius morte tam variè distracta, ut mihi etiam auctoritate publica apud hæredes de iis inquirenti nihil prorsus obveniret. Reliquæ autem inscriptiones saxi incisæ, quæ foris in Sacræ Aedis parietibus leguntur, suo loco patebunt. Legebantur & in parietibus Porticus alterius Basilicæ carmina quædam iisdem ab advenis incisa, sed ista pariter indigenarum inscitia deleta sunt, uno tantum Epigrammate superstitite, in amantium LAVRÆ & PETEARCHÆ effigies, quod cultissimi & elegantissimi Laurentii Pignorii Canonici Tarvisini esse diximus Cap. XVI. Sita vero est in Arquadæ vertice versus colles peramænos inter vireta, & silvas non longe à foro Vatis nostri Domus vera Charitum Musarumque sedes, totius Vici ornamentum, quàm ambiunt prata virentia vitibus confita, ad radicem rupis ipsa floresque amœni sese in eiusdem obsequium insinuant. Stat prospectus Vallis; stant obiectæ incolarum domus, undique aspectus varius, & iucundus. Area eius spatiosa satis cisternæ commoditate gaudet: adiacet hortus, quem excipit mediocre vinetum. Dignum hærede divino Vatis spiritu domicilium, cuius exactiorē universæ structuræ speciem perita M. Antonii Bonacorsi manu deli-

delineatam ab ea, quam cum Vico Arquada operis initio præ-
misimus, cum Ichnographia numeris suis distincta heic subii-
cimus.

Petrarcha Domus Arquada.

1 Porta est operis Etrusci, quod architectorum vulgo Rusticum, insignita Armis Gentilitiis Nobilium Gabriellorum cum hac subscriptione. HIERON. GABRIELIVS REST.

2 Atrium, in quo Triumphos ab eo decantatos expressit pictor. unde per valvam ad hortos & colles aditus patet, supra quam hoc legitur Epigramma:

Impune hinc Cererem sumas, impune Lyaum,

Intactas habeat dum mea Laurus opes.

Elegantissimum hoc distichon politissimi quondam ingenii omnisq; antiquitatis peritissimus Aloysius Corradinus Pandectarum Professor publicus in suas aedes traduxit, ubi ad cellam vinariam saxo literis uncialibus incisum spectatur.

3 Mefaula.

4 Cubiculum visionum.

5 Aula descriptis infra symbolis illustrata.

6 Podium ducens in Cubiculum, cuius caminus insculptis diuersarum Nationum nominibus variegatus non obscurum præbet venerationis monumentum: quod loci Herus parietum nitore contentus adhuc superstes voluit.

7 Cubiculum perexiguum adiacens Museo.

8 Museolum perangustum, ubi superstes adhuc pluteus cum scamno à tineis corrosus: cuius ianua Aristotelis effigie insignita, ei persimilis, quam ex marmore antiquo artificiosè sculptam videre contigit apud Ioannem Rhodium, cum hac inscriptione ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΩΣ. Fenestra huic una spectat ad Septentrionem.

9 Podium, quod amœnitatis plenum amplum præbet prospectum.

10 Cubiculum, quod lacrimas eius in obitu profundas excipit. ubi & rarissimi artificii effigies Cleopatraz.

11 Subcubiculum, siue recessus.

12 Cella Vinaria subterranea & rei domesticæ inferuiens.

13 Culina.

14 Aditus ad Vinetum.

15 Equi-

15 Equile.

Possessorem nacta hæc domus primo Domino dignum Marcum Antonium Gabrielem Nobilem Patavinum, qui literis & pictura unice delectatur, à suis maioribus traditam diligenti cura conservare, vetustateque collapsam restituere pristino decori studet; Aduenis hospes facilis, & Musis amicus, ut Vatis nostri monumenta commodè lustrent. Eaque certè Magnorum Virorum meruit præconia. Quos inter non infimi PETRARCHAE cultores Laurentius Pignorius Canonicus Tarvisinus, & Marcus Antonius Romitus politissimas soluerunt Elegias.

In hac FRANCISCI PETRARCHAE Domo verenda supersunt vetustate magna cura à fundi hero religiosè conservata ex illius suburbana supellectili, POETAE & LAVRAE effigies in tabulis; SEDILE, ex quo tamquam è tripode carmina divina cecinit Vates noster, quoties post deambulationem dulciter quiescebat, opificii ad eius seculi usum non temnendi, cui similem propè dono Marci Francini in meo Museo videre est: ABACVS eiusdem ferè operæ; & supra ostium cubiculi apud Museolum in loculamento est FELIS integrè servata, quam Poeta in deliciis habuit. Cuncta separatim exteris spectanda infra exhibemus. Te vero Lector humaniter rogatum volo, ut si minutias afferre videbimur, id non mireris. Adicimus enim rusticorum bellariorum aliquid: exiguo cibo plebis etiam adhibeatur idoneum stomacho temperamentum. Non omnes Apicii ac Paxani cupedines concoquunt: quidam lupinis delectantur. Sedilis primum, hinc Abaci, Felis tandem pagellæ imaginem impegimus. Sed bene, inquires benè, potes gloriari scriptor, alter in Machæra Pelcus; pyramidum Hieroglyphica nobis affers, ac miraculorum mundi septena nobis proponis spectanda. Vera obliis. At paucis te volo: nonne Epicteti Lucernula, Diogenis Testa, quam habitabat, ipsa apud veteres magna veneratione habita: ipsa etiam Martialis Catella festiuissima expressa penicillo apud eun-

eundem Poetam cernitur? Sed edico, mi Lector, non tibi conditionis corculo hæc insinuo. Scribo illis, qui non tam emendatæ naris sunt. Specta igitur Vatis Sedile, gemino Epigrammate à Pignorio V. C. celebratum.

Hæspes ades, tennemque procax ne despice sellam,

Terpsichore qua uix aurea manus habet.

O quoties Vatum hac sedit Clarissimus olim,

Dum canit ad Thuscæ carmina culta lyram?

Cum rigida ad numeros motare cacumina Quercus

Conspecta, & rabiem ponere iussa faræ est.

Phæbe pater, quid sellam axi superaddere cessas?

Dignior haud carrus instruet ulla tuos.

Aliud.

Enthea Pierii nemoris si te allicit umbra,

Excitat aut blandam Pegasis unda sitim.

Inside, & hic domino, dices, agitante calefecit

Nilque moror Tripodas candide Phæbe tuos:

Huius subiicio A B A C I typum, quem cum tertium perlustraret mecum Io. Rhodius, extemporaneum hoc profundis distichon:

Limpida seruari mensis crystallæ PETRARCHÆ.

Simplicitas aui quæ fuit, inde patet.

Nec prætereundos interea iudico versiculos, quos in eundem cum illuc proficisceretur, protulit mihiq; tradidit Ioannes Argolus raræ eruditionis Iuuenis: Tuscæ, Latine, Græcæ, Linguae peritus, magni iudicii literarii, magnæ indolis poeticæ, magnæ spei.

Diogenis parua non concedentia testa

Qui spectas veteris ligna vetusta domus;

Hic Abacus Vatis, cui debet Hetruria laurum,

Quem fama est tenui saepe onerassè luto:

Vasa ministrabat facili Campania limo,

Emebatque humiles creta dalata dapes:

Non hic Mentareis insigne torcum, latentis,

Diffusum in tabulis nemrutisabat ebur.

Or-

*Ornamentum Abaci virtus, conuiua tonantis
Qua sine non superum fulget honorē Pelops.
Si nunc Diogenis, Pellaeque rediret Alumnus,
Vtraque Pellao cognita tecta forent,
Diceret, i Cynice, & quantum placet, utere Phabo,
Me melior modici liminis hospes habet.*

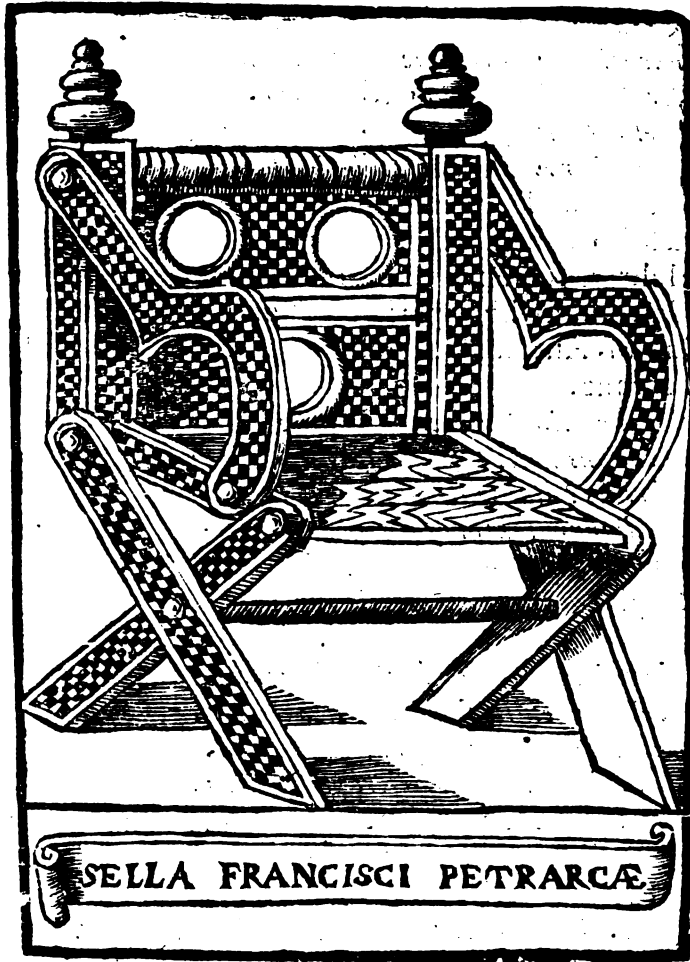
Huic subnectimus iconem Felis deliciū eiusdem Vatis, cuius ea praesidio contra temporis iniuriam communita. Hæc variis celebrata fuit encomiis. In quibus Poeta eximius Antonius Quærengus bina paris elegantiae Epigrammata reliquit. Quæ M. Antonii Gabrielii prouidentia saxo ibidem incisa hæc extant.

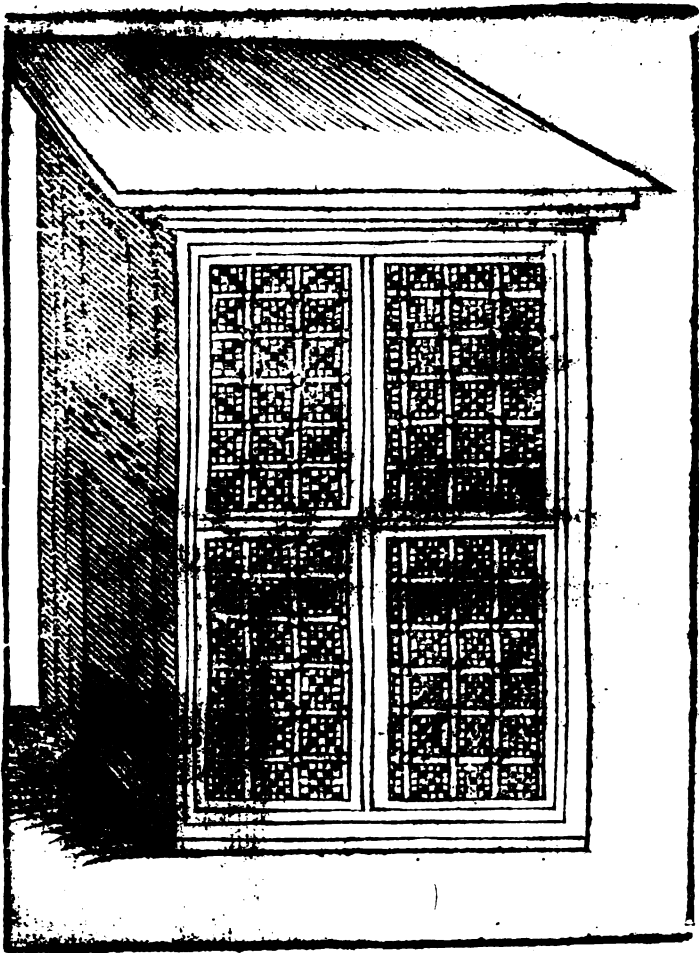
*Etruscus gemino Vates exarsit amore,
Maximus ignis Ego, Laura secundus erat.
Quid rides? diuina illam si gratia forma
Me dignum tantum fecit amante fides:
Si numeros, geniumque sacris dedit Illa libellis,
Causa Ego, ne sanis moribus esca forent.*

Aliud.

*Arcebam sacro viuens à limine mures,
Ne domini exitio scripta diserta darent.
Incutio trepidis eadem defuncta pauorem,
Et viget exanimi in pectore prisca fides.*

Actantum habuit semper hæc apud omnes opinionis, ut aduenæ quidam iusto nimium curiosi eius transportationem moliti fuissent, nisi villici industria collecta agrestium manu eam recuperasset. Cuius rei memoriam mihi suggestit eruditiss. D. Carolus Auantius Philosophus & Medicus rei herbariae peritissimus, qui tunc in Montes Euganeos secesserat.

MYTHOLOGIA ICONVM EVDEMI
SPECTANTIVM.

Cap. XX.

APIENTIAE mysteria fabularum inuolucris velare non solum Poetis antiquissima erat consuetudo, ne vulgo ea profanarentur, sed Philosophis quoque gravissimis, qui dogmata figmentis, fabellisque vestiebant, naturæ interim abdita rebus sensui obuiis propalantes. Hinc diuino Platonis decreto Lib.

II. de Rep. puerilis institutionis initium honestis fabulis adscribitur, *ut animi diligentius, quam corpora ipsa manibus informantur.* Neque aliunde profluxerunt Aegyptiorum Characteres, Signa, Imagines, quorum adhuc à vetustissimo seculo gratæ apud nos reliquæ. Quam etiam consuetudinem inter plures retinuit Mystagoga noster Etruscus, qui grauioris ætatis secessum lectissimis suo ingenio exornauit imaginibus, ut sibi viuenti essent solatio, posteris verò virtutis documento. Ingredienti itaque ipsius domum primo statim vestibulo occurrunt coloribus aquatis Triumphus sex, Amoris, Castitatis, Libitinæ, Temporis, & Deitatis, artificiosè expressi, subiecto cuius carmine Etrusco. Quorum Ideam ex Auctoris Poematibus huc reuocare superfluum duxi, expressa tantum subscriptione, quam appingi voluit ipse fundi herus. Primi Triumphus hoc legitur Epigramma:

Questo è colui, ch'el mondo chiama Amore.

Secundi, *Con vera Castità somma beltate.*

Tertii, *Io son colei, ch'è sì importuna, e fera.*

Quarti, *Raro è nessun, che in altra forma salgie.*

Quinti, *Ogni cosa mortal Tempo interrompe.*

Sexti, *Tarde non fur mai gratie diuine.*

In superioris contignationis cubiculo Septentrionali, quod adhuc *VISIONVM* cognomen retinet, in summitate parietum coloribus obsoletis quatuor adhuc spectantur Visiones sine ulla inscriptione. Prima exhibet *PETRARCHAM* sub Lauro confidentem, unde eminus in pratis florum diversitate amoenissimis festivos Pastorum choros aspicit. Altera continet *LAVRAM* gemino corporis situ, recto, & iacente apud fluuium. Tertia ostendit Nauem cælo sereno è portu solventem, quam procellosa tempestas mox evertit. Quarta conspicua est Phœnice sibi pectus tundente. Quarum Mythologia, quoniam in varios trahi posset sensus, heic consulto supersedeo, aliorum ingenius aliquid relicturus, præcipuè cum præter nudam delineationem nihil visu dignum. Inde in Atrium recedentibus occurrit octonarius aliarum tabularum numerus, adiectis cuique versibus Etruscis, ex Auctoris opere depromptis. Quas ab alio quopiam in Poetæ honorem positas ut credam, persuadet operis forma & color: quamuis carmina Auctoris nostri fuerint genuina. Harum quasdam vetustate obsoletas restituit possessor Gabriellus Pater. Ex quibus sex de pariete huc transferimus, schemata mysteriis involuta porro strictim enucleaturi.

I.

Poeta igitur, dum varias recenset sui transformationes satis venustas, nec ab ingeniosis veterum commentis alienas, nunquam ita à semetipso mutatus videtur, ut Lauri memoriam exuerit. Et quidem oculis primùm occurrit Aquila supra trigam librorum erecta clangens, ponè quam Phœbeæ Lauri frondens furculus virescit: Flammam ea respicit è thermis exhalantem ad Colles, quibus inaccessa imminet rupes Vicum pede sustinens. De quibus si quidpiam diuinare licebit, crediderim ego, quod Aquila nolet Poetam nostrum in sublimium rerum contemplationem elatum, non secus atque Solis radios oculo irretorto patitur Aquilæ acies: cuius eloquijs velutialis in cælum unà ferebatur Laurus cæteras vitæ
deli-

I.

1 3

delicias sua umbra obscurans. Sileo enutritum Lauro Vatem nostrum diuinis ingenii monumentis torque voluminibus per orbem sparsis suos in Lauram ignes honestæ voluntatis stric-
turis prodidisse: quam rupis instar constantissimam semper in mutuos affectus candidè conseruauit, hoc monumento.

Alzando lei, che ne miei detti honoro.

I I.

Sub frondosa porrectaque Lauro LAVRA Vatis nostri amor & delictum conspicitur, ut eam Ecloga III. ipse descripsit.

Purpurea in ripa, laurique virentis ad umbram

Virginem aspicio, Celo plaudente choream.

Ponè quam Cupido latens ignem conceptum venustè fouet: Petrarcha verò mutuo amantis aspectu fixus, fulgurantis eloquentiæ radiis eam veluti suam Daphnem ita compellat:

Daphne, nostra quies, noster labor atque voluptas,

Vnam ego Te dominam, Teque hostem affusus adoro:

Tu decus es nemorum, Tu spes pastoribus ingens,

Te Vates, magnique Duces, Te Iuppiter altus

Diligit, ac iaculo refugit violare trifulco.

Iam iamq; migrat in Lauri speciem versibus Italicis Iconi appositis. Amor nempe & Lauræ forma Poetam in Laurum traduxerunt. Cuius assiduo virentis cultu Musis inpuriti Vates Laurophagi meritò audiunt, Lauri præmio contenti. De quibus scitè ipse Poeta:

Omnibus his viridi frondebant tempora Lauro.

Heic ego, dissimili quanquam sub sidere fertum,

Fronde tamen simili faciam tibi, porrigeramum,

Quem sacra Calliope reginatrix tradidit alma:

Illius hæc, nostrumque simul tibi, munus habeto.

Etque alias curas, & noster protinus esto.

Ita verissimum Propertii illud:

Ingenium nobis sola puella dedit.

Vnde invulgatum etiam apud Græcos est, referente in Symposiacis Plutarcho;

Mu-

II.

Muscam docet Amor.

Iconi carmina adiacent.

*E i duo mi trasformaro in quel ch'io sono,
Facendomi d'huom uiuo, un Lauro verde,
Che per fredda stagion foglia non perde.*

I I I.

Lauram sollicitè dum quærit Poeta, ipsam in pellucido Fonte sub umbra Lauri sibi delicias facientem offendit. Puella verecundiæ plena, inopinato vatis accessu indignata se turbari, aquam vola in ipsum eiaculatur, ut se simul eius oculis subduceret. Is vero nihilo inde mutatus purum mentis amorem constanter seruauit, licet latentis feræ instar in Vallem Clausâ aliquantisper diuerteret. Fato sanè mitiori, quam Actæon, cuius transformationem à Dianæ nudatæ conspectu ingerit ceruus, quem eminus insectantur canes. Sensus nempe animique motus incompositi mentem corporeis voluptatibus illaqueatam sæpe laniant & conficiunt. Totum eleganter Poeta expressit.

*Stette à mirarla, ond'ella hebbe vergogna;
E per farne vendetta, ò per celarse,
L'acqua nel viso con le man mi sparse.*

I V.

Cygnus Apollini Poetarum Præsidi sacer atq; Musis. Petrarca secus fluuium Sorgam per amœna deambulans, undique collibus virentibus circumseptus, solitudinis veræ cultor, iam non ut Iuppiter in Amycleo conversus amoris illecebris frueretur, sed auersum Cygnum veluti fugientem insequitur; ut non tam cantu ac querula voce, cui infenerat, laboriosi amoris fatum defleret, quam cano capite instar Regis Liguriæ tactum à Superis Phaetontem anserinis plumis tandem indueret. Amoris nempe senilis pœnitundinem innuit vates. De quo sic Ouidius:

In mea cycneas imitantur tempora plumas.

Emblematissimum viuis verbis revelauit Vates:

Egia-

III.

I V.

*E già mai poi la mia lingua non tacque,
Mentre poteo del suo cader maligno:
Ond' io presiccol suon color d'un Cigno.*

V.

Poetæ interpretes heic varii sunt, nec pauca de huius figmenti occasione nata ex indignatione pro suo ingenio comminiscuntur. Mihi sanè tutissimum fuit Vatis ipsius mentem sequi, quam ille sic aperuit:

*Mi volse in dura selce, & così ancora
Voce rimasi dell' antiche some.*

Nimirum Meduseis veluti in speciem indignantis Lauræ oculis in duram silicem versus Poeta amorum pertæsus relicto corpore

Vox manet

Lauræ nomen perpetua eius memoria ingeminans. De qua ipsa,

Chiamando morte, e lei sola per nome.

Egrediè in Gigantomachia hanc in rem Claudianus.

----- Tritonia virgo

*Proslit, ostendens rutila cum Gorgone pectus,
Adspectu contenta suo, non utitur hasta.
Nam satis est vidisse semel, primumque furentem
Longius in faciem saxi Pallanta reformat.
Ille procul subitis fixus sine vulnere nodis
Vt se latifero sensit durescere visu,
Et steterat iam penè lapis, quò vertimur? inquit.
Qui serpit per membra silex? qui torpor inertem
Marmoreæ me peste ligat? vix pauca locutus
Quod timuit iam totus erat.* -----

V I.

Postquam igitur fati asperitatem assiduis suspiriis incusasset cygnus ille Phæbeus, Laura iis mota cor ei animumque torquerelarum fontem eripit, indicto minis silentio, moxque diversa apparet specie, gratiosa nempe & comi. Poeta itaque simulatam indignationem cum inde collegisset, Lauram serio

qui-

V.

quidem, animo tamen puido, denuo addoritur. Quod ipsa indignè ferens ad primum reuersa ingenium sic eius mentem perculit, ut saxi instar obstupesceret. Rem tamen integrè Iconi non subiecit Pictor, qui dulcem Vatis poenam suppressit.

*Questa, che col mirar gli animi fura,
M'aperse il petto, e'l cor prese con mano,
Dicendo à me, di ciò non far parola;
Poi la rinvidi in altro habito sola.*

Sed relicta cuiuscunque contemplationi eius loci amœnitate, quæ orationis angustiam excedit, ad Poetam redeamus.

P O S T E R I T A S.

Cap. XXII.

LORENTE ætate natam fuisse Poetæ filiam plerisque notum est, publicisque monumentis satis testatum. Obscurior tamen eius est ortus. Vnus heic Squarciaficus refert Oratorem & Historicum Cl. Candidum Decembrem sibi narrasse, quod à patre suo Petrarchæ contubernali accepisset, Poetam, Mediolanum dum esset, secessisse in Vicum Vrbi vicinum, qui Linternum dicebatur, vulgo corruptè Infernum, ubi ex familiari consuetudine foeminæ clarissimæ de Beccariorum domo illius amore captæ suscepèrat natam elegantis formæ atq; indolis, cui inditum Franciscolæ nomen. Hæc nubilis Francisco de Brofano Mediolanensi filio quondam D. Amicoli Portæ Vercellinæ in matrimonium tradita feliciter cum ipso vixit annos decem, velutello & Gerardo testibus, Patrique supervixit; quamuis verba testamenti Petrarchæ, quibus anno 1370. Franciscolum hæredem instituit, nullâ filiæ mentionē faciât. Poeta nempe vitæ excessit anno 1374. filia vero 1384. quemadmodum in Hist. Taruifinæ Lib. X pag. 575. disertè notauit Cl. Vir Io.

Boni-

Bonifacius Historicus & I C. insignis, de patria benè meritis. Lectissimæ Matronæ Epitaphium præter Bartholomæum Burchelatum Lib. II. Mem. Taruissinæ Historiæ vulgarunt diuersi itinerum Italicorum scriptores, cuius ectypon heic damus ex eo quod Taruissi in strato marmoreo ad D. Francisci ostium australe conspicitur, unde ipsam multis filiis aliquamdiu editis in partu tandem excessisse colligitur.

FRANCISCÆ PARIENTI PEREMPTÆ

FRANCISCI PETRARCHÆ

LAVREATI FILIÆ

FRANCISCOLVS DE BROSSANO

MEDIOLANENSIS MARITVS.

Conspicitur etiam in Tabula marmorea inibi monumentum hoc Franciscolæ alloquio omnem fermè eius vitæ seriem tradens.

Tusca parente pio, sed facta Ligustica dulci

Coniuge, iam proles plurima clara fuit.

Nulla magis seu fida Viro, seu subdita Patri,

Seu magis externa nescia latitia.

Nomen erat FRANCISCA meum, studium sed honestas.

Dos mea simplicitas, & sine labe pudor.

Me mea fors variè puerili vexit in auro,

Hic immota quies, hic mihi certa domus.

Iam Matrona quidem, sed adhuc florentibus annis

Eripior terra, restitutorque polo.

Quam charè eam habuerit Franciscolus coniux, ex tam splendida memoria satis coniicitur. Quantis verò ingenii dotibus ipse fuerit laudatus, modo indicat Bonifacius, qui eum iure civitatis donatum tradit, ut merito generi & charissimi filii titulo à Poeta nostro honestatus fuerit. Filius inter cæteros, qui Francisci nomine infans obiit, quam fuerit egregia forma & Petrarchæ simillimus ex Epistola IV. Lib. X. Senil. consolatoria ad Donatum Apennigenam Grammaticum super illius filii, sui que simul nepotis immaturo obitu conspicuum est. Vbi
sic

sic ille. *Ego filium desidero, tu nepotem.* CHRISTVM enim & amicitia fidem iuro plus me illum amasse, quam filium. Non illum ego, quid ad rem, at mei genuerant Francisci, qui ut nosti, per se quisque non minus, quam ego ipse animo meo chari sunt. Ita ex duobus longe mihi charissimus progenitus, duplo mihi erat charior, quam si ex me genitus fuisset. Tu antiquum ac præclarum tuo nomen, nos nostro humile ac domesticum dederamus, imo utrumque tu dederas, tuus Solon magni si fors sineret profectus augurium, nosser utriusque parentis, meumque simul nomen nactus erat, ita & solatium vita ingens, & spes domus ac iucunditas, & nobis tribus, quartus iam Franciscus accesserat. Obtigerat illi credo, ut hinc acrius dolorem & ingenium & forma rarum decus, regium diceret infantem. æquaturus apparebat forma gratiam paternam, sed victurus ingenium, quod deterrimum in illo dixerim, sic me ore referebat, ut ab ignorantibus matrem prorsus ex me genitus credi posset. Et paulo post: Cum vix esset anniculus, in illius vultu meam faciem te vidisse, & hinc nescio, quid magna spei iam tunc animo concepisse memini. Quæ quidem similitudo, in tanta ætatum distantia, tam insignis, ipsis quoque parentibus chariorem, eumque atque omnibus passim charum, sed in primis magno illi Ligurum Domino tam acceptum fecerat, ut qui paulo ante, sui unici infantis interitum siccis oculis spectasset, nostri obitum sine lacrimis vix audiret. Quoniam vero gratiam aliam referre mortuo non licet, quam statuæ aut sepulchri, quid hic præstiterit Poeta, porro audiendus: *Omnem meæ fragilitatis historiam, ut noris, bustum ego marmoreum illi infantulo apud Ticinam Urbem, bissex Elegis inscriptam literisque aureis exaratum statui, quod vix alteri facerem & mihi ab altero fieri nollem.* Affectus adeo teneri causam more subiungit: *Hoc illi gratum volui, non causam lacrimis, ut Maro ait, sed memoria non tam mea, cui nec saxo, nec carmine opus erat, quam eorum, quos illuc casus attulerit, ut sciant, quantum ille suis ab ipso vitæ principio charus fuit.* Elegia hæc est:

Vix mundi nouus hospes eram, viteque volantis

Attigeram tenero linvina dura pede:

Franciscus genitor, genetrix Francisca, secutus

Hos

*Hos de fonte sacro nomen idem tenui:
Infaus formosus, solamen dulce parentum,
Hinc dolor: hoc uno sors mea leta minus.
Cetera sum felix, & vera gaudia vita
Nactus, & aeterna, tam cito, tam facile.
Sol bis, luna quater flexum peragranerat orbem,
Obuia Mors, fallor, obuia vita fuit.
Me Venetum terris dedit Vrbs, rapuitque Papia:
Nec queror, hic Calo restituendus eram.*

S V M M A V A T I S P I E T A S.

Cap. XXI.

Petrarchæ hos affectus, hos mores comitabatur maxima diuini Numinis veneratio, qua ille cæteris ita præfulsit, ut ipsius apud omnes meritis plurimum inde accederet splendoris. Maxima enim animi deuotione summa quotidie in Deum elucescebat Pietas, studique in mortales alacritas: Certo quidem documento, sed maximè conspicuo, cum sacris initiatus se totum Deo sanctissimè traderet. Ac licet figmentis potius & rythmis naturali impetu abriperetur, sacris tamen literis maximè incumberebat. Quod Epistola ad Posteritatem sæpiculè à nobis adducta testatur; Ingenio, ait, fui aquo potius quam acuto, ad omne bonum, & salubre studium apto, sed ad Moralem præcipuè Philosophiam, & ad Poeticam prono. Quam ipsam processu temporis neglexi, sacris literis delectatus, in quibus sensi dulcedinem abditam. Cuius indicium præbent piæ sacræque lucubrationes multæ, quas composuit. Inter eas præcipuè; De sui ipsius & aliorum Ignorantia, De Vita solitaria, De otio Religiosorum, De vera Sapientia, De Conflictu curarum suarum. Quibus in operibus vitam procul à mundi illecebris ac blanditiis segregandam, & feliciorem appetendam

K

dam

dam docet. Quid resonant aliud eius Psalmi quos ad exemplum Prophetæ Regii effuderat, cum humani pectoris lapsus & iuuentutis errores in luctu ac squalore defleret. Quibus iure annumerantur, quos suo loco in Vaticano diximus, Psalmi confessionales Christianæ poenitudinis plenj. Nec meditationes eiusmodi reticuit *Lib. de Cōflictu miseriarū suarū*, ubi hæc animo ingemio: *cum sit profecto verissimum ad contemnendas vitæ huius illecebras, componendumque inter tot mundi procellas animum, nihil efficacius reperiri, quam memoriam propriæ miseriæ, & meditationem mortis assiduam, modo non leuiter aut superficiei tenus serpat, sed in ossibus ipsius ac medullis infideat*. Hos si dixerim ipsum chely in vitæ mortalis solatium, ac blandimentum, senectutis oblectamentum cecinisse, nihil fortassis ab eius instituto alienum fecerim, puta qui Magistro Thomæ Bombasio Ferrariensi legauit conceptis verbis *Eantum bonum, ut cum sonet, non pro vanitate sæculi fugacis, sed ad laudem Dei æterni*. Pietatem in *Lib. de Remediis vtriusque Fortunæ* apertius manifestauit *Dialogo XIII. de Religione: Religio optima, & perfectæ una est, supra Christi nomen, supraque petram firmissimam fundata. Reliquæ omnes superstitiones vanæ, & deniæ, & errores sunt, quibus est iter ad tartarum, atque ad mortem, non hanc momentaneam, sed æternam*. Omitto cætera. Illud tamen præterire nolo. Poetam nostrum non ignaua sententia, sed opera, se diuinæ legis sectatorem minime simulatū probasse. Ieiuniis nempe stans, vigiliisque quotidianis animum in diuinum culum & preces ipsum formasse, fidis multorum testimoniis per ætates abundè accepimus.

Atque hæc omnia extrema tandem voluntate magno pietatis exemplo confirmare libuit. Siquidem Vallis Clausæ domum & agros, ubi diu suauiter vixerat, pauperum commodo dicauit hisce verbis: *Duo, antequam finiam hanc scripturam, addenda sunt. Vnum est, quod modicum illud terra, quod habeo ultra montes, in comitatu Vensini in Villa seu Castro Valcluse Diocesis Canaliensis, quia sine dubio cundo illuc, vel etiam mittendo, quodam-*

ex modo plus expendere, quam res valeret, volo, quod sit Hospitalis dicti loci, & in usus pauperum Christi. Eodem affectu Aedis Cathedralis Patavii se non fuisse immemorem hisce ostendit. & Ecclesia Paduana, unde percepi commoda, & honores, ordinari animo iam pridem pusillum terra emere, quod eidem testamento dimitterem usque ad summam videlicet ducentarum librarum huius parva moneta, vel plus, si plus possem; sed ad hanc summam habeo jam verbo licentiam à Magnifico Padua Domino ac meo Domino Francisco de Carraria, quam vel in vita mea, vel post obitum, quoties seu quandocunque petita fuerit, daturum esse non dubito. Et infra. Sin autem quoniam nonnunquam pia voluntates propter peccata hominum deduci nequeant ad effectum, dictam terram emere, vel propter negligentiam omisero, lego ipsi Ecclesiae Patavinae ducatos ducentos auri, ad emendum aliquantulum terra, ubi melius fieri poterit, de cuius proventibus perpetuam anniverfarium animae meae fiat. Quod etiamnum hodie Mensis Iulij die IX. religiosè servatur. Librorum quoque suorum aliqua parte eandem heredem scripsit, in cuius Sacrario Breviarium suum purpura coopertum posterorum usui inseruire voluit. Testamenti verba hæc sunt: Presbytero Ioan. à Boehata custode Ecclesiae nostrae Breviarium meum magnum, quod Venetiis emi precio centum librarum, ea tamen lege, illud ei dimitto, ut post eius obitum remaneat in Sacristia Ecclesiae Paduae ad obsequium perpetuum Presbyterorum, ut ipse Presbyter Ioannes & alii orant, si eis placeat, C U R I T V M & Beatam Virginem Mariam prome. Mansit ibi usque ad Caroli S. Bonifacii Patavini Canonici tempora, qui illud dono impetratum, secum Romam detulit, ubi cum vivere desisset, una cum eius supellectile à Camera Apostolica auctioni subiectum transit in Gregorii Montagnanæ possessionem: apud quem illud non raro vidit V. C. Laurentius Pignorijs Canonicus Tarvisinus alique Viri præstantes. Sensit & PETRARCHAE nostri liberalitatem Parochialis Arquadæ, cui xx. ducatos legavit. Pauperibus item centenos ducatos in diem sui obitus diuidendos reliquit, prohibita omni funeris pompa, atq; amicorum

Aetui, ut defunctis inutili. Testamenti porrò totius serie cū Lectori fastidio esse noluerim, hætenus iis passim insertis quæ ad rem nostram, Coropidis loco potior hic sufficiet exordii pars, veluti supremum pietatis ipsius argumentum; quo hoc Capitulum signetur. Sapè de eo mecum cogitans, de quo nemini, pauci satis cogitant, de nouissimis scilicet ac de morte: qua cogitatio, neque superflua esse potest, neque nimium festina, cum & morte omnibus certa sit, & hora mortis incerta. Vtile ac honestum credo antequam me mors impediat, quia mors ipsa, qua per varios & ambiguos rerum casus semper nobis impendit per utilem breuitatem, procul esse non potest: nunc Dei gratia dum corpore simul atque animo sanus sum, de meipso ac de rebus meis testando disponere. Et paulo post: In primis animam meam peccatricem, sed diuinam misericordiam implorantem, & de illa sperantem commendo humiliter IESU CHRIS-

TO, eique flexis ipsius anima genibus, ut à se creatam, suisque sanctissimi sanguinis pretio redemptam, protegat,

effusus supplico, nec permittat ad suarum manus hostium peruenire. Ad hoc etiam auxilium

Beatissima Virginis Matris suæ & Bea-

ti Michaelis Archangeli reuerenter

& fideliter imploro, & San-

ctorum reliquorum,

quos inter-

cessores apud CHRISTVM innocare sum

solitus, ac sperare. Corpus autem hoc

terrenum ac mortale nobilium

grauem sarcinam animo-

rum, terra, unde sibi

origo est, volore-

stitui.

SENECTVS, OBITVS, ET FVNVS.

Cap. XXIII.

Is animæ præfidiis piè munitus quod vitæ reliquum varias inter fortunæ blanditias ad senium traduxit PETRARCHA noster. Patauii sedem ille suam amœnioris illius aeris dulcedine delectatus pridem fixerat, inibique prudentissimo Viro Francisco Carriensi, senioris Iacobi filio, in primis charus cælestem in terris vitam quodammodo traducebat. Summa quippe sibi Virum summum necessitudine nexuerat Patauinae ditionis Princeps, nec amore solum sed obsequio pariter, cultuque maiori prosequabatur in dies, nec alia re solebat magis, quàm tali ac tanto rei literariæ lumine, uti decore imperii sui maximo gloriari. Accedebant eò literatorum cætus pari in eundem ardore propensi, maximusque ex omni terrarum angulo concursus eruditorum hominum ad Patauinam Urbem, vt rarum adeo caput venerarentur. Miro scilicet ille candore morum, innocentia vitæ, probata animi constantia, diuini numinis zelo, ceterisque virtutibus, quæ virum piûm, & sacris mysteriis initiatum decent, sic inter mortales ceteros elucebat, ut absolutissimum se virtutum exemplar omnibus imitandum præberet. Cathedralis Ecclesiæ Patauinae Canonicus talem se perpetuò gessit, ut eidem ingenti fuerit ornamento. Sedes illi Patauii modò, modò Arquade fuit, solaque illi vtrobique voluptas & maxima, literarum studium, & exercitatio virtutis intermissa nunquam. De cuius peculiari viuendi ratione, etsi ob longam temporis intercapedinem nihil certi habeamus; memoria tamen digna sunt, quæ de familiari Poetæ studiorû modo affert Franciscus Bocchius *Lib. 1. Elogiorum*, quibus Viri doctissimi Florentiæ nati

K 3 deco-

decorantur. Consueverat Poeta noster dum moliri aliquid cogitando vellet, multis spatiis faciendis deambulare solus, & dum orirentur cogitationes, atque alia alijs succederent, ne qua subito eruperant evanescerent, pellita quadam in veste, qua erat indutus, quaeque nullo panno exteriori erat coperta, scriptitare subito qua Tuscis in Musis venerant in mentem, multisq; hac atque illac notis & lituris circumscribere. Hanc ipsam vestem Ioannem Casam una cum Iacobo Sadoleto & Ludonico Beccatello, quorum erat in potestate, contemplari solitum esse dicitur, & cum Anno M. D. XXV. l. l. gravis pestilentia omnia in Italia devastaret, cum animi tum etiam salutis causa rus Muggollanum Ioannis Casa omnes concessisse, secumque hanc vestem ut per otium contemplarentur habuisse. Frugalem hunc inter parietes domesticos vestiendi morem non à sorditie, nec à morositate Cynica, à quibus alienissimus erat Poeta ingenio nobili, moribusque politissimis natus, sed à priori seculo manasse, suadet in primis Innominati cuiusdam Scriptoris Itali nondum editi auctoritas, qui Imperante Federico floruit, cuius ob vetustatis notitiam non mihi præter rem visum integram quamvis prolixiotem huc transferre narrationem ex MS. in membranis titulo *Chronici Septem Aetatum*, quod in Museo Cl. Ioan. Rhodii varia Librorum supellectili instructissimo observavi. Per huius Imperatoris tempora rudes erant in Italia ritus & mores. Nam Viri insulas de squamis ferreis capite gestabant insutas biretis, quas appellabant Majatus. In cenis Vir & uxor una manducabant paropside: usus incisoriorum ligneorum non erat in mensis: unus vel duo cyathi in familia erant: nocte canantes lucernis, aut facibus mensas illuminabant, facem tenente uno puerorum vel servorum. nam candellarum de sero vel de cera usus non erat. Viri chlamydis pelliceis sine operimento, vel laneis sine pellibus, & insulas de pignolato etiam quando veniebant ad nuptias Viris suis coniugata. Viles tunc erant cultus virorum, & mulierum. Aurum & Argentum rarum vel nullum erat in vestibus. Parcus quoque erat victus. Plebei homines ter in septimana carnibus recentibus vescabantur. tunc prandio olera coctâ cum carnibus. Cenam autem ducebant ipsis carnibus frigidis reser-

reservatis, non omnibus erat usus vini æstate. Modica numerum summa se locupletes habebant. parva tunc erant cella Vinaria, horrea non ampla: promptuariis erant contenti. Modica dote nubebant femina, quia earum cultus erat parcissimus. Virgines in domibus patrum tunica de pignolato, quæ appellatur sotanum, & paludamento lineo, quod dicebatur xoccherant contentæ. ornatus capitis non preciosus erat virginibus aut nuptis. Coniugata latis vittis tempora & genas sub mentum vittabantur. Virorum tunc erat gloria in armis esse, & equis commodis. Nobilium locupletum erat gloria Turres habere, quo tempore Urbes Italia singulæ multis turribus inclayæ videbantur.

Hæc ille. Quæ ut planiora sint, id obiter monendum, Maiatas fuisse galeas, quarum pars erat loricata: lorica enim vulgo maglia, ut sit maiata quasi magliata: Pignolatam verò telam xylinam mulierculis adhuc familiarem, quam vulgo bombasina pignolatam appellant: & Tunicam lineam etiam nunc in vicinis Rhodigio pagis Xoccham vocari. Prisci seculi frugalitatem notat Galeacius Gattarus in Historia Patavina nondum edita, quando refert anno 1337. Marsilium & Vbertinum Carrarienses in horto suo tali habitu ex pignolato albo fuisse vestitos. Venetias etiam visum: amicos non rarò solitus adire Poeta, Urbem undequaque clarissimam grata Magnaribus præsentia decorabat. Patavii Domus eius fuisse perhibetur illa, cuius unam partem ponit Cathedralē Ecclesiam hodie incolunt Boschetti Presbyteri Hieronymus & Dominicus eiusdem Ecclesiæ cultui mancipati, honesti cum primis & conspicui patriæ nostræ viri: aliam alii eiusdem Templi Sacerdotes. Lustravimus illam cum Cl. Viro Hieronymo Gualdo omnis antiquitatis acertimo cultore attentis utique oculis diligenter, nec aliud mihi compertum est antiquitatem inibi referre præter Museolum, & Iconem Deiparæ Virginis non incelebri manu in muro pictam. Poetæ quoque Effigies pariter conspiciebatur ibidem, quam ob artificii præstantiam muro exsectam bonæ memoriæ Ampliff. Vir Io. Bapt. Silvati. Eques & Iuris Canonici Professor in suas ædes transferendam curavit,

vit, eamque non minori cura inibi conservat frater Benedictus Eques, raro exemplo Practicæ Medicinæ in Gymnasio Patrio Professor Primarius. In quam sic Ioa. Rhodius noster amicissimus eleganter luit:

Transiit in patrias vatem SILVATICVS ades;

Tutus ubi durat splendidiore loco.

Inter Apollineos heic agmen ducit alumnos.

Par etenim domino vix fuit ante domus.

Ceterum ætate jam gravis Poeta, Arquadæ præcipuè sibi commorandum duxit, sedem illam ratus Musis & contemplationibus cælestibus, inter Laureta & Oliveta procul ab omni ambitu, præ ceteris opportunam. Ex quo vico fratri suo Gerharδο Carthusiano post quatuor annorum silentium Epistola VI. Lib. XIV. Senil. statum suum, imbecillem vitæ conditionem, & habitationem hanc ruralem minutissimè perscripsit. *Status meus cuius noscendi anidum tescio, tam varius, tamque incertus est, ut vix eum verbis assequi posse queam. Expediam quo datur. Hoc integro triennio, ager fui, sen est ætas, sen peccatum meum, seu quod sat credere utrumque. Et paulo post: De me quidem & de mea vita, sepe per hos annos à medicis, quibus nihil credo, & ab amicis, quibus omnia, desperatum est. Paucisque interiectis innuens sui nominis famam. Licet indignus in magna hominum opinione ac favore sum, non populorum modo, sed Principum, ut similiter regis regum Iesu Christi. Me, ut Imperatorem sileam, Regesque alios, & qui nunc est Pontifex petit, & qui nuper fuit, usque ad obitum expectavit, ad quem mitissimis literis plusquam semel evocatus latè ibam, & maximè, quod ad locum Sanctum ac venerabilem vocabar, sed infirmitas morti similis, qua iam tunc me latenter invaserat, gressus meos quidem calle detinuit. Paucisque interiectis, Arquadam solitudinem describit. Itaque ne longè nimis abirem ab Ecclesia Euganeis istis in Collibus non amplius, quam decem millibus passuum, Patavina Vrbe distantibus, domum parvam, sed delectabilem & honestam struxi, cumque oliveta & aliquot vineas, abundè quidem non magna modestaque familia suffecturas hic quamquam ager corpore,*
tran-

tranquillus animo frater dego sine tumultibus, sine erroribus, sine curis, legens semper & scribens, & Deum laudans, Deoque gratias & de bonis agens & de malis meis, qua non supplicia nisi fallor sed exercitia mea sunt assidue; praterca Christum orans bonum vita exitum & misericordiam ac veniam, quin & oblivionem iuvenilium delictorum. unde nil suavius in labiis meis sonat, quam Davidicum illud, Delicta iuventutis mea & ignorantias meas ne memineris. Hanc dum ibi trahit vitam pauperum inopię consulebat alacriter & liberali manu, nec ullus eo in pago decumberebat eger, cui non pietate summa impensis propriis alimenta suggereret, orphanorum & puellarum inprimis misertus. Cumque ingravescente etate jam febris aliquandiu vexaretur, morbo sibi fontico ne inopinato fato intestatus abriperetur de suis rebus mature deliberato animo Anno 1370. pridie nonas April. disposuit. Qua pietate, haecenus innotuit. Qua prudentia testem esse voluit Franc. de Brosano, filium quond. D. Amicoli de Brosano civem Mediolani portę Verzelinę, quem ex asse heredem scripsit. Principi quoque gratum animi argumentum hisce verbis reliquit: Magnifico Francisco de Carraria Domino meo Paduano, quia ipse per Dei gratiam non eget, & ego nihil habeo dignum se, dimitto tabulam meam, sive Iconem B. Virginis Mariae operis Oñii Pictoris egregij. Quae mihi ab amico meo Michaelē Navis de Florentia missa est, cuius pulchritudinem ignorantes non intelligunt, magistri autem artis stupent. Hanc Iconem ipsi Magnifico Domino lego, ut ipsa Virgo benedicta sit sibi propitia apud filium suum Iesum Christum. Nec amicorum immemor sua singulis ita legavit: De Equis meis, si quos habuero in tempore transitus mei, qui placeant Bonzanello de Vigoncia & Lombardo à Serico concivibus Patavinis, volo quod inter eos sortiantur quis primum eligat, qui secundum. Et paulo inferius. Item lego eidem Lombardo scyphum meum parvum rotundum argenteum & inauratum, cum quo bibat aquam, quam libenter bibit, multò libentius quam vinum. Eundem heredem ex asse suum instituerat, si quidem Franciscus de Brosano prius obiisset. Pergit: D. Ioan. de Certaldo seu Boccacio verecunde admodum tanto viro

sam

tam modicum lego quinquaginta florenos auri de Florentia pro una veste hiemali ad studium, lucubrationesque nocturnas: predicti autem mei amici de parvitate huiusmodi legatorum non me accusent, sed fortunam, si quid est fortuna. Propter hunc respectum distuli ad ultimum, quem primum esse decuit Magistrum Ioannem de Horologio physicum, cui lego quinquaginta ducatos auri pro emendo sibi unum parvum anulum digito gestandum in memoriam mei. At verò labilis admodum & incerta rerum humanarum memoria ob vitæ fragilitatem. Solo titulo & PETRARCHÆ meritis nota hæc posteris nomina uni Bonzonello ea adhuc superest gloria, quod antiquatum fermè temporum vetustate familiæ decus in Barisoniis federit, quos inter longa serie literis & armis claros in primis floret hodie summi iudicii ac ingenii Vir D. Albertinus Abbas, Canonicus, & Pandectarum publicus Professor, quem felici passu in hac virtutis via sequuntur fratres Antonius & Io. Franciscus Iuris peritia magnoque rerum usu laudatissimi. Rebus suis ita in tranquillum reductis cū jam LXX. attigisset annum Petrarcha Anno reparatæ Salutis 1374. Die xvi i i. Iulii sacri morbi (non ut voluit Brivius & alii Apoplexiæ vitæ præter inducias nimium perniciosæ) inultu sæpius familiari correptus solito vehementius, in sinu doctissimi Viri Francisci à Serico beatam Creatori reddidit animam, quam clementer receptam & cælo donatam piè credimus. Ingemuere protinus ad tanti hospitis abitum Arquadæ Colles, accolæq; ipsi doloris acerbitate perculsi ad domum illius advolant agminatim, sequuntur penè cum pueris ululantes matres, & effulis ubertim lacrymis omnia complent. Adeos gemitus legentes in pratis flosculos puellæ trepidare primò, mox eodem accurrere, & in patris extincti sinum, & feretrū, florum & lachrimarum imbres effundere, coronasque certatim nectere capiti, quod antea fuerant veneratæ. Confluunt mox illuc ex proximis Montisilicis, & Atestes oppidis viri undequaque clarissimi, ut tanti Vatis funus ducant, & osculis extremis excipiant eruditam frontem. Perculit ea fama Pa-
tavi-

Patavinam urbem, visaque tum sibi collabi est tanto ex funere protinus, & jacere. Cives illicet exteri quique exanimés unà cum Francisco Carrariensi Principe, ut in publico fieri iustitio solet, atrati incedunt, lugentque sibi raptum carissimum caput. Vidisses merore contabescere omnia, crebrisque suspiriis & inauditis antea fletibus omnia personare. Solabatur id unum omnes, ita vixisse Petrarcham, ut hinc abeuntem constaret adiisse meliorem vitam: sibi que satis illam ac supervixisse. Ecquis enim post septuagesimum vitæ mortalis annum, post adeptam Laureâ, post honores amplissimos virtute partos, post gratiam & amorem Principum, meritis & integritate collectum, huius frui lucis usura diutius velit, aut eam vitam ducere, quæ voluptates, quæ ingenii vim, quæ sensus omnes, imminuat, vel retundat. Vitæ sane Petrarchæ cursus adeo glorioso fine conclusus, tanta omnium benevolentia significatio, totius Civitatis Patavinæ in eo celebrando deflendoque consensio, pompa denique funeris omnium penè ordinum amplissima; & assensus laudum illius, ac favor, nō imminuere solum luctum, quamvis acerbum eius ex morte profectum, sed planè brevi tollere debuisset. Simul ac enim decreta funeri dies affulsit, Franciscus Carrariensis unà cum Militibus, & Equitibus Patavinis accessit Arquadæ collem. Sequuti sunt Principem urbis eiusdem Episcopus unà cum Canonicis, & ordines universi Cleri, Montem silicem versus delati cymbis per flumen, subsequutis quoque Doctoribus ac Populo propemodum universo. Inde magna cereorum pompa FRANCISCI corpus amictu rubeo, quo tum uti solebant Canonici Patavini, decenter ornatum ab æde illa Musarum ad Ecclesiam Vici, quam Parochialem vocant delatum est, pone subeuntibus Viris, & Principibus antè laudatis. Attollebatur ibi feretrum panno holoserico aureo, & armelinis stratum, cuius ad sublimiorem partem deducebant gradus accensis utrinque funalibus clari. Fulgebat & illius regmen, planeque videbatur cœlum, stellis aptum ardentibus, æmulari. Ea in
parte

parte cadaver situm; Ecclesia verò reliqua generis omnis carminibus, & Elogiis luculenter testantibus defuncti merita, & virtutes: laudes quoque Deo pro illius æterna quiete ab omni clero religiosissimè persolutæ. Habuit & Orationem de more funebrem Frater Bonaventura de Peraga tum Ordinis Eremitarum, postmodum ob virtutum præstantiam S. R. Ecclesiæ Cardinalis. Pompæ testis oculatus mihi in primis est Gattarus in suo Chronico eius seculi idiomate, quod apud me manuscriptum.

Nell' Anno 1374. il Martedì 18. Luglio piacque à Dio di chiamare à se il Reu. ed Eccellente corpo di M. Francesco Petrarca Laureato Poeta, & il suo corpo fo messo in Villa in vn' arca su la montagna del terreno di Padoua. done fo à honorare la sepultura del detto corpo M. Francesco da Carrara Prencipe di Padoua con Arcivesconi, Vescovi, Abbati, Priori, Monachi, & con tutta la Chieresia di Padoua, & Padouano, Canaleri, Dottori, e Scolari, quali tutti andorno alla Chiesa di Arquà, e fera vna sbarra di panno d'oro foderata d'armellini da 16 Dottori lenata con un real sermone lodato. Rem prolixius narrat Chronologia Patavinæ nondum editæ sub nomine Henrici Calderi Auctor Cap. 92. lib. 6. quamquam in supputatione temporis non leviter lapsus: Cuius hæc verba. Anno 1369. Franciscus cognomento Petrarcha, Poeta celeberrimus, Ecclesia Cathedralis Padua Canonicus, in pago Arquato, haud tanti Viri fama in obscuris, non sine omnium gravissimo dolore ex hac vita xv. Kal. Augusti felix in calum migravit, cuius funus satis uti par erat amplum Viri Clarissimi Franciscus Carrariensis, qui tunc temporis Patavio imperabat, Episcopus quoque, Abbates complures Cœnobiorum totius Urbis, ac Diœcesis Antistites, Gymnasti Patavini publici Doctores, ac Vniuersitatis Scholares, cohonestandum religiosissimè curarunt. Cuius cadaver feretro panno ex auro strato, ac umbella itidem aurea, pellibus ex armellinis contexta superimpositum cum bis octo Viri Excellentissimi humeris usque ad sacram Arquati adem publicè detulissent, ibi Frater Bonaventura Peraghinus, qui postea fuit Cardinalis, eius laudes, ac vita integritatem funebri oratione illustravit.

Tumu-

Tumularus est in memorata Parochiali Ecclesia Arquadi honesto in loco, ibi scilicet, ubi ipse, dum viueret, sacellum in honorem Deiparæ Virginis erecturus erat, ut hæc indicant in illius testamenti tabulis exarata. *Si Arquada, ubi ruralis habitatio mea est, diem elaufero: & Deus tantum mihi concefferit, quod valde cupio, Capellam ibi exiguum ad honorem Beatiss. Virginis extruere, illic sepeliri ego. Alioquin inferius in aliquo loco honesto iuxta Ecclesiam plebis.* Posthæc Franciscus de Brosiano, sive de Brosano, quem ex Testamento conceptis verbis, *Omnium bonorum mobilium & immobilium, ubicumque sunt, vel erunt, unum solum heredem* instituerat, Sepulchro illi marmoreo extructo in ipso met eiusdem Ecclesiæ conspectu supra quatuor columnas cadaver eiusdem, solenni amicorum obsequio, & Sacerdotum cantu, iteratis exsequiis inclusit, Epitaphio hoc adiecto, quod ipse sibi Petrarcha viuis scripserat.

Frigida Francisci lapis hic tegit ossa Petrarce.

Suscipe Virgo parens animam, fate Virgine parce,

Fessaque iam terris calique requiescat in arce.

M. CCC. LXXIV. xviii. Iulij.

Loculi verò, quem hic spectandum damus, basim hæc ambiūt.

VIRO INSIGNI FRANCISCO PETRARCHÆ LAVREATO *Franciscus de Brosiano Mediolanensis gener individua conversatione, amore, propinquitate, & successione, memoria.* Subiecta huic postea in inferiori parte basis hæc Inscripção. *Io. Baptista Rota Patavinus, amore, benevolentia, observantiaque deuinctiss. ac tant. coleber. Vatis Virtutum admirator ad Posteris H. M. B. M. P. C.*

Posteris demum probaturus, quo Poetam prosequeretur cultu Paulus Valdezucus Patavinus ædium olim Petrarchæ Dominus, viuum eiusdem vultum ex ære ductum huic ipsi sepulchro superposuit, adiecta tabella hisce literarum notis.

Fr. Petrarchæ Paulus Valdezuchus

*Poematum eius admirator, ædium, agrique possessor,
hanc effigiem pos. Anno M. D. LXVII. Idibus Septembris
Manfredino Comite Vicario.*

De

De tanti viri obitu, funere, & sepulchro præter Gattarum in suo Chronico, & alios Auctor etiam Anonymus Chronologicæ ultimæ, adiectæ chronico Rolandini, hæc leguntur. *Franciscus Petrarcha Poeta, coronatus laurea corona in Capitolio Romæ per Magnificum Comitem de Anguillaria, decessit Anno Domini M. CCC. LXXIV. die XIIX. Iulij ætatis sue LXX. Et ossa eius clauduntur marmoreo saxo & in castro Arquada quiescunt in Euganeis montibus. In eandem planè sententiam, quæ sequuntur scripsit Vincentius etiam in Historiali Speculo. Tandem in agra Patavino Arquada rure montano (Petrarcha) sedem fixit, ubi meditando & scribendo tempus contriuit. Postremo labore confectus Anno Domini M. CCC. LXXVII. apoplecticus sanctam Christo reddidit animam. Corpus ibidem in sepulchro marmoreo quatuor columnis sustentato sepultum fuit. Vixit autem LXX. annis una minus die. Vir omnibus seculis admirandus, à quo eloquentia studia excitata sunt. Nec in re manifesta plura addo. Nullus enim paulo humanior, aut curiosior, qui non sacrum Vatis nomini locum visitet, atque in primis exteri. Petrum Lotichium Poetam Germanum accepimus, cum Patavii literarum studio moraretur, crebro Petrarchæ cinneres salutasse, & sub vesperam ad Laureta concessisse.*

MONVMENTA PETRARCHAE VIVO DE-
FUNCTO POSITA; ELOGIA EIDEM A VI-
RIS CLARIS CONCINNATA.

Cap. XXIV.

Ec fatis erat cineribus quæsiuisse immor-
talitatem Monumento. In hoc officium
contenderunt omnes virtutis admitato-
res, quorum bona pars viuam Petrarchæ
Effigiem peritiori penicillo exprimi cu-
rauit, non solum in tabulis ad Cœnaculis,
aut Bibliothecæ ornatum, sed & in pa-
rietibus ad ædium splendorem. Qualem
ob insigne artificium una cum muro ex ædibus Presbyterorū
Cathedralibus olim à Poeta nostro habitatis in suum Museum
transtulit Io. Baptista Siluaticus Vir Consultissimus Iuris Ca-
nonici publicus Professor, ductus fortassis egregio Leonardi
Aretini exemplo, qui *Cap. III. pag. 8. de Viris illustribus Italia*,
frequenti Imaginis Petrarchæ inspectione in literarum amo-
rem se raptum fatetur. Sed, quod non nisi Imperatorum, &
Consulum olim; sabentibusque seculis Herōum ac Principum
erat, Numismate etiam speciem tanti Viri perpetuare placuit
maioribus nostris sine exemplo, quod in diuersis imitata fuit
posteritas. Huius Typam hic exhibeo. Ipsius vero Numis-
matis ænei delineationem ex archetypo acceptam ferimus
humanitati spectatissimorum virorum, Ioannis Reinst, &
Abrahami Heermans, qui pridem exotica omnia cum sta-
tuis eximii pretii ab Illustrissimo Andrea Vendrameno reli-
ctis, pararunt Venetiis. Eius quidem inscriptione Petrarcha
perhibetur Florentinus. Sed Aretii natum diximus cum me-
liori Scriptorum parte, nec de eo ullus rerum nostratium perit-
ior dubitauit. Florentinum tamen non inficiamur parenti-
bus

L

bus

bus & civitate potius, quam loco natali. Verum neque insolens admodum de Summorum Virorum patria dubitatum fuisse omni seculo. ut mittam alios, Homero vetustas variam pro suæ ambitionis æstu affinxit patriam, quem tamen in Chio insula natum censet potior eruditorum pars, cui libens subscribo. Ac licet nusquam intellexerim ei statuam fuisse erectam, Iconem tamen eius æneam in monumenti fastigio videre est. Quæ etsi ad nominis perpetuitatem fuerint maxima: eius tamen virtus, quæ sola durat & æterna habetur, eam peperit in eruditorum animis opinionem, ut pro suo ingenio, pro suo affectu, quamvis numquam satis ex merito, ipsum optimus quisque prolixis Elogiis honestaret, ipsius nomine omnis penè cultioris Italiæ & Galliæ angulus splendeat. Inter primas Inscriptiones ipsius meritis erectas primæque est, quæ in Aula Gigantea apud Præfecti atrium Patavii legitur sub effigie Petrarchæ penicillo ficta. quam composuisse fertur Ioannes Ca-uacius ciuis Patavinus:

FRANCISCUS PETRARCHA Florentinus natus est Anno Nativitatis Christi Iesu Salvatoris nostri M. CCC. IV. prima Augusti. Mater infantem primo anno in locum Ancisa supra Florentiam duxit, ibique usque ad octavum educavit. puer intelligens se honesta & antiqua familia ortum patri suavit ut Italia discederet. Itaque Pisis per biennium mansit, inde in Galliam Transalpinam migravit in Avinionem. . . supra Rhodanum commoratus, propterea quod tunc ibi sedes esset Apostolica, sicque in Gallia Grammatica, & Rhetorica operam dedit, deinde Iuri Civili, postea propter Gymnasii famam se Bononiam contulit, studens per tres annos, dum vero, ut parentes viseret, in Galliam redisset, in die Veneris Sancti, qui tunc forebat sexto Aprilis, vidit, & verissime amare cepit Lauretam puellam in Templo D. Clara in Avinione, quam Lauram decantavit. Columnenses Patricii Romani eum charissimum habuere. Tum etiam Galeacius Vicecomes Mediolani, & Iacobus de Carraria Patavii Dominus, qui eum ad Canonicatum Padua promovit. Amavit unice Lombardum à Serico Patavinum. Fuit magna statura, domesticis rebus contentus, in iram pronus, sed iniuriarum

rum immemor, perspicax, & omnibus studiis aptissimus, formosa facie, & viridi coloris, grandior aetate sacris literis maxime intentus, in Arquado agri Patavini domum percommodam construxit, ubi triumphos arabum carmine & vernacula lingua composuit. Vir & qui latine varia, & versu & soluta oratione edidit, & tandem vitam obiit & sepultus est, eiusque sepulchrum extat.

Extra Urbem saxo parieti Aedis exterioris Arquadae inserto hæc leguntur.

DANTI ALDIGERIO FRANCISCO PETRARCHAE & IOANNI BOC-CACIO *Viris ingenio eloquentique Clariss. Italica lingua parentibus, ut quorum corpora mors & fortuna scinderat nomina saltem simul collecta permanerent, Ioannes Brenius Canonicus Cemetensis huius Basilicae Rector in sui exga eos amoris observantiaque testimonium posuit. M D XXVI. Quæ vero olim intra Basilicam videbatur Inscriptio hodie non extat, ideoq; eo libentius è Scardeonio & Scaderi Monu. Ital. huc transtulimus.*

Francisco Petrarcha Archidiacono Parmensi, Canonico Patavino, vita, moribus, doctrina & eloquio ita claro, quod exemplum desit. Is primum omnium Latinam linguam à barbarica prauitatis mendis inculcatam restituit, ac undique laceram exornavit. Quantum autem in Italico nostro idiomate valuerit, Rythmi ob Laura amorem compositi satis testantur, ut ob eos alter nemo unquam nisi ipse solus (pace omnium dixerim) quod non modo primus, verum etiam ultimus merito ab eruditis omni aetate semper habendus sit. Idcirco ob eximias suas tam animi, quam corporis dotes, prima aliarum totius orbis civitates Roma scilicet, & Paris, uno eodemque die inuicem certantes (quod mirum est) ad perficiendam Lauream Poeticam nuncijs, ac literis eum evocarunt. Quo facto Anno Domini M. CCC. XLI. Idibus April. in Resurrectionis festo, amicorum consilio solemniter Romano in Capitolio maxima tam Romanorum quam aduenarum Procerum & aliorum astantium frequentia, ab Urso Anguillaria comite, Romanoq; Senatore Laurea-corona insignitus est. Quapropter Regum, & Principum fauoribus & nobilium amicitijs usque ad invidiam fortunatus extitit, & ita cum quibusdam fuit, ut ipsi quodammodo cum illo essent. Postremo ut finis erat, eius anima

terrena exuta spolia (uti credendum est) calum petijt. An. M. CCC. LXXIV. Die xvi i i. Iulij. Cum iam grato in carcere LXX. Annorum spatio una minus die absque radio permansisset.

Idem fatum passa inibi Tabella Petrarchæ Manibus à Paulo Ransa suspensa, cuius eruditam Musam ab æui iniuria vindicare æquum fuit.

Cornua cui nuscus, & torta circumdatus herba
 Innixusque urna guttis madentibus Arnus
 Non solum assurgit, sed quem divine Petrarcha,
 Et Tiberis rerum dominus miratur, & Indus,
 Et Tagus, atque Isler, sitienti, & Bagrada ripa,
 Pansa ego visendi studio, qua conderis urna,
 Huc veni, linquens ulterò patriamque laresque.
 En supplex voco te ad cineres, omnesque per aras
 Thure litans tamulum amplector, manesque liquenti
 Expio aqua, spargens violas, florumque maniplos.
 Huc adsis, nec te pigeat venisse, per agros
 Seu iuvat Elysios spatiaris, & texereserta
 Heroum manni inmixtum, vatunumque choreis:
 Atria stellantis seu tu radiantia O lympi
 Metiris diuum ex aditis penetralia captans.
 Ab quantum umbrosa Valles, colleque supini
 Inuideo vobis, quibus est data cura sepulchri.
 O vos felices nimium, nimiumque beati,
 Aequora, felices rivi, felicia prata,
 Felices Bacchi Vites, oleaque Minerua:
 Sed mage felices rami Daphneidos umbra.
 Fortunate lacus, fortunatissima tempe.
 Euge Poeta veni, vultusque attolle serenos.
 Illustres animas tecum longo ordine ducens.
 Sis bonus, ò felixque mihi, numerosque doceto
 Aonios, quibus extollis super æthera Lauram
 Et notam Eois populis, & Gadibus. ò sic
 Lilia, vernantesque rose, violaria, odores,

Aspi-

Aspirent, Vere & foveant tua busta perenni.

O salve æternum, òque vale æternum optime Vates.

Nec satis erat Veneto claudi imperio æternam Viri famam, quam abundè loquuntur sparsa per Italiam saxa. Florentiæ in Apotheca Iudicum & Notariorum sub imagine Petrarchæ adhuc inspicitur hoc Epigramma.

Quod nulli natura dedit, Franciscus adeptus.

Carmina bella canit, silvas, & pascua clara,

Et mores, satyrasque prosa, nec amantius alter.

Ergo digna virens ornavit tempora Laurus.

Eiusdem in Arce Ducis Vrbinatis quoque Imagini hæc adscripta:

FRANCISCO PETRARCHÆ
*ob acerrimum ingenium, suavissimæque
Ingenuitatis doctrinam, posteritatis
latitia, lususque dicauere.*

B. M.

Verum nec aliis tantę virtutis admiratione posteriores esse voluerunt Reuerendissimi Canonici Patauini, qui suasu Nobilissimorum Virorum Iosephi Gualdi Archipresbyteri, & Abbatis Francisci Leonis Comititis de Sanguineto Thesaurarii Anno 1634. in Choro Monumentum Petrarchæ erigendum decreuerunt.

Sed hæc publica. Speciatim non minori spiritu, quantumvis maiori auctoritate, calamum Poetæ laudibus commodarunt Viri omni literatura præclarissimi, quorum immensum numerum, præter eos qui antea in hoc opere sparsi, in paucos contrahere visum fuit. Inter eos patria arctissimaque necessitudinis iure primus Ioan. Boccacius carmen Dantis operibus comitarum, (quod in Codice Vaticano 3199.) inscribit *Francisco Petrarcha Poeta unico atque illustri*. Idque hoc encomio claudit.

Vale decus Urbis & Orbis.

Franciscus de Fiano Romæ in Colle Viminali xxv i i. Augusti Anno M. CCCC. VI. carmine Heroico, quod apud me est MS.

L 3 ad

ad Antonium de Luschi Vicentinum, ut ait ille, *Laurea & immortalitate dignum*, sub persona Calliopes sic de Petrarcha:

Nuper ad hanc Urbem Latialis gloria lingua,

Vnica diuini venit post fata Petrarchæ.

Luschorum de stirpe satus.

Paulus Vergerius suo seculo Vir rarus in Vitis Carrariensium, quæ calamo in meo Museo exarata, ita de Iacobo Principe: *Modicè literarum doctus exstitit, verum doctiores magnopere dignabatur. Inter quos FRANCISCVM PETRARCHAM insignem Poetam multo studio ad se uocatum beneuolentia complexus, & honore fomit, & beneficijs auxit.* Franciscus Zabarella Cardinalis consilio 79. Petrarcha diuinus Vates & Orator cuius vita nostrum seculum illustrauit; opera vero futura cuncta secula decorabunt. Quod ipsum Historicus noster Ecclesiasticus Ioan. Cauacius Lib. 4. Hist. Cœnob. D. Iustinæ verbis tantum mutatis repetiit. Omnium verò luculentissimè de Poeta Ioan. Trithemius de Scriptoribus Ecclesiast. FRANCISCVS PETRARCHA natione Etruscus, Vir in diuinis Scripturis eruditus, & in secularibus literis omnium sui temporis longè doctissimus, Philosophus, Rhetor, & Poeta celeberrimus, qui literas humanitatis post longo silentio mortuas ut ita dixerim ab inferis revocauit ad superos, non minus sancta conuersatione, quam scientia clarus emicuit. Simile huic Auentini Lib. VI II. Annalium Boiorum pag. 9. occurrit iudicium. Verba eius hæc sunt: *In Italia Franciscus Petrarcha & Ioannes Boccacius cultiorum literarum semina sparserunt.* Hinc merito Michaeli Posciantio Libr. de Scriptor. Florent. audit Musarum & Minerva Sacerdos, & Vir denique tanto virtutum splendore clarus, & ad optima quæque studia maximè idoneus: Et Constantini Landi de Numis pag. 119. iudicio *Etrusca Poetices Princeps.* Nec veritus Iulius Cæsar Scaliger Hypercrit. cap. 1. fateri, *de integro rediuiam Poesin nouam sub Petrarcha fouentiam inchoasse.* Apud Iacobum Aug. Thuanum Historiar. Lib. 2. prædicatur *Franciscus Petrarcha vir optimus, & suarum doctissimus.* Quin, ut eleganter magni istius Lipsii discipulus & successor dignissimus, varia omnis eruditionis notitia

Vir

Vir Cl. Erycius Puteanus, Historiographus Regius & in celeberrima Louanienſi Academia profeſſor publicus in Lib. cui titulus, *Vnus & Omnes* pag. 106: *Post antiquos longo ſatis intervallo temporis, nullo doctrina, Franciſcus Petrarcha divina vir ſacundia, & renaſcentium è barbarie ſæculorum caeſte quaſi ſubar. Italica lira Princeps ſententia Lælii Biſciolæ Societatis Ieſu Philologi eruditiffimi Hor. ſucceſſ. T. 1. lib. 11. c. 1. Paucis, Vir omnium ſæculorum memoria digniſſimus, quemadmodum verè Laurentius Pignorius Epift. Symbolic. xiv. Stylum heic ſtringo, ne fruſtra ſim recensendis Cl. Virorum Elogiis, quæ paſſim obvia in Poetæ laudem, quem mirati ſunt plurimi, culparunt pauci. Lectori autem grata varietate tædium ut demam, coronidis vice venuſtiſſimum hoc celeberrimi & Elegantiffimi Poetæ Galli Philippi Portui ab Illuſtriſſimo & Excellentiffimo Viro D. CLAUDIO EXPELLIO Chriſtianiffimi Gallorum Regis Conſiliario & Præſide Curie Granopolitanæ pro-eximia humanitate ſua ad me nuper tranſmiſſum ſubtexo, quò ſermonem finio.*

Le labour glorieux d'un eſprit admirable
 Triomphe heureuſement de la poſterité,
 Comme ce Florentin, qui a ſi bien chanté
 Que les ſiècles d'après n'ont troué ſon ſemblable.
 La Beute n'eſt ainſi: car elle eſt periffable.
 Mais Laure avec ſes vers un trophée aplanté.
 Qui fait que l'on reuere à iamaſ ſa beauté,
 Et qui rend ſon Laurier verdiffant & durable.
 Celle qui dans ſes yeux tient mon contantement
 La paſſant en beauté, luy cede ſeulement
 En ce qu'un moindre eſprit la veut rendre immortelle:
 Mais j'ay plus d'amitié, ſi'l fut mieux eſcriuant.
 Car ſa Laure mourut, & il reſta vivant:
 Si madame mouroit ie mourrois avec elle.

Verum nihil adeo magnum adeo ſolidum, quod fortunæ, & invidiæ inſultus non experiatur, ut nec Furiæ compoſitis Diuini

Vatis exuuiis pepercerint, quin temerarias eis manus ingesserint.

DIVINI VATIS SEPVLCHRI VIOLATI HISTORIA.

Cap. XXV.

VLTIMAM huic operi manum cum essem impositurus, en vox per Urbem sparsa, effractū noctu Diuini Poetæ Sepulchrum variè multorum perculsit animos, tantumque permouit facti indignitas, ac temeritatis execrabile facinus, ut communi ciuitatis nomine ad Arquadæ Vicarium ocyùs in facti veritatem literis inquisitum fuerit. Rem ita se habere ubi respondisset, Cl. Decurionum rogatione Urbis Rectores supremo Ser. Reip. Venetæ Senatui factum exponunt. Nec mora, urgente negotium ciuitate in Petrarchæ memoriam maximè auida, Die 23. Iunii M. DC. XXX. Curia nomine Arquadam ablegatus Ioa. Durazzus Iudex ab Aquila cum Iulio Garone Notario, & Urbis Patauinæ Decuriones D. Borromeus Borromæus & Exc. I. V. D. Ottonellus Discalcus illuc se conferunt. Vbi, præfente Iudice, facto tumbæ indicio, sub operculo tessulam una parte ulnam cum triente longam, & versus finem eiusdem partis ulnam semis altam, eximi curarunt. Quà remotà Iudex in monumentum introspectiens cadauer adesse obseruauit, dumque tanti Viri cineres, ac ossa venerans una cum Præcl. Viris diligentissimè omnia perlustrat, parte dextrà ossa quædam turbata deprehendit, reliquis alterà parte planè intactis. Ceterùm cum dubia esset defectus certitudo, puer in monumentum immissus socià Apparitoris operà afferre de promit, in quo ossa omnia disposita erant, quibus supra Iodicem recognitis, os humeri cum scapula desiderari visum est; minorum ossium accura-

tam

tam rationem numerus obscuravit. Quo facto, omnia ab apparitore in pristinum locum reposita fuere. Memoria dignum est, caput coma satis promissa pilis subtilibus, crispis, rufi coloris, elegantia viuentis, cucullo nigro vestitum fuisse, Marcelli Donati in Dilucid. ad Iul. Capitolinum iudicio Poetis posteriorum temporum familiari, & linteaminis portiunculae aceruum candidae pellis Epomidis, vulgo Zanfarda, fortè partem accessisse. Quibus peractis, tessula à lapicida suo loco restituta, & plumbo ferruminata, D. Marci, & Magnificae Communitatis Paduae sigillis munitur. Interea occasione Epistolae cuiusdam publicis typis Illustriss. & Excell. Dominico Molino communi literatorum Patrono suppresso auctoris nomine inscriptae, titulo, CHARACTERISMI *Improbitalis e Dicafterio Rhamusiae*, cum Illustrissimus & Excellentissimus Simon Contarenus Eques & D. Marci Procurator, tunc Excelsi Collegii Magnus Sapiens siue Praeconsultor rem omnem in Consilium retulisset iis momentis, quae exigebat peculiare ipsi diuinę Poeseos atque inprimis Petrarchae studium; Sereniss. Venetorum Senatus, cui solemnis semper fuit ac admirabilis Virtutum & Musarum cultus, ac propensus in eruditos Viros maximèq; in Poetam nostrum affectus, sequens Rescriptum Illustriss. & Excellentiss. Rectoribus Patavium mittit.

NICOLAUS CONTARENVS *Dei gratia Dux Venetiarum &c. Nobilibus, & Sapientibus Viris Vincentio Capello de suo mandato Potestati, & Petro Sagredo Capitaneo Paduae fidelibus dilectis salutem, & dilectionis affectum.*

Per una flāpa di costì restiamo con grande ammiratione, e con ugual displicenza auisati dell'esecrabile arditezza di chi sia andato ad aprir l'arca del famoso Petrarcha, e con lo smembrare il suo corpo ne habbi tratta alcuna parte, contrauenendo empivamente alle leggi della pietà, e dell'humanità istessa, & per prezzo di denaro come può supporfi, vendendo quello, che non potena hauer prezzo, e dispensando con baldanza inescusabile ciò che senza licenza del Prencipe, che à ragione gode che siano nello stato suo, e vi riposinq l'ossa di homo così insigne, non potena trouarsi, ne

fi, ne ardersi di separare per modo alcuno. Volemo però col Senato, che dobbiate formar diligentissimo processo sovra il caso di questa temerità, e terminato che sia, mandarsi il contenuto di esser fatto vostro giuramento per quelle risoluzioni, che stimaremo bene di fare in occasione reputata da noi di gran momento per tutti i rispetti. Datum in nostro Ducali Palatio Die XI. Septembris Indict. XII. MDCKXX.

Hisc perlectis Illustrissimi Rectores die xv. Septembris eiusdem anni factæ inquisitionis summam Venetias perscribunt. Qua intellecta, Senatus plenum executionis jus pro facti magnitudine sequentibus literis concedit.

NICOLAUS CONTARENVS Dei gratia Dux Venetiarum &c. Nobilibus, & Sapientibus Viris Vincentio Capello de suo mandato Potestati, & Petro Sagredo Capitano Padue fidelibus dilectis salutem, & dilectionis affectum.

Dalle vostre lettere intendessimo gli eccessi della grande arditazza di quelli, che furono à romper il sepulcro del Petrarcha, & à canarne dell' ossa sua cò empia e scelerata temerità. Volemo però col Senato, che usando l' autorità di esso possiate subito venir à ritenzione, e proclama de Rei, e alla spidicion loro per modo che corresponda al delitto, dimostri à questa Città il desiderio che hauemo delle sue giuste soddisfazioni, e testifichi la stima, che ben à ragione facemo della memoria, & delle ceneri di huomo così celebre, e degno. Datum in nostro Ducali Palatio Die XII. Octobris MDCKXX.

Rectores itaque auctoritate Sereniss. Senatusconsulti cum de reisprehendendis laborassent, absentes formula sequenti citant.

Edictum in illos qui aperuerunt Petrarchæ Sepulchrum.

De mandato Excellentiss. Senatus, Illustriss. D.D. Vincentius Capellus Prator, & Petrus Sagredus Praefectus pro Sereniss. Veneta Republica Padua, eiusque districtus Rectores, delegati Iudices, vi Rescripti Ducalis XII. Octobris traditi citant Thomam à Portu Romatino Annorum XXVII, proceræ statura, pilis puniceis, Baptistam Politum Arquada

Deca-

Decanum, Stephanum, Fabrum, Zanctum Bonum, Franciscum Gallum, Perinum, Franciscum Relium, & Hieronymum Lupum, omnes Arquaduincolas, ut intra octiduum proximum sese Illustriss. D. D. Rectorum custodiam sistant in sui defensionem, & excusationem à processu contra ipsos per Malefactorum officium facto, & in Pratarij Archivum auctoritate delegationis reposito; quod iunctim omnes dicti Thomas suavis, 27. Maji proxime elapsi nocte in cimiterium concedentes, in quo sepulcrum celeberrimi Poetae Francisci Petrarchae templi Cathedralis Canonici Ann. 1634. ossa reservans, audaci temeritate è marmore densissimo exstructum effregerint; Ipse verò Thomas ex illo venerando corpore dextri brachij partem sacrilegè, illicitè, ut credere par est, lucri causa subduxerit, id licentia excusabili disrahent, quod sine indulgentia Principis, (qui merito gaudet in sua ditione Viri adeò insignis ossa quiescere) nullo modo tangi, aut separari potuit. Quod ipsorum facinus respectu studio, dolo, execrabili protervia, impio in humanitatis iura delicto, alijsque modis indignis in processu notatis, commissum. &c. ut in processu.

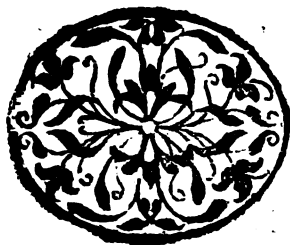
Promulgato hoc Mandato quidam se Iudici sistunt. Interea Ser. Senatus decreto Rectores denuo monentur altero rescripto. Instituta itaque diligenti in reos inquisitione, & cognita culpæ innocentia, nonnulli spectatores quippe imperiti, nullius facinoris Conscii è carceribus dimittuntur, in reliquos hac sententia animadversum. Hanc ex publico Tabulario Patavino in gratiam exterorum Latino sermone subicere visum est.

Die II. Ianuarij MDCXXXII. Iudicium.

Quod superscripti Thomas Martinellus de portu Romatino, Baptista Pulitus Decanus, & Stephanus Faber perpetuò Patavio exulent, & ab omnibus civitatibus, terris, & locis Serenissimi Domini terrestribus, & maritimis, Navilijs armatis, vel non armatis, & ab inclita Vrbe Veneta, & Ducatu: & si quis neglecta proscriptioe inciderit in nostram potestatem, Thomas per decennium integrum clauso carcere continueatur;
anda

unde si aufugerit de novo exilio eodem mulctetur, & mille libris, si ipsi id aris; secus ex numis multa consuetæ adscriptis Baptista, & Stephanus decennio vincti triremibus quisque mancipetur, & remigys inepti biennium carcere claudantur, & postea subiiciantur proscriptioni, tunc primum instituta cum pœna quilibet mille librarum, ut superius. Idemque quoties deliquerint violatione sepulchri insignis, & quouis alio excessu, ut in processu ex arbitrio, & in impensas. Io. Franciscus Gallus, Perinus Bianco, Franciscus Liecherus, & Hieronymus Lupus valente ipsorum defensione è carceribus dimittantur.

{ Vincentius Capellus Prætor, & Iudex delegatus.
{ Aloysius Vallaresius Præfectus, & Iudex delegatus.

FRANCISCI PETRARCHÆ VITA

PAVLO VERGERIO.

ANONYMO.

IANOZZO MANETTO.

LEONARDO ARETINO.

LVDOVICO BECCATELLO.

A V C T O R I B V S.

E Manuscriptis nunc primum in lucem emissis

IACOBI PHILIPPI
TOMASINI

O P E R A.

Accessit eiusdem Epistola

De PETRARCHÆ Orthographia.

100-443881-111

100-443887-100

PETRARCHÆ VITA

PAVLO VERGERIO

AUCTORE.

Ex Bibliotheca S. Ioannis in Viridario Patavij.

FRANCISCUS Petrarcha Florentinus origine ex antiqua familia, honestisque parentibus fuit. quibus patria pullis, ut est ea ciuitas famosa, Aretii in exilio natus est Anno huius ætatis 1304. die Lunæ ad auroram Kalendis Augusti. Natura vir fuit animo verecundo, ingenio sublimi, & ad omne bonum, & salubre studium apto; sed ad moralem Philosophiam, & ad Poeticam prono. Corpus iuueni non magnarum virium obtrigit, sed dexteritatis eximie: forma illi elegans fuit, & maiestas ingenita: Statura mediocris, aut paulo superior; plena facies, rotundiora membra, & in senectute ad crassitudinem vergens: colore lucido, inter candidum, & subnigrum, viuacibus oculis, & visu perlongum tempus acerrimo, ita ut ad LX. annum minutissimas quasque literas sine adminiculo legeret. Sanissimum per omnem vitam corpus habuit, præterquam in extrema ætate, ubi à solito bonæ valetudinis tenore defecit. Is igitur Aretii, ut dictum est, natus, primum illum vitæ annum, sed non integrum ibidem egit, ubi eum in lucem natura protulerat. Sex sequentes annos Ancisæ in rure paterno supra Florentiam xiv. millibus passuum egit, reuocata ab exilio genitrice, octauum Pisis. Nonum ac deinceps in Gallia Transalpina ad læuam Rhodani ripam in urbe, cui Auenio nomen est. Ibi pueritiam sub parentibus

rentibus egit, & primas literas aggressus in oppido Carpentoras, quod Auenioni ad Orientem proximum est quadriennio integro fuit. Inque his duabus urbibus, Grammaticam, Dialecticam, atque Rhetoricam, quantum in scholis à iunioribus solet, edidicit. Inde studio legum, non sponte adlictus quadriennio in Monte Pessulano, triennio Bononiæ fuit, magnus futurus Iuris & Ciuiliū causarum interpret, nisi proposito defuisset, à quo illum, & Musarum, & libertatis amor abstraxit. Hic dum Bononiæ moraretur (quam quidem historiam iucundè admodum senex recensebat) Pater audiens negligenter cum Iuris studium sequi, poetas colere, & in eo plurimum negotio delectari, indignabundus eo venit; quod ille præsentiens, alios legum libros recollegit, & excoluit, poeticos verò abscondit. Sed frustra id quidem. nam præter quæsitos, & sub lectulo repertos, quosdam (ut erat iræ plenus) igne cremauit. Inter quos, cum & Virgilium huius quasi erroris ducem simili iniuria affecturus videretur, hic genibus flexis, lacrimis, precibusque, præmium tandem exorauit, ut ab indigna re manus abstineret, si quid esset peccati, a se, non ab immerito Vate, poenas exigeret. Qui cernens se frustra contendere, nihilque profuturum, si contra naturæ vim niteretur, suo tandem arbitrio eum reddidit, & quæ mallet studia ut sequeretur indulgit. Ita secundum & vigesimum annum agens Auenionem rediit, ubi iam latè cognosci, & familiaritas sua à magnis viris expeti cæpere. Et ante alios, à Columnensium generosa familia, quæ tunc Romanam curiam ad Rhodanum exultantem illustrabat, in amicitiam accitus est. Iacobo scilicet de Columna Lomberiensium tunc Episcopos, à quo in Vasconiam ductus, sub collibus Pirenceis, ætatem propè coelestè, ut ipse ait, & domini, & comitum iucunditate transegit; & fratre eius Ioanne de Columna Cardinali, in cuius domo rediens multos per annos, non quasi sub domino, sed sub patre, imo nec id quidem, sed cum fratre amantissimo, imo secum, & in domo sua propria fuit. Post hæc incessit ei desiderium,

deriam, ut & Gallias, & Germaniam peragraret; in qua peregrinatione Parisios urbem famosam in primis, plurimasque ciuitates, & regna vidit. Inde reuersus Romam rediit, cuius videndæ desiderio ab infantia usque flagrauerat, magnificentiam eius, & omnem vetustatem, quæ superest, contemplatus. Insuper & a magnanimo illius familiæ genitore Stephano de Columna in multo & honore & amore habitus Auinionem iterum rediit, cuius radio affectus, cum solitudinem, locumque quietis exquireret, incidit in vallem perexiguam, sed solitariam atque amœnam, quæ CLAVSA dicitur, xv. millibus passuum ab Auinione distantem, ubi fontium omnium Rex Sorga oritur. Captus loci dulcedine, libellos suos, & seipsum illuc transtulit, multaque de literis facere aggressus est, tanta vi, ut quicquid ei librorum per omnem vitam excidit, ibi vel actum, vel coeptum, vel conceptum sit. In primis, cum ipsa locorum facies suggereret, Bucolicum carmen scripsit, & Vitæ solitariæ libros duos. Ibi etiam de Scipione Africano illo superiore poema, cui subiecti nomine Africæ nomen dedit, de quo in posterum dicetur, heroico carmine scribere aggressus est. Harum igitur rerum merito cum & auctoris & operum fama latè vagaretur, ad eum illis in locis moram trahentem (dictu mirabile) uno die, & ab Urbe Romana Senatus, & de Parisiis Cancellarii studiiliteræ peruenierunt, certatim illæ Romam, illæ Parisios ad participandam Lauream poeticam auocantes. Quæ consilium Io. de Columna sequutus, Romanæ urbis auctoritatem omnibus præferendam statuit. Igitur dignum prius hominem quærens, cui ingenium suum exequiendum committeret, Neapolim venit, ad illum summû Regem, & Philosophum Robertum, non minus literis, quam Regno clarum; qui audita aduentus sui causâ mirum in modum exhilaratus est, insolitam admirans ingenii fiduciam, & forsitan cogitans honorem, quæ peteret, sua gloria non vacare, quod eum solum iudicem idoneum è cunctis mortalibus elegisset. Ergo post innumeras verborum collationes, postque ostensam sibi Africam, hanc (in

M

multam

multam enim iam personam euaserat) qua usque adeo defectus est, ut eam sibi inscribi magno pro munere posceret. Super eo tandem, pro quo venerat, certum ei deputavit diem, & à meridie usque ad vespas eum tenuit. Et quoniam crescente materia breue tempus apparuit; duobus diebus proximis idem fecit. Sicque triduo excussa viri peritia, die tertio eum dignum laurea iudicavit; quam sibi Neapoli offerebat, utque assentiretur diu multisque precibus institit. Sed vicit amor venerandam tanti regis instantiam; qui propositum eius inflexum videns, literas & nuntios ad Senatum Romanum ei dedit, quibus iudicium suum magno favore professus est. Tanto igitur fretus, & fides iudicio (sed in primis rerum suarum præclare sibi conscius) cum summo gaudio Romanorum (qui tantæ & tam insolitæ solennitati interesse potuerunt) lauream poeticam adeptus est; de qua & carmine, & soluta oratione extant epistolæ suæ. Hic honor permulta iam sæcula desuetus, ut multum decoris, ita & plurimum ei quæsiuit inuidiæ. Cum morsus impatiens neminem impune maledicere sibi tulit; seque in omnes detractores stili acie acriter ultus est. Roma digressus Parmam venit, & cum dominis de Corrigia, qui tunc Ciuitatem illam gubernabant aliquantum temporis exegit. Hic primum suscepti memot honoris, sollicitusque ne indigno collatus videretur, cum die quodam in montana conscendens forte trans Entiam amnem regionis in finibus siluum, quæ Plana dicitur; adliisset, subito loci specie pertussus, ad intermissam Africam stilum vertit; sicque feruore animi, qui sopitus videbatur excitato, & die illo, & continuis post diebus aliquod scripsit, donec Parmam rediens, repostam ac tranquillam natæ domum, ardore maximo opus illud, non magno in tēpore ad exitum deduxit. Inde rursus ad fontem Sorgæ, & solitudinem transalpinam rediit. Sed intra breue tempus extincta Columnensium gloriosa, sed nimium caduca familia, in Italiam regressus est, cum iam quartum & trigésimum ætatis annum post tergum relinqueret, diuque & Parmæ archidiaconus præerat,,

rat, & Veronæ cum dominis de la Scala versatus, & ubique carus habitus. Iacobi de Carraria iunioris famæ præconio benivolentiam adeptus est, nuntiisque & literis usque trans alpes, dum ibi erat, & per Italiam ubicunque fuit, in suam sollicitatus amicitiam, tandem decrevit ipsum adire, & videre quid sibi hæc magni & ignoti viri tanta vellent instantia. Itaque Patavium veniens ab illo clarissimæ memoriæ viro, non humanè tantum, sed sicut in cælum felices animæ recipiuntur, acceptus est. Qui inter multa, sciens eum Clericalem vitam à pueritia tenuisse, ut non sibi solum, sed & patriæ arctius astringeret, Canonicum eum fieri Paduæ fecit, & quamdiu vixit, quod brevissimum tempus fuit, penes se habuit (debet eo terris sublato quæri) dolori ex locorum mutatione remedium allatus rediit rursus in Gallias. Quamobrem obiecta est ei sæpe à maledicis inconstantia, multumque diu, & clam, & palam hoc re lo impetrus est. Quod cum cognosceret, maledicta eorum ita refellebat, ut videretur sibi & cæteris, qui ratione indicassent, constantissimus, cum eius semper propositi fuisset, nec absterri ab eo ulla ratione posset, quin quietem sectaretur, seque nunquam quieturū, donec quietis locum inveniret. Inde in Italiam rediens, cum dominis Vicecomitibus, quos & amicissimos & liberalissimos in se sensit, aliquandiu fuit; postquam Venetias cum magnis honoribus accitus, cum quorundam temerarias insultationes, puerilesque de literis contentiones ferre non posset, ad modicum tempus inde discessit; Sicque diversis in locis commoratus, & semper magnò ut erat pretio existimatus, tandem Patavii sedem fixit, ubi à magnificentissimo viro Francisco seniore, eius Iacobi filio, per paterna vestigia, & honoratus, & dilectus. Arquade rure mōtano apoplecticus, quo morbo sæpenumero laborauerat, defunctus, seque ibi humiliter sepeliri cum mandasset, opera tamen Franciscoli generi sui, ingenti marmore ossa clausa sunt, cum huius epitaphii inscriptione, quod sibi met vivens ediderat.

Frigida Francisci lapis hic tegit ossa Petrarca.

M 2

Suscipe

Suscipe virgo parens animam, fate virgine parce,

Fossaque iam terris cœli requiescat in arce.

Vixit autem LXX annis, una minus die, vir omnibus sæculis magnus, sed non nostro mirabilis. Qui potuit inter totordes vitiorum, tantamque ignorantie caliginem, in claram virtutis, & scientie lucem euadere. Cuius nunc de moribus, doctrinaque aliquid perstringamus. Si enim omnia persequi contederimus, & dies, & facultas narrantes audientesque deficiet. Fuit itaq; in primis diuitiarum contemptor eximius, non quod diuitias (ut ipse de se ait) non optaret, quemadmodum ceteri, aut oblatas aufugeret, sed quod labores, curasque oderat opum, inseparabiles comites. Tenui victu, & cibis vulgaribus vitam egit, conuiuia, comestationesque perosus, quod sint modestie, bonisq; moribus inimica. Conuiuere autem modestè cum amicis, adeo iucundum arbitrabatur, ut eorum saepeuentu nil gratius haberet, nec unquam volens sine socio cibum sumferit. Et nihil ei magis, quam pompa displicuit, non solum quia mala, & humilitati contraria; sed quia difficilis, & quieti aduersa est. Auidissimus tamen & honoris, & glorie fuit; quæ res non facile à magnis ingeniis separari potest: amore acerrimo, sed unico, & honesto in adolescentia laborauit. Cui & honestas amatae mulieris, & nomen causam præbuit, quæ Laurea dicta est, tot carminibus celebrata; eo quod nihil magis Poetæ videretur, quam lauream amare. Laborassetque hoc amore ductus, nisi tepescentem iam ignem mors acerba, sed utilis extinxisset. Libidinum autem, etsi feruore ætatis, & complexionis vi ad id raperetur, mox tamen ad quadragesimum ætatis annum appropinquans (ut de se ipse scribit), cum adhuc & caloris satis esset & virium, memoriam omnem sic abiiecit, quasi nunquam foeminam agnouisset, aut vir esse desisset. Timidissimus erat tonitruorum, & fulgurum, similiumque tempestatum. Quamobrem sacras in id genus deprecationes edidit. Superbie nullus in hoc homine locus fuit. Ira sua fortasse sibi nocuit, aliis nunquam indignantissima. et e-

nim

nim fuit animi offensus obliuiofiffimi, beneficiorum vet-
ro permemoris; amicitiarum appetentiffimus honeftarum, &
fideliffimus cultor fuit. Principum, ac regum familiaritatibus,
& nobilium amicitiiis, ufque ad inuidiam, fortunatus exitit.
& ita cum quibufdam fuit, ut ipfi quodammodo cum illo ef-
fent. multorumque mortes luit. Sed hoc eft fupplicium fene-
fcientium, ut fuorum fæpiffime mortes fteant. Erat autem præ-
ter hoc miræ iucunditatis, comitatiffique fingularis, ut nullus
effe cum eo mœftus poffet, nullus, cum vel femel conueniffet,
poffet non amare. Cibi parcus fuit, vini parcior; fomni parci-
fiffimus aqua plurima utebatur, & fructibus arborum: nec id fine
ratione. Arbitrabatur enim his antidotis caliditatem comple-
xionis fuæ contemperari poffe. Quater in hebdomada jeiun-
nium ei erat. Itemque sextam feriam fole pane, & aqua fri-
gida tranfigebat. & femper in media nocte surgebat, ut Deo
laudem, & officium redderet. Inde, quod reliquum erat no-
ctis, literis dabatur; quarum ftudiofiffimus femper fuit. Sem-
per dormiebat veftitus, omnibusque familiaribus, & feruis ad
cubiculum patebat accessus; quod nullius rei fibi confcius, fua
omnia palam omnibus effe vellet. Quod autem ad doctrinas
attinet, multarum rerum prudens doctusque fuit; imò verò
nulla eft ex doctrinis homine libero digna, in qua vel audiens,
vel per fe inhians, non magnopere profecerit. Sed morali Phi-
lofophiæ, & Poeticæ, ad quas natura magis (ut dictum eft) in-
genium inclinabat, inprimis intendit. Verum Poeticam pro-
ceffu temporis neglexit facris literis delectatus, in quibus fen-
fit dulcedinem abditam, quam aliàs contempferat, Poeticis
literis non nifi ad ornatum referuat. Incubuit unicè inter
multa ad notitiam vetuftatis, hiftoricis que legendis, & con-
fcribendis hiftoriis plurimum operæ dedit. Sed offensus illo-
rum difcordia, fecutus eft, in dubio, quo cum, vel verifimili-
tudo rerum, vel fcribentium vexit auctoritas. Eloquio fuit
claro, ac potenti, ut titulus librorum indicat, atque (ut verè di-
xerim) unicufque, qui per tot fæcula exulantem, & idem penè

incognitam dicendi facultatem in nostra tempora renocaret. Summus vita, summus doctrina, & summus eloquio scriptis 18. librorum volumina, in primis

De Viris Illustribus.

De Remediis utriusque Fortune.

De Vita Solitaria.

De Otio Religioso.

De secreto conflictu curarum suarum.

De sui, & multorum Ignorantia.

Librum sine nomine.

Epistolarum duo volumina.

Inuectiuam contra Gallum.

Inuectiuas contra Medicum.

Itinerarium, & librum rerum memorandarum.

Et hæc quidem soluta oratione.

Duos quoque ad maternam, siue vulgarem linguam compilauit, videlicet librū Sonettorum, & librum Triumphorum, Metricè verò tria volumina, Bucolicam; Librum epistolarum ad Barbatum, & Africam. Sed & præter hæc omnia, Poenitentiales Psalmos excudit, breue quidem, sed magnæ deuotionis opus. Hos ego libros in his versibus comprehendi, solos tamen principales attingens.

Illustres celebrare viros, medicamina utramque

Porrigere in sortem, tranquilla munera, vita

Dicere Franciscus potuit; tractauit anhelos

Ore potens triplici materno stamine amores.

Carmina pastorum sensus condentia miros

Cum caneret, magnum gracili inspirauit ænæ.

Africa conscripsit, fausto rem nomine dignam.

Multaque præterea vario deprompsit ab ore,

Ultima sacratissudis dans tempora, vita.

Postremo nunc tandem ad Africam, & Librum istum venio, qui mihi videtur inter præcipuos iure meritoque redigendus. Est enim (ut res ipsa indicat) repletus historia, documentis, abun-

abundans, & plenus poeticæ fictionis. Magna est in eo volumine, & vetustatis, & naturæ cognitio: magna eloquentiæ vis; magna præcipiendi facultas: sed nescio quam ob causam male de eo auctor suus senserit, indigneque damnauerit in quadam Epistola, quam ad posteritatem de se, deque rebus suis scribit, ex qua hæc penè omnia ad litteram transtulit, certus, nec verius dicere me posse, quam quod ille de se, nec melius, quam quod ille dixisset. In ea siquidem ad marginem (nam dudum illius manum notissimam habeo) ita scribit. Rarò unquam pater aliquis tam inæstus filium unicum in rogam misit, quanto id fecerim dolore, & omnes labores meos eo in opere perditos acriter tecum voluas, vix ipse lachrymas contineas. Hoc autem (ut ita dixerimus) testamentum anno ante conscripsit, quam moriretur. quod quidè ut mihi videtur non facile, quam de Africa intelligi licet. factum enim iam dicit, quod facere destinauerat. Cui rei argumentum est, quod in ultimis annis, ut fertur, quotiescunque Africæ mentio incidisset, totus conturbabatur, molestiamque mente conceptam foris facies indicabat. Est quidem, ut dictum est, iuuenem poema cæpisse, (& in breui tempore tanti fuit ingenii velocitas) iuuenem compleuisse. Quod si ad extremam perduxisset ætatem, quanto futurum fuerit excellentius, nemo ambigit. Sed tamen est tale, ut de eo gloriari iuuenis debeat, & pudere senem non possit. Constat autem esse versus aliquot dimidiatos, & imperfectos, ut est creberimè apud Maronem, aliquando & sententiam imperfectam. Sed hos defectus excusent, qui nihil pati possunt diminutum. Sunt & malè mensuratæ syllabæ, quæ tamen non præterierunt auctorem. singulas enim notauit ad marginem, quas ut apud alios solemus (licentia quæ in tâto opere permitenda erat) excusabimus. Insuper si Secundi belli Punici summa spectetur, & gestarum rerum ordo, ad finè quarti libri plurimum ex historia omissum est. Taceo enim Scipionis ex Hispania transitum ad Siphacem, qui propterea, quod à plerisque inter temeraria numeretur, fortassis de industria pretermisus

est à Poeta. Sed præter hoc, nec traiectionem exercitus in Africam, nec castrorum Siphacis nocturnam exustionem tractat, aut ut postea Siphax, atque Hasdrubal aperta acie victi sunt, Neque ut invidus rex tandem in suo regno, à Massinissa, & Lælio, & superatus, & captus sit. Sed hæc ratio eum inducere potuit, cum supremam pugnam, quæ inter summos duces, Scipionem, Hannibalemq; habita est, descripturus esset, quæ bello finem posuit, ne similitudine rerum lectorē offenderet, sciens, volensque hæc omnia prætermisit. In ultimo quoque libro, in quo plurimum sibi met loci fecit, somnium omisit, ut annotata subscriptio demonstrat. Sed hi si defectus dicendi sunt, cæterarum rerum splendore teguntur, & reliqui corporis pulchritudinem illustriorem reddunt. Diuiditur autem in 9 libros. Duorum primorum materiam ex 6. de Republica Cicero, nis artificiosè ad se transtulit, & quidquid de inferiore ibi dictum est, hîc ad superiorem mira nouitate traduxit.

F.P. POETÆ CLARISS. VITA FELICITER INCIPIT.
AUCTORIS Incerti Anno 1463.

Ex MS. V. C. Iacobi Gaffarelli.

FRANCISCUS Petrarcha Florentinus fuit. exul namque patria natus est, cuius pater Petrus Petrarchon, Mater Leta appellati sunt, familia veteri ambo & parentibus honestis nati. At verò factione partium, quibus ea ciuitas persæpe laborat, vir simul ac uxor patria pulsi Aretium concessere, hunc ubi filium exul mater & peperit, & concepit. Natus est XI II. Kal. Sextilis sub aurora hic quotannis Sanctiss. Virginis Margaritæ festus est dies. Annus verò Natiuitatis Domini, & Saluatoris nostri Iesu Christi tunc 1304. erat. Cæsareos fasces Albertus Austriæ Dux ac Princeps inter Alemannos potēs habebat. Annorum ibi Petrarcha vitæ suæ primum non integrum egit. Infantulum mater deinde ad patriam restituta paternam in villam detulit. Loco nomen est Ancisas Florentino in agro supra ciuitatem ad XI II. milia passuum. Puer ibi annum usque septimum enutritur. Annum verò octauum natus ducitur Pisas. Agens inde annum nonum Auinionem, ciuitas est Galliæ, translatus est. Ibi Pater, ut homines industrii præsertim Florentini solent (notarium ipsum fuisse aliqui, mercatorem quidam volunt) quæstus gratia morabatur, quod ea in Vrbe sederet Pōtifex Maximus, & gentes illuc ob sedem Apostolicam undiq; conuenirent. Hæc ciuitas nullius multitudinis capax erat: proinde iussis omnibus edicto publico quos haberet quisque pueros, foeminas, & quæ gens incommoda videretur, proxima in oppida, & villas adducere, puer quoque Franciscus Carpentoras, sic oppidum Auinionem proximū vocant, ductus est: quatuor ibi egit annos, ac libere literas primum cœpit; deniq; his duobus in locis Gramaticā & Rhetoricam didicit. Pubescens verò ad Montem Pessulanum, f amu-

famosum est ob literarum studia oppidum Galliae Transalpinae, patris iussu, ut studeret legibus, profectus est. In hoc caule quadriennium, inde missus Bononiam, quae in Italia ciuitas legum est mater, triennium audiuit. Vtrobique doctorem legentem audiebat, sed studebat parum. Summa eius delectatio haudquaquam in legibus audiendis, sed in Cicerone, Virgilio, & Historiis cognoscendis erat. Hoc enim ad unum omni delectatione, studio, ingenio, ferebatur. Ius autem ciuile tractare uisum inlipidam, asperam, tediosam abhorrebat prorsus. Neque verò hæc ad studia eloquentiae incitabatur parum exhortatione amicorum, qui & scriptas ab eo Epistolas, & quæ dictim faceret, & metro & prosa ingenii experimenta viderent, quod ea laudarent summe, spemque sibi amplissimam facerent futurum, si perseveraret, quod in dicendo, & superaret sui temporis omnes, & veteribus se indubie adæquaret. crescebat quidem in dies laudatio, & fama eius. Pater autem, qui hæc studia non gustaret, quæ audiret de filio, & laudarentur à cæteris, ea maxime displicebant. Ipsum enim ut Ciceronem, ut Virgilium, ut scriptores historiarum, ut Poetas denique omnes, quod essent, ut dicebat ipse, fabulosi, ac re nulla boni omnino se poneret: Iuri aut ciuili studeret, quod amplius inde & honorem & fructum haberet, & hortabatur, & comonebat sæpe. Sed cum preces valerent nihil, suo n. cursu natura non facile dimouetur, Bononiam multa ira succensus venit. Tum filium ante omnia magnis contumeliis onerat, simulque, & ignem accendi, & quotquot filius & Ciceronis, & Poetarum libros haberet, ut igni comburerentur, omnes subito apportari iubet. Neque verò vultu minus quam animo turbatus ac minax erat. Eam vocem quam libens Franciscus audiret, quam volens obediret, quia manu quos amaret, atque in deliciis haberet, libros exhiberet, quibus oculis hinc libros inde flammam aspiceret, quid animi haberet, quid mente revolueret, tacitus consideraret secum quisque. Quippe hinc ne pareret patri stimulabat dolor, inde, ne tergiuersaretur, & pietas, & reuerentia suadebat. Denique

aque lacrimans patrem amplectitur, obstringit, exosculatur, eundemque supplex ac pronolurus ad genua precibusq; multiplicatis, ac piis exorat, obtestatur, adiurat, ne innoxios perditum eat libros, studium verò pollicetur. Deinde non Ciceroni, non Virgilio, non Historicis, non Poetis, sed posteaquam ita consulat, ita velit, ita iubeat pater, legibus se daturum. In eam rem data fide, ut parceretur Ciceroni, & Virgilio, placavit Patrem; atque deinde, quoad vixit pater, iuri Civili diligentius studuit. Sed brevi pater vita defunctus est. Ipsum enim secundum ac vigesimum annum natus amisit. Tum quidem, nec mora, ut iuris est sui factus, & quæ oderat legum studia posuit, quos amabat, poetas, atque in primis Virgilium, & Ciceronem sumpsit. Bononiam igitur profectus Auenionem rediit, nec difficile auditam eius ob virtutem, ac sæpe redditas multos ad amicos epistolas, ibi magnorum ad hominum cognitionem familiaritatemque peruenit. audientium quidam animos incitabat fama eius, ut quo maior esset in curia quisque, eò magis affectaret virum hunc amicum amatumque habere. Singulari autem benevolentia carus Iacobo, & Ioanni fuit. Fratres isti Romana è nobilitate, atq; illustri è familia Columensium reuerendi Prælati in Curia versabantur, & apud Pontificem Maximum cum nobilitate generis, tum dignitate prælaturæ, ac rerum noticia magni erant. Iacobus quidem episcopus, Ioannes verò Cardinalis erat. Apud hos tanta est præcipuè amicitia, tanta gratia tanta familiaritate versatus, ut eorum propè frater tertius esse videretur. Iacobum autem in Guasconiam profisciscentem secutus estatem propè cælestem, ut refert ipse, Pyreneos ad montes multa & Iacobi & Comitum omnium iucunditate transegit. Regresso autem sibi animus persuasit, ut plura videret, & Galliam omnem Transalpinam, & Germaniam peragraret: pergens itaque ire Annoniam, Brabantiam, Flandriam, Germaniam, & quod ipsum summo perè delectavit, Parisios vidit. Neque verò qui Principes erant benignè ipsum excipere aspersionati sunt. Expectationem aduentus.

rus eius magnam ubique fama prænuncia faciēbat. Honores quidem apud omnes, largitiones etiam apud multos, ample ac liberaliter habuit. Deinde Romam, vetustatis urbis eius contemplandæ causa, profectus est. Venientem ipsum Stephanus, qui è Columniensibus maior erat, amicè familiariterque excepit. Inde verò Auenionem regressus, sese ut & operam tandem rebus scribendis daret, & liberius ocio frueretur, vitam ad solitariam contulit. Vallis est ad quindecim millia passuum Auinioni vicina. Eam in colle Vallem Clausam appellant: locus quidem parvus, sed percommodus, ad quam desiderabat vitam solitariam, & amœnus in ea fons pulcherrimus fontium oritur. In ea cœli serenitas quædam, & iucundus aspectus. Sorgia fonti nomen est. Hanc igitur ad vallem se librosque suos, & quas secum haberet viuendi necessitas exigebat, sarcinas transtulit. Annos denique complures in ea commoratus est. Hic Bucolica, hic Solitaria de Vita scripsit. Hic Africam incoepit. Hic denique, ut tradit vir doctissimus Petrus Paulus Vergerius Iustinopolitanus, quicquid fere librorum omni ætate composuit aut perfecit, aut incoepit, aut scribere cogitavit, fama eius iam ubique sparsa, & magna erat. Istuc namque ad eum litteræ duobus disiunctissimis, ac illustribus è locis Roma, & Parisiis uno die, mirabile dictu, quasi de industria hæ duæ clarissimæ in terris urbes hoc isto de honore certarent, delatæ sunt. Quippe de Parisiis Gallici nominis princeps, ac regia urbe, qui præerat studio Cancellarius: de Roma verò, qui erant Senatores scribunt utrinque hanc in sententiam exhortationes. ac preces erant, ut quæ iure optimo deberetur ei, ac poetis dari soleret, eam apud se Lauream sumeret. Ipsam quidem Cancellarius, ut Parisiis, Senatores, ut Romæ sumeret, multis persuasionibus hortabantur. Dubius autem secum ipse, ad quos se flecteret, perdiu fuit. Tandem verò Columnensium consilio, & ratione usus, Urbem Romam præponendam esse constituit. Non enim deerant, qui Parisios ob magnitudinem studiæ Regiam sedem eligendum esse consulerent.

rent. Erant utrinque quæ persuaderent rationes multæ. Sed Columnensium in sententiam duxit dignitas Urbis. Quod imperio cum polleret, in ea Poetæ donati laurea permulti essent. Duxit quoque auctoritas Roberti Regis, qui & Siciliae regno floreret, & præter alia vitæ ornamenta, quæ multa essent, ac regia, id etiam affecutus esset, quod inter peritos bonarum artium, ac Philosophiæ ipse peritissimus haberetur. nec ista in re, quæ doctissimum ad hominem pertineret, iudex quisque dignior esse posset. Neque verò munus oblatum Rex suscepit inuitus, sed magni fecit, se cunctis è mortalibus unum, & visum, & electum tanti viri iudicio esse, qui tanta de re quæ sapiente ac illustri homine digna esset, & rarissimè eueniret, iudex ipse peritus ac idoneus videretur. Ad eum igitur Neapolim (obseruabatur quidē Rex plurimū illa in ciuitate) Petrarcha venit: denique triduum apud eum perseuerauit examē. Ibi Poeta, quæ metro, quæ prosa scripserat, omnia edidit: ibi poetico de officio ac dignitate: ibi de Historia: ibi de omni eloquentia tanta cōpia, & grauitate disseruit, ut obstuperet Rex; seque tædere permultū, ac vehementer dolere fateretur, quod illa dum esset iunior non audisset. Fuisse namque affirmabat futurum, quod huic altæ ac diuinæ scientiæ, quam sequitur, rei huius nescius neglexisset, multum & ingenii & studii tribuisset. Omnia verò scripta laudauit sua. Sed Africam præsertim cœptum magis quàm perfectum opus summo opere admiratus est. nec parua animi gratia petiit, ut eam nomini suo inscriberet. Denique Petrarcham esse virum doctum, esse historicum, esse poetam, & poetam Laurea dignum, ac benemeritum iudicauit. Hoc publicè; priuatè autem persuadere sibi, ut Lauream Neapoli sumeret quammaximè conatus est. Ipsum verò cum flectere suo è proposito persuasio nulla posset, Romam ex ordine laureandum, uti solebat antiquitas, regiis cū litteris ac legatis ad Senatores misit. Vrsus Comes Anguillariæ, & Ioannes de filiis Vrsi erant. Regio itaque iudicio ac testimonio approbatus Poeta Romam venit. Tū ipso

ipso in Capitolio summa dudum Imperii Romani arce, & clarissimo in loco magna cum celebritate, ac lætitia ciuitatis, grandique cōuentu nobilium, & peritorum, qui undique istam ad rem visendam honorandamq; venissent, ac frequentissimo populo Romano approbante, Petrarcha noster id primum a more longa & pulcherrima oratione petens declaratur ante omnia esse Historicus, atque Poeta. Deinde corona laurea Poetica maiorum more ex ordine coronatur. Postremò ampliandum ad munus ciuitate donatus est. Conuenientia rebus verba fecit, atque Lauream capiti eius, qui erat ut dixi senator vrbiſ, Vrsus Anguillarie comes nomine, Regis nomine collegę, nomine suo, nomine Populi Romani, ac Senatus imposuit. Fuit hoc natiuitatis suę anno vi i. & xxx. Idibus Aprilis, quo die Pascha tum fortè Dei Ecclesia celebrabat. Multum sibi res ista, ut solent prospera, honoris & glorię, inde odii & inuidię, aliis aliud obuiantibus peperit. Laureatus verò, quę dixerit, quę fecerit, apud quos fuerit, quas urbes adierit, quotiens suum ad fontem Sorgię ex Italia iuerit, quotiens ad Italiam ipso e fonte redierit, etsi memorari sua cum laude possent, tamen si referre sensum omnia statuam, vereor ne multis longe plus tædii, quàm gratię sim facturus. complura enim loca studio cum videndi multa, tum gratę sibi usque inueniendę sedis obiuit. Quippè itinera eius moresque, ac libros paucis, & summatim expediam. Primum igitur, ut laurea sumpta est, urbe profectus Parmā venit, & ciuitatis, eius Cathedralis Ecclesię archipræbyter designatus est. Clericalem quidem à puero duxit vitam, Plana quoque in Valle, ut appellant vulgo quę Parmensis fines a Regno descriptinat, aliquamdiu mansit. Africę summā hoc tempore, aliquando ista in valle, interdum ipsa in ciuitate Parmę moratus composuit. Transalpinam in Galliam inde Aunionem, ac Sorgię ad fontem; iterum Parmam, ex Galliā rediit. Veronam quoque ac Paduam venit. Canonicus verò Paduę factus, ad quem amabat fontem Sorgię reuersus est. Inde reperiit Parmam: tandem senescens Paduę sedem fixit. Vbique

hono-

Honorate liberaliterque exceptus apud Primates., ac bene vi-
sus est. Apud Pontificem verò Maximum de magica ipsum, quis
crederet? equidem non affirmarem, ni referret ipse, Poetę no-
men suspectum fuit. longa enim vacatio, ac desuetudo adeò
mentes hominum caligarat, quod essent multi potentes, ma-
gis tamen reor, quam docti viri, qui quos esse Poetas audirent,
eos maleficos incantatores, magicos esse putarent. Neque ve-
rò Petrarcha id purgavit facile. Re autem in lucem ducta ad
id gratiæ, & benevolentia venit: quod ei Papa suo motu, &
magnos honores, atque Cardinalatum offerret. Sed Poeta
otii potius, & libertatis, quam honorum, & dignitatis amator
gratias Pontifici egit, oblatos autem honores accipere recusa-
uit. Aretini verò tantifecerunt ipsum apud eos natum esse,
quod immortalis pro memoria, ac ciuitatis ornamento statue-
runt domum in qua natus esset, Vicum appellat hortum, & Pe-
trarcae domum perpetuò appellari, & quo erat in statu semper
de publico conseruari. Nec Florentia ciuem spreuit suum: sibi
enim id non repetēti, neq; sperāti, & credenti ad patrias ædes
fecit potestatem, & quæ fiscus habebat omnia patris bona, re-
stituit. Cæterum in ipso venerabilis quidam aspectus, atque
maiestas erat, quæ ipsum videntes induceret, ut qui etiam non
cognoscerent solo tamen aspectu virum esse reuerendum illū
& sapientissimum iudicarent. Proceritas verò communi sta-
tura plusculum maior, vultus teres, ac pinguis; Vox suaui,
& virilis; Sermo comis: & grauis, ac omni sorde penitus va-
cuus. Conuersatio modesta, atque ita familiaris, & iucunda,
ut mœstus ab eo nemo discederet. Oculi non deformes, sed
viuaces, & magni. Visus adeò firmus, & acer, ut sexagenarius
litteras etiam minutissimas legens nullo ocularium præsidio
uteretur. Iuuenis virium non multarum fuit, sed viuax, & agi-
litis tantę, ut omnes admirarentur. Corpus in senio pingue;
sed omni ætate sanissimum habuit. Apoplexia modo vexaba-
tur interdum; atq; ob eam rem, qui famuli erant, liberum quan-
documque ad eum accessum habebant. Consilia medicorum
adeò.

adeò pro nugis habuit, ac spreuit semper; ut numquam eorum remediis uteretur. Idem iussu, qui aderant omnes & amici, & famuli obseruabant, ne languenti fieret quicquam, quod nullus medicus, quamuis egregius, ordinaret; naturam sibi esse magistram, medicorum autem consilia esse vana dicebat. Aditus verò ad eum cum benè valeret nulli difficilis, nulla in eo superbia, nulla pompa, irascebatur interdum: sed iram damno sæpius suo, quàm alieno ponebat, beneficii obliuiscébatur numquam. Amicitias, quanto poterat officio, obseruabat. ob esse cuiquam fugiebat ut mortem. Quas intulisset sibi quisque iniurias modeste ferebat. Eas numquam vindicta, sed patientia, & obliuione sedabat. Diuitias supra vitæ necessitatem pro statu suo, cum posset amplas habere, contempsit; famulitio modico usus est, famulos habere multos quietis inimicum esse ducebat. Stans sæpè cenabat, edebat parcè, bibebat parcius, mensæ apparatus nullus erat festus. Cibi vulgares, & quotidiani placebant: sitim vino tenui, sed aqua sæpius extinguebat. Vescébatur plurimum fructibus arborum, ter sibi in hebdomada ita ieiunium indicebat; ut bis communibus cibis, semel pane tantum, & aqua frigida uteretur, comestiones opulentas & splendidas, etiam inter amicos damnabat; conuiuari modeste laudabat, nec cibum, si potuit, sine socio unquam sumpsit. Gratulabatur summè, si ad mensam sedenti amicorum quisque ex insperato venisset. Iuuenis haud multum in libidinem pronus fuit. Filiam habuit ex qua nepotes ac generum vidi. Fœminam verò propriis virtutibus, ut eius testimonio ac verbis utar, illustrem amauit summè; Laurca hæc nomine vocabatur. Nec consentaneum erat, quisquam magis quàm lauream poeta tunc laureandus amaret. Sed illa mortem obiit presto. Ipse verò in annos veniens sese dietim ita coercuit, ut castimoniã vitæ custodisse nemo diligentius videretur. Somni autem fuit parcissimus: dormiebat sæpenumero vestitus, media semper exsurgēbat nocte, tum ante omnia, ut clericum decet, attentè ac deuotè diuinum absolueret officium, deinde suos ad libros con-

con-

conuersus aut scribebat aut legebat, quæ ordinatum ad studium pertinebant. Id quammaximè omni ætate vitauit, ne temporis quicquam amitteret. Quippe & viuendi rationem optimam, & ingenium quandocumque ad doctrinam placuisset, animum inclinare accomodatissimum habuit. Scilicet Moralis Philosophiæ cognoscendæque vetustatis, & artis Poeticæ multis ad annos studiosus fuit. Multa quidem legit, multa cognouit, omnia inuestigauit. Annosior verò factus, quæ omni ætate, quæ multa diligentia, quæ magna delectatione tractauerat, studia poetica, ac omnis eloquentiæ posuit: vitæ autem deinde quicquid fuit, id totum sacris litteris meditandis diuinis, salutis animæ tribuit. Annos vixit septuaginta una minus die. Mortem verò, quo solebat interdum vexari, morbo tandem apoplectico obiit xiv. Kal. Sextilis, anno post natū Ihesum Christum 1374. Mortuus est, ac sepultus montana in villa Paduani agri. Arquadam in colle appellant ipsam. Euganei colles sunt. Vineam ibi ac domum in qua diuersaretur plurimum senex habebat. Epitaphium eius, quod sibi fecerat viuens, marmori hoc inscriptum legi.

Frigida Francisci lapis hic tegit ossa Petrarce.

Suscipe virgo parens animam fate virgine parce

Fessaque iam terris, celi requiescat in arce.

Scripta sua quocumque in genere habentur ista. Carmine Bucolico sunt Eclogæ xi i. Heroico metro libri ix Africa appellati: Comœdia una Ioanni Columnæ inscripta, ut eius curas facetiis, & iocis extingueret. Psalmi quoque sunt ab eo è Dauid vestigio facti. Epistolæ multæ versu, infinitæ soluta oratione, ad diuersos missæ. Scriptarum metro libri ad Barbatum tres habentur; Prosaicarum verò liber. Hinc qui rerum familiarium appellantur 24. Item qui rerum similium inscribuntur 17 sunt. Soluta quoque oratione scriptum habetur itinerarius. Sic enim appellât librum, quo ad Sanctam terram mari Ligustico nauigetur. Hunc ad Ioannem Mandellum fecit. Inuectiuas præterea in pertinacem Medicum; Quarto in Gallum ebriosum unâ;

N

De

De Remediis utriusque fortunę duos. De Viris illustribus unū scripsit. Patria quoque lingua, quo in genere plurimum valuit: ut prætermittam nihil Amatorias cantilenas, libros Sonectorum, ac Triumphorū fecit; Libros item rerum memorandarum. quarto de vita solitaria duos, de secreto cōflictu tres, de ignorantia sui, & aliorum unum, De otio religioso duos, sine nomine unum. quippe dicendi genus intentatum reliquit nullum. Atque istis in studiis ea gravitate, copia, gratia, versatus est, ut qui etiam severissimè iudicant fateantur ipsum excelluisse cūctos, qui aut memoria sua viuerent, aut superiore ætate mille propè ad annos istis in litteris claruissent. Neque verò id negant, qui fateri quæ sunt vera non verentur, ipsum esse illum, qui & princeps & auctor fuit excitandi studiū, & Poeticī, & omnis eloquentiæ, ut quæ per diu neglecta fuerant, & quasi sopita dormierant, ea tandem mortalium ad cognitionem usumque redirent. Gratus tamen gustui illorum non solet esse, qui sunt adeò delicati, ut nihil omni parte non perfectum laudent. Sed meminerint Ciceronis esse in Bruto dictum; Nihil simul & inuentum & perfectum esse. Atq; illud constat, quod etsi non ad æquādus Ciceroni, nec Virgilio videatur, id tamen est suo ingenio ac diligentia affecurus, quod istis in studiis & sui & superioris temporis omnes ad multos annos quouis dicendi in genere superavit.

FRAN.

FRANCISCI PETRARCHÆ ILLVSTRIS POETÆ
VITA SECVNDVM IANNOZZVM MANETTVM
INCIPIT FOELICITER.

Franciscus Petrarchi cuiusdam scribæ filius cognomento Petrarcha à Petracho patre R. littera siue euphone, huc potius, ut quibusdam placet, amplificandi nominis sui causa interposita, trecētesimo quinto supra millesimum Christianæ salutis anno illucescente vigesimæ diei Quintilis mensis aurora Arecii natus est, in vico quodā qui vulgo Horti vicus dicitur. Hac forte die eadem fere natiuitatis suæ hora exules Florentiam populi, qui iam pridem patria extorres se Aretium Bononiamque contulerant, contractis undique auxiliis ad portas patrię, si qua fors fuisset ulciscendi gratia certatim contenderunt. Hæc enim omnia ipse in epistola quadam ad Ioannem Boccacium eius temporis egregium Poetam manifeste testatur. Vetusta eius origo supra Parenzum quendam auum suum ab Ancisa propinquo Florētīnorū oppido repetita traducitur. Petrarchus igitur pater, quanquam Ancisę oriretur, Florentiæ tamen habitauit: ubi præ ingenii excellentia, ac singulari linguæ elegantia ad magnos Italiæ principes primum Florentini populi nomine pro arduis rebus oratoris officio elegantissime usus est.

Scriba deinde ad magistratum reformationum ex magno huiusmodi hominum numero cæteris omnibus non iniuria ob ingenii acrimoniam, & linguæ elegantiam præpositus ipse unus diligitur. quo in magistratu tametsi aliquot annos officio suo diligenter atque integre fungeretur, in magna tamen illa ciuili & turbulenta dissensione quæ inter albos & nigros duas diuersas ciuitatis factiones inualuit, quemadmodum in Dantis vita latius descripsimus, propterea quod albis adhæsisse videretur una cum cæteris albarum partium fautoribus urbe exa-

N 2 ctus

Etus Aretium concessit, ac dum fallaci spe Florentiam redeun-
 & in hoc loco aliquamdiu commoraretur, factum est, ut filium
 ex uxore sua susciperet, quē diminute veteri quadam infanti-
 lis indulgentiē ritu pro Francisco Checcum appellauit, cum al-
 terum nomine Gerardum iam pridem habuisset. hic est ille Ge-
 rardus, qui infinitis poenē secularis vitæ, ut ita dixerim, incom-
 modis posthabitis arduum illud Carthusiense Monasterium
 intrare non formidauit; ibi monasticam vitam iuxta asperiores
 quasdam eius religionis constitutiones asperrime usq; ad ex-
 tremum ducens Maternæ in pace quieuit.

Paucis deinde annis post hanc filii sui natiuitatem Petra-
 chus omnes exulum, cum quibus conspirauerat, conatus in ir-
 ritum hætenus euasisse, atq; ad nihilum recidisse conspicatus,
 in Galliam Transalpinam versus Auinionem, ubi forte ea tem-
 pestate Summus Pontifex residebat, simul cum uniuersa fami-
 lia sua perrexit, hic sedem suam cōstituens, ubi Franciscum pri-
 mis pueritię annis iam ad discendum aptum prospexit, in par-
 uam quādam Prouinciæ urbem trāsmisit, cuius nomen Carpen-
 toras dicebatur, ut ibi à præceptore nescio quo egregie erudi-
 retur. Inde quadriennio Grammaticis eruditus, posteaquam
 prima illa puerilia studia transegit, e vestigio ad Montem Pef-
 sulanum oppidum per ea tempora florētissimum, ut Ius Ciuile
 cognosceret, non sine molestia, quod suauibus Ciceronis, &
 Maronis libris iam mirum in modum oblectaretur, vicina iam
 pubertate traducitur, ubi quadriennio etiam in cognoscendo
 Iure ciuili consumpto non iniussu patris Bononiam proficisci-
 tur, quo in loco alterum itidem quadriennium in cognitione
 iuris prope contriuit. Septem namque annos in studiis ciuili-
 bus incassum amisit, ut ipse in epistola quadam aperte demon-
 strat, in qua de hac tanta temporis iactura vehementius con-
 queritur, quamuis nonnullos Ciceronis, & Virgilii libros clan-
 culum, ne pater rescire posset. hoc interim tempore legisset
 post obitum vero patris utpote tunc primum sui iuris effectus,
 cunctis iuris ciuilibus codicibus eiusque ineptis comentationi-
 bus

his abdicatis circa primos adolescentiæ suæ annos humanitatis studiis omnino se dedicauit. Quo circa studiorum gratia Tholosam concessit. Inde quarto anno reuersus Parisiensi in urbem contendit. Quarto rursus anno Neapolim eo tempore opportune adiuit: quo Robertus inclitus Siciliæ Rex forte cõuenerat. Hinc postea abiès quarto quoque anno, sic studiorum suorum cursum per quadriennia partiebatur, eodem remeauit. In Galliam, deinde Cisalpinâ profectus Veronæ primum, mox Parmæ, ac Ferrariæ, demum Patauî aliquamdiu fuit. Mediolanum posthæc ac Ticinum venit. Pisas & Aretium dilectum primi exilii & originis suæ locum visendi gratia petiit. Venetiis denique aliquantulum permansit: ut ipse hæc omnia in epistola quadam ad Guidonem Archiepiscopum Ianuæ omniû studiorum suorum cursum prosecutus apertius ostendit. In his igitur humanarû & diuinarû rerû studiis diutius per varia & diuersa loca, quemadmodû diximus, versatus usq; adeo profecit, ut inter cæteros præcipuos laborum suorû fructus primû dicendi elegantiam iam supra mille annos pœnè defunctam ob inhumanam quandam primo Romanorum Imperatorum crudelitatem, qui urbem Romam omni scuitiarum genere crebris proborum & doctorum virorum trucidationibus nefariè nimis vexauerant: ob sæuissimum deinde Longobardorum dominatum, qui totam Italiam quatuor supra ducentos circiter annos occupatam penitus deuastauerant, præcipua quadam ac propè diuina ingenii excellentia è tenebris in lucem reuocauit. Nam & primus complures Ciceronis libros per multa sæcula Italis antea occultos ac propemodum amissos sua singulari diligentia nobis restituit, atq; eius epistolas prius hinc inde varie dispersas eo ordine, quo nunc videmus, in sua volumina redegit, & suo quodam excellentiori dicendi genere seipsum posteris in soluta oratione, & carmine ad imitandum præstitit. quod nulli alii usque ad tempora sua contigisse legimus, ut in utroque dicendi genere prævaleret. Etenim si duo apud Latinos & totidem apud Græcos humanorum inge-

niorum fulmina altera ab altero dicendi genere destituta videntur, quid de cæteris putandum est? Quippe immortalia illa Demosthenis & Ciceronis ingenia, quæ quidem in soluta oratione velut in regno suo dominantur ac trionphant, in carminibus manca & debilia fuisse conspiciamus, & veneranda in versibus Homeri, & Virgilio maiestas, in prosis orationibus ita claudicat, ut qui ab eis dicta fuisse ignoraret eorū esse, perpetuo contenderet, quod in cæteris quoque artium studiis evenire perhibetur, ut nullus in pluribus excellat. Id propterea natura comparatum esse arbitrantur, ut si ipsa parens rerum vitia vel omnia vel plura largiretur, unde postea alteri traderetur habere non posset. Solus igitur Petrarca hac præcipua & pene diuina gratia præditus in utroque dicendi genere valuit. Proinde tanto in honore apud omnes habebatur, ut non amplius Franciscus Petrarchi, sed Franciscus Petrarca amplificato nomine ubique appellaretur. Cuncti etiam paulo humaniores omnium gentium populi eius nomen venerari videbantur. Unde Aretini cum ipsum è Roma reuertentem, quo iubilæi gratia perrexerat, Aretium diuertere accēpissent, ut dilectum natalitatis suę locū videret, sibi aduentanti tanta omnium congratulatione occurrerūt, ut Regi aut magno Principi amplius, sicut ipse in epist. quadam cōmemorat, fieri non potuerit. Florentini quoque, qui Petrarchum patrem antea relegauerant, paternæ relegationis contumaciam reuocantes filio tanto & tam singulari viro omnia patris errata gratis condonarūt. De quo quidem tam præcipuo & tam peculiari erga se beneficio ipse Florentino populo gratias agens epistolam quandam laudibus & gratias refertissimam scribit. Incliti insuper Principes admirabili & pene incredibili virtutum suarum fama pertracti personam suam ita obseruabant, ut inter se de eo habendo cerratim fere contenderent. Summus namque Pontifex ipsum ad sanctitatem suam sepe numero per epistolas accersuit, magnos sibi dignitatis gradus si accederet ultro pollicitus, quod etsi primam, sicut dicitur, tonsuram iam pridem accēpisset, ut facilius iuxta,

lata, sua tenuitate patrimonii cogēte, in otio viueret, maiora tamen hæc Summi Pontificis oblata utpote tranquillam studiorum suorum quietē perturbatura recusare non dubitauit. Id ipsum, & potentissimum Mediolanensium Ducem, & illustrem Patruū Principem nonnunquam fecisse constat, ut ingentia sibi munera ultro pollicerentur, si secum conuersari atque habitare, vellet. At ipse cum quibusdam præclaris principibus aliquamdiu vixit. Penes enim summum Pontificem tempore iuuentutis suæ aliquantulum commoratus est. Sed ingenti quadam curialis, ut aiunt, vitæ rēdio postea affectus ita inde abiit ut nunquam in posterum redire voluerit, quamuis sæpius ab ipso Pontifice per epistolas, & apostolicas oblationes multum admodum inuitaretur. & cū Galeazo Vicecomite Mediolanensium ductore aliquot annos permanfit, & cum quibusdam denique aliis egregijs principibus conuersatus tria & ea quidem præcipua legationis munera his temporibus dignissime obiuit. Venetias quippe causa pacis inter Venetos, & Ianuenses reformandę Romanorum Regem in extrema barbariæ forte degentem pro Ligustica pace, ut eius verbo utar, & ad gratulandum denique Ioanni Francorum Regi Britannico tunc carcere liberato orator missus est, quemadmodum ipse ad Ioannem Bocatium in epistola quadam scribit, tantoque in honore memorati principes eum habebāt, ut de prælationibus & præcessibus velut in ambulationibus fieri consuevit vicissitudinaria inter se controuersia crebro oriretur. Verum ille quoniam erat singulari prudentia, nec minori modestia præditus, numquam adduci potuit, ut tantis & tam præstantibus populorum ductoribus se in honore præferri pateretur. Quid plura de maximo eius honore dicam, cum sexcenta sint eiusmodi quæ ingentem eius gloriam fuisse aperte declarēt? Sed ceteris omnibus breuitatis causa omiſſis, unum tacitus præterire non possum, quod ita mirabile est, ut quiddam huic nostro simile mirata antiquità spro miraculo litteris mādauerit. Etenim dum in Gallia Cisalpina admodum adoleſcens degeret, nō modo de Italia, sed

He ulteriori etiam Gallia nobiles quosdam, & ingeniosos viros
 sola visendi gratia in epistola quadam ad se ipsum venisse tes-
 tatur: & quod mirabilius est, & vix credibile, nisi ab eo ipso vel
 idoneo veritatis assertore ibidem confirmaretur. Cæcum nanq;
 grammaticum per totam fermem Italiã ipsum quærivisse, ac tã-
 dem aliquando convenisse tradit, atque præ nimio conveni-
 di sui desiderio ipsum sublatum manibus filii & discipuli, qui-
 bus ambobus pro vehiculo utebatur, caput eius & dextrã ma-
 num crebris osculationibus petiisse describit, quasi tactu ipso
 eximio & pene insatiabili sui desiderio satisfacceret, quando-
 quidem visu satiari non posset. Hæc omnia ipse, ut diximus, in
 epistola quadam ad Donnum grammaticum Placentinũ aper-
 te commemorat. Quamobrem de ultimis Hispaniæ Galliarum-
 que finibus usque ad urbem Romam quosdam venisse nobiles
 sola visendi doctissimi viri causa minime mirari se dicit, quod
 de T. Livio scribit Hieronymus, cū sibi superiora prouenerint:
 Ad hæc omnia vel maxima gloriæ insignia nihil deesse videba-
 tur ad gloriosum hominis cumulum, nisi ut Laurea corona inssi-
 gniretur: qua apud veteres Græcos & Latinos Imperatores e-
 gregiosque poetas tantummodo coronatos fuisse constat. Id
 ne consumatæ hominis gloriæ deesset, magna quadam ac solē-
 ni celebritate Romæ coronari meruit. Hæc poeticam Lauream
 per quinquaginta supra noningētos circiter annos à Claudiani
 temporibus, qui imperante Seniore Theodosio floruit, usq; ad
 hunc nostrum Petrarcham perpetuo intermissam solus ipse nō
 immerito assumpsit, ut quod, vetus poeta iamdiu antea ultimo
 accepisset, Florentinus & novus vates eodem modo accipies
 post tot annorum curricula renouaret.

Cum hæc igitur humanitatis studia per longinqua ac di-
 versa terrarum loca Pythagoram & Platonem duos summos
 Philosophos egregie imitatus diutius perscrutaretur, atq; pro-
 pterea in maximo honore apud omnes fere orbis terrarum gē-
 tes, quemadmodum supra diximus, haberetur, demum vitam
 solitariam, utpote huiusmodi humanarum ac diuinarum rerum
 studiis

Studiis accommodatorem adamavit. proinde de ceteris omnibus mundi pompis, & honoribus posthabitis in Euganeis collibus non amplius quam decem milia passuum à Patavio urbe distans se in otium contulit; ubi & domum parvam solitudinis gratia instruxit, & aliquot oliueta nonnullasque vineas parvæ emptas adiunxit. In hoc tam opportuno atque tam accommodato loco in studiis suis usque ad extremum vitæ longius versatus multa memorię mandavit: de quibus omnibus antequam mentionem faciamus, formam & habitudinem corporis, & domesticos mores eius parumper enarrare satius esse censemus. Formæ eius ita decora fuit, ut maiestatem quandam præ se ferre videretur. nam præter singularem quandam corporis pulchritudinem hilari facie gravitate condita & statura procera adeo ornabatur, ut præcipuam ac censoriam personæ dignitatem visentibus demonstraret. Ad naturalem quoque gravitatem acerba & immatura in adolescentia canities accedebat. quod licet ipse ab initio moleste ferret, seipsum tamen præclarorum virorum exemplis consolabatur, quibus adolescentibus hoc idem contigisset. Siquidem & Numæ incanū mentū, & Virgiliū iuuenis barbā cādidiorē, & Domitiani adolescētis comā senescentē, & Stiliconis festinā, & postremo intempestivā canitiē Severini sibi ipsi interdum consolandi gratia ante oculos proponebat, valetudine prosperrima usque ad senectam usus. Tanta enim corporis agilitate ac dexteritate præualebat, ut vix ab aliquo superari posset. In senectute autem postea tantis languoribus vexabatur, ut agmine facto, sicut ipse quodā loco dicit, omnia morborum genera circumsilirent atque inuaderēt.

Itaque sexto & sexagesimo ætatis suæ anno tanta corporis imbecillitate tenebatur, ut absque ope famulorum nullatenus ambularet. Huius rei causam medici partim aquæ potū extitisse aiebant, qua quotidie uteretur, partim vero quotidiano pomorum esui, & inediæ carniū, & assiduis ieiuniis hanc eius debilitatem imputabant. Nec minor animi sui decor quam corporis fuit. Nam in moribus semper usque à primis pueritiæ annis

nis grauitatem seruauit. & quamquam florenti ætate in odse suis, quibus natura aptissimus erat, lasciuis amoribus indulgisse videretur, à grauitate tamen censoria ungue latius, ut dicitur, non recedebat: quod quidem complura ab eo per omne tempus ætatis diligenter seruata manifestissime probant. Siquidem ieiunium à pueritia animose coeptum usque ad extremum fere vitæ suæ annum accuratissime simul atque constantissime sine intermissione retinuit. idque ieiunium ita accurate custoditum inedia sextæ feriæ cum solo aquæ potu quasi acriori sale condiebat. Media insuper nocte ad dicendum Christolaudes iugiter surgebat. qui mos ab eo magna cū cura seruabatur, nisi forte aliqui morbi nonnunquam interrupissent. Quid plura? tantum abest ut ipse lasciuis amoribus inhæreretur, ut ob religiosam quandam vitæ continentiam atque seueritatem, & sanctimoniam morum non defuerint, qui ipsum perpetuam castitatem ac virginitatem continuasse traderent, quod forte mirari desinemus, si abstinentiam, & asperitatem victus, si aquæ haustum, si crudas herbas, si pomorum esum, si præterea quotidianum & perperuum ieiunium, quibus non inodo non offende- batur, sed vehementius oblectabatur, nobis ante oculos proposuerimus. Quod si hæc vera sunt, ipsum aliud profecto in memoratis odis quam nuda eius verba sonare videantur poetico more intellexisse manifestum est.

Acerrimi, & ardentissimi ingenii ac tam fidelissimæ memoriæ traditur, ut in miraculum usq; procederet. Siquidem nonnulli ipsum supra viginti millia versuum, quandocunque recitare placuisset, retulisse scribunt. per omnem ætatem suam inexhausta quadam legendi cupiditate ferebatur, cuius nimirum infatiabilem, ut ipse quadam loco dicit, natura ipsum finxerat. Itaque non contentus Latinæ linguæ libris, qui per id tempus vulgo habebantur, vetustos codices, quos & Varronem & Ciceronem aliosq; doctissimos viros quondam posteris scriptos reliquisse nouerat, assidue perquirebat. Vnde inter Belgas & Heluctios, sicut ipse testatur, viginti quinque ætatis annos na-
tus

tus accuratissime quæritabat: ubi præter epistolas & nonnullas Ciceronis orationes duos illos præclaros eius de Gloria libros extremo fere Germaniæ angulo abstrusos post multos quæredî labores demum inveniens è tenebris in lucem eruit, ipsosque contraneis suis singulari eius diligentia restitutos incuria eorum nobis ablatos satis admirari non possum. Neq; hoc etiam insatiabili & inexhausto legendi desiderio ullatenus satisfecit, quin molliorem Græcam per ea tempora omnino novam & peregrinam, atque ut ita dixerim ab Italia longe abhorrentem, discere concupivit, ut per maximam quandam Græcorum librorum copiam suo illi lectitandi desiderio satisfaceret. quâdoquidem in quotidiana & perpetua Latinorum voluminum perrevolutione satisfacere nō posset. Quocirca primus à Barlaam monacho litterarum Græcarū in primis peritissimo, vel potius tantummodo doctissimo, Catonem censorium imitatus, qui in senectute litteras Græcas discere non erubuit, Græce ad docendum coepit. In his peregrinis alienarum litterarum studiis multum admodum, ut arbitror, præ singulari ingenii ac memoriæ excellentia diligentia adhibita profecisset, quanquam ipse moderate ut cætera se forte profecisse dicat, nisi importuna memorati præceptoris mors sibi ipsi iam discere incipiēti invidisset. Proinde ad lectionem Latinorum librorum reuersus, simul ac cuncta profana gentilium volumina legendo percurrit, postremo sacris codicibus operam dedit, quorum veneranda lectione incredibiliter delectabatur. unde & cum religiosissimis simul atque doctissimis eius temporis viris magnam per epistolas familiaritatem contraxerat, ita ut eos crebro per litteras precaretur, ut sui in diuinis eorum orationibus, maxime vero in cōsecratione dominica sine intermissione meminissent. Cum itaque formam & habitudinē corporis & domesticos mores eius, sicut promissimus, breuiter attigerimus, reliquū est, ut egregia scripta sua deinceps recenseamus; si prius tamen quendam Sorgia fontem, nam hic & Arquada, quodam ut diximus Patarii villa, magnam suorum operum partem adumbravit ac confecit.

fecit. Sorgiam igitur nobilissimum Narbonēsis Prōvinciæ fontem esse aiunt, cuius origo e specu quodam saxei montis tanta clarissimarum aquarum copia emanat, ut fluviū eiusdem nominis, cum in planitiem largius descenderit, ac se in lata camporū æquora effuderit, optimis piscibus abundantem efficiat: ubi ergo se in campos latius effudit, in fundo suo lætas herbas ita suaues producit, ut boues vel bibendi vel adaquandi vel pascēdi, spatiandive gratia eo adducti, cum illam limpidarum aquarum claritatem prospexerint, à fundo ipso mergi usque capitibus petere ac carpere conentur; per planiciem deinde paruo cursu contentus penes Auinionem oppidum in Rhodanum influit. Hic itaq; fons, licet aquarum copia, abundantia piscium, herbarum fertilitate non ignobilis & incolentibus & transeuntibus esse videatur, lōgius tamen diurno præstantissimi Poetæ incolatu omnibus & doctioribus & semidoctis innotescit. Pluribus quippe scriptorum suorum locis perpetuam quādam huius amœnissimi fontis mētionem fecit. Magna etenim huius fontis amœnitate captus complures ibi annos quietissime habitavit, atq; studia sua ita peregit, ut multa memoriæ manderet. Proinde hūc locum, ubi memoratus Sorgia rex fontium, ut ipse dicit, oriebatur, transalpinum Heliconē suum appellare solebat. Ea igitur quæ hoc loco scripsit una cum reliquis scriptis suis apud nos extāt. Nam præter odas materno sermone compositas, quas cātilenas & sonetia vulgato nomine dicunt, plura etiam litteris tradidit Eclogas enim duodecim egregiis bucolicis carminib; edidit: Epistolas multas scripsit numero circiter quadringentas mille, aliis, ut eius verbis utar, non ob aliā causam, quam quia locus non caperet omissis, easq; in duo volumina instar Tullianarum ipse digessit. Horum alterum rerum familiarum; alterum senilium nuncupavit. Tertium quoque ad Barbatum quemdam Sulmonensem versibus dictatum adiunxit. Inuectivas in Gallum, & in Medicum composuit. Scripsit insuper de Remediis ad utramq; fortunam libros duos: de Vita solitaria ad Philippum Cauallacēsem Episcopum libros duos: de

De Otio religioso unum; Rerum memorandarum libros quatuor;
de Ignorantia sui & aliorum ad Donatum nescio quem; librum
unum de Secreto conflictu curarum suarum, & cōtra Clericos
libros. De Viris illustribus unum: licet quidam nomine Lom-
bardus post eius obitum alterum suppleuerit: cunctas præterea
Scipionis Africani laudes in uno volumine per libros nouem
distincto hexametris carminibus mirabiliter cōgessit: quem li-
brum Africam inscripsit, licet morte præuentus ei ipsi iam im-
mature edito ultimas, ut cupiebat, manus imponere non po-
tuerit. quas ob res in hac tanta scriptorum suorum confectiōe
id præcipue curasse visus, ne moriens minorem vel maiorem
potius nominis sui gloriam relinqueret quam viuens repor-
tasset, siquidem paulo antequam moreretur & Africam ipsam
emendabat, & noua ut aiunt opera cudebat. In hac itaque tam
gloriosa & tam fœlici vita usque ad septuagesimum ætatis suę
annum in magnarum ac variarum rerum studiis versatus Ar-
quade obiit: quo, ut diximus, se in otium contulerat. Hūc ulti-
mum eius finem à reliqua ante acta vita nullatenus discrepas-
se aiunt. Nam quemadmodum ab ineunte ætate usq; ad extre-
mum in continua quadam altissimarum rerum contemplatione
simul atq; diuturna æternæ vitæ præmeditatione, tanquam in
iucundo quodam diuersorio, suauissime commorabatur; sic de-
mum in Dei gratia, quantum per ea quę in morte apparuisse fe-
runt coniectura augurari possumus, gloriosissime defunctus ex
hoc caliginoso carcere in cælos ad patriam remeauit. Peregre-
gium namque discipulum suum nomine Lombardum, quem ip-
se unice diligebat, in cuius sinu moriens expirauit, hæc de
eo paulo post obitum suum retulisse perhibent. Ipsum scilicet
moribundum in extrema ultimi spiritus sui efflatione aerem
quendam tenuissimum in candidissimę nubeculę speciem exha-
lasse, qui instar incensi thuris usq; ad laquearia tabulati altius
elatus ibidem vel paululum requieuit, postremo in aerem lim-
pidissimum paulatim resolutum euauisse. Hoc adeo mirabile
ubi auctoritate memorati discipuli & aliorum qui aderant te-
stimoniis

simoniis comprobatum ac creditum est, pro miraculo habitū, diuinum poetæ spiritum ad Deum reuertisse propalam indicauit. Etenim in quotidianis & peruulgatis hominum mortibus, quos vita communis ferre cōsueuit, vel hæc vel his similia nullo unquam tempore contigisse legimus. Per hūc igitur modum Poeta noster gloriosissime defunctus ibidem in arca quadam marmorea sepultus esse dicitur: quā his tribus eius humilibus versibus insignitam extare tradunt. Epigramma plenum modestiæ eiusmodi est:

Frigida Francisci lapis hic tegit ossa Petrarce.

Suscipe virgo parens animam, sate Virgine parce,

Fessaque iam terris cæli requiescat in arce.

De hac præcipua eius morte Collutius nō ignobilis nostri temporis poeta libellum quendam composuit.

EXPLICIT FRANCISCI PETRARCAE VITA.

COMINCIA LA VITA DI MISSIER FRANCESCO PETRARCHA

DI LEONARDO ARETINO.

FRancesco Petrarca, buono di grand'ingegno, & non di minor virtù, nacque in Arezzo nel Borgo dell'Orto. La natività sua fu negli anni 1304. à di 21. di Luglio, poco innanzi al leuar del sole. Il Padre hebbe nome Petraccho; l'Anulo suo hebbe nome Parenzo: l'origine loro fu da l'Ancisa. Petraccho suo padre habitò in Firenze, & fu adoperato assai nella Republica. perocche molte volte fu mandato Ambasciatore dalla Città in grauissimi casi. Molte volte con altre commissioni adoperato ad gran facti. Et in Palagio un tempo fu Scriba sopra le riformagioni disputato; & fu valente huomo, & attino, & assai prudente. Costui in quello naufragio de' Cittadini di Firenze, quando soprauenne la diuisione tra Neri, & Bianchi, fu reputato sentire con parte Bianca; & per questa cagione insieme con gli altri fu cacciato di Firenze. Il perche redotto ad Arezzo, quini fe dimora, aiutando sua parte, & sua setta virilmente, quanto bastò la speranza di douere ritornare à casa. Dipoi mancando la speranza, partì da Arezzo, & andonne in Corte di Roma, la quale in quelli tempi era nuouamente transferita ad Vignone. In Corte fu bene adoperato con assai honore, & guadagno, & quini allenuò due suoi figliuoli, de' quali uno hebbe nome Gherardo, l'altro Checco; questo è quello, che poi fu chiamato Petrarca, come in processo di questa sua vita diremo. Il Petrarca adunque allenato à Vignone comunche venne crescendo, si vidde in lui grauità, & altezza d'ingegno, & fu di persona bellissimo, & bastò la formosità sua. per ogni parte di sua vita. Apparate le lettere, uscito di quelli primi studi puerili, per comandamento del padre si diede allo studio di ragione civile, & perseueron alcuni anno. Ma la natura sua, la quale ad più alte cose era tirata, poco stimate le leggi, & i litigii, & reputando quella esser troppo bassa materia ad suo ingegno, nascosamente ogni suo studio ad Tullio, & ad Virgilio, & à Seneca, & Lactantio, & gli altri Filosofi, & Poeti, & Storici referua,

rina, lui ancora prompto à dire in versi, prompto à dire in prosa, prompto à Sonetti, & à Canzoni morali: gentile, & honorato in ogni suo dire, in tanto sprezzava le leggi, & lor tediose, & grosse commentationi di chiosse, che se la riverentia del padre non l'hauesse tenuto, non ch'egli fusse ito dietro alle leggi, mà se le leggi fossero ite dietro à lui, non l'harebbe acceptate. Doppo la morte del padre, facto di sua podestà, subito si diede tutto ad quelli study apertamente, de' quali prima era stato nascosto discepolo per paura del padre; & subito cominciò à volare sua fama, & esser chiamato non Francesco Petracchi, mà Francesco Petrarca, ampliato il nome per riverenza delle sue virtù. Et bebbe tanta gratia d'intelletto, che fu il primo, che questi sublimi study lungo tempo caduti, & ignorati rinocò ad luce di cognitione, i quali d'apoi montati sono nella presente altezza; della qual cosa oderò che meglio s'intenda, facendomi in dietro, con breue discorso raccontar voglio la lingua Latina, & ogni sua perfettione, & grandezza. Fiorì massimamente nel tempo di Tullio; però che prima era stata non polita, nè limata, nè subtile, mà salendo à poco à poco à sua perfettione, nel tempo di Tullio nel più alto colmo diuenne. Doppo l'età di Tullio cominciò ad cadere, & a discendere, come per sino ad quel tempo era montata. Et non passarono molti anni, che riceuuto anco gran calo, & diminutione; & puossi dire, che le lettere, & gli study Latini andassero parimènte collo stato della Republica di Roma, peroche infino all'età di Tullio hebbe accrescimento; d'poi perduta la libertà del Popolo Romano per la signoria dell'Imperadori, i quale non restarono mai d'uccidere, & disfare gli huomini di pregio insieme col buono stato della Città di Roma, però la buona dispositione delli study, & delle lettere. Ottauiano, che fu il meno reo Imperadore, se uccidere migliaia de' Cittadini Romani. Tiberio, & Galicula, & Claudio Nerone non vi lasciorono persona, che hauesse viso di huomo. Seguì poi Galba, & Otono, & Vitellio, i quali in pochi mesi diffeciono l'uno l'altro. Doppo costoro non furono più Imperadori di sangue Romano, però che la terra era sì annibitata da precedenti Imperadori, che niuna persona d'alcuno pregio vi era rimasa. Vespasiano, il quale fu Imperatore dopo Vitellio fu di quello di Riete; & così Tito, & Domitiano suoi figliuoli. Nerua Imperadore fu da Narni. Traiano adoptato da Nerua di Spagna,

Seneca

Seneca d' Africa. Alessandro d' Asia. Probo d' Vngheria. Dioclesiano di Schiauonia. Costantino fu d' Inghilterra. A che proposito si dice questo da me? Solo per mostrare, che come la Città di Roma fu adnichilata da gl' Imperadori peruersi Tiranni, e così gli studij, & le lettere Latine riceuetono simile ruina, & diminutione, in tanto che allo extremo quasi non si trouaua chi lettere Latine con alcuna gentilezza sapesse. Et soprauennero in Italia Gotti, & Longobardi, nationi barbare, & externe, i quali a fatto spēsero quasi ogni cognitione di lettere come appare negl' Instrumenti in quelli tempi rogati, & fatti, de quali niente potrebbe esser più material cosa, nè più grossa, et rozza. Ricuperata dapoi la libertà de' Popoli Italici per la cacciata de' Longobardi, i quali 204. anni tenuta haueuano Italia occupata. Le Città di Toscana, e l'altre cominciarono ad ribauerse, et dare opera à gli studij, et alquanto limare il grosso stilo; e così à poco, à poco vennero ripigliando vigore, mà molto debilmente, et senza uero giudicio di gentilezza alcuna, più tosto attendendo à dire in rima volgare, che ad altro. Et così per fino al tempo di Dante lo stilo letterato pochi sapeuano, et quelli pochi il sapeuano assai male, come diremo nella vita di Dante. Francesco Petrarca fu il primo, che hebbe tanta gratia d'ingegno, che riuocò in luce l'antica leggiadria dello stilo perduto, et spento; et posto, che in lui perfetto non fosse, pure da se vidde, et aperse la via à questa perfettione, ritrouando l'opere di Tullio, et quelle gustando, et intendendo, adaptandosi quanto potè, et seppe à quella elegantissima, et perfectissima facundia: Et per certo fece assai, solo ad mostrare la via ad quelli, che dopo lui doueano seguire. Dato adunque ad questi studij il Petrarca, et manifestando sua virtù infino da giovane, fu molto honorato, e reputato, e dal Papa fu richieso di uolerlo per segretario di sua Corte. Mà non consentì mai, nè prezzò il guadagno, et niente dimanco per poter uinere in otio con vita honorata, accettò i beneficij, e fessì Cherico secolare; et questo non fè tanto di suo proposito, quanto costretto da necessitā, perche dal padre poco, o niente di heredità gli rimasi. Et in maritare una sua sorella, quasi tutta la sua heredità paterna si conuertì. Gherardo suo fratello si fè Monaco di Certosa, et in quella Religione perseuerando finì sua vita. Gli honori del Petrarca furono tali, che niuno huomo di sua età fu più honorato di lui, nè solamente oltra mō-

ti, mà di quà in Italia passando à Roma sollemnemente fù coronato Poeta. Scrive lui medesimo in una sua epistola che negli anni 1350. venne à Roma per lo Giubileo, & nel tornare da Roma fece la via d' Arezzo per veder la terra doue era nato, & sentendosi di sua venuta, tutti i Cittadini gli uscirono incontro, come se gli fusse venuto uno Rè. Et conchiudendo, per tutta Italia era sì grande la fama, & l' honore à lui tribuito da ogni Città, & terra, & da tutti i popoli, che pareua cosa incredibile, & mirabile. Nè solamente da i popoli, & da mezzani, mà da sommi, & grandi Principi, & Signori fù desiderato, & honorato, & con grandissime prouisioni appresso di se tenuto. Peroche con messer Galeazzo Visconti dimora fece alcun tempo con somma gratia pregato da quel signore, che appresso de lui si degnasse stare. Et simile dal Signore di Padoua fù molto honorato: & era tanta la reputatione sua, & la reuerentia, che gli era portata da quelli signori, che speße volte con lui lunga contesa faceuano di mandarlo innanzi nello andare, & nello entrare in alcuno, & preferirlo in honori. Così il Petrarca con questa vita honorata, & riputata, & gradita visse insino allo extremo di sua età. Hebbe il Petrarca nelli study suoi una dota singolare, che fù atissimo ad prosa, & ad verso, & nell' uno stilo, & nell' altro fece assai opere. La prosa sua è leggiadra, & fiorita; il verso limato, & rotondo, & assai alto. Et questa gratia dell' uno stilo, & dell' altro è stato in pochi, ò in nullo fuor di lui. Perche pare che la natura tiri ò all' uno, ò all' altro, e quale vantaggia per natura, ad quello si suole l' homo dare. Onde aduiente, che Virgilio nel verso eccellentissimo, niente in prosa scrisse. Et Tullio sommo maestro in dire in prosa, niente vuole in versi. Questo medesimo veggiamo de gli altri poeti, & Oratori, l' uno di questi due stili, niuno di loro, che mi ricordi hauer leto. El Petrarca solo è quello, che per dota singolare in l' uno, & in nell' altro stilo fù eccellente, et opere molte compose in prosa, et in verso, le quali non fa bisogno raccontare, perche sono note. Morì il Petrarca ad Arquate, Castello del Padouano, doue in sua vecchiezza ritraendosi per sua quiete ad vita otiosa, et separata esser gran merito di virtù. Oltre ad questo Dante da exilio, et da pouertà incalciato non abbandonò i suoi preclari study, mà in tante difficoltà scrisse la sua bell' opera. Il Petrarca in vita et soane, et honorata, et in grandissima bonaccia l' opere sue

*fue compase. Concedesi, che più è da desideraro la bonaccia, ma niente-
dimeno è di maggior virtù nella aduersità della fortuna potere conser-
uare la mente agli studij, maximamente quando di buono stato si cade in
reco. Ancora in scientia di Filosofia, et nelle Matematiche Dante fù più
dotto, et più perfetto, peroche gran tempo gli diede opera; sì che il Petrar-
cha non è pari in questa parte a Dante; per tutte queste ragioni pare, che
Dante in honore debba esser preferito. Volgendo carta, et dicendo le ra-
gioni del Petrarca si può rispondere al primo argomento della vita atina
et Ciuile, che il Petrarca fù più saggio, e più prudente in eleggere vita
quieta, et otiosa, che trouagliarsi nella Republica, et nelle contese, et nel-
le sete ciuili, le quali souente getano tal fruto, quale à Dante aduenne
d'esser cacciato, et disperso da gli huomini, & per la ingratitudine de'
popoli. Et certo Siano suo vicino, dal quale il popolo di Firenze ha-
uea riceuti tanti beneficij, e poi il cacciò, e morì in exilio, sufficien-
te exemplo doueua essere à Dante di non trouagliare nel gouerno della
Republica. Ancora si può rispondere in questa medesima parte della vi-
ta atina, che'l Petrarca fù più costante in ritenere l'amicitia de' Prenci-
pi, perche non andò mutando & variando come fe Dante. Et certo il vi-
uere in reputatione, & in vita honorata da tutti i signori, & popoli non
fù senza grandissima virtù, & sapientia, & constantia. Alla parte che
si dice, che nella auersità della fortuna Dante conseruò la mente à gli stu-
dij. Si può rispondere, che nella vita felice, & nella prosperità, & nel-
la bonaccia non è minor virtù ritenere la mente à gli studij, che ritenerla
nell'auersità; peroche più corrompono la mente de' gli huomini le cose
prosperare, che l'auersità, la gola, e'l sonno, e l'otiose piúme sono capitali
nemici delli studij. Se in Filosofia, & Astrologia, & nell'altre scienze
Mathematiche fù più doto Dante, che'l confesso, et consento, dir si può, che
in molte altre cose il Petrarca fù più doto, che Dante; perche nella scien-
tia della lettera, et nella cognitione della lingua Latina, cioè prosa, e
uersi, et nell'una, e nell'altra superiore il Petrarca; però che in prosa lun-
gamente è più eccellente, et nel verso ancora è più sublime, et più orna-
to, che non è il verso di Dante. Sì che in tutta la lingua Latina Dante
per certo non è pari al Petrarca; nel dire volgare in Canzoni il Petrarca
è pari à Dante, in Sonetti l'auantaggia. Confesso nientedimeno, che*

-Dante nell'opera sua principale vantaggìò ogni opera del Petrarca. Et però conchiudendo ciascuno à sua excellentia in parte è superato. Effer il Petrarca insignito di Corona poetica, e non Dante, niente importa ad questa comparatione: però che molto è da stimare più il meritare corona, che hauerla ricenuta, maxime perche la virtù è certa la corona talvolta per liene giudicio, cosè à chi non merita, come à chi merita, dare si puote.

VITA DEL PETRARCHA SCRITTA DA
 LVDOVICO BECCADELLO ARCIVESCOVO DI
 RAGVSA DAL SIGNOR ANTONIO GI-
 GANTE, DA FOSSOMBRONE.

L'Otìo diletteuole, c'habbiamo Missier Antonio mio in questa dolce Isola di Giupana, oue il sol Leone senza noia passiamo, con vaghissimo prospecto di terra, & di mare m'inuita a pagar il debito, che già buon tempo vi son tenuto, cioè di mettere in scrittura quello, che partitamente altre volte vi hò ragionato della vita, costumi, & studij del nostro Missier Francesco Petrarca; intorno à che m'affaticai già sono venti anni con molto mio piacere, quando Monsignor Illustrissimo Polo fui in Prouenza, & à Carpentrasso, oue tornando di Spagna ci fermammo sei mesi, ritenuti dall'amoreuolezza di Monsignor Reuerendissimo Sadoletto, & di Monsignor Paolo suo Nipote Eletto di quella Città. Nel qual tempo io com'otioso, ch'era, visitando più d'una volta quelle contrade, & spetialmente la Fonte di Sorga in Valclusa, doue il Petrarca con tanto studio lungamente si trattenne: hebbi commo- dità di discorrere tutte l'opere sue Latine, che quiui da un'amico mi furono prestate, nelle quali molti luochi notai de gli accidenti della vita sua, che da gli scrittori di quella non erano stati auertiti, hauendo solamente discorso, & assai leggermente, come s'innamorò, & visse, & finalmente morì.

Perche parendomi, che gran torto venisse fatto à quel bello ingegno, & à quella buona natura, di che Dio gli fece gratia, raccolsi intorno a ciò molti capi, com'alle volte vi hò ragionato. Et hora, poiche tanto me n'hauete fatto istanza, con l'occasione di questa quiete, tenterò per quanto sarà in poter mio di satisfarui. Et se forse non haurò scelto ogni cosa delle sue molte virtuti, voi per quella medesima strada caminando, ch'io già discorrendo passai, cioè attentamente leggendo l'opere sue latine, & volgari, potrete

trete far crescere il volume, che piena autorità ve ne dò, come quello, che in Ragusa sete più oroso di me, & su questo fiore della gioventù vostra potete à simili study honestamente attendere. doue io, & per l'età, & per il debito dell'offitio sono à pensieri più graui chiamato, da che al presente la piaceuolezza del luoco, com'ho detto per pochi giorni m'assolar. Nell'Isola di Giupana del Dominio di Ragusa, adi 28. di Luglio 1540.

lib. 8. c. 48. Scrisse Giovanni Villani historico fedele delle cose di Firenze, Di queste materie tratta il il qual visse à tempi del Petrarca, che del 1302. à 4. d'Aprile fu Petrarca me- scacciata di Firenze la parte de Bianchi; che così all'hora si do- desimo nell' mandauano li Ghibellini in quella Città; della qual fazione si Ep. ad Poster. trouò esser Petracco di Parenzo, uno delli Cittadini di quella, & nelle senil. lib. persona di buon giuditio, ne sen'g lettere. Era il detto Petracco Ep. 2. & à lib. 10 maritato in una Cittadina pur Fiorentina, che fu secondo alcuni Ep. 2. & à lib. 13. Ep. 2. & à de Canigiani, nominata Eletta; con la quale trouandosi in esilio, lib. 16. Ep. 1. si raccolse in Arezzo, per esser vicino alla patria, dandosi oc- & nel proem. cazione di ritornarui. Nel detto luoco fu concetto, & nacque il delle Ep. fam. Petrarca, che fu, com'esso medesimo scriue, alli venti di Luglio in aurora in lunedì del 1304. in una Casa posta nella via dell'horto; la quale poi per sua memoria fu conseruata da gli Aretini, gloriantosi che'l Petrarca fosse trà loro nato. Stette il Padre dopo l'acquisto del figliolo, che nominò Francesco, con la famiglia circa sette mesi in Arezzo; dipoi essend' permesso alla moglie di ritornare alla patria, Petracco se n'andò à Pisa, & la moglie co'l figliolino si raccolse ad una loro possessione à Lancisa, luoco in Val a' Arno di sopra, & iui dimorò per sei anni.

Dà questo credo, che gli scrittori poco accurati habbiano tratto, che l'origine del Petrarca era da Lancisa; doue per quello, ch'egli medesimo scriue, fu de Cittadini di Firenze, di non grande, ne vile, mà antica famiglia. Fa memoria d'un suo bisauo detto Gar- Nelle famil. cio, il qual visse 104. anni sano, narrando quanto fosse buono, & Ep. 83. col. 4. prudente, & come gli amici, & la Republica si valessero del suo consiglio. Donde chiaramente si vede, che fu per antico lignaggio di Firenze.

Cre-

Cresciuto sino alli sette anni, ne aprendosi la via à Petracco suo Padre di tornare alla patria: la madre s'iridusse ad habitare co'l marito à Pisa, oue teneua casa, & quel viaggio fece non senza gran pericoto di perdere il figliuolo in Arno per lo sinistro occorso al feruitore, che lo portaua à canallo, com'esso hà lasciato scritto.

A Pisa dimorò il Padre un' anno ancora; poi stretto da necessità, per sostentar meglio la famigliola, che gli sopra staua, passò alla Corte del Papa, ch' all' hora si riteneua in Auignone in Provença. Et peruenuto il figliuolo all' età di 11. anni, & vedendolo di buon ingegno, & molto atto alle lettere lo mise in Casa d'un maestro di quei tempi dotto, & buono, che staua a Carpentraffo Città vicina ad Auignone 12. miglia; doue il Petrarca si portò in modo che'l Maestro l'amò sempre sopra gl' altri. Dopo che giunto alli 15. anni vedendolo il padre disposto alli study pensò di mandarlo alle scole generali, acciocche imparasse leggi, ch'erano in gran prezzo, & molto à proposito de' bisogni suoi. Et così lo inuiò a Monpolieri, oue stete quattro anni; & di poi in Italia a Bologna, oue frà gl' altri eccellenti Dottori leggeuano M. Cino da Pistoià, & M. Gio. Andrea Calderino. Il Petrarca per ubidire al padre studiò le leggi, & con gran speranza, & merauiglia di chi lo conosceua.

La qual impresa però fece contra l'animo suo, che mal uolontieri spendeua il tempo in studio così mal trattato: hauendo l'animo uolto alla Retorica, & Poesia. pure non osaua di subidire, essendo per natura, & buoni documenti del padre modesto, & religioso. Veroè, che buona parte del tempo rubbaua alle leggi, & di nascosto lo daua alli study d'humanità. della qual cosa auedutosi il padre gli tolse un giorno quei libri, che teneua nascosti, & in sua presenza gli arse; di che piangendo il giouane, il padre mosso a compassione gli diede il Virgilio, e la Retorica di Cicerone, com'esso riferisce.

Dimorò in Bologna dal 1323. sino al 1326. del qual tempo fa dolcissima memoria lodando Bologna, e lo stato di quegli anni,

& fu

Nel colloq. 3.
col. 7.
Nelle sen. ep.
2. lib. 10.

Nelle sen. ep.
1. lib. 16.

Nelle sen. lib.
10. ep. 2.

& fu, per la bontà del suo ingegno, & bella maniera, caro a tutti.

Ma soprauenutali la morte del Padre, d'età d'anni 22. tornò in Auignone, andando le facoltà paterne a male per colpa delli Curatori, che male quella heredità trattarono, & liberato dal peso di quello studio, si diede liberamente alle lettere, che più gli piaceano, ancora che da molti sollecitato fosse a continuare l'incominciata impresa delle leggi; a che fatto sordo attese ad ornarsi di costumi, & lettere; nelle quali hauendo già nome, fù per la dolcezza dello stile suo volgare trà gl' altri grandemente amato da Giacomo Colonna Vescouo Lomberienese, & fratello di Giouanni Cardinale, il quale ad un tempo medesimo era stato col Petrarca allo studio in Bologna discepolo di M. Gio. Andrea, benché domestichezza non haueessero insieme, se non di poi ritornato in Auignone. Et dice il Petrarca, che'l detto Vescouo caramente l'amaua come fratello. Delectatus meo vulgari stilo, in quo tunc iuueniliter multus eram. Et di questa loro amicitia, & carità n'ha fatto testimonio in più ludchi delle sue rime, & opre latine in versi, & in prosa. Scriue ancora, che volendo il prefato Signore visitare la sua Chiesa Lomberienese in Guascogna, ch'oggi di da paesani Lombes si chiama, lo pregò ad andar seco, oue passò l'estate, della quale con molta dolcezza si ricordaua. All' hora fece amicitia con un giouane familiare del detto Vescouo, oltramontano di gentilissima natura, il quale poi nelle scritture sue nomina Socrate, ancora che per nome proprio Ludouico si chiamasse, & durò quella benenolenza con la vita, che furono più di 30. anni, come scriue.

Nelle sen. lib.
16. Ep. 1.

Nelle sen. lib.
1. Ep. 3.

Tornato in Auignone si ritenne in Casa di Giouanni Cardinale Colonna, che così volle il Vescouo, accioche habitassero insieme, oue non manco fù dal Cardinale, che dal Vescouo amato.

In questotempo, come Dio permise cadde il Petrarca d'età di 23. anni nell'amore di Madonna Laura, del quale poi nacquero tante belle compositioni.

Chi fosse Madonna Laura, & in che luoco, & come di lei s'innamorasse molte cose da altri sono state dette. Io non ne dirò, se non

non quello medesimo, che'l Petrarca n'ha lasciato scritto, cioè, che Laura fu di sangue nobile, nata però fuor di Auignone in un luogo ch'esso picciol borgo chiama, di che anco fanno testimonio quelle rime, quali ch'elle si sieno, che furono trouate già 25. anni nella sepoltura di Madonna Laura in S. Francesco in Auignone, come appresso si dirà; le quali di lei parlando dicono. Nata in borgo d' Auignone. D'onde potemo pensare, che fosse qualche picciol luogo, non lontano d' Auignone. Et però ne i capitoli della morte il medesimo Petrarca fa dire a Madonna Laura, ch'è lei dispiaceua esser nata in humil terreno &c. Et di ciò non è merauiglia, offendosi a quel tempo per la Corte, ch' in Auignone cresceua ridotte le fameglie de' Cittadini a luoghi vicini. Mà nata dove si volesse, la prima volta, che la vide, & di lei s'innamorò fù in Auignone del 1327. a' sei d' Aprile nella Chiesa di Santa Chiara, come lasciò scritto di sua mano dopo i libri di Virgilio in una Epistola Latina, che comincia. Laura propriis virtutibus illustris, & meis longum celebrata carminibus &c. La qual è poi stata stampata in alcuni libri delle sue rime, & sarà anco nel fine di questa scrittura. Et per quello, ch'esso nel terzo colloquio ragiona con S. Agostino di molti anni non era maggior di lei. Tal che credere si può, ch'ella fosse intorno alli 18. anni. Hora come si sia di lei acceso, sentiuua gran pena, & per l'età, & per la natura sua disposta a simile passione. Et ancora, che sino a quel tempo alcuni pensassero, ch'egli più tosto fingesse per hauer soggetto da scriuere, che veramente sentisse tanto fuoco: nientedimeno noi non ne douemo voler saper più di quello, ch'egli n'ha in più luoghi scritto, cioè ch'ardentemente l'amasse. Perchè oltre alle rime, che sono tante, e così infiammate, ne fa ne i suoi colloquij longa scusa con Santo Agostino, confessando il suo errore, e come non solo nel cuore, mà anco col pennello dipinta portaua seco la imagine di lei, & ne scriue al Vescono Colonna, & ad altri.

Nel colloq. 3.
col. 9.
Nelle famil.
Ep. 10.

Grandemente dunque l'amò, & in vita di lei, che furono anni 21. & dopo morte per sin ch'egli visse, che furono 26. come di poi diremo.

P

Et

Et fù detto amore senz'a dubbio casto, e buono, moderatissi et appetiti giouamili di lui con la virtù della Donna amata. Talche di quel fuoco ardente uscì vna fiamma così chiara, che tutta due loro fece illustri in vita, & dopo morte con grandissimo honore delle Muse toscane, le quali ha mostro, com' altamente, & santamente (per dir così) possano cantar d'amore senz'a mescolarui lasciua alcuna; cosa, che forsi fino a qui alcun' altro Poeta in qualunque altra lingua non ha fatto.

Nel colloq. 3.
col. 11.

Nelle famil.
Ep. 3. col. 4.

Nelle famil.
Ep. 60.

Mà per tornare alla Storia della sua vita, dico, che tocco dal detto fuoco, & sentendosi ogni dì più infiammare, già d'età d'anni 28. per moderare, com' esso scrine, l'affanno, che sentiuu, & tornare in libertà, deliberò partirsi d' Avignone, & visitare parte d' Europa, accioche con la vista di nuoue genti, & paesidesse anco nella sua mente luoco a nuouo pensieri. Et ottenuta buona licenza da Giovanni Cardinale Colona, & dal Vescono suo fratello, co' i quali fritenema, com'è detto, se n' andò a Parigi, & in Fiandra, & poi lungo il Reno per Alemagna vide molte Città; & paesi, & passò per la selua d' Ardenna, e dopo non pochi mesi ritornò verso Lione per la via del Rodano; oue giunto intendendo la gita del Vescono Colonna a Roma, fermatosi in Lione, hebbe lettere da quello, che lo invitauano a seguirarlo, & giunto a Capranica, inì si fermò col Signor Orso patron del luoco, non affrettandosi d' andar più auanti per esser a quei tempi le strade mal sicure, rispetto alle nimicitie, che erano trà nobili Romani. Mà intesa la sua venuta al detto luoco dalli Signori Colonnese, il Vescono medesimo con cento Caualli, & col Signor Steffano suo fratello andò a leuarlo, & saluo lo condusse alle sue Case in Roma, oue dal Signor Steffano padre del Cardinale, & di sei altri figliuoli maschi fù come l'ottauo raccolto, & da tutta Roma honorato per la fama già sparsa della sua virtute.

Stato alcuni mesi in Roma, desideroso di seguire gl' incominciati studi si risolse tornare in Avignone, & indi si raccolse alla solitudine di Valclusa per star fuori della frequenza della Corte, & non così vicino al fuoco, che sentiuu dell' amore di Madonna

Lau-

Laura, & tutto fece con buona gratia del Cardinale Colonna.

La stanza di Valclusa continuò circa 10. anni, & con gran frutto nelle lettere, con le quali fece quel luoco famoso, & ivi compose, & cominciò la maggior parte dell' Opere sue, & in prosa, & in verso, & tra l'altre l' Africa con gran lode del nome suo.

Nelle famil.
Ep. 116.

Fece ancora di molte rime secondo ch' amore lo sospingeva; di che parlando in una sua Epistola dice. Flamma cordis erumpente miserabili, sed, ut quidam dicebant, dulci murmure yalles, coelumque complebam. Hinc illa vulgaria iuveniliū laborum meorum cantica, quæ eodem morbo affectis, ut videmus, sunt acceptissima.

Nelle famil.
Ep. 116.

Era in quel luoco dalli Signori, & amici della Corte alle volte visitato; & alcuni di lontani paesi mossi dalla gloria del nome suo mandarono à posta, & andorno per vederlo, come frà gl' altri fù Pietro Piccolomini Vir insignis, com' esso dice, religione, & litteris. Et gran cosa fù, che in un giorno medesimo da Parigi dal Cancelliero di quello studio, e da Roma dal Senatore hebbe lettere, che lo invitavano d' andare à coronarsi Poeta trà loro; parendo à ciascuno di non poco honor alle Città, & Accademie sue, se a persona così virtuosa donassero la corona. Il qual honore ne i tempi buoni da gli antichi poeti fù stimato assai, di poi con la rovina dell' Imperio Romano, & delle lettere era ito in obliuione. Onde parendo che'l Petrarca fusse il primo dopo tanti anni che rinouasse la poesia: per questo l' invitavano. Il qual invito à quel tempo fù di grand' honore, ne à lui dispiacque, come quello, che di gloria era vago, e ne fece quella bella canzone.

Nelle sen. lib.
16. ep. 7.
Nelle famil.
Ep. 52. & 53.

Nel 3. colloq.
col. 18.

Vna donna più bella assai che'l Sole &c.

Affetto, che facilmente cade ne i belli ingegni, se ben poi il mondo per la goffezza delli Compositori, & la malignità de scoli, hà ridotto quest' honore della corona, com' altre cose buone, in poca stima. Non era così all' hora, & fù il Petrarca il primo, & solo, che dopo tanti anni lo rinouasse in Italia: anzi Boccaccio in alcuni versi Latini, che di sotto referirò scusa Dante, se per la maluagità della fortuna del suo esilio fù senz' a corona.

Nel 1. colloq.
col. 3.

Nell' epistole
in vers. &
nelle famil. à
54. 56. & a-
crouc.

Nelle famil.
ep. 54. & 56.

Horà per tornare al proposito egli hauute le lettere stete in dubbio, à quale douesse andare per la gran fama dello studio di Parigi, & per la riputatione, & il nome di Roma. Et consigliatosi col suo amoreuole Signore il Cardinale Colonna, si risolse andare à Roma; & stimando molto quell'atto del coronarsi, volle sopra ciò il parere di Roberto Rè di Napoli, il quale à quel tempo era non solo dotto, mà riputato sanissimo, & lo splendore de signori d'Italia. Onde del 1241. imbarcatosi à Marsilia se n'andò à Napoli, oue amoreuolmente fù raccolto da quel Magnifico Rè, il quale non solo vn giorno, mà tre continui fù con M. Francesco, & udì li versi suoi, di che sopra modo rimase contento, pregandolo à voler pigliare la corona per sua mano in Napoli, della qual cosa s'escusò il Petrarca, per la resolutione già fatta di Roma. Onde il Rè volse, che gli promettesse d'intitolarli i Versi dell' Africa, della quale già gran parte hauea scritto, & per la quale il Mondo lo stimaua tanto. Il che promise, & attese dipoi, ancora che prima quel buon Rè morisse. Mà era il Petrarca più della virtute, che della fortuna de gl'huomini amatore, & però non si dimenticò la promessa. Sul partire suo da Napoli il Rè gli disse, che se così vecchio stato non fosse, gli hauria volontieri fatto compagnia, per trouarsi a quella festa in Roma. Mà poi ch'andate non vi poteua vi mandò alcuni personaggi, & scrisse in raccomandatione di M. Francesco al Senatore di Roma, & a quei Signori con largo testimonio della sua virtute. Giunto in Roma il Petrarca essendo Senatore il Signor Orso dall' Anguillara suo amoreuolissimo, & conoscente, & douendo tosto finire il Magistrato, per coronarlo di sua mano si ordinò, che nelle feste della Pasqua di Resurrectione, che venne alli 8. d'Aprile del detto anno 1241. si facesse la coronatione, della qual vista tutta Roma era desiderosa. Onde con gran concorso, & allegrezza si fece in Campidoglio, di che esso scrinè in più luochi, & ne i versi Latini, & nelle prose. Dopo che portò, ò mandò quella corona a S. Pietro, la quale iui fù conseruata molti anni.

Questa cosa à M. Francesco portò gloria, & inuidia, la qual sempre

sempre nelle cose virtuose s'imescola volentieri, & esso la ricar-
da dicendo. Hæc Laurea hoc mihi præstit, ut noscerer, ac vexarer, & altroue. Hæc Laurea scientiæ nihil, invidia
verò mihi quæ fuit. La qual invidia, è malignità più tosto fina-
alli nostri giorni ha stesa le radici. Imperochè non ha molti anni,
che fu data alla stampa una lettera sotto nome di Senneccio del
Bene amicissimo del Petrarca, scritta al Signor di Verona della
detta incoronatione piena di tante ineptie, & cose indegne, &
impertinenti, ch'è una vergogna. Et per questa facilità, & li-
cenza delle Stampe cresciuta hoggi di tanto, non sola la detta let-
tera ho veduta, mà delle altre ancora sotto nome d'antichi Auto-
ri, come Dante, M. Cino, & altri publicate solo per far carico
ò a Signori, ò a privati con scorno di questo secolo, che cose tali,
& peggiori comporta. Ne fu così accorto l'inventore di quella
favola, che s'auedesse, che non s'accorda il suo tempo della festa
con quello, ch'è ne scrino il Petrarca medesimo, facendola esso far
di Maggio il giorno dell'Ascenso, doue ch'è d'Aprile, com'è det-
to. Ne s'auide anco, dicendo, che perciò fu data la Riene d'Ar-
quato al Petrarca, ch'esso non hebbe, ne ualle mai beneficij cura-
ti, come si dirà di sotto. Et lo stile pur troppo senza parlarne
più mostra, ch'è farina di questo tempo, & non di quello del Pe-
trarca, come facilmente giudicà chi hà qualche pratica delle
scritture antiche. Queste cose hò voluta dire per lo stomaco, che
mi fa la vana, & sciocca malignità di simili presuntuosi.

Nelle sen. lib.
 17. Ep. 2. col.
 pen. ad post.

Et tornando alle cose di sopra, dico, che honorato della coro-
na il Petrarca in Roma, se ne passò in Lombardia, oue da tutti
quei Signori era amato grandemente, & giunto à Parma signo-
reggiata allhora da quelli da Correggio, & oue esso era Archidia-
cono, fu dalli detti Signori ritenuto, & ridottosi secondo l'usa
suo a una solitudine in luoco detto Selua Piana sopra il fiume
Lenza, tornò all'opera della sua Africa, & alli altri study.

Nelle famill.
 ep. 57.

Qui non voglio tacere una cosa assai notabile, ch'egli scriue
esserli in questa dimora auuenuto, & ciò fu, ch'essendo nel tempo
ch'egli prese la corona a Roma, il Vescouo Colonna suo carissimo

Nelle famill.
 ep. 74.

Signo-

Signore andato alla visita della sua Chiesa Lamberiese in Guasfognna in se nemore, & in quel tempo appunto, che l' Petrarca era ito à Parma, & dice, che in quella notte medesima lo vide in sogno venire a se solo, & in fretta, & domandandolo, que andava, & perche così solo, rispose ridendo, son partito di Guasfognna, & vado à Roma, & dicendoli il Petrarca di volerli far compagnia, disse mezo turbato, via, che non ti voglio hor a per compagno, al qual atto scrisse, che si auvide ch'era morto, & hebbe tanto dolore, che si svegliò, & di li à 25. giorni sopraggiunse l'ansio della morte, & fatto il conto del tempo, trouò, ch'era stato quel giorno medesimo, che gli apparue: cosa certo notabile; & dopo alcuni mesi fu trovato trà le scritture del Vescouo, & mandauosi Petrarca un sonetto, il quale gli scriuoua, allegRANDOSI della sua coronatione in Roma; & ne fece particolar ricordo, & rispose à lui così morto, com'era, & tuttadua sono stampati.

Nelle famil.
ep. 61.

Ep. 43. dopo
le sen.

Mentre il Petrarca in Lombardia dimoraua passò Carlo Imperatore in Italia, & giunto a Mantoua lo mandò à chiamare da Milano, oue era a quel tempo, & fecegli grandissima accoglienza.

Dipoi il Petrarca tornò ad Auignone, & al solito ricetta di Valclusa; oue scrisse, come si vede quei tre colloquij fatti con Santo Agostino, che fù del 1343. nel qual tempo essendo morto il Rè Roberto à Napoli, & successali la Nipote detta Giovanna; Papa Clemente VI. ch'era in Auignone, mandò il Petrarca à Napoli per alcune facende, & per visitare la Regina già moglie al Rè defonto. Et indi per la via di Roma visitato il Signor Steffano Colonna ritornò in Auignone, & all'otio de i suoi studi.

Nelle sen. lib.
2 Ep. 1. col. 1.
& nel lib. 3.
ep. 7 & nelle
fam epist. 70.
72. & nell'ep.
in versi, nel
lib. 2. ad Bar-
batù, & Rai-
naldum.
Nell'ep. alla
posterità.
Nelle dopo
sen. ep. 23.

In questo mezo più volte fù inuitato con lettere dal Signor Giacomo da Carrara Signore à quel tempo di Padoua à voler transferirsi à lui, che lo desideraua grandemente; & in guisa lo stimolò, che l' Petrarca si deliberò sodisfarlo, & così passò in Lombardia, & à Padoua del 1347. scriuendo esso, che fù due anni auanti la morte del detto Signore, il quale, come nota il Corio fù ucciso del 1349. Dal qual Signore fù accarezzato, & honorato, & perche più volentieri seco si riteneffe lo fece creare Canonico di Padoua.

In

In questo tempo sopravvenne l'anno 1348. che portò gran calamità per la peste uniuersale, che corse quasi tutto il Mondo, come descrive il Boccaccio nel principio del suo Decamerone; Et quell'anno medesimo in Auignone morì Madonna Laura tanto da lui amata, & celebrata, di che fa ricordo nell'epistola riferita di sopra. Laura propriis virginitatibus illustris &c. Dice, che hebbe l'annoua in Italia, & à Verona, oue à quel tempo per caso si ritrouaua, & fu sepolta, come in detta epistola scrue, alla Chiesa de' Brati Minori in Auignone, & così in effetto si ritrouò gli anni passati al tempo di Papa Clemente 7. ti, aprendosi à caso quella cassa, ne sepandosi di chi fosse quella, quale era quell'offa tronorno una cassetta di piombo con un sonetto dentro scritta in carta pecora, che dicea così. Qui giaccion quelle ceneri &c. Et fu composta da qualche giouane di quel tempo, che lo volle con essa sepolire per la fama grande, ch'haueua, & io l'ho veduta nella sacrestia della detta Fratris Auignone. Et senza questo M. Benvenuto da Imola, che fu à i tempi del Reinarca, & commentò le sue egloghe lo dice chiaramente nell'egloga 1. l. sopra quei versi. Quando sis impexa capistris colla Boum &c. Di che ho fatto ricordo, perche si sappia certo, oue morì, & fu sepolta Madonna Laura, acciò ch'altri non s'imagini riporla in Litta, o Camogliano, com'hanno fatto alcuni.

Sare il desso anno del 48. & il seguente il Petrarca in Lombardia fino alla morte del predetto Signor Giacomo, che seguì del 49. per dispiacere della quale si partì da Padova, & d'Italia, ancora, che dal Signor Francesco figliuolo, & herede del morto fosse cortesemente inuitato à restar seco, & tornossi à Valclusa.

Nell'ep. alla posterità.

Mà già non solo Madonna Laura, mà anco il Cardinale Colonna, & molti altri amici suoi erano morti. Per il che la piacevolezza, che soleua prendere della vista d' Auignone, & di quella Valle cominciò ad esserli non grata, anzi noiosa, & dice egli. Quicquid dulce erat uno naufragio amissimus, quodque sine suspirio dici nequi virentissima olim Laurus mea vi repentinæ tempestatis exaruit, quæ una mihi, non modo

Nelle famif. ep. 116.

do Sorgiam, sed Ruentiam Ticino fecerat cariorẽ. Velum quo oculi mei obtegebantur ablatum est.

Nelle famil. ep. 114. Soprauenne l'anno 1350. nel quale fu il gran Iubileo a Roma; onde per diuotione il Petrarca andò a Roma, e osauato al Signor Steffano Colonna già vecchissimo, come se li fosse stato figliolo, e fece quel buon Signore sì dulce della morte delli figlioli, a quale tutti era soprauissuto, e dissati, che ciò habea molto innanzi presisto.

Nelle sen. lib. 12. ep. 3. Indi partito fece tarvia d'Arezzo, et fu in quella Città honoratissimo da tutti, et gli mostraron la Casa, doue era nascopo, cendogli, che per amor suo voleuano, che in quella Casa si componesse.

Nelle dopo fam. ep. 10 c. 13. Ritornò in Auignone, et per quel che si vede chiamato dal Papa; dolendosi in molti luochi di quella stanza, et della sua occupatione.

Nelle Inuetiue lib. 4 c. 4. Scrisse a Valutusa li quattro libri di Inuetiue contra il Medico, nel tempo, che Innocentio VI. successe a Clemente VI. che fu del 1352. Et finalmente satio della stanza di Provenza, si deliberò quel resto di vita, che gli auanzaua, farla in Lombardia, oue da tutti li Signori era honorato, et desiderato, et massime dalli Visconti.

Et per questo lasciata la Corte d'Auignone si ridusse a Milano, vinendo ancora il Signor Giouanni Visconti Arcinescouo di Milano, et tanto potente Signore in Italia, dal quale fu accarezzato, et adoperato, mandandolo a Vinetia al tempo del Serenissimo Andrea Dandolo, per comporre la pace trà quella Signoria, et Genouesi, che guerra crudele faceuano insieme. Et dopo la morte dell' Arcinescouo, che fu del 1354. d' Ottobre, continuò la stanza con li Nipoti, et successori suoi, che furono Matteo, Barnabò, et Galeazzo.

Nelle sen. lib. 1. ep. 5. col. 5. Scrive il Petrarca al Boccaccio, che stete in Milano dieci anni, de quali in Santo Ambrogio ne fece cinque continui. Et fu di tanta gratia appresso tutti li Signori di quei luochi, che per inimici che fossero insieme da tutti era ben visto.

Scrive

Scrisse essa, che dovendo da Pavia partir per Vinetia, & volendosi imbarcare per far il viaggio per Po, fu molto disconsigliato: non metterfi al rischio, essendo à quel tempo ogni cosa piena d'arme, & l'erivo del Po ad ogni passo secondo la diversità de' Signori guardate. Tuttavia confidato nell'innocentia, & buon'anima suo volse andare, & dice, che da tutti fu accarezzato, & che li dicevano, ch'altri, ch'esso non saria stato lasciato passare: di maniera che a Vinetia giunse non solo saluo, co' i suoi, ma carico di presenti ricorsi.

Nelle sen. lib.
11. alla 1. &
2. ep.

Quanto delli Signori Vinitiani fosse amato, oltre l'altre cose, che si leggono, gran segno ne fa lo haver gli per decreto pubblico, com'anco ne i libri de' Signori appare, concesso una casa comoda per sua habitatione; & ne i spettacoli solenni, che si fecero in piazza di S. Marco per la recuperatione di Candia del 1364. in presentia di tutto il Popolo, & di molti Signori il Serenissimo Lorenzo Celso allhora Principe, volle che sedesse à sua man destra. Talche da tutti, & per tutto fu sempre honorato.

Nelle sen. lib.
2. ep. 3.

Piacque à Bernabò Visconti, che trà gl'altri Signori al Battesimo di Marco suo primogenito il Petrarca fusse comparere, di che se ne vede una sua epistola in versi; & Galeazzo Visconti alle nozze, che fece di Violante sua figliola in Lionello Duca di Clarence, & figliola del Rè d'Inghilterra, che furono magnificentissime, volle, che M. Francesco si tronasse, & à tavola co' quei Signori sedesse per honorare la sposa, chiamatolo da Padova, ove allhora già vecchio s'era ridotto.

Nelle sen. lib.
4. ep. 3.

Nel 3. lib. del-
le ep.

Nell' historie
del Corio.

Dimorò, com'è detto tornato di Provenza circa dieci anni a Milano, & luoghi vicini, come Pavia, & altri, andando alle volte a Vinetia, & a Padova, secondo l'occorrenze. Dipoi sentendosi invecchiare, & desiderando otio al corpo, et alla mente, per pascere più l'anima, ch'i sensi, volle ridursi a Vinetia, vedendo tuttavia, continuare le guerre in Lombardia, senza speranza di pace.

In Vinetia havea, com'è detto casa, et a Padova un Canonico, et dall'uno all'altro luogo andava senza discomodo, et pia-

Nelle sen. lib.
13. ep. 8.

Q

cenali

Nelle sen. lib.
13. ep. 8.

Nelle sen. lib.
11. 1. & 1. ep.

Nelle sen. lib.
3. ep. 7. & lib.
9. ep. 2. lib. 13.
ep. 9. & lib. 1. e
ep. 14. & lib.
11. all' ult.

ceuali starse alla volta in Arquato Villa su i colli di Padona, due
s'hauera a suo gusto fabricata una Casa per godere la solitudine
conforme al desiderio suo naturale; Et buona parte del tempo sta-
ua in Vinetia, Et continua quella vita fino a tanto che trahesi-
guarì l'imitationi, Et il Signor Francesco da Carnara si ruppelò
guerra; al qual tempo parue al Petrarca per darve ogni sospetto,
che qualche maligna hauesse potuto pigliare di ridursi ad Arqua-
to, Et seruire, come poteua alte volte al suo Canonicato in Pado-
ua, Et ancora, che in quel tempo Urbano V. passasse d'Asignome
à Roma, Et inuitasse con grandissima instanza il Petrarca ad es-
ser seco, non per affaticarla, come s'erineua, ma solo per honorar-
ne la Corte, Et trattarlo bene: niente di meno essanda già vecchio,
Et mal sano non si partì, Et ne fece scusa col Papa, attendendo
tuttavia alle lettere sacre, Et à morire, come diceua in Rotta, es-
sendo visso in tempesta. Et così tra suoi fantapensieri, Et con gli
amici suoi cari, ch' alle volte lo visitauano in Arquato, tra qualz-
era il Signor medesimo di Padona, andaua verso la fine, senten-
do ogni dì il corpo più fiacco, Et della malitia, com' esso dice as-
sediato, che tanto più di strano gli sapena, quanto che fino all'e-
tà di 64. anni era visso sanissimo; dal qual tempo la vista inde-
boli, Et spesso fu da febre, Et dolori molestato, Et da certi acci-
denti, che lo teneuano moltebare morto, specie di morbo conui-
ziale. Et scrine esso, che una volta tra l'altre quel male in Rer-
rara lo assalì in Casa d'un amico suo, et per 30. hore lo tenne
come morto affatto, et per tale fù riputato, et publicato. Et a
questo termine condotto creguua GIESV Christo benedetto, che li
desse il Purgatorio in questa vita, et pigliana ogni cosa in pace.
Et fatto il suo testamento da vero, et humile christiano, com' anco
si vede, presgl' ordini della Santa Chiesa, essendo aggrauato di
febre nella detta Villa d' Arquato tra persone a lui care, et amo-
renoli alli 18. di Luglio 1374. due giorni avanti il suo natale
refe l'anima a Dio di età apunto di 70. anni, alla cui sepoltura
si mosse tutto il Clero, et lo studio di Padona, et il Signor mede-
simo della Città, com' anco si vede notato in un libro vecchio del-
la sa-

la faccessia di detta Chiesa, et con honorabili funerali lo sepe-
rono a quella Chiesa vicina della Villa, ma non così tumel-
mente, come buona ordinato. Imperche Francesco da Borsano
suo barto, et genero, come di sotto diremo, gli procurò una bel-
la casa di pietra in quattro colonne, come hoggi si vede in mezzo
quel Cimiterio, et gli fece intragliare questo epitafio.

Frigida Francisci regit hic lapis ossa Petrarcae
Suscipe Virgo parens animam, fate Virgine parces,
Fessaque iam terris, Così requiescat in arce.

con queste altre parole di basso.

Francisco Petrarcae Laureato Franciscus de Brosano
Mediolanensis, Gener, indiuidua conuersatione, amo-
re, propinquitare, & successione, Memoria. Moritur
anno Domini 1374. die 18. Iulij.

Et è anco quel laico uisitato assai per memoria di lui, accioche
come in vita, et morte, così ancora dopo se li faccia honore, et
meritamentes poiche in esso concorsero tanta bontade, & uirtuti.

Questo fu il corso della vita sua, et che per auentura basta-
rebbe a molti, che della semplice historia s'appagano. Ma perche
come di sopra dissi, non si cerca l'historya solo della vita sua; ma
di uedere anco, come in un chiaro specchio la immagine di molte,
& singolari uirtuti, che in lui risplendettero; però per significar-
le, come meglio potrò, quasi di nouo ripigliando da capo il tem-
po della vita sua dico:

Che nato, com'ho riferito, di buon padre in buona famiglia,
hebbe due fratelli, a quali fu maggiore. L'uno morì fanciullo,
uiuendo anco il padre, l'altro sopravvisse, & fo' chiamato Gherardo,
co'l quale s'allieuò, & uissè amorenolmente, & seruietano uersi
insieme, com'esso ricorda.

Dapoi in processo di tempo il detto Gherardo si fece Monaco nel-
la Certosa di Marsilia; due lungamente visse, & morì alla fine,
& leggon si lettere del Petrarca molto pie a lui scritte, per amor
del quale compose l'opra de Otio Religiosorum. Andanno lo
alle volte a uisitarlo, & nella sua fine di lui si ricordo, come si

Nelle famil.
ep. 12. in fine,
& nelle dopo
sen. ep. 47.
Nelle sen lib.
15. ep. 5. & 6.
Nelle dopo
sen. ep. 29.

Nelle dopo
sen. cp. 29.

uede nel testamento. La Madre, che si chiamava, com'ho detto Eletta, morì di 38. anni, essendo il Petrarca giovane, & com'esso dice nel biuio trà le virtù, & il vizio, si com'ho trovato in un libro antico in 38. versi Latini composti da lui in memoria della Madre, & del nome di lei, i quali saranno scritti nel fine di questa historia. Il Padre morì dopo, essendo il Petrarca in studio a Bologna, com'è detto. La robba, ch'egli lasciò era atta a sostentar lui, & il fratello, per quanto scrino, se dalli Commissary lasciati dal Padre non era mal condotta.

Nelle sen. lib.
10. cp. 4.

Hebbe anco già fatto huomo una figliola, che acquistò, com'alcuni hanno detto a Milano, di Madre non vile. Era fresco, & gratiofo, & favorito per tutto, & di natura amoreuole, & però gran fatto non fu, che traboccasse in simile rete. Mà fatto l'errore lo emendo, co'l far bene alluare la figliola, la quale nominò Francesca, & maritolla dipoi in un giovane Milanese detto Francesco ancor esso, figliolo di buon padre, & per le sue buone parti molto caro al Petrarca, co'l quale si ritenne assai, & dopo, che fu suo genero non l'abbandonò mai, & fu suo erede, come si vede. Di quella figliola, et di Francesco vide il Petrarca un nipotino, che pur si nominò Francesca, il quale visse 28. mesi, & poi morì a Pavia, oue si trouauano a quel tempo. Lo fece sepolire con un epitafio di 12. versi Latini, che sono questi.

Vix mundi nouus hospes eram, vitæ que volantis

Attigeram tenero limina dura pede.

Franciscus genitor, genitrix Francisca, secutus

Hos de fonte sacro nomen idem tenui.

Infans formosus, solamen dulce parentum,

Nunc dolor, hoc vno fors mea læta minus.

Cœtera sum felix, & veræ gaudia vitæ

Nactus, & æternæ tam citò, tam facilè.

Sol bis, Luna quater flexum peragrauerat orbem,

Obuia mors, fallor, obuia vita fuit.

Me Venetum Terris dedit Vrbs, rapuitque Pavia,

Nec queror, hinc cœlo restituendus eram.

Alle

Alle quai cose, & alcuni, che la sua vita hanno voluto scrivere, haveßero atteso, non havebbono detto, che fu figliuolo del Petrarca, & quasi infamata d'incontinenza, sendo già vecchio; perche molti anni prima, come diremo, havea per simil conto rese l'armi al Tempio.

Ma tornando alla sua prima età, fu sano per natura, & di complessione sanguigna, & di colore trà il bianco, & il bruno con occhio vivace. La vista lo servì benissimo sino a 60. anni passati, dipoi ricorse a gli occhiali. Non era di forze molte, ma destro a saltare, & veloce nel corso, & calido per natura; & però haveva la estate per nimica, & massime il Settembre. Mangiava fruttati, & herbe volentieri, & nella sua gioventù bene sempre aqua, & invecchiando usò il vino temperatamente serbando in costume la sera di bere aqua, la quale dice esso, che gli toglieua ogni fastidio, che sentisse nello stomaco.

Del mangiar carne non fu molto amico, anzi soleua dire, che se GIESV Christo Signor nostro non haveße mangiato carne, & beuto vino, ch'esso gustato non n'havrebbe. Non valentieri si trouava a conuiti Magnifici, & rare volte si leuava da tavola, & haveße satiata la fame.

Digiunava tutta la Quaresima, & le Vigilie, & ogni Venerdì faceva il digiuno in pane, & in aqua, & così continuò sino alla vecchiezza.

Gionanetto sì diletto d'andar polito, & pertinato, & usaua lo specchio. Sonava di Lauto, & l'usò sino alla vecchiezza, & ne fa mentione nel suo Testamento.

Fu molto stimolato dalla carne, et per lo gran dispiacere, che ne sentiva, alle volte desiderava esser di pietra. Si tenne quanto puote, et fecesi, che giunto presso alli quarant'anni visse castissimo. Cum adhuc satis haberet caloris, & virium, como esso scrine.

Leuauasi ordinariamente a mezza notte, et diceua il Matutino, et poi si dava alli studi; ch'erano, come scrine le sue hore migliori. Et per questo usava tenere tutta la notte il lume acceso.

Ad posteritatem ep. lib. 18
senil. e nel lib.
12. delle sen.
ep. 1. col. 8.
Nelle sen. lib.
18. ep. 1. e 2.
& nelle dopo
sen. ep. 23.
Nelle famil.
ep. 117.

Nelle sen. lib.
12. ep. 9. col.
13. & lib. 15.
ep. 3. col. 3.

Nelle sen. lib.
12. ep. 1. col. 9
Nella dopo
sen. ep. 29. &
nel libr. 3. in
versis epist. ad
amicum Tri-
salpinum.

Nelle sen. lib.
11. ep. 5. nelle
fam. ep. 25.
Nel colloq. 2.
col. 1.
Nelle sen. lib.
12. ad poster.
Nelle sen. lib.
8. ep. 1. & nelle
fam. ep. 98.
& nelle senil.
lib. 9. alla 2. &
lib. 11. alla 3.
Nelle famil.
ep. 72.

Nelle sen. lib.
3. ep. 1.

quali visse sempre domesticamente, & erano partecipi del cuor suo, come di sopra di Socrate hò detto. Lelio era Romano, & vissero amici 34. anni.

Nelle famil.
ep. 53.

Tomaso da Messina gli fu molto caro, & erano d'una età, & haueuano studiato insieme a Bologna, & sempre s'amarono carissimamente; & esso dice, una ætas, idem animus. Soggiungendo, che quando hebbe la nuoua della morte di Tomaso lo prese la febre, che fu per togli la vita.

Nelle sen. lib.
1. ep. 3.

Simodi, à chi molte epistole scrinè, fu nome finto. Domandasi Francesco di Santo Apostolo Fiorentino, & suo caro amico. Similmente Fiorentino fu Senuccio del Bene, del quale & nelle rime, & nelle prose fà dolce memoria.

Nelle famil.
ep. 107.

Franceschino era altresì Fiorentino, & suo parente, & l'amò grandemente, & dolendosi della sua perdita, prega a Sauona, ou'era morto male & bene.

Mà per non empire il libro de gli amici suoi, che furono molti; dirò solo di M. Giovanni Boccaccio, il quale per la sua virtute amò assai, come mostrano le molte epistole scritte à lui.

Nelle sen. lib.
... ep. 1.
Nelle sen. lib.
1. ep. 5. in fine

Andò il Boccaccio a trouarlo in Vinetia del 364. & stette seco tre mesi per goderlo, & tra loro col tempo passarono molte amorevolezze, non mancando il Petrarca, com'è detto, soccorrerlo ne i suoi bisogni, doue potena, inuitandolo à vinere seco, per far i beni loro, come gli animi comuni. Et all'incontro il Boccaccio non mancò seco d'ogni segno d'amore, come tra gli altri furono tutte l'opere di Santo Agostino, di che il Petrarca si dilettaua, le quali gli mandò a donare ligate in un volume, & scritte di lettera antica. Onde M. Francesco fece gran festa, & scrinè non hauer mai veduto libro maggiore.

Nelle dopo
sen. ep. 24.

Gli mandò anco à donare la Comedia di Dante scritta bene con li sottoscritti versi Latini.

Illustri Viro D. Francisco Petrarca Laureato.

I Talis iam certus honos, cui tempora lauro
Romulei cinxere duces, hoc fuscipe gratum.

Dan-

Dantis opus, vulgo quo nunquam doctius ullis
Ante reor simili compactum carmine sacclis.
Nec tibi sit durum versus vidisse Poetæ
Exulis, ex patrio tantum sermone sonoros,
Frondebis ac nullis redimiti crimine iniquæ
Fortunæ. Hoc etenim exilium potuisse futuris
Quid metrum vulgare queat monstrare modernum
Causa fuit Vati; non quod persæpè frementes
Invidia dixerere truces, quòd nescius olim
Egerit hoc author. nouisti [forsan, & ipse,]
Traxerit ut iuuenem Phæbus per celsa niuoli
Cyrreos, mediosque sinus, tacitosque recessus
Naturæ, coeliq; vias, terræq; marisq;
Aonios fontes, Parnassi culmen, & antra
Iulia, Pariseos dudum, extremosq; Britannos.
Hinc illi egregium sacro moderamine virtus
Theologi, Vatisq; dedit, simul atq; Sophiæ
Agnomen, factusq; est magnæ gloria gentis
Altera florigenum. meritis tamen improba lauris
Mos properata nimis vetuit vincere capillos.
Insuper, & coram si nudas ire Camœnas
Fortè putas primo intuitu; si claustra Plutonis
Mente quidem reseres, amnem, montemq; superbū,
Atq; Iouis solium sacris vestirier umbris,
Sublimes sensus cernes, & vertice Nisæ
Plectra mouere Dei musas, ac ordine miro
Cuncta trahi, dicesq; libens, erit alter ab illo,
Quem laudas, meritoq; colis per sæcula Dantes,
Quem genuit grandis vatum Florentia mater,
Et veneratur ouans, nomen celebrisq; per Vrbes
Ingentes fert grande suum, duce nomine nati.
Hunc oro mi chare nimis, spesq; unica nostrum
Ingenio quamquam valeas, coelosq; penetres,
Nec Latium solum fama, sed sidera pulses,

R

Con-

Concinem, doctumq; satis, pariterq; poetam
 Suscipe, iunge tuis, lauda, cole, perlege. Nam si
 Feceris hoc, magnis & te decorabis, & illum
 Laudibus. O nostræ eximium decus Urbis, & Orbis

*Ne de gli amici priuati, ch' amassero il Patriarca, furono man-
 co li Signori & Principi, & in Italia, & fuori. Tale graciale
 dauata sua uirtute.*

Nelle senil. al
 1. lib. ep. 2. &
 4. nel lib. 13.
 ep. 8. & 14. &
 nel lib. 11. ep.
 1. & 2.

Et lib. 15. ep.
 2. & nel libr.
 de ignor. sui
 col. 5. contra
 Gallum co. 7.

Nelle dopo
 sen. ep. 43.
 Nel lib. de
 ignor. col. 6.
 Nel 1. delle
 sen. ep. 24.

Papa Benedetto XI. Clemente VI. Innocentio VI. & Urbano V.
 lo desiderauano haueu appresso, & con honorate conditioni, &
 fatto già vecchio, non mancò Papa Gregorio XI. pregarlo instan-
 temente à uoler esser sece, preparando la sua uenuta in Italia con
 la Corte à Roma, come fece.

Ludouico, & Carlo Imperatori ne fecero grandissima stima, &
 lo chiamarono più uolte à se in Germania, & prezzarono il suo
 giudicio, come si uede dallo lettere, che à loro serineua.

Giuuanni II. Rè di Francia, che visse al tempo di Papa Inno-
 centio VI. lo richiese anco esso a quel tempo apunto, che Papa In-
 nocentio per segretario lo domandaua, di che si duole, & scusa con
 un amico suo.

Da Roberto Rè di Napoli quanto fosse accarezzato, di sopra
 n' hauemo tocco, & molte delle scritture sue ne fanno testimonio.

Similmente s'è mostrato il conto, che ne fecero i Signori Vene-
 ziani, & gli Visconti; ne per questo a gli altri Signori d'Italia
 fù men caro, & trà gli altri alla Republica di Fioranza sua ho-
 norata patria, la quale da se per honorarlo, & non privarsi di sì
 raro Cittadino gli restituì li beni paterni già confiscati tanti an-
 ni, & lui iuuito honoratamente à ripatriare, & mandaronli per
 M. Giouanni Boccaccio suo amicissimo la gratia fino à Vinctia, &
 si uede anco la risposta, che M. Francesco li fece.

Nelle op. do-
 po le sc. alla 6.

Nelle sen. lib.
 12. ep. 1.

Li Signori da Este Marchesi di Ferrara furono suoi amoreuo-
 lissimi, et a loro non solo lettere, mà libri di grandi opere ha
 scritto.

Fù alli Signori da Correggio carissimo, et dalli giouani di lo-
 ro come padre amato, di che fanno testimonio le lettere, che à lo-

roscritte hò veduto di mano del medesimo Petrarca.

Li Signori dalla Scala, & da Gonzaga sempre lo videro volentieri, & ebbero caro.

Similmente li Signori Malatesti, il primo de quali, ch'era il Signor Pandolfo a quel tempo, lo volle non solo visitare in Milano, ma anco farlo due volte ritrarre, & portarsene la sua immagine, & più volte l'inviò a viver seco, & da lui hebbe una copia del libro delle Canzoni, et sonetti suoi, di che si dilettaua.

Nelle sen. lib.
1. ep. 6. & nel
lib. 13. all' ep.
10. & 11.

Fù etiandio di grande autorità con il popolo Romano, et Cola Rentio Tribuno.

Delli Signori Colonnese non accade dir molto, ch'esso, et in rimma, et in prosa ne fa buon testimonio, et dice in una epistola già vecchio parlando della Casa Colonna. *Quam dilexi, & diligam, dum me diligam: imperoche fù non solo dal Vescono, ma dal Cardinale amato come fratello, et dal Signor Stefano lor Padre come figliolo tenuto. Et riferisce trà l'altre cose, che ritrovandosi in Anagnone ancora giovane, et in Casa del Cardinale Colonna, occorse, che per alcuno bisogno il Cardinale volle parlare à tutti li suoi di Casa, et fattoli chiamare duna ad uno per uno il giuramento di dirli il vero; dal qual atto non assolse anco il Signor Agabito suo fratello Vescono di Luna: et così giurando tutti, quando il Petrarca porse la mano per metterla su'l libro, che'l Cardinale teneua, esso lo ritirò dicendo, di questo basta la parola sola, et non accade giuramento, facendoli tal honore in presenza della famiglia tutta.*

Nelle famil.
ep. 39.
Nelle sen. lib.
15. ep. 1.

Fù com'è detto caro alli Signori, et alli priuati, et non già perche gli fusse adulatore, essendo nimico alle cose mal fate, et riprendendole senza rispetto, di che fanno fede tante sue compositioni, et massime le epistole scritte à Papi, et Prelati. Per il che alcuni maligni, et vitiosimali lo comportauano, et un Cardinale trà gl'altri per nuocerli, se potena, et metterlo in disgratia di Papa Innocentio VI. disse ch'era heretico, perche studiava Virgilio, che biasimaua la Corte. La qual calunnia à quel tempo per la rozzezza di quel secolo credete, che gli hanesse da valere. Ma

Nelle 'en. lib.
17. & lib. 13.
ep. lib. 14. &
lib. 11. ep. 3.
Nelle famil.
ep. 87.
Nelle sen. lib.
1. ep. 4.

Nelle sen lib.
16. ep. 7.

fu più sauo il Papa del Cardinale, & della sua accusa poca stima fece. Furono anco de gli emuli, che sempre l'invidia mette radici, i quali scrissero contra lui, ò di lui male parlarono, & à questi in più parti dell'opere sue Latine sauiamente, ne senza sdegno alle volte risponde. Chiara cosa è, che generalmente da tutti, & grandi, & piccioli, fu amato, & stimato; et frà gli altri un cieco Maestro di Grammatica in Pontremoli, hauendo vduto delle sue compositioni, delibero volerlo in ogni modo vistare, se potena, et intendendo, che à Napoli sitrouaua al tempo del Rè Roberto, lasciato ogni altro affare, et preso un suo figliolo per guida, andò à Napoli; donde quando vi giunse, il Petrarca era partito per Roma, la qual cosa dal Rè Roberto intesa, volle parlare al Cieco, et vedendo, che solo amore di virtù lo spingeuà à questo peregrinaggio, gli fece alcuno presente, et l'inuiò à Roma; oue ne anco trouò il Petrarca, che già era partito, et così sconsolato tornò a casa sua, doue non longo tempo da poi intese che'l Petrarca era in Parma; per il che subito si fece là condurre. Et fu cosa mirabile vedere la festa che facena d'hauer trouato M. Francesco, et parlar seco, basciandoli il capo, et le mani, à che concorrendo le genti, il Cieco diceua, voi non conoscete quest'huomo, io vedo più di voi, et Dio ringratio, che m'hà fatto degno di trouarlo. Della qual cosa li Signori di Parma, che molto il Petrarca stimauano, haueno piacere, et fecero cortesie à quel buon huomo, che dopo tre giorni, che stete con M. Francesco, se ne tornò tutto contento a Pontremoli.

De ignorantia col. 8.

Nelle fam. ep.
64.

L'inclinatione di M. Francesco alle lettere sempre fu grande, et rari furono quei giorni, che non leggesse, ò scriuesse, ò pensasse, ò ascoltasse qualche cosa bella; mà non già à tutte le sorti di studi si diede, che come di sopra dissi, a quello delle leggi non si mise volentieri, ancora che hauesse Maestri famosissimi a quel tempo in quella facoltà, che furono M. Cino da Pistoia, et M. Gio. Andrea Calderino Bolognese, al quale fu sempre amico, et si scriueuano, et esso ringratia Dio, che non si fermò per questo più di quello, che fece in Bologna, non già perche le leggi in se gli spiaceessero,

tefferò, ma per il modo, in che si trattauano; di che dice hauere hauuto longo ragionamento con M. Oldrado da Lodi gran Iureconsulto. L'animo suo era più volto alle morali, all'Historia, & alla Retorica, & sopra tutto alla Poesia, per la quale si vede, ch'era nato; & diceua trà se, Tentanda via est, qua me quoque possim tollere humo; & à questi studi si volse con ogni potere. Et per esser allhora la lingua Latina quasi sepolta, esso fu il primo, che la scoprìsse, & in prosa, & in verso componua assai; per lo quale rispetto fu nominato con honor suo per tutta Europa, & vera cosa è, ch'al verso, de Latini parlando, fu più atto, che alla prosa, nella quale non fece gran fondamento di stile polito per la varia, & molto diforme lettione, che facua, leggendo non solo Cicerone, & gli Historici, ma Seneca, & Santo Agostino, di che molto si dilettaua, & fece un suo stile familiare, co'l quale ogni cosa facilmente scriveua. Et per questo allhora tanto più era marauiglioso, & lo riputauano pare a gli antichi, cosa, che fu'l fiorire lo fece stare sopra di se, perche il commun consenso nelle proprie lodi facilmente accieca gli huomini; nientedimeno si rauide, & disse conoscere lo stile suo debole assai.

Nelle sen.lib.
16.ep.6.

Nelle famil.
ep.63.

Nella ep. alla
posterità.

Nel verso Latino ancora fece molto, & andò più inanzi, perche non tanto si tramescolò con altri. Et attese più a Virgilio, e con la sua Africa sperò far gran cose, & ritornare le Muse in Parnaso, come scrisse nel nono libro di quella; & fu per ciò coronato in Roma. In questa parte ancora, non ostante la lode comune, che'l mondo gli daua, co'l tempo il suo buon giuditio non s'ingannò, & vide, che non era giunto al segno, che bisognaua; & dice vno scrittore delli più vecchi della Vita sua hauer inteso, che trouandosi il Petrarca in Verona, & sentendo cantare i versi della detta Africa ad alcuno, che se ne delectaua, egli pianse, dolendosi non poterla ascondere a fatto, così fu il suo giuditio maturo, ancora che fosse nato a tempi assai per detto conto berili, & per questo scrive, che molte cose sue, che non erano in mano d'altri, abbrugiò.

Nel proemio
delle fam.

Nella

Nella poesia delle rime Toscane fu facile, & come quello, che nella lingua era nato, & vedeva anco da gli altri compositori viventi al suo tempo, che dauano sprona al suo bello ingegno da farsi auanti; oltra che uide li Promouitati, i quali innuò, & superò di gran lunga.

Cominciò per scherzo, & per amaro, ma poi u' li tempo s'auvide, che in questo la sua fama s'appoggiava, più che in altro, et però con gran cura u' attese, et ben disse nelle rime, che vedeva nel pensiero i due begl'occhi etc. Rimane dopo lui pien di fante.

Di questi studi apunto gli auuenne il contrario di quello hauua fattone i Latini, i quali stimò da prima, et non poi; ma questi apprenzo. Poi, hauendoli da principio in non gran conto.

Nelle sen. lib.
s. ep. 2.

Scrisse al Boccaccio già vecchio pentirsi di non essersi dato tutto al volgare, nel quale era più Signore del Campo; doue i Latini nell'altra haueuano già buon tempo ogni cosa occupato. Et b' lasciato scritto Pietro Paolo Kergerio haueu inteso da Colusia Salutati Fiorentina, che fu Secretario di Papa Urbano, et amico del Petrarca, ch' a lui haueua detto, come le sue compositioni tutte potena migliorare assai, dalle rime in poi, nelle quali s'era tanto alzato, che più non li daua l'animo d'arriuarle. Et veramente io hò veduto alcuni fogli di dette rime di sua mano propria, nelli quali si vede la grandissima cura, ch' usaua per la lima di quelle, ritoccandote già vecchio, et doppo, che compose l'haueua per venti, et più anni, et meritamente n' acquistò gran lode etiam d'io uiuendo. Onde il Boccaccio, che in questa parte ancora di comporre in rima s'affaticò, et ne desideraua honore, visto, che non s'appressaua a M. Francesco, sbigotì, et venne in pensiero d'ardere quanto in ciò hauea scritto, et lo communicò al Petrarca, il quale lo consola, dicendo, che se del terzo luoco non si contentaua, volentieri gli cedeva il secondo, intendendo per modestia, che l' primo fosse di Dante.

Ne tacerò qui, che dolendosi l' Boccaccio, ch' alcuni sotto suo nome dauano fuori compositioni, dice ancora, ch' altri con le sue rime viuenuano, & però alcuni anduano à pregarlo, che gratia glie

glie ne faceffe, le quali poi recitauano, doue che fuffe, & narra-
trabeano vogli, & altri prefenti. Talche ad un certo modo fa-
cuna delle fue composizioni e tenofina.

- Nello studio dell' *Historie*, & virtù morali fi diletto molto, piacerdoli più di ben viuere, che di fapere.

Nelle fen. lib.
2. ep. 4. lib. 5.
ep. 2.

- Hebbe tra gli altri buoni autori grande affettione a *Santo Ago-
stino*, l'opre del quale leggeua volentieri.

- Ad *Auerroe*, & fnoi fequaci fu inimiciffimo, & come impij gli
odiana. Et fcrive al *Boccaccio* hauere fu un giorno cacciato di ca-
mera uno fcolaro per le lodi, che danna all'empie fenatie d' *Auer-
roe*. Et di quefta materia parlando dice. Quo plura contra
Christi fidem dici audio, in Christo fum firmior, & me
de christiano christianiffimum hæreticorum fecere blas-
phemiz.

Nelle fen. lib.
5. ep. 3.
De ignoran-
tia col. 19.

Non fu amico de *Medici* di quel tempo, per la medefima
cagione di fegnire gli *Arabi*, & in più luoghi ne fece con la penna
fede.

Lib. 1. 2. fenil.
ep. 2. col. 13.

Similmente a gli *Aftrologi* nel giudicare non credete mai, &
poca ftima ne fece.

Studio le morali d' *Aristotile*, il qual diceua, che gli insegna-
ua, mà non lo moueua a far bene; nolla qual parte più gli giona-
uano *Cicerone*, *Seneca*, & *Santo Agostino*.

Nelle fen lib.
1. ep. vltim. &
nella 1. del 3.
lib.

Fu diligentiffimo in cercar l'opre de gli autori antichi, & n'
hebbe alcune i' hoggidi fono fmarrite, come furono tra l'altre i li-
bri de *Gloria* di *Cicerone*.

De ignor. col.
25. & contra
gallū col. 23.
Nelle fen lib.

Hebbe gran voglia d'imparare la lingua *Greca*, mà la careftia
de *Maeftri* lo impedi, & duolſi hauerne uno perduto, che la mor-
te li tolſe, il quale perciò haueua & chiamauafi *Barlaam*, che di
già gli hauea dato i principij, & cominciati a leggere *Platone*,
che reſtò ſeco, come dice, morto, & così *Homero*, il quale fi fece
mandare latino da M. *Giouanni Boccaccio*; hauendogliene man-
dato a donare un *Greco*, & bello ſen da *Coſtantinopoli* un ſecreta-
rio d'uno di quegli *Imperatori*.

16. ep. 1.
Nelle fen. lib.
11. Epist. 9. &
de ignor. col.
28. & colloq.
2. col. 13.

Non fu vago di lunga vita, anzi ſerino, & afferma ad un Me-
dico

Nelle fen. lib.
16 col. 5.
Nelle fen. lib.
3. ep. 6. & lib.
6. ep. 1. & lib.
6. ep. 2.
Nelle dopo ſe-
mil. ep. 22.

Nelle sen. lib.
5. ep. 3.
Nelle famil.
ep. 89. col. 4.
Nel colloq. 2.
col. 10.

Cominciò di 25. anni ad esser canuto, & due volte l'anno, cioè di Primavera, & d'Autunno si trahena sangue. Era inclinato all'ira, & allo sdegno; le quali cose a lui, & non ad altri nocuano: imperoche nissuno offendeva, & tutto si mitigaua.

De vita solit.
tract. 2. & 2
c. 91.
Nelle sen. lib.
17. ep. 22.

Fu verso gl'amici, & altri molto benigno, & non mancò accommodarli quando puote di danari, & favori, come diremo del Boccaccio, & altri; & teneuati la Casa aperta, & mal volentieri, & rade volte mangiava solo. Amava la solitudine più che la frequenza, & per questo fuggiua le Corti, nelle quali dice, che non stette mai per accommodarsi a Signori, ma quelli più tosto a lui s'accommodauano.

Nelle famil.
ep. 62.
Nelle dopo se
nili. ep. 49.
Nelle sen. lib.
13. epist. 8.

L'entrate sue non si vede apunto come fossero, ma però si conosce, che puote con esse viuere ne termini della modestia honoratamente; perche teneua famiglia assai, & canateature, ancora che la frequenza de seruitori molto non gli piacesse, & tra quelli erano la maggior parte scrittori; di che a quel tempo a pari fuoi era gran bisogno, non hauendosi la stampa.

Nelle famil.
ep. 60.
Nelle sen. lib.
12. ep. 2. col. 8.

Trouo che fu Canonico Lombericense, che forse fu il primo beneficio ch'hauesse, datoli dal suo amato Vescouo Colonna. Fu etiamdio Archidiacono, & Canonico di Parma, & di Paddua Canonico similmente. Altre cose hebbes di che non so il nome. M. Bartolomeo da Benenento, homo di molte lettere, & pratico, hà detto hauer letto scritture, per le quali si vede, come il Petrarca habbe la Badia di Canello, detta altramente da Canalinone, nella diocesi d'Adria, ch'è nelli confini di Ferrara, & del Vinitiano su'l Po, & è hoggidi beneficio ch'ha d'entrata circa scudi 1200.

Ep. 2. del 1.
dello sen.
Nelle sen. lib.
9. Ep. 2. lib. 11
ep. 3. lib. 13.
ep. 12. & 13.
& ep. 1. col. 8.
Nello dopo
sen. ep. 49. c.
tra galli c. 5.

Scrive esso, che Papa Innocentio, che lo voleva per segretario, gli conferì due benefici, & più ne prometteua. Egli in molti luoghi dice contentarsi dello stato suo, & di poter viuere modestamente. Chiara cosa è, che mai non volle benefici curati, & per questo ricusò d'esser Vescouo, essendoli più d'una volta offerto di farlo. La qual cosa offendeva, come dice, gl'amici; anzi facendoli scrivere Papa Urbano, che voleva in ogni modo accrescerli l'entrata, rispose, ringraziando, & non ricusando l'offerta, purché

purche non fossero beneficij curati, de quali nissuno votena, parendoli assai il render conto à Dio benedetto dell' anima sua, non che di quella d' altri.

Vincua, & stava semplicemente, & massime nelle solitudini, Nelle sen. lib. 8. ep. 2.
Ed diceva per Tapeti fini bastarli la paglia monda, cioè le stuoie; & dal testamento, che fece chiaramente si comprende, com' esso dice, che molti danari, & robba non amazzava.

Vedesi per le sue epistole, ch' à gli amici non mancava d' aiutarli, & soccorrerli, come tra gli altri fu M. Giovanni Baccaccio, Nelle sen. lib. 1. ep. 5. al fine.
il quale parendoli d' offerli molto debitore, fece scusa seco; & che il Petrarca corrispondendo non sapere d' esser con lui creditore; se non d' amore, & però, che lasci questo pensiero.

Non voglio qui tacere, che Monsignor Reuerendissimo M. Pietro Bembo, mi disse una volta in Padoua hauersi inteso dal Clarissimo M. Bernardo suo Padre, il qual riferiva, ch' essendo giouanetto andò con alcuni altri a spasso in Arquato, ove trouò un Contadino di quel paese vecchissimo, co' l' quale parlando del Petrarca, che in quella Villa era morto, & sepolto, il vecchio disse, che nella sua pueritia lo hauea più volte veduto, & che di verno portaua una pelliccia di buone fodere dentro, mà di fuora scoperta, com'anco boggidi usano molti oltramontani; il che forse faceua, à par l' usanza, o perche fosse men greue. Et diceua, il contadino, che in molti luoghi di quel cuoio era scritto variamente, cosa, che facilissimamente credo, per hauer veduto scritture di mano del Petrarca fatte etiandio in pezzi di carta straccia, mouendosi à scriuere repentinamente secondo che l' animo lo sospingeva, & seruendosi di qualunque materia se gli parasse dauanti, uso quasi commune à tutti li poeti.

Questa hò voluto qui dire più per segno dell' modestia sua, che per altro; essendo chiarissimo, che d' auaritia non può esser notato, perche da tal vitio fu lontanissimo.

Hebbe molti amici, de quali nissuno perse mai, se morte non gli lo tolse. Frà gli prinati grandemente amò Socrate, & Lelio. Nelle sen. lib. 1. ep. 3.
Questi furono due giquani familiari dell' Signori Colonnese, c'è quali

Nelle sen. lib. 3. ep. 1. *quali visse sempre domesticamente, & erano partecipi del cuor suo, come di sopra di Socrate hò detto. Lelio era Romano, & vissero amici 34. anni.*

Nelle famil. op. 58. *Tomaso da Messina gli fu molto caro, erano d'una età, & habueuano studiato insieme a Bologna, & sempre s'amarono carissimamente; & esso dice, una ætas, idem animus. Soggiungendo, che quando hebbe la nuoua della morte di Tomaso lo prese la febre, che fu per togli la vita.*

Nelle sen. lib. 1. ep. 3. *Simodi, à chi molte epistole scrìue, fu nome finto. Domandasi Francesco di Santo Apostolo Fiorentino, & suo caro amico. Similmente Fiorentino fu Senuccio del Bene, del quale & nelle rime, & nelle prose fa dolce memoria.*

Nelle famil. op. 107. *Franceschino era altresì Fiorentino, & suo parente, & l'amò grandemente, & dolendosi della sua perdita, prega a Sauona, ou'era morto male & bene.*

Mà per non empire il libro de gli amici suoi, che furono molti; dirò solo di M. Giovanni Boccaccio, il quale per la sua virtute amò assai, come mostrano le molte epistole scritte à lui.

Nelle sen. lib. 1. ep. 1. *Andò il Boccaccio a trouarlo in Vinetia del 364. & stette seco tre mesi per goderlo, & tra loro co'l tempo passarono molte amore-
Nelle sen. lib. 1. ep. 5. in fine *nolezze, non mancando il Petrarca, com'è detto, soccorrerlo ne i suoi bisogni, doue potena, inuitandolo à viuere seco, per far i beni loro, come gli animi comuni. Et all'incontro il Boccaccio non mancò seco d'ogni segno d'amore, come tra gli altri furono tutte l'opere di Santo Agostino, di che il Petrarca si dilettaua, le quali gli mandò a donare ligate in vn volume, & scritte di lettera antica. Onde M. Francesco fece gran festa, & scrìue non hauer mai veduto libro maggiore.**

Nelle dopo sen. ep. 24. *Gli mandò anco à donare la Comedia di Dante scritta bene con li sottoscritti versi Latini.*

Illustri Viro D. Francisco Petrarca Laureato.

I Talia iam certus honos, cui tempora lauro
Romulei cinxere duces, hoc fuscipe gratum.

Dan-

Dantis opus, vulgo quo nunquam doctius ullis
Ante reor simili compactum carmine sæclis.
Nec tibi sit durum versus vidisse Poetæ
Exulis, ex patrio tantum sermone sonoros,
Frondebis ac nullis redimiti crimine iniquæ
Fortunæ. Hoc etenim exilium potuisse futuris
Quid metrum vulgare queat monstrare modernum
Causa fuit Vati; non quod persæpè frementes
Inuidia dixere truces, quòd nescius olim
Egerit hoc author. nouisti [forsan, & ipse,]
Traxerit ut iuuenem Phæbus per celsa niuoli
Cyrreos, mediosque sinus, tacitosque recessus
Naturæ, cœliq; vias, terræq; marisq;
Aonios fontes, Parnassi culmen, & antra
Iulia, Pariseos dudum, extremosq; Britannos.
Hinc illi egregium sacro moderamine virtus
Theologi, Vatisq; dedit, simul atq; Sophiæ
Agnomen, factusq; est magnæ gloria gentis
Altera florigenum. meritis tamen improba lauris
Mos properata nimis vetuit vincere capillos.
Insuper, & coram si nudas ire Camœnas
Fortè putas primo intuitu; si claustra Plutonis
Mente quidem reseres, amnem, montemq; superbū,
Atq; Iouis solium sacris vestirier umbris,
Sublimes sensus cernes, & vertice Nisæ
Plectra mouere Dei musas, ac ordine miro
Cuncta trahi, dicesq; libens, erit alter ab illo,
Quem laudas, meritoq; colis per sæcula Dantes,
Quem genuit grandis vatum Florentia mater,
Et veneratur ouans, nomen celebrisq; per Vrbes
Ingentes fert grande suum, duce nomine nati.
Hunc oro mi chare nimis, spesq; unica nostrum
Ingenio quamquam valeas, cœlosq; penetres,
Nec Latium solum fama, sed sidera pulses,

R

Con-

Concinem, doctumq; satis, pariterq; poetam
 Suscipe, iunge tuis, lauda, cole, perlege. Nam si
 Feceris hoc, magnis & te decorabis, & illum
 Laudibus. O nostræ eximium decus Urbis, & Orbis

Ne de gli amici priuati, ch' amassero il Petrarca, furono man-
 co li Signori & Principi, & in Italia, & fuori. Tale gratiali
 daua la sua virtute.

Nelle senil. al 1. lib. ep. 2. & 4. nel lib. 13. ep. 8. & 14. & nel lib. 11. ep. 1. & 2. Et lib. 15. ep. 2. & nel libr. de ignor. sui col. 5. contra Gallum co. 7. Nelle dopo sen. ep. 41. Nell' lib. de ignor. col. 6. Nel 1. delle sen. ep. 24.

Papa Benedetto XI. Clemente VI. Innocentio VI. & Urbano V. lo desiderauano hauere appressu, & con honorate conditioni, & fatto già vecchio, non manso Papa Gregorio XI. pregarlo instan-
 temente à voler esser secca, preparando la sua venuta in Italia: con
 La Corte à Roma, come fece.

Ludouico, & Carlo Imperatori ne fecero grandissima stima, &
 lo chiamarono più volte à se in Germania, & prezzarono il suo
 giudicio, come si vede dallo lettere, che à loro scrisse.

Giovanni II. Rè di Francia, che visse al tempo di Papa Inno-
 centio VI. lo richiese anco esso a quel tempo apunto, che Papa In-
 nocentio per segretario lo domandaua, di che si duole, & senza con
 un amico suo.

Da Roberto Rè di Napoli quanto fosse accarezzato, di sopra
 n' hauemo tocco, & molte delle scritture sue ne fanno testimonio.

Similmente s'è mostrato il conto, che ne fecero i Signori Vene-
 ziani, & gli Visconti; ne par questo a gli altri Signori d'Italia
 fù men caro, & trà gli altri alla Republica di Fiorenza sua ho-
 norata patria, la quale da se per honorarlo, & non privarsi di sì
 raro Cittadino gli restituì li beni paterni già confiscati tanti an-
 ni, & lui inuito honoratamente à ripatriare, & mandaronli per
 M. Giovanni Boccaccio suo amicissimo la gratia sino à Venetia; &
 si vede anco la risposta, che M. Francesco li fece.

Nelle op. do-
 po le sc. alla 6.

Nelle sen. lib.
 23. ep. 1.

Li Signori da Este Marchesi di Ferrara furono suoi amoreuo-
 lissimi, et a loro non solo lettere, ma libri di grandi opere hà
 scritto.

Fù alli Signori da Correggio carissimo, et dalli giovani di lo-
 ro come padre amato, di che fanno testimonio le lettere, che à to-
 ro

ro scritte ho veduto di mano del medesimo Petrarca.

Li Signori dalla Scala, & da Gonzaga sempre lo videro volentieri, & ebbero caro.

Similmente li Signori Malatesti, il primo de quali, ch'era il Signor Pandolfo a quel tempo, lo volle non solo visitare in Milano, ma anco farlo due volte ritrarre, & portarsene la sua immagine, & più volte l'inviò a viner seco, & da lui hebbe una copia del libro delle Canzoni, et sonetti suoi, di che si dilettaua.

Nelle sen.lib.
1.ep.6. & nel
lib.13. all'ep.
10. & 11.

Fu etiandio di grande autorità con il popolo Romano, et Cola Rentio Tribuno.

Delli Signori Colonnese non accade dir molto, ch'esso, et in rimma, et in prosa ne fa buon testimonio, et dice in una epistola già vecchio parlando della Casa Colonna. Quam dilexi, & diligam, dum me diligam: imperoche fu non solo dal Vescono, ma dal Cardinale amato come fratello, et dal Signor Stefano lor Padre come figliolo tenuto. Et riferisce trà l'altre cose, che ritrovandosi in Anagnone ancora giovane, et in Casa del Cardinale Colonna, occorse, che per alcuno bisogno il Cardinale volle parlare à tutti li suoi di Casa, et fattoli chiamare duna ad uno per uno il giuramento di dirli il vero; dal qual atto non assolse anco il Signor Agabito suo fratello Vescono di Luna: et così giurando tutti, quando il Petrarca porse la mano per metterla su'l libro, che'l Cardinale teneua, esso lo ritirò dicendo, di questo basta la parola sola, et non accade giuramento, facendoli tal honore in presenza della famiglia tutta.

Nelle famil.
cp.39.
Nelle sen.lib.
15.ep.1.

Fu com'è detto caro alli Signori, et alli priuati, et non già perche gli fusse adulator, essendo nimico alle cose mal fate, et riprendendole senza rispetto, di che fanno fede tante sue compositioni, et massime le epistole scritte à Papi, et Prelati. Per il che alcuni maligni, et vitiosimali lo comportauano, et un Cardinale trà gl'altri per nuocerli, se potena, et metterlo in disgratia di Papa Innocentio VI. disse ch'era heretico, perche studiava Virgilio, che biasimaua la Corte. La qual calunnia à quel tempo per la rozzezza di quel secolo credete, che gli hanesse da valere. Ma

Nelle 'en.lib.
17. & lib. 13.
cp. lib. 14. &
lib.11.ep.3.
Nelle famil.
ep.87.
Nelle sen.lib.
1.ep.4.

Nelle sen lib.
16. ep. 7.

fù più sauiò il Papa del Cardinale, & della sua accusa poca stima fece. Furono anco de gli emuli, che sempre l'inuidia metteradici, i quali scrissero contra lui, ò di lui male parlarono, & à questi in più parti dell'opere sue Latine sauiamente, ne senza degno alle volte risponde. Chiara cosa è, che generalmente da tutti, & grandi, & piccioli, fù amato, & stimato; et frà gli altri un cieco Maestro di Grammatica in Pontremoli, hauendo udito delle sue compositioni, deliberò volerlo in ogni modo visitare, se potena, et intendendo, che à Napoli sitrouaua al tempo del Rè Roberto, lasciato ogni altro affare, et preso un suo figliuolo per guida, andò à Napoli; donde quando vi giunse, il Petrarca era partito per Roma, la qual cosa dal Rè Roberto intesa, volle parlare al Cieco, et vedendo, che solo amore di virtù lo spingeuà à questo peregrinaggio, gli fece alcuno presente, et l'inuiò à Roma; oue ne anco trouò il Petrarca, che già era partito, et così sconsolato tornò a casa sua, doue non longo tempo da poi intese che'l Petrarca era in Parma; per il che subito si fece là condurre. Et fù cosa mirabile vedere la festa che facena d'hauer trouato M. Francesco, et parlar seco, basciandoli il capo, et le mani, à che concorrendo le genti, il Cieco diceua, Voi non conoscete quest'huomo, io vedo più di voi, et Dio ringratio, che m'hà fatto degno di trouarlo. Della qual cosa li Signori di Parma, che molto il Petrarca stimauano, hauenoano piacere, et fecero cortesie à quel buonhuomo, che dopo tre giorni, che stete con M. Francesco, se ne tornò tutto contento a Pontremoli.

De ignoran-
tia col. 8.

Nelle fam. ep.
64.

L'inclinatione di M. Francesco alle lettere sempre fù grande, et rari furono quei giorni, che non leggesse, ò scriuesse, ò pensasse, ò ascoltassee qualche cosa bella; mà non già à tutte le sorti di studi si diede, che come di sopra dissi, a quello delle leggi non si mise volentieri, ancora che hauesse Maestri famosissimi a quel tempo in quella facoltà, che furono M. Cino da Pistoia, et M. Gio. Andrea Calderino Bolognese, al quale fù sempre amico, et se scriueuano, et esso ringratia Dio, che non si fermò per questo più di quello, che fece in Bologna, non già perche le leggi in se gli spiaceessero,

tefferò, ma per il modo, in che si trattavano; di che dice bauer
hauuto longo ragionamento con M. Oldrado da Lodi gran Iure-
consulto. L'animo suo era più volto alle morali, all'Historia,
& alla Rotorica, & sopra tutto alla Poesia, per la quale si ve-
de, ch'era nato; & diceua trà se, Tentanda via est, qua me
quoque possim tollere humo; & à questi studi si volse con
ogni potere. Et per esser allhora la lingua Latina quasi sepolta,
esso fu il primo, che la scoprìsse, & in prosa, & in verso compo-
nena assai; per lo quale rispetto fu nominato con honor suo per tut-
ta Europa, & vera cosa è, ch' al verso, de Latini parlando, fu
più atto, che alla prosa, nella quale non fece gran fondamento di
stile polito per la varia, & molto disforme lettione, che faceua,
leggendo non solo Cicerone, & gli Historici, ma Seneca, & San-
to Agostino, di che molto si dilettaua, & fece un suo stile familia-
re, co'l quale ogni cosa facilmente scriveua. Et per questo allho-
ra tanto più era marauiglioso, & lo riputauano pare a gli anti-
chi, cosa, che fu'l fiorire lo fece stare sopra di se, perche il com-
mun consenso nelle proprie lodi facilmente accieca gli huomini;
mientedimeno si rauide, & disse conoscere lo stile suo debole as-
sai.

Nelle sen.lib.
16.ep.6.

Nelle famil.
ep.63.

Nella ep. alla
posterità.

Nel verso Latino ancora fece molto, & andò più inanzi, per-
che non tanto si tramescolò con altri. Et attese più a Virgilio, e
con la sua Africa sperò far gran cose, & risornare le Muse in
Parnaso, come scrisse nel nono libro di quella; & fu per ciò coro-
nato in Roma. In questa parte ancora, non ostante la lode com-
mune, ch'el mondo gli daua, co'l tempo il suo buon giuditio non
s'ingannò, & vide, che non era giunto al segno, che bisognaua;
& dice vno scrittore delli più vecchi della Vita sua hauer inteso,
che trouandosi il Petrarca in Verona, & sentendo cantare i versi
della detta Africa ad alcuno, che se ne delectaua, egli pianse,
dolendosi non poterla ascondere a fatto, cosò fu il suo giuditio
maturo, ancora che fosse nato a tempi assai per detto conto sterili,
& per questo scrive, che molte cose sue, che non erano in mano
d'altri, abbrugiò.

Nel proemio
delle fam.

Nella

Nella poesia delle rime Toscanes fu facile, & come quello, che nella lingua era nato. Et vedea anco de gli altri compositori uicenti al suo tempo, che dauano spora al suo bello ingegno da farsi auanti; oltra che uide li Provenzali, i quali inuicò, & superò di gran lunga.

Cominciò per scherzo, & per amare; ma poi u' l'compa s' auide, che in questo la sua fama s' appoggiava, più che in altro, et però con gran cura u' attese, et ben disse nelle rime, che vedea nel pensiero i due begl'occhi etc. Rimaner dopo lui pien di fanfollia.

Di questi studi apunto gli auenue il contrario di quello hauer fatto ne i Latini, i quali stimo da prima, et non poi; ma questi appressò. Poi, hauendoli da principio in non gran conto.

Nelle sen. lib.
s. ep. 2.

Scrive al Boccaccio già vecchio pentirsi di non essersi dato tutto al volgare, nel quale era più Signore del Campo; doue i Latini nell' altro hanuano già buon tempo ogni cosa occupata. Et b' lasciato scritto Pietro Paolo Kergerio hauer inteso da Golutio Salutato Fiorentina, che fu Secretario di Papa Vrbano, et amico del Petrarca, ch' a lui haueru detto, come le sue compositioni tutte poteua migliorare assai, dalle rime in poi, nelle quali s' era tanto alzato, che più non li daua l' animo d' arriuarle. Et veramente io hò veduto alcuni fogli di dette rime di sua mano propria, nelli quali si uede la grandissima cura, ch' usaua per la lima di quelle, ritoccandote già vecchio, et doppo, che compose l' haueru per venti, et più anni, et meritamente n' acquistò gran lode etiam d' uinendo. Onde il Boccaccio, che in questa parte ancora di comporre in rima s' affaticò, et ne desideraua honore, uistò, che non s' appressaua à M. Francesco, sbigotì, et venne in pensiero d' ardere quanto in ciò haueru scritto, et lo communicò al Petrarca, il quale lo consola, dicendo, che se del terzo luoco non si contentaua, uolentieri gli cedea il secondo, intendendo per modestia, che l' primo fusse di Dante.

Ne tacerò qui, che dolendosi l' Boccaccio, ch' alcuni sotto suo nome dauano fuora compositioni, dice ancora, ch' altri con le sue rime uineuano, & però alcuni andauano à pregarlo, che gratia
glie

gliane faceſſe, le quali poi recitauano, doue che fuſſe, & mir-
trabeano vogli, & altri preſenti. Talche ad un certo modo fa-
cena delle ſue composizioni elemoſina.

Nello ſtudio dell' *Hiſtorie*, & virtù morali ſi dilettò molto,
piacendoli più di ben viuere, che di ſapere.

Nelle ſen. lib.
2. ep. 4. lib. 5.
ep. 2.

Hebbe tra gli altri buoni autori gran de affettione à Santo Ago-
ſtino, l'opre del quale leggeua volentieri.

Ad Auerroe, & ſuoi ſeguaçi fu inimiciſſimo, & come inſup gli
odiava. Et ſcrive al Boccaccio hauere ſe un giorno cacciato di ca-
mera vno ſcolaro per le lodì, che danna all'empie ſenſitie d'Auer-
roe. Et di queſta materia parlando dice. Quo plura contra
Chriſti fidem dici audio, in Chriſto ſum firmior, & me
de chriſtiano chriſtianiſſimum hæreticorum fecere blaſ-
phemiz.

Nelle ſen. lib.
5. ep. 3.
De ignoran-
tia col. 13.

Non fu auco amico de Medici di quel tempo, per la medeſima
caſione di ſeguir gli Arabi, & in più luoghi ne fece con la penna
fede.

Lib. 12. ſenil.
ep. 2. col. 13.

Similmente à gli *Aſtologi* nel giudicare non credete mai, &
poca ſtima ne fece.

Studiò le morali d' *Ariſtotile*, il qual diceua, che gli inſegna-
ua, mà non lo moueua a far bene; nolla qual parte più gli giona-
nauo *Cicerone*, *Seneca*, & Santo *Agoſtino*.

Nelle ſen lib.
1. ep. vltim. &
nella 1. del 3.
lib.

Fu diligentiffimo in cercar l'opre de gli autori antichi, & m'
hebbe alcune i' hoggidi ſono ſmarrite, come furono tra l'altre i li-
bri de *Gloria di Cicerone*.

De ignor. col.
25. & contra
gallū col. 23.
Nelle ſen lib.

Hebbe gran voglia d'imparare la lingua *Greca*, mà la careſtia
de Maeſtri lo impedi, & duolſi hauerne vno perduto, che la mor-
te li tolſe, il quale perciò haueua & chiamauaſi *Barlaam*, che di
già gli hauea dato i principij, & cominciati a leggere *Platone*,
che reſtò ſeco, come dice, morto, & coſò *Homero*, il quale ſi fece
mandare latino da M. *Gionanni Boccaccio*; hauendogliene man-
dato a donare vn *Greco*, & bello ſen da *Coſtantinopoli* vn ſecreta-
rio d'vno di quegli Imperatori.

16. ep. 1.
Nelle ſen. lib.
11. Epist. 9. &
de ignor. col.
28. & colloq.
2. col. 12.

Non fu vago di lunga vita, anzi ſeriat, & afferma ad vn me-
dico

Nelle ſen. lib.
16 col. 5.
Nelle ſen. lib.
3. ep. 6. & lib.
6. ep. 1. & lib.
6. ep. 2.
Nelle dopo ſe-
nil. ep. 22.

Nelle sen. lib.
15. epist. 5.
Nelle sen. lib.
8. ep. 2.

dico suo amico, che se lo potesse far tornar giovane non lo accetterebbe, conoscendo questa vita per misera; & più cara gli fu la vecchiezza, che la gioventù. Et dice altroue, che da poco è quel servo, che fugge l'aspetto del suo Signore, parlando d'esser apparecchiato a morire valentieri; onde la sua vecchiezza spese tutta in sacre lettioni. Dice bene baner si riservato per spasso, & ornamento le Muse.

Alla post. in
& nel 3. coll.
col. 14.
De ign. col. 7.

Era per natura graue, & d'ingegno, com'esso dice, più mansueto, & benigno, ch'acuto; & però quando lesse il Decamerone del Boccaccio, vedendolo in molti luoghi licentioso, lo scusa dicendo, pensare, che da giovane sia stato da lui scritto. E da però il principio, & il fine, il quale fece anco Latino, come scrue, & si vede. Sopra tutto fu bonissimo christiano, Catholico, & pieno di pietà, & pregaua trà l'altre cose Dio benedetto, che lo facesse buono sicche lo amasse, & da lui fosse amato, dicendo, a questo son nato, & non alle lettere, le quali per se fanno gli huomini gonfi, & riputaua più felice assai un minimo semplice, che in GIESV Christo credesse, che Platone, & Aristotile, & Cicerone con tutto il saper loro. Et così attese più a ben viuere, che a ben parlare.

Questi in somma furono gli studi, pensieri, & costumi di M. Francesco Petrarca, i quali se con dritto occhio saranno guardati, si potrà facilmente vedere di quanto giuditio, & bontà, & religione fosse.

Non fu questi un scrittore d'amor lasciuo, ne cose cattive insegna, si com'altri in altri secoli fecero, mà tutto graue, et Platonico. Alza spesso la mente al Cielo, & piange gl'affetti suoi con soauissima, et dolcissima melodia. Et tanto più è degno di marauiglia, et lode, quanto che nacque à quei secoli, et in fortuna aduersa, et con poche facultà; Onde dopo Dio benedetto tutto l'honore è del buono ingegno, et della buona natura sua.

Resterebbe, ch'appresso questa pittura, che di sopra vi ho fatta della vita, et costumi di M. Francesco, similmente vi dicessi del modo, et diligentia, ch'usaua in ridurre le sue rime a perfectione, il che

Il che assai bene hò potuto comprendere da alcuni fogli, che di sua propria mano hò veduto scritti, parte in Padoua in mano di Monsignor Pietro Bembo, come di sopra dissi, & parte in Roma in mano di M. Baldaſſarre da Peſcia; i quali fogli erano di quei primi originali, doue le componeua, & correggeua, notando ſpeſſe volte, & ſempre cò parole latine, l' hora, & il tempo, che ciò faceua, & la cagione perche mutaua. Coſa che dà gran lume del ſuo giuditio, che come più inuecchiaua, ſempre ſi faceua migliore. Mà ſopra ciò farò un diſcorſo à parte, s' à Dio piacerà; per hora baſtiui queſto, a che ſolo per compimento aggiungerò alcune coſe, di che già hò fatto ricordo. Et la prima ſarà un ſonetto, che tra molti di M. Giovanni Boccaccio hò tronato in un libro antico fatto in morte di M. Franceſcò, il quale ſenza dubbio il Boccaccio fece nell' ultimo anno di ſua vita; imperoche l' anno ſeguente alla morte del Petrarca d' anni ſeſſantadue morì, cioè del 1375.

*Sonetto di M. Giovanni Boccaccio in morte di M.
Franceſco Petrarca.*

H Or ſe ſalito caro Signor mio
 Nel Regno, al qual ſalir anchora aspetta
 Ogn' anima da Dio à quella Eletta;
 Nel ſuo partir di queſto mondo rio.
 Hor sè colà, doue ſpeſſo il deſio
 Ti tirò già per vedere Lauretta;
 Hor sè doue la mia bella Fiammetta
 Siede con lei nel conſpetto di Dio.
 Hor con Sennuccio, e con Cino, e con Dante
 Viui ſicuro d' eterno ri po ſo,
 Mirando coſe da noi non inteſe.
 Deh' s' agrado ti fui nel mondo errante,
 Tirami dietro à te doue gioioſo
 Vegga colei, che pria d' amor m' acceſe.

*Memorabilia quadam de Laura, manu propria Francisci
Petrarca scripta in quodam Codice Virgilii in
Papiensi Bibliotheca reperta.*

Laura propriis virtutibus illustris, & meis longum celebrata carminibus, primum oculis meis apparuit sub primum adolescentiæ meæ tempus, anno Domini 1327. die 6. Mensis Aprilis in Ecclesia Sanctæ Claræ Auinionis hora matutina. Et in eadem Ciuitate eodem mense Aprilis eodem die 6. eadem hora prima, anno autem Domini 1348. ab hac luce lux illa subtracta est, cum ego fortè Veronæ essem, heu fati mei nescius. Rumor autem infœlix per literas Ludouici mei, me Parmæ reperit, anno eodem, mense Maii, die 19. mane.

Corpus illud castissimum, ac pulcherrimum in loco Fratrum Minorum repositum est ipsa die mortis ad vesperam. Animam quidem eius, ut de Aphricano ait Seneca, in cœlum, unde erat, rediisse, mihi persuadeo.

Hęc autem ad acerbam rei memoriam amara quadam dulcedine scribere visum est, hoc potissimum loco, qui sæpè sub oculis meis redit, ut cogitem nihil esse debere, quod amplius mihi placeat in hac vita, & effracto maiori laqueo tempus esse de Babylone fugiendi, crebra horum inspectione, ac fugacissimæ ætatis æstimatione commouear. Quod præuia Dei gratia facile erit, præteriti temporis curas superuacuas, spes inanes, & inexpectatos exitus acriter ac viriliter cogitanti.

Ex Colloquio tertii diei.

Si verò paucorum numerus annorum, quo illam præcedis, spem tribuit vanissimam, prius te, quàm furoris tui fomitem esse moriturum, & hunc naturæ ordinem

nem tibi fingis immobilem .

Item pudet ; piget , & pœnitet ; sed ultra non valeo .
Scis autem , quod hic mihi solatii est , quod illa mecum
fenescit .

*Sonetto ritrovato nella sepoltura di Madonna Laura
in Anagnone del 1533.*

Qu' l'giacen quelle casse , e felici ossa .
Di quell' alma gentile , e sola in Terra ;
Aspro dur sasso hor ben teco hai sotterra
Il vero honor , la fama , e beltà scossa .
Morte ha del verde lauro suelta , e smossa
Fresca radice , e 'l premio di mia guerra
Di quattro lustri , o più , s' anchor non erra
Mio pensier tristo , e 'l chiude in poca fossa .
Felice pianta in Borgo d' Anagnone
Nacque , e morì , e qui con ella giace
La penna , il stil , l' inchiostro , e la ragione .
O delicate membra , o viua face ,
Ch' anchor mi tuoci , e struggi , inginocchione
Ciascan preghi 'l Signor r'accesi in pace .

CARMINA PETRARCAE IN FVNERE ELECTAE MATRIS .

Suscipe funereum Genetrix sanctissima cantum ,
Atque aures aduerte pias , si præmia cœlo
Digna ferens virtus , alios non spernit honores .
Quid tibi pollicear ? nisi quod velut alta Tonantis
Regna tenes Electa Dei tam nomine quam re .
Sic quoque perpetuum dabit hic tibi nomen honestas
Musarum celebranda choris , pietasque suprema ,
Maiestasque animi , primisque incepta sub annis
Corpore iam eximio nullam intermissa per horam

Tempus ad extremum vitæ, norissima claræ
 Cura pudicitia; facie miranda sub illa.
 Iam brevis innocuæ præsens tibi vita peracta
 Efficit, ut populo maneat narranda futuro,
 Aeternum veneranda bonis, mihi flendaque semper.
 Nec quia contigerit quicquam tibi triste dolemus,
 Sed quia me, fratremque parens dulcissima fessos
 Pythagoræ in biuio, & rerum sub turbine linquis.
 Tu tamen instabilem felix ò transfuga mundum
 Non sine me fugies, nec stabis sola sepulchro.
 Egregiam matrem sequitur fortuna relicta
 Spesque domus, & cuncta animi solatia nostri.
 Ipse ego iam saxo videor mihi pressus eodem.
 Hæc modò pauca quidem pectus testantia mœstum
 Dicta velim, sed plura alias, cunctosque per annos
 Hac tua fida parens resonabit gloria lingua.
 Hæc longum exequias tribuam tibi, postque caduci
 Corporis interitū, quod adhuc viget, optima sub qua
 Viuis adhuc genetrix, cum iam compresserit urna
 Hos etiam cineres, nisi me premat immemor ætas,
 Viuemus pariter, pariter memorabimur ambo.
 Sin aliter fors dura parat, morsque inuida nostram
 Extinctura venit fragili cum corpore famam,
 Tu saltem, tu sola precor, post busta superstes
 Viue, nec immeritæ noceant obliuia lethes.
 Versiculos tibi nunc totidem, quos præbuit annos
 Vita, damus, gemitus & cœtera digna tulisti,
 Dum stetit ante oculos feretrum miserabile nostros,
 Ac licuit gelidis lachrimas infundere membris.

Antonius Posssewinus iunior Gonzaga lib. 4.

pag. 407. sic habet.

Nec liberalium artium gloriam abiicit (subaudi Lu-
 donicus Gonzaga Mantuæ Capitaneus) pubem ingenuā
 studiis operatam pecunia, & eruditoribus iuuit; se-
 gniusque

gniusque intentos corripuit; velut pulcherrimum otium perderent. Ea causa duos ante annos, Auinionem à Ludouico literæ missæ fuerant, quibus Franciscus Petrarca, vir omni inuidia, & posteritate superior, accersiretur. Fama viri, & Patriæ honestandæ amor illexerant, ut pro nihilo pecunia haberetur, qua gloria probatur. Responsum à Petrarca perhumaniter est. Eius literas, quamquam cætera inutiles, commendatione magni iudicii, & antiquitatis monimenta inter Archiua Mantuanorum Ducum asservatas huc transferre libuit. Sic habent.

FRANCISCVS PETRARCA D. Ludouico de Gonzaga Capitaneo Mantuæ S D. Accepi litteras tuas, & coram respondere, quam absens volueram, sed senescens (ut vides) inter ludos, atque præstigia fortunæ, multa mihi promittentis, obtemperare non possum. Pecuniam cū Petro de Crema familiari tuo remitto, quod animi desiderio inferuire nequeam, non contemptu. Aetas hæc profundo decurrentis æui rotatu, ad finem properat, non laborum, atque eò minus longi itineris patiens. Neque Auenione auelli integro spiritu possum, infelici amoris ictu, & ætate fatigatus. Si accederem, oneri non solatio essem. Nam frequentes morbi, & mœror assiduus fomenta potius requirunt, quam obsequiū permittunt. In futurum ver, si Columnensis annuerit, hospitem me forsan habiturus es. Caue beneficio, & gratia, meritum atque adeò desiderium meum superare. Quod enim imprudentia peccatur, munificentia non excusatur. Vale, Auinione. Salutis 1369. 12. Cal. April.

DE PETRARCHÆ ORTHOGRAPHIA.

*Perillustri ac Eruditissimo Viro Fortunio Liceto, in celeberrimo
Gym. Bonon. Philos. Professori Eminentissimo Jacobus Philippus
Tomasinus Aemilianus Praefat. S. P.*

QUUM vitam Francisci Petrarchæ priuatis studiorum
meorū delicijs conscriptam, eruditorum amicorū
suasus felici Numine Em. Card. Io. Francisco
ex Comitibus Guidijs a Balneo aliquot ab hinc annis
destinassent, ut nostri moris est, omnibus doctis & am-
icis Viris expendendam exhibui. Eam quum ultro sedu-
loque perlustrassent, non temnenda inter eos quæ ratio
exorta fuit, qua ex causa Poetæ cognomen aspiratione
produxerim. Nec defuere, qui rationibus speciose
prolatis utriusque partis patrocinium susceperent. Erudi-
tam ingeniorum contentionem etiam in tantilla re
monumentis tradere æquum duxi, ne interpretamen-
ta, literatorum amicorum quibus mea studia & labores
perpetuo dicaui, ingrata obliuione pereant. In quorum
numero quoniam Te nemo prior, tuum, mi Licete, heu
arbitrium compello, ut quænam mea erga mutua in
me beneuolentiam, atque in primis aduersus tua in rem
literariam præclara merita sit voluntas, posteritati li-
quido constet.

Petrarchæ nullam conuenire aspirationem, in primis
censuit Vir Candidissimus Laurentius Pignorius, heu
quondam nostræ Urbis decus, & in antiquis monumen-
tis euoluendis ac interpretandis oculatissimus, in scrip-
tioni sepulcri Petrarchæ in municipio Patauino Arqua-
da innixus: ubi in marmore legitur:

Frigida Francisci lapis hic tegit ossa Petrarce.

Itemque in Epigrammate ad domum Arquadianam. In-
numera prætereo loca, quibus abunde constat, quid ipsi
fuerit animi. Pignorio accessit æui nostri lumen Anto-
nius

nus Quærens, dictionis castimonia cum elegantissimis veterum conferendus poeta. Nec desunt, qui suffragantur ipsis non infimi pompis eruditi complures.

Quod vero saluo amicitia iure a viris Magnis dissentiens aspirationem malim, inter cetera occurrebat illud quod lingue Atticæ exemplo H. Hetruscis admodum frequens deprehenderem. Quamvis enim non ignorem H non esse veram literam; spiritum nihilominus agnosco, quo multæ voces firmantur & roborantur; & cuius in Hetrusco idiomate triplex usus. Præterquam enim quod ex quorundam sententia literæ vices suppleat, non solum aspirationi seruit, sed etiam dictionis loco adhibetur. Huic Benedicti Bonmatthei Introductionis ad linguam Hetruscam Tract. 3. cap. 5. merito præiuit Gellius lib. 2. cap. 3. *H literam, inquit, siue illam spiritum magis quam literam dici oportet, inferebant eam veteres nostri plerisque vocibus verborum firmandis roborandisque, ut sonus earum esset viridior, vegetiorque.* Idque vel Petrarcha pronunciatione sui nominis Hetruscis familiari satis manifestat. Iure quidem Gaspar Scioppius in libello MS. de natura historię luce digno carpit Arrium Catullianum, qui *Chommoda* dicebat pro *Commoda*. qui barbarissimus est Hetruscis maximeque Florentinis hodie sollennis. Idem quoque Arrius *Hinsidias* dicebat pro *Insidias*: diuersa Italorum consuetudine æque barbara, dum nostris temporibus *Hortus*, non aliter quam *Ortus* profertur.

Elementum porro istud Latinis aspiratio dicitur; cuius potestas nulla, nisi quod sonum auget illius vocalis seu consonantis, cui adhæret. Nonnunquam tamen consonantis loco reperitur, veluti apud Catullum. Sententiam meam tuebantur eruditionis multisciæ ac Romanæ vetustatis perquam studiosi plures, inter quos olim Musarum nostrarum columen Felix Osius, Artis Oratoriæ in Gymnasio Patauino publicus Interpres, Io. Rhodius

Rhodius Danus, Gabriel Naudæus Gallus, Ioannes Argolus, arctissima necessitudine nobis iuncti: qui H semper addendum censuere, ubi vocis origo, significatio, & euphonia id postularet. Hac ratione Charisius lib. 1. *Arena* gratius *Harena*, quod hæreat; & *Arena*, quod areat. Gratius enim cum aspiratione sonat. Mario etiam Victorino Artis Grammaticæ lib. 1. placuit *Harena*. Accedit demum V. C. Gerardi Vossii iudicium, qui *Petrarcha* scribendum existimat, non *Petrarca*. Priscis hercle scriptoribus *Haue* pro *Aue* usurpatum Cuiacii iudicio doctuit Is. Casaubonus ad Trebellium Pollionem. Librarii tamen olim hanc aspirationis notam non usque studiosè obseruauerunt. Inde vetustis etiam inscriptionibus YGIA & HYGIA exstat. Nimirum H. literam nunc abiiciebāt nunc præmittebant syllabis. Cuius tamen ommissio in libris MS. posterioris æui crimen est, ut ut Iul. Scaliger de causis linguæ Latinæ cap. 45. affirmat Latinos spreuisse illam asperitatem, nec auditum eius sonum se puero. Ceterum, ne alienis insistamus, è bibliotheca Vaticana omnium totius orbis celeberrima librum Latinum numero 3195. ipsius Petrarchæ manu scriptum nostræ petitioni depromsit Urbani VIII. S. P. piæ memoriæ quondam cubicularius, Torquatus Perottus nunc Amiensis Episcopus Vatis nostri studiosissimus, cuius nomini aspiratio addita. Nec discrepat alter num. 3199. qui olim fuit Ioannis Boccacii. Pariterque ei similis tertius Petri Bembi num. 3197.

Reliquum est, pro ingēni acumine iudicii que libertate tuam, ut soles, sententiam ingenuè proferas, quod meæ aliorumq; in re dubia expectationi satis fiat. Scribam Patavii Pridie Id. Octobr. An. MDCXLIV.

*Illuſtriſſimo & Reuerendiſſimo Aemonia Praſuli
Iacobo Philippo Tomaſino Fortunius Licetus B. A.*

Eſſi non ita pridem Clariffimis Iureconſultis virio datum ſit, quod longiore diſputatione concertauerint, an vocula *Poſthumus* aspiranda foret, necne; quod viros graues non deceat in quaſtiunculis grammaticaliſ abſumere tempus, deque friuolis nugis habere ſermonem: Plato nihilominus, Philoſophus grauiffimus, integrum volumen ſub Cratyli nomine non exiguum inſtituit *de recta nominum ratione*, diligenter in eo differens de minutiffimis etiam ſyllabis, atque literulis. Immo vero ſacra pagina (a) docet ipſum Deum ſumum ſolici- a Gen. 17. tum maxime fuiſſe de mutatione ſyllabarum, & aspirationis in hominum inſignium nominibus; ac praecipſe cum aspiratione *Abraham* appellari, qui prius non aspirabatur *Abram*. Quin etiam quicquid attinet ad virum inclitum, Italiae noſtrae decus, pro vili non debet haberi; quum Ariſtoteles ipſe (b) viliorum animantium b 1. de part. c. 2. ſpeculationem puerili faſtidio deſpiciendam non eſſe dicat, quod in inſimis etiam animalibus Naturæ numen, & honeſtum, & pulchrum inſit ingenium. Quare non ab re iudicas, iſtam quaſtionem de cognomine *Petrarcha* aspirando, ſatis dignam quæ tractetur a ſene Philoſopho: proptereaque non grauabor tibi morem gerere, meaque ſenſa de propoſitis circa nominum aspiratione ingenuè libereque proferre. Profecto quum Ariſtoreli (c) nomen ſignificet indiſtincte naturam & eſſentiam c 1. phyſ. 2. 5. proprietatemque rerum, quam explicat diſtincte definitio; proinde Plato (d) ſapienter aſſeruit, non cuiuſlibet hominis eſſe rebus imponere nomina, ſed viri ſapien- d in Cratylo. tis, rerumque nominandarum conditiones intimas & proprias agnoſcentis. quod ipſe didicerat e Diuina ſcriptu-

T ra;

Gen. 2.

f lib. de non.
mutat.g li. de mundi
opificio.h l. 2. de Che-
rub.

i de Agicul.

ra; in qua legitur, Adamum, qui scientiam rerum omnium infusam à Deo possidebat, imposuisse nomina rebus conuenientia. Scribit enim Moses, (e) *Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus terra, & uniuersis volatilibus celi, adduxit eu ad Adam, ut uideret quid vocaret ea. Omne enim, quod vocauit Adam anima uiuentis, ipsum est nomen eius. Appellauitque Adam nominibus suis cuncta animantia, & uniuersa volatilia celi, & omnes bestias terra. Quam sententiam habuit & Philo dicens (f) Non literas mutas, aut uocales, aut absolute, uerba & nomina tangitur Deus. Quam produxisset stirpes usque animantes, eas ad hominem (tanquam ad ducem & rectorem, qui ab alijs ob scientiam seiunctus erat) vocauit, ut singulis propria daret nomina. omne enim, inquit, quod vocauit Adam, ipsum est nomen eius. Ergo quum integras nominum impositiones Deus usurpare dignatus non sit, eo negotio commisso viro sapienti generis humani Antistiti. & alibi: (g) *Perpulchre autem & impositio nominum assignatur primo homini; ad sapientiam enim & regnum pertinet: at ille sapiens est, suimet ipse discipulus & doctor per Dei gratiam, & insuper Rex quoque. & alio loco: (h) Reliquum vulgus hominum nomina imponit rebus, ut aliud ipsa sint, aliud sonent earum uocabula; apud Mosem uero nominum impositiones manifestissime res ipsas indicant, ut res necessario in nomen abeat sine ulla differentia. Similiter etiam alibi, (i) *Vulgus hominum rerum naturas ignorans, etiam in nominibus eis imponendis erraret oportet. Nam qui eas uelut per anatomiam considerant, facile assequuntur appellationes; qui autem res tractant confusis, non tam exquisitas. Moses uero in tanta rerum peritia, nominibus rectissimis aptissimisque & mire perspicuis uti consuevit; proinde saepe in libris rerum diuinarum inuenimus rebus conuenire nomina. Sic ergo recte Plato nominum impositionem non cuilibet assignat, sed uni viro sapienti. Speciatimque hominibus imponenda semper esse nomina pulchra decreuit apte Plato de Sapientia tractans in Theage.***

Quum

Quum autem Poetæ nostri Parentius appellaretur; autore Leonardo Aretino, & Pater ipsius *Petrarcho di Parenzo*; licet scriptor vitæ Petrarchæ Latinus, quem suspicaris esse Xicchonem Polentonem, vulgi vilioris appellatione secutus, Petrum Petraconem nominet eius patrem, & alii Petrarconem; nobiliores tamen civilioresque Petrarchum semper appellant: de quo nobiliori nomine patris Poeta sibi cognomen assumpsit primum appellari volens Franciscus Petrarchæ, moxque semper Franciscus Petrararcha; ut infra latius apparebit. Certe Petrarchæ cognomen, siue cum aspiratione pronuncietur, siue *Petrarcha* non aspiretur, pulcherrimum est, adeoque viro præstanti conveniens aptissime. Namque *Petra*, firmitatis hieroglyphicum, apud Antiquos indicabat hominem inclitum, atque Deum. Ita Pierius: (k) *Neque forte temere Romani per Iovem lapidem iurabant, apud quos futurum erat, ut vera Pietatis fundamentum ex Petra solida iaceretur: Petra enim erat Christus.* Illicoque fusiùs explicat, *Petra* notari perpetuitatem, firmitatem fœderum, firmam prosperitatem, pietatis nostræ stabilitatem, Christum Dominum, pravarum cogitationum excussionem, sensuumque carentiam; quæ singula mirifice congruunt *Petrarchæ* nostro, qui perpetuo vivet in memoriâ vimorum divinis operibus editis: firmumque fœdus inijt cum literis, & bonis moribus, in vera pietate stabilis, Christi cultor eximius in Parmensi Patauinaque Cathedrali Canonicus: procul ab se pravas cogitationes excussit in amore pudico & virgineo Lauræ suæ: prorsusque libidinis obicœnæ sensu caruit: quod ipsemet in epistola testatur, quam de vita sua scriptam reliquit, his plane verbis: *Amore acerrimo, sed unico, & honesto, in adolescentia laboravi: & diutius laborassem, nisi iam tepescentem ignem mors acerba, sed utilis, extinxisset. Libidinum me prorsus expertem dicere posse, optarem quidem; sed si dicam, mentiar; hoc secure dixerim, me quam*

k. 1. 49.

quam fervore atatis & complexionis ad id raptum, vilitatem illam tamen semper animo execratum. Mox vero ad quadragenarium annum appropinquans, dum adhuc & caloris satis esset, & virum, non solum factum illud obstaculum, sed eius memoriam omnem sic abiecti, quasi nunquam feminam aspexissem. quod inter primas felicitates meas memoro, Deo gratias agens, qui me adhuc integrum & vigentem, tam vili, & mihi semper odioso servitio liberauit. En virum *Petra* nomine dignum, non minus quam Xenocrates ille fuerit, qui quum a concumbente Phryne, Laideque pulcherrimis meretricibus ad libidinem nullis illecebris induci potuisset, audiuit (auctore (h) Laertio) lapidea statua. Sed & Franciscus Georgius (m) Venetus in Harmonia Mundi præclare demonstrat, *Petram* allegorice signare Deum Patrem, & Filium; quod Filius *Petram* se (n) dixerit, super quam ædificaturus erat Ecclesiam suam Petro, & successoribus: & a Propheta (o) dictus sit lapis angularis, reprobatus ab ædificantibus secundum carnem & sanguineum; sed ab Opifice summo positus in caput (p) anguli structuræ & ædificiū illius sacre Ierosolymæ, quæ ædificatur ex vivis (q) lapidibus. Qui fuit etiam illa (r) *Petra*, dudum a Mose percussa, a qua fluxerunt aquæ pro populo Israeliticæ gentis: nimirum aquæ doctrinæ Christianæ; qua Saluator, etiam per Mosen in ænigmate atque figuris eos erudit. Quin & Pater Deus fuit illa *Petra* Mosaica, de qua fluxit aqua Sapientiæ, nimirum Filius a Patre genitus, qui sapientia Patris appellatur. Ne multa loca nunc alia proferam ex antiquis Patribus a Laureto, Sylvarum Allegoriarum Compilatore, collecta, indicantia *Petram* assumi cōfueuisse passim pro Deo, vel homine diuino. Ceterum & alia pars cognominis *Archa*, vel *Arca*, summam dignitatem allegorice designat, qualem in Poeta nostro suspicimus. Nam in primis *Arca*, quæ fieri solet ad recondendas vestes, & ad pretiosa quæque seruanda, nobili

iam

l 4 devic. phil.
m 1. cat. ton.
7. c. 3.

• Matt. 16.

• Eſai 28. Pe-
tr. 1. c. 2. Paul.
Eph. 2.

p Psal. 117.
q Act. 4.
r Exod. 17.

iam allegoria sumitur pro viro docto, quem *Arcam sapientia*, scientia, doctrinaeque nuncupare consueuimus. Ita plane Philo: (f) *Arca, si ad mores referatur, significabit sibi ipsi propitiā, quae concepto amore modestia purgare se sciat, compefcereque brutā, elatā, & inflatā arrogantiam. Hac Arca vas est destinatum legibus. in hanc enim praecipua reconduntur, accepta dictante ipso celesti Numine. Quae pariter omnia congruunt moribus, & doctrinae Poetae nostri, qui de se scribit: (t) Senti superbiam, in alijs, non in me; & quum paruus fuerim semper, minor indicio meo fui. Scriptorum tam Latina, quam Italica dictione, tam pedibus vineta metricis, quam soluta oratione voluminum egregiorum numero multiplici, virum hunc apte vocari Petrarcham; hoc est ob soliditatem, & firmitatem, durationemque doctrinae, lapideam arcam scientiae virtutisque; nemo non videt. Cognominari potuit ergo Petrarcha, quasi lapidea arca, in quam firmissimam recondenterentur eximia virtutes animi, tutae prorsus ab omnibus externis iniuriis irae, superbiae, libidinis, & huiusmodi vitiorum aliorum omnium. Quod & alibi Philo scribit inquiring, (u) Item sacram Legum conseruatricem Arcam auro intus & extra decorauit: Magnoque Pontifici duas tradidit tunicas; unam scilicet intimam ex lino; alteram extimam, varie acupictam cum togatalari. Etenim hac aliaque eiusmodi nota sunt animi, qui in parte interiori Deo se purum castumque exhibet; exterisque in rebus, quae ad Mundum adspectabilem vitamque pertinent, integritatem ac puritatem colit. qualem in maxime fuisse Poetam Canonicum nostrum, in eius vita clare testatur tum Hieronymus Squarzacichus; tum ipsemet in epistola, quam posteritati reliquit De Origine, vita, conuersatione, & studiorum successu conscripta, sicuti nuper obseruauimus. Similiter apud (x) Lauretum, Arca Noc significat & Animam, in qua sunt variae affectuum passiones, & Sanctos viros, & religionis statum, & fabricam virtutum, & doctrinae.*

de vita Mo-
lis.

in epist. cit.

de nom. mu-
tat.

x Syl. alleg. t. 1

doctrinam in corde: & gratiam contemplationis: & Ecclesiam, & viros Ecclesiasticos, & virtutes caelestes, & cor humanum, & Sanctos Doctores, & Praesules, & mysteria: quod ex multiplici Sanctorum Patrum autoritate confirmat. Ad quæ si respexere Viri præclari, Quærengus, Pignoriisque noster; belle satis & apte Franciscum *Petrarcam* non aspiratum posuerunt; maxime si putauerint id cognominis ab ipsomet Poeta sibi formatum fuisse, deductumque voluerimus ex nomine paterno, *Petrarce*, siue *Petrarco*. Verum enimvero quia forte vir iste cognomen adeptus est, non quidem a seipso post comparatas sibi virtutes in adulta satis ætate, sed ab aliis in ipso natali suo, priusquam animi dotes ullas induisset, uti constat ex Aretino: & quia fratrem habuit germanum Cænobitam Chartusiensem, cui Franciscus ipse cognomen idem aspiratum assignat in suo testamento, non possum viris eruditis assentiri, *Petrarcam* non aspirantibus, Quos nihil mouere debuit ille versiculus insculptus monumento Poetæ nostri, cognomen id non aspirans. quia versificator ille ductus a necessitate rythmi, desinentiaque consimilis, qua versiculos duos alios immediate sequentes terminari voluit, aspirationem vel inuitus declinare coactus fuit, inscribens ei tumulo:

Frigida Francisci lapis hic tegit ossa Petrarca:

Suscipe Virgo Parens animam: Sate Virgine parce:

Fesque iam terris, cali requiescat in arce.

Namque mos eo seculo fuit, epitaphia sepulchris inscribere metris in consimilem metri consonantiam definētibz: ad quam non raro trahebatur nomina rerum, vel inuitis regulis grammaticalibus, nec omnino vitatis barbarismis, susque deque habitis genuinis vocum significationibus, at etymologiis, ut sæpius in epitaphiis antiquis mihi legere contigit. Forte Quærengi Musa mellitissima, suauitatem, aspirationes ubique fugientem, antepo-

tepo-

reponere voluit verò significari, propriæque eum etymologiae, tum orthographiae cognominis. Nobis autem in isto cognomine; *Petrarcha*, placet aspiratio tum quia frequens usus aspirationis apud Florentinos Poetæ Cōcines; tum quia tali spiritu denso voces firmitores efficiuntur, ut bene tibi Gellius adnotavit inquit, (1) *H* Gell. 2. c. 3
literum, sine illam spiritum magis quam literam dici oportet; inserebant eam veteres nostri plerisque vocibus verborum firmandis roborandisque ut sonus eorum esset viuidior vegetiorque. Atque id videntur fecisse studio, & exemplo lingua Attica. Recte quidem tibi carpit amicus Arium, qui perperam Hinfidius, & Chommoda consueverat aspirare; sed mihi multo prius Catullus eundem Arium de proposito suggillavit epigrammate (2) festiuissimo scribens.

7. v. 1082. & seqq.

Chommoda dicebat, si quando Commoda vellet

Dicere, & Hinfidius Arius Infidiat.

Et tum mirifice sperabat se esse locuturi,

Quum quantum poterat, dixerat Hinfidias.

Credo sic Mater, sic Liber auunculus eius,

Sic maternus auns dixerit, atque auia.

Hoc misso in Syriam, requierant omnibus aures,

Andibant eadem hac leniter, & leniter;

Nec sibi post illum metuebant talia verba.

Quum subito adfertur nuncius horribilis,

Ionios fluctus, post quam illuc Arius isset,

Iam non Ionios esse, sed Hionios.

Ceterum ut *Posthumus* aspirandus mihi videtur ex etymologia, qua posthumatum patrem, seu genitorem, vel autorem in lucem prodierit; ita plane censendum *Horribi* aspirari debere, quod *Hami-orta* præbeat. non enim ebs audio, qui dicunt, eum præter etymologiae rationem, ab ortu plantarum deductam, aspirari cum usu populi a doctioribus, siue quod eo spiritu denso dirimere voluerint locum genialem fructuum & olerum atque florum, a par-

a participio *Ortus*, vel a nomine quartæ declinationis: etenim priori ratione Mare, in quo pisces oriuntur infinitarum specierum, dici deberet *Ortus*, non secus ac locus, in quo stirpes oriuntur. Secunda vero ratio locum non relinquit æquiucis; quum ad nomina dirimenda sufficeret aspirationis absentia, & præsentia. Sed *Hortus* aspirate scribitur ex etymologia: quia locus est, in quo ex humo plantæ, plantarumq; fructus & flores oriuntur. Dicitur autē *Hortus* hoc est *Humi-Ortus* omnium stirpium. Quin etiam deduci potest a tempore, quo maxime sunt Horti fructuum, florumque conspicui, nimirum a pulchritudine temporis æstivi, per aspiratam a Græcis notam *Horos* indicata. Deducitur autem facile nomen *Hortus* a voce *Horos* plane significante pulchritudinem & amoenitatem æstivo tempore in Hortis præcipue spectabilem, ex florum varietate, suauolentiaq; simul & fructuum maturorum multitudine, formositate, fragrantiaque, visum, odoratum, & gustum mirifice demulcente. Quamobrem *Hortus* inde dicitur etiam Paradisus deliciarum. Quem omnes fere Classici ponunt, ubi semper æstivum tempus est, sub æquinoctiali plaga, & in locis illis maxime propinquis. Ita Straboni (a) prope Libanum, ac Hiericontem in Syria: ita Auicennæ: (b) ita D. Thomæ: (c) ita Cælio (d) Rhodigino fufus Paradisus in Orientali plaga sub æquatore, vel prope collocatur, ubi nunquam hiemis est inclemētia. Cuius verba iam apud omnes prostantia, & in suæ sententiæ confirmationem afferentia Platonem, Arrianum Historicum Philalethem, Hannonem, Eratosthenem, Polybium, Damascenum, Conciatorem, (e) & alios, non afferam. Sæt habeo sententiam hanc excoluisse quoq; tum apud Dioscoridem Marcellum, (f) afferentem, A Græcis *Paradisos* dici urbanos ac elegantiores *Hortos*; etiam si Gellius inquit, eo nomine signari viuaria, scribens, (g) *Viuaria autem, quæ nunc vulgus dicit,*

lib. 16.

lib. 1. f. 1. d. 3.

c. 1.

c. 1. p. 9. 102.

2. 2. q. 84. 3.

ad 3.

lib. 1. c. 22.

lib. 67.

lib. 3.

lib. 2. c. 20.

ait, sunt quos Paradisos Græci appellant. Vnde Xylander utramque significationem eidem voci dedit apud Plutarchum, in Artoxerxe scribentem, Ut ad diversorum quodam Regum descendit, ubi eximij erant & magnifice instructi Paradisi (vertit Xylander Horti vivariaque ferarum) quum circumiecta regio nullis arboribus vestita & nuda rigeret gelu; concessit militibus, ut ex Paradiso (Xylandro vertente, ex Hortis, atque vivarijs) arbores cederent; ac lignarentur, neque præca abstinerent, neque cupressu. Dubitantibus illis, & temperantibus, propter pulchritudinem & proceritatem arborum; correpta ipse securi, maximam & præstantissimam arborem stravit. Rhodiginus (h) tamē ad Hortum Paradisi significationem contraxit, aiens, Paradisum Græci Hortum intelligunt. Etli Constantino Portoque Pollux inquit Paradisum non Græcam vocem, sed barbaram primum extitisse. quod accepisse videtur in elegantissima sua Flora Io. Bap. Ferrarius, (i) inquit, Parco narrare Persarum Regum adibus Hortos, quos illi Paradisos vocabant, fuisse coniunctos, ut Regibus ipsi florum cura semper haberet, citato Plutarchi Artoxerxe. Sed Volaterranus vocem Paradisi reliquit intactam e Græco, dum Xenophontem in Oeconomia Cyride Lisandro memorat, Deductusq; ab eo in Paradisum, quem Sardibus habebat; quum vidisset ordinem elegantiamq; arborum in quincuncem positarum angulorumque symmetriam, & ambulationum subsequenter odorem sensisset, admiratus dixisse &c. ita senex ille Persa dictus, della Montagna, Marci Poli relatu (k) constituit Hortum amœnissimum, quem Paradisum vocabat. Ceterum in hiemali regione gelida, ubi reperit Artoxerxes Paradisos adeo floridos, & arboribus pulchris consitos, existimandum est hortorum regaliū amœnitatem vel arte, vel naturali quapiam aqua calente subtus irrigari; quemadmodum, in Aquilonari plaga narrat euenire Nicolaus Zenus Nobilis Venetus apud Ramusium (l) asserens: In Engronelandia Mænastrerium

h l. i. c. 22.

i l. i. c. 1.

k l. i. c. 23.

l T. 2. Nauig.
P. 231. B. C.

inuenit Fratrum Ordinis Prædicatorum, cum Ecclesia dicata
 Divo Thomæ, prope montem flammæ enotentem, atque æſeus, &
 Actus: ibique fons est aqua feruida, qua tum Ecclesia, tum cellæ
 Fratrum habent habitationem calidam; & in culina sine alterius
 ignis usu cuncta coquantur edulia. Suntque ibidem Horti oper-
 ti hieme, qui tali aqua irrigati non patiuntur ab algore æſtium,
 in iis regionibus sub Polo fere sitis intensissimos, quare floribus, &
 fructibus, & herbis variorum generum abundant, non secus ac
 in regionibus temperatis tempore suo. Quum igitur Paradisus
 (undecumque vox hæc habuerit originem, siue a Græ-
 cis, siue a Persis, siue ab Hebraico *Pardes*, ut aliqui vo-
 lunt) proprie sit Hortus collocatus in æstiva regione,
 floribus, & fructibus, & arboribus pulchris mirifice re-
 fertus, quorum ubertas non est nisi in tempore, seu so-
 co, & aere quomodocumque calido & æstiuo, quumque
 fructus æstiuæ, & pulchritudines & amœnitates æstivæ
 Græcis *Horos*, *Horæ* nuncupentur aspiratis nominibus;
 iâ Hortus aspirabitur inde ducta ratione prorsus ex ety-
 mologia, qua tum *Hora* pulchritudinem, atque tempus
 æstiuum maxime designat, quando sunt Horti floribus &
 fructibus mire pollentes, & amœnissimi; sicut observant
 Onomastici Latini simul & Lexicographi Græci; tum *Ho-*
raum dicitur omne genus fructuum æstiuo in aere matu-
 rum, ob pulchritudinem. Quare iam Hortus ex etymo-
 scribendus est aspirate. Num vero barbare pronuncie-
 tur ab Italis *Ortus*, a quibus recte scribitur Hortus,
 purgatarum aurium id esto iudicium, ac non ita fa-
 cile patiaris hoc tibi persuaderi. Sic igitur etymo-
 logica ratione duplici nobis Hortus aspiratur. Sed
 mihi potior est ratio prima, qua Hortus dicitur, quasi Hu-
 mo-ortis plantis a natura dicatus: consimili literarum
 mutatione, mutilationeque Cicero tractans de Natura
 (m) Deorum ait, Neptunum a nando dici, Mauortem
 quia magna verteret, atque similia plura. Sed iam de

Horto

Hortis satis. Celeberrima iam est mutatio nominis *Abram* solo aspirationis adiectu variata significatione. quae de re sic in sacro codice, (o) *Nec ultra vocabitur nomen tuum Abram, sed appellaberis Abraham; quia patrem multarum gentium constitui te.* Vbi D. Hieronymus: Dicunt Hebraei, quod Deus ex nomine suo, quod apud illos tetragramaton est, & litteram *Abram* & *Sara* addiderit. Dicebatur autem *Abram*: quod est Pater excelsus; postea dictus est *Abraham*; quod est Pater multarum; nam gentium in nomine non habetur, sed subauditur. Philo tamen aliter hanc nominis mutationem explicat; non ita forte sacro textui consonam non semel inquires; (p) *Præterea Abraham, quidam habebat in Chaldaeorum terra opinionemque, & nondum mutato nomine vocabatur Abram, homo cali erat, sublimis æthereaque natura scrutator, in effectibus eorumque causis, & id genus alijs philosophando: ex quo studio & appellationem præsentem sibi quasiuit.* *Abram* enim interpretatur Pater sublimis, nomen conveniens consideranti sublimia celestiaque intellectus, præsertim quum concreta huius natura nostra pater sit intellectus pertingens ad ætherem & ulterius. Sed quando iam seipso melior nomen mutaturus est, fit homo Dei, iuxta redditum sibi oraculum: Ego sum Deus tuus: da operam ut mihi ita approbes, & esto inculpabilis. Quod si unus totius mundi Deus, ob præstanti affectum dicitur huius viri Deus, necessario ipse quoque Dei est: Interpretatur enim *Abraham*, Pater electus soni id est intellectus, probi viri: est enim electus, purgatus, & pater vocis, quæ consonamus. &c. alibi similiter: (q) *Testatur* q. de *Abrah.* hoc etiam mutatio nominis: prius enim *Abram* vocatus, mox cepit appellari *Abraham*, unius tantum duplicatione litteræ, videlicet *A* (quum Hebræi ceteri communiter dicant *H*) sed quæ magnum quiddam significabat. *Abram* enim interpretatur Pater sublimis: *Abraham* vero, Pater electus vocis. Prius indicat virum Astrologicum & Meteorologicum, Chaldaeorum placitis tanta cura deditum, quantam solent parentes impendere suis filiis, posterius vero sapientem; nam per vocem sermo, qui profertur,

fertur, subindicatur: per patrem mens cuius principatus est: nam sermo, qui concipitur intus, naturaliter pater est, ut antiquior, ferens quæ dicenda videntur; ceterum quod additur, electus, bonitatem declarat. & alio loco pariter, (r) At enim Abram exponitur pater sublimis: Abraham autem, Pater electus soni &c. Nos quidem a Philone recipimus mutatum fuisse nomen Abram in Abraham; & primum nomen indicare Pater sublimis: at non recipimus nomine secundo signari Pater electus soni; quia reddens causam in sacro textu Deus, cur vocauerit illum Abraham, ait quia Patrem multarum gentium constituit. Neque recipere valeo mutationem nominis factam fuisse duplicatione literæ A: quia vocatus fuisset secundo nomine Abraam, ut Chanaan, sine interiectu aspirationis inter duas literas vocales postremas a a, sed quia nomini Abram non poterat post illud A secundum aspiratio solitaria poni, positum fuit A postremum, tanquam fulcrum, cui aspiratio inhaereret, dictusque fuit Abraham ex Abram, adiectu principaliter aspirationis, & secundario A regentis aspirationem. Aristoteli (✓) quoque non aspiratus Cronus est Saturnus; Chronus autem aspiratus est Tempus. Apud Latinos etiam aspiratio frequentissime mutat vocabuli significatum; nam aspirata Charitas est intensus dilectionis affectus, non aspirata Caritas est magnus annonæ defectus: aspiratus halitus est vapor, non aspiratus alitus est enutritus: aspiratum habeo est idem quod possideo, non aspiratum abeo est idem quod discedo: aspiratus Heros est Vir virtute præstantissimus, non aspiratus Eras est amor: aspirata Hora est diurni temporis particula, non aspirata Ora est margo quantitatis cuiusq; continuæ permanentis: aspiratus Halo est circulus meteorologicus circa Solem aut Lunam apparens, nõ aspiratus alo est idem quod nutritio; Hamatus cum aspiratione uncinatus est: Amatus sine aspiratione dilectus est, demumque ne plura congeram, Ara

non

non aspirata est Altare Numini sacrum, *Hara* cum aspiratione stabulum est, & caula porcorum.

De *Arena* non aspirata, quod areat, veram etymologiam sequor: sed quod aspirata dicenda sit *Harena*, quod hæreat, non ita facile dederò. quia de se siccissima materies hærendi conditionem non habet, ullam, & ubi forinsecus accepto glutine iam hæret, illico desinit esse arena, in saxum conuersa, sicuti nos edocet Aristoteles, inquit, (t) *Qui in aqua sunt lapides e forti undarum collisione fiunt. Nam primum spuma fit, mox coagulatur hac in molem, lactis unctuosum non absimilem. dum vero unda arena alliditur, congregat arena banc, veluti unctuositatem spumæ, et desiccatur illam maris siccitas cum multa salsedine; quo modo partes arena coguntur, temporeque procedente lapides fiunt. Significatio vero, quod mare per sese arenam faciat, ea est, quod terra omnes gustu dulces non sunt &c.* additque mox: *Duriorum quoque efficiens terra durities, pro facultate scilicet propria fixationis, aquæ substantiam, lutum in partes exiguas diuidit: quapropter terra mari vicina arenosa est. Sic campi, dum non habent, quod a Sole eos operiat, & ab aqua dulci procul absunt. Siccas enim Sol dulcis humiditatis partes, remanetque quod de genere terra est. Et quia Sol in eo loco non tecto persuerant, separantur lutipartes, & inde arena fit. Huius rei signum est, quod quum in huiusmodi loco in profundum foderimus, inuenimus lutum natium; & erit is arena radix, nec arena fiet, nisi per accidens. Contingit autem istud, quia motus Solis illis moretur diutius, & ab aquis dulcibus longa distantia est. Quam doctrinam experimentum comprobatur. Etenim Libyæ deserti sunt arenosa loca, sine plantis arboribusue prorsus ullis, quibus ea tellus a Sole cooperiatur, sed æstuanti Soli exposita dici potest in æstate fere perenni procul a dulcibus aquis, arenam habet maximam, ex luto factam vi Solis omni prorsus humiditate priuato. Sic ergo arena de se non hæret, omni penitus humore glutinoso destituta,*

2. de pl. c. 1.

a com. in 2.
lib. Ar. de pl.

tuta, & dum hæret, humore quopiam undecumque sibi
conquisito, non amplius, vel non adhuc est arena, sed la-
pis in mari, aut lorum etiam procul a mare in campis. Hic
mirari non desino Scaligerum, qui sic hunc Aristotelis
locum carpit, (u) *Auditis hominem, qui madrum mari nihil
habeat salis, unde condiat orationem suam. Mittam vero au-
daciam: Negare dulcibus in locis arenam reperiri: An vera fini-
mo, nullos eius terra, cuius ille sit ciuis, arenas alluere? Tam-
miserere, ne dicam uacorditer, immemor fui, mox ut in campis ir-
riguis aqua dulci scribat arenam generari. Licet autem con-
donandum sit eius ætati iuuenili, qua scripsit ea cominē-
taria, simul & eius opinioni, qua credidit hos libros de
plantis non esse genuinos Aristotelis: attamen neque
satis ostendit eos Aristotelicos non esse, neque iure car-
pit allatam Philosophi sententiam. namque primum fal-
so illi imponit, quod negauerit dulcibus in locis arenam
reperiri, negauit arenam in dulcibus fluuiis oriri fierique
posse, non in iis esse, vel circa illos, quā alluant. mihi cer-
te longe diuersum est, arenam in dulcibus fluuiis fieri
non posse; quod ait Aristoteles: & arenam in dulcibus
locis non inueniri, quā alluant fluuii, quod perperam
attribuit Aristoteli Scaliger. nam fluuii transcentes ut-
cumque per arenosa loca, possunt eam alluere, simul &
cum terra cōportare in partes longinquas, & ad margi-
num oras deponere. Deinde nec minus audacter illud
alterum imponit Aristoteli Scaliger, quod asseruerit, in
campis irriguis aqua dulci arenam generari, quum lon-
ge secus asserat Aristoteles perspicuis verbis, *in campis
arenam fieri, dum non habent, quod a Sole eos operiat, & ab aqua
dulci procul absunt. Sane campi irrigui aqua dulcis, nec ab
aqua dulci procul absunt, nec arboribus & plantis care-
re possunt, quæ ipsos operiant a Sole. Magna est vis æstus
contradicendi, quæ virum insignem impellere potuit ad
hec imponenda Philosophorum Principi. Quare iam aspi-
ratio**

ratio danda non est *Harena*, quod hareat, sed procul ab aspiratione vere dicitur *Arena* quod areat, humiditatis exors. Ceterum quod aspiratione, præter etymologiam, *gratius Harena* sonet, quam *Arena* non aspirata, id aurium purgatorium esto iudicium; mihi certe gratius *Arena* non aspirata sonare videtur quam *Harena* cum aspiratione, sicut & *Insidia* Carullo quam *Hinsidia*, pariter & non aspirata *Commoda*, quam aspirata *Chommoda*. Quod autem insuper addis de Casaubono, qui notaverit indicio Cuiacii, præcos usurpavisse aspiratum *Hæue* pro non aspirato *Aue*, non caret eruditione sua, nam observo Veteres habuisse salutorias voces alias, quibus & mane uterentur, & vesperi, qua de re Dio Cassius in Adriano scribit: Fuit & Cornelius Fronto magna autoritatis, qui in agendis causis Roma primum locum obtinebat. Hic quum vesperi a cena domum redisset, intellexissetque ex eo, cui patrocinium pollicitus erat, Principem ius reddere, veste cenatoria indutus, ut erat, in ius venit, eamque salutavit, non verbo *Salve*, qua matutina est salutatio: sed *Vale*, qua vespertina est, usus. Ita Dionem vertit Xylander: sed aliter Coelius aiens, (x) *Cenatoria vestem* dipnitida vocant Græci; unde est illud Dionis in Adriano: Cornelius, inquit, Fronto per vesperi quandoque ab cena domum repetens, officium cuidam præstaturus, en poli dipnitidi, est iudicium ingressus, ac indices ita salutavit, ut non matutino uteretur verbo *chaere*, id est *Aue*: sed vespertino *hygiæne*, quod *Salve* interpretatur. In codicibus Latinis Senatoria vestis pro Cenatoria legitur nonnunquam, sed mendose, ut liquet. Constat igitur apud antiquos aliam esse vocem salutationis matutinæ, atque vespertinæ. Quin & in congressu pariter ac in digressu variis vocibus saluatoriis utebantur. etenim congregientes amici salutant se verbis *Aue*, *Salve*; digredientes autem *Vale*, *Valete*. Sic apud (y) s. Aenci. Virgilium.

Salve Sancte parens, iterum saluete recepti

Nequic-

Nequicquam cineres, animæque umbræque paternæ.

Salutat Aeneas patrem, cui multo antea vita defuncto, nouum sepulchrale sacrificium facit, & inferius adiens terram Italiam sibi fatis promissam similiter ait, (x)

2 lib. 7. Aen.

Continuo, Salue fatis mihi debita tellus.

Vosque, ait, o fidi Troia saluete Penates:

Hic domus, hac patria est. &c.

Sed in discessu a Pallante amico defuncto salutandi verbo utitur alio dicens, (a)

2 lib. 11. Aen.

Salue æternum mihi maxime Palla,

Æternumque Vale. Nec plura effatus ad ætos

Tendebat muros, gressumque in castra ferebat.

Vbi Sernius, Varro in libris Logistoricis dicit, ideo mortuis *salue, & vale* dici, non quod valere, aut salui esse possint; sed quod ab his recedimus, eos nunquam visuri. Hinc ortum est etiam ut maledicti significationem interdum *Vale* obtineat, ut Terent. *Valeant*, qui inter nos dissidiam volunt, hoc est ita a nobis discedant, ut nunquam ad nostrum reuertantur aspectum. Ergo quum mortuis dicimus, *vale*, non etymologia consideranda est, sed consuetudo, quod nullis *vale* dicimus, nisi a quibus recedamus. Ego tamen etiam in hac mortuali salutatione locum habere reor etymologiam, quia mortuorum animæ supersunt salutis, & poenarum capaces, quum veteres, maximeq; Virgilius, posuerint Elysios campos, in quibus animæ defunctorum feliciter agebant, & inferna loca, in quibus cruciabantur. Ait enim sub Anchisæ persona filium Aeneam (b) alloquens,

6 5. Aen.

Congressus pete nate meos: non me impia namque

Tartara habent, tristesque Vmbra, sed amana paorum

Concilia, Elysiumque colo: huc casta Sybilla

Nigrarum multo pecudum te sanguine ducet.

Mortuis ergo precantes antiqui beatam sedem in Elysiis, æternum saluere, simul ac æternum valere iubebant: quod ea vita foret illis æterna, sed viuentibus amicis disce-

discedentibus valere simpliciter dicebant, quod eorum vita mortalis esset; diuque valere quoque precabantur, diuturnam incolumitatem imperantes. Verum enim vero quum in mortuorum salutatione loquerentur ex affectu magis, ob animi maiorem passionem, quam in viuorum amicorum discessu congressuque; propterea fortasse viuis non aspirabant *Aue*, sed mortuis aspirare consueverunt *Hanc*, prisci scriptores; & non solum mortuis, at etiam viuentibus, quos maiori affectu salutabant, aspirabant *Hanc*; ceteris leuiter dicebant *Aue*. Quin & mortuis dilectioribus aspirabant *Hanc*, reliquis leniter *Aue* dicebant minus animo commoti. Quod insuper adiungis de aspiratione promiscue admissa, & omissa in antiquis inscriptionibus legentibus eque YGIA, & HYGIA: cogitandum est, ne forte nomina ista Græca, quoties minutis characteribus descripta fuerint, aspirata legantur; at in maiusculis elementis posita non aspirentur, quod ille spiritus densus a Græcis affigeretur solum minusculis literis, non item maiusculis. ita scribentur *hygeia*, & YGEIA. quem morem etiam posterior ætas absque vitio seruauit in MS. & in prælo culis operibus, ut unicuique notum est. Vtrum vero spiritus aspirationis densus more Græcanico supra literam aspiratam poneretur ab antiquioribus Latinis, an inter literas H locaretur, ut recentiores efficiunt, an utroque modo fieret, non ita res euidens est. Certe Gellius tertiam postremam hanc sententiam probare videtur, inquiens, (d) *Sed quoniam abeni*

lib. 2. c. 3.

quoque exemplo usi sumus, venit nobis in memoriam, fidum optatumque multi nominis Roma Grammaticum ostendisse mihi librum Aeneidos secundum, miranda vetustatis, emptum in Siggillarijs viginti aureis, quem ipse Virgilij fuisse credebat; in quo duo isti versus quum ita scripti forent.

„ Vestibulum ante ipsum, primoq; in limine Pyrrhus
„ Exultat telis, & luce coruscat aena.

X

addi-

additum supra vidimus H literam, & athena factum. Sic in illo quoque Virgilij versu in optimis libris scriptum inuenimus,

Aut foliis undam tepidi despumat atheni.

Forte vero quum Virgilius assuetus Homeri lectioni, morem Græcanicum inopinato secutus in dictione aeni spiritus densi notam posuisset, postea correxit, Latine dictioni literam H adiiciens.

f 2 Top. c. 5.

Ceterum, ut iam post expensas abs te propositas dictiones alienas, aspirationem aut admittentes, aut respuentes, redeamus ad *Petrarcha* cognomen; nobis in eo placet aspiratio; tum quod a pluribus, ac fere omnibus accipitur. Etenim Aristoteleo decreto, (e) *Determinare* quæ oportet dicere, & quæ non. Vtile enim & ad construendum, & ad destruendum: ut quod nominationibus quidem res nuncupandum ut plures; quæ autem sunt, taliane, an non talia, non amplius attendendum ad plures; ut salubre quidem dicendum effectuum sanitatis, ceteri plures dicunt; utrum autem propositum effectuum sit sanitatis, annon, non amplius ut plures dicendum, sed ut *Medicus*. Quod etiam Cicero notauit in proposito

f 2. de Orat.

de aspiratione scribens, (f) *Quin ego ipse quum scirem ita maiores locutos esse, ut nunquam nisi in vocali, aspiratione uterentur; loquebar sic ut plures, & Ceteegos, Triumpos, & Cartaginem dicerem: aliquando, idque sero, conuicio aurium quum mihi extorta veritas esset, scientiam mihi reseruavi. Quanto magis aspirandus est Petrarcha, cui multitudo doctiorum aspirationem tribuit? Sic ergo cum pluribus Petrarcham aspirabimus. Et eo magis, quo nemo de proprii cognominis orthographia peritior esse potest, quam ipse inet Petrarcha, ut literatissimus, etenim adeo peritum esse quemque decet, vel idiotam hominem de proprio nomine, ut inter admirabilia, portentosaque reponat ipse (g) Thucydides, & ex eo (h) Lucretius, atq; (i) Galenus mortales illos, qui conualuissent e terribilissima peste Atheniensium, rerum omnium, ac suimet ipsorum ignorantiam incurrisse;*

g l. 2.

h l. 6.

i 2. de Symon.

caus. c. 7.

risse; scribente Thucydide quidem, *Nonnullos autem, quum e morbo convaluissent, & e lecto surrexissent, statim omnium peraeque rerum obliuio capiebat, nec non & seipsos, & familiares, ac necessarios suos ignorabant.* Lucretio vero,

» Vsq̃ adeo mortis metus his inceserat acer.

» Atque etiam quosdam cæpere obliuia rerum

» Cunctarum, neque se possent cognoscere ut ipsi.

Galeno autem: *Vidimus enim quosdam, qui & literas & artem omnino fuerant obliti; immo nec propria nomina meminerāt; cuiusmodi aliquid Athenis in peste accidisse memorat Thucydides: quosdam enim ex ijs, qui evaserant, & seipsos, & suos ignorasse. Iam visi sunt & propter extremum senium nonnulli similibus symptomatibus tentari.* Quum igitur oculato tuo testimonio constet, extare librum Latinum, *Petrarcha* poetæ nostri manu propria scriptum, in bibliotheca Vaticana Romæ sub numero 3195. in quo *Petrarcha* suo cognomini dederit aspirationem, quis audeat ab eo spiritum istum amovere? quis magis credat versiculo monumenti *Petrarcha* aspirationem eripienti, quam vivo digito *Petrarcha* in suo libro proprium cognomen aspiranti? Quis huic testimonio de proprio viri sani, docti, & vigentis, ullam unquam rationem undecunque petitam antepondere iam audeat? Ceterum neq. ratio deest efficax huic orthographiæ *Petrarcham* aspiranti: prima quidem, quod etiam optione data, pulchrius atque nobilius elegerit sibi cognomen vir insignis: *Petrarcha* siquidem dicitur e Græco *Petra-archi*, hoc est *Petra-Princeps*, *primariae*: quum autem allegorice *Petra* signet claros & inclitos homines, quæ princeps est atq. primaria (vox enim *archi* & *archeos* principatum, siue primatum indicat Græce) inter claros clarissimum; & inter præstantes præstantissimum virum designat. Quod cognomen ut perhonorificum, & nobilius, ita viro summo recte congruens fuit, illique placuit magis quam aspiratione carens vocabulū *Petrarca*, quod

lapideam-arcam dicit, quæ dignitate cedit *Petra-Principi* Petrarcham aspiranti. Petra namque Princeps adamas est, aut alia quævis pretiosa, præstantior quam arca lapidea. Quin etiam ex adamante si fuerit arca, debuit potius a nobilitate pretioque lapidis primarii cognominari, quam a figura lapidi ab artifice indita. nam veteres a præstantia lapidum Anulos passim Smaragdos, Adamantes vocabant, omisso Anuli vocabulo, non de figura solliciti, sed de gemma, uti constat ex Martiale, laudante

lib. 9. Epig. 11 plures Anulos amici Stellæ hoc epigrammate,

„ Sardonychas, Smaragdos, Adamantas, Iaspidas uno

„ Portat in articulo Stella, Severe, meus.

„ Multas in digitis, plures in carmine gemmas

„ Inuenies: inde est hæc, puto, culta manus.

Sed altera ratio magis propria est, quod ævo viri præcellenti cognomina desumi passim consueverunt apud Etruscos a nomine proprio Patris, ut paternum nomen facile cederet in cognomen filiorum. Ita de Dante refert Lædinus commentator in eius Vita, cuius dicta sic ad verbum Latine sonant: *Est igitur fama constans, a multis, nec exigua autoritatis, nec ignobilibus scriptoribus semper adaucta, Ex nobili familia Frangipana, quæ Romæ fuit Ordinis Senatorij, & ex qua ortum habuit Divus Ambrosius, natum fuisse Heliseum, Qui, restaurata Vrbe nostra a Carolo Magno, Florentiam venit, & posuit suum domicilium in Sexto Sancti Petri, prope Donatos, & Pazzos. A quo successores, relicto nomine Frangipanorum, denominati fuerunt Helisei: & in Republica diu floruerunt. Inter hos extitit Cacciaquida, cui desponsata fuit Virgo Ferrariensis e nobili familia Aldigheria. Quapropter unum filiorum, qui ex ipsa nati fuerant, nominavit Aldigherium. Iste, quia fuit ob suas excellentes virtutes in summa autoritate & veneratione in Republica, sicut Heliseus mutauerat nomen Frangipanorum, ita mutavit nomen Heliseorum; & ab eo dicti, fuerunt Aldigherij:*

ry. Sed postea sublata litera d, non Aldigherij, sed Aligherij nominati fuerunt. & mox: E successoribus primi Aligherij ortus fuit alter eiusdem nominis, & ab isto genitus fuit Dantes noster poeta Anno salutis MCCLX. Pariter Marsilius Ficinus audit, cognomine sumpto a Patre suo, cui nomen Ficinus erat: ut ipse () testatur in epistola dudum ad Franciscum Marrescaldum scripta. Non aliter sane Franciscus Petrarcha, centum circiter annos postea, cognominatus est, quod ex patre Petrarcha natus fuerit, vel Petrarcho Parentii filio, qui clarissimus fuit Reformationum scriba. Qua de re, præter ea quæ notasti dudum in tuo Petrarcha (i) Redinuo, locuples testimonium habemus a Squarzafigho, describente Poetæ vitam, dum ait: Fuit igitur Franciscus Petrarcha genere Hetruscus, Florentinus origine, & antiqua, & fortuna mediocri, patre Petrarcho, matre Leta. Petrarchi vero nomen aspirare consueuerunt Etrusci, ut & Græci nomina consimilia, Plutarchum, Dicæarchum, Nearchū, Polemarchum, Aristarchum, & huiusmodi cuncta, præcipue Florentini, qui supra Græcos omnes familiarissimam habent aspirationem. Demum & aspirauit in suo testamento fratris germani Petrarcha gentile cognomē, haustum ab eodem patre Petrarcho, siue Petrarcha, Franciscus ipsemet scribens manu propria ipsissima verba: Hec iure testamenti, seu alterius ultimæ voluntatis, seu quocunque alio modo melius valitura, conscripsi manu propria, Paduæ in domo Ecclesiæ, quam habito, Anno Domini MCCCCLXX. pridie Nonas Aprilis. Et Nicolaum filium quondam Ser Bertolamei, ac Nicoletum filium Ser Petri, Notarios infra scriptos rogaui, prout in eorum subscriptionibus infra scriptis continetur. Vnum addo, quod statim post transitum meum, heres meus scribat super hoc meo fratri germano Monacho Chartusiensi, qui est in Conuentu de Materino prope Massiliam, ut det sibi optionem, utrum velit centum Florenos auri, aut singulis annis quinque, vel decem, sicut sibi placet: & quod ipse elegerit, illud fiat. &c.*

* lib. 1. Epist.

i cap. 1.

Ego

Ego Franciscus Petrarcha scripsi, qui testamentum aliud fecissem, si essem dives, ut vulgus insanum putat.

Non est autem verisimile, credibileve, testamentum a *Petrarcha* manu propria conscriptum, inter eius opera nō religiosissime transcriptum fuisse, cum eadem prorsus orthographia, potissimum proprii cognominis. Itaque mihi tecum, & cum maiori numero doctorum ac eruditorum hominum, aspirandus est *PETRARCHA*.

Hæc mihi de proposito Quæsito circa vocabulorum complurium aspirationem in mentem venire, quæ chartæ committerem, tuoque iudicio subjicerem. Tu ea boni consule, meque amare ne cesses. Vale. Dabam Bononiæ, Pridie Idus Nouembri; MDCXLIV.

S Y L-

SYLLABVS

Nominum, quæ hoc in opere memorantur.

A

N icolaus Acciaiolus.	33.
Rudolphus Agricola.	36.
Ioannes Baptista Agucchia.	119.
Albertus Imperator.	185.
Albornotii Cardinalis encomium.	111.
Aldograuus pictor.	107.
Aegidius Albornatus.	120.
Hieronymus Aleander.	71.
Anna Imperatrix.	67.
Anonymus autor vita Petrarchæ MS.	18.
Anonymus Chronologia autor MS.	159.
Ludouicus Alealmus.	98.
Ludouicus Alemannus.	97.
Christophorus de Allegre.	94.
Nicolaus Alfinensis.	57.
Leo Allatius.	2. 29. 37. 40. 60.
Franciscus Alumnus.	38.
Bonifacius Amerbachius.	27.
Scipio Ammiratus.	4.
Ioannes Anchisæus Petrarchæ amicus.	57.
Ioannes Andreas I.C.	13.
Andreas vates Mantuanus Petrarchæ familiaris.	57.
Antonius Pius.	59.

Antonianus.

109.

Donatus Apennigena Grammaticus. 25. 57. 143.

Aphrodisæus. 59.

Ioannes Aretinus. 27.

Leonardus Aretinus. 7. 33. 160.

254. eius laus 36. Dialogi eiusdem MS. 21.

Ioannes, & Fidericus Aretini ex

intimis Poeta. 57.

Andreas, & Ioan. Argoli laudantur.

60. 126.

Ioannes Argolus. 248.

Arrianus. 256.

Aristoteles. 249. 260. 261.

Iosephus Aromatarius. 40.

Carolus Auantius. 127.

Anentinus. 166.

Auicenna. 256.

B

Cardinalis à Balneo. 22. 36.

246.

Barbatus Sulmonensis Petrarchæ

gratissimus. 56. 114.

Albertinus, Antonius, & Ioannes

Franciscus, Barisonus. 154.

Gaspar Barthius. 21.

109.

SYLLABVS

<i>Iuan. Bapt. Castaglianens.</i>	38.	<i>Cicero.</i>	266.	<i>Petr. charus.</i>	18.
<i>Franciscus Carrariensis Patavi-</i>		<i>Cinus Sigisbaldus l. G. Petrarcha</i>			
<i>nus Princeps.</i>	24. 179.	<i>præceptor.</i>		13.	
<i>Franciscus Carrariensis Petr. fau-</i>		<i>Celsus Cittadinus.</i>		38.	
<i>tor.</i>	145. 153. 155.	<i>Claudianus.</i>		12.	
<i>Iacobus Carrariensis Iunior Petr.</i>		<i>Claudianus Aetna.</i>		71.	
<i>Canonicatum cœcedit.</i>	53. 179.	<i>Io. Dominicus Cola ad eam Arqua-</i>			
<i>222. eundem fouet</i>	62. etiam	<i>de reparauit.</i>		119.	
<i>Franciscus.</i>	63. 149.	<i>Clemens VI.</i>	32. 53. 63. 64.		
<i>Margilina & Vbertinus Carrari-</i>		<i>Clemens IIX.</i>		109.	
<i>ses.</i>	151.	<i>Angelus Collutius.</i>		33.	
<i>Ioannes Casa.</i>	150.	<i>Collutius Poeta Petrarcha mortem</i>			
<i>Ioannes Baptista Casalius.</i>	107.	<i>descripsit.</i>		206.	
<i>Dio Cassius.</i>	263.	<i>Collutius Salutatus Florentinus.</i>			
<i>Fridericus à Castro.</i>	37.		238.		
<i>Ludovicus Castellanus.</i>	37.	<i>lea. Columna Cardinalis.</i>	15. 60.		
<i>Ioannes Cauaci.</i>	166.	<i>Aloysius Cornelius Cayri consul.</i>	7.		
<i>Guidus Cavalcante.</i>	2.	<i>Bernardinus Corius.</i>	53.		
<i>Brigida Canigiana.</i>	6.	<i>Alexis Corradinus.</i>	124.		
<i>Paula Canigiana.</i>	7.	<i>Azzo Corregius Parma Princeps.</i>			
<i>Calius Secund. Curio.</i>	27.		34.		
<i>Dominicus Calderinus.</i>	45.	<i>Iacobus Columna.</i>	15. 60. 176.		
<i>Vincentius Capellus.</i>	170.		83. 87. 216. 218. 220.		
<i>Ioannes Cauaci.</i>	162. 166.	<i>Stephanus Columna.</i>	60. 61. 177.		
<i>Philippus Canalicensis Episc.</i>	29.		188. 218. 224.		
<i>Laurentius Celsus Dux Venetus.</i>		<i>Pompeius, & Camillus Colum-</i>			
368.		<i>nenses.</i>		67. 68.	
<i>Laura Cereta. l. e. eiusdem epi-</i>		<i>Hieronymus Columna.</i>	68. 235.		
<i>scopi.</i>		<i>Ascanius Columna.</i>		2.	
<i>Henricus Chetardus.</i>	189. 104.	<i>Agapitus Columna.</i>	60. 235.		
<i>L. Chetardus.</i>	251.	<i>Ascanius Columna.</i>		235.	
<i>Sosipater Charisius.</i>	248.	<i>Canciliator Aponensis.</i>		256.	
<i>Checco Petrarcha.</i>	71.	<i>Nicolaus Contarenus Dux.</i>	169.		
<i>Checcus.</i>	104.	<i>Simonis Contareni laus.</i>	169.		

Y Mar-

S Y L L A B I V S 2

<i>Marcus Antonius Cuccinus Epif-</i>	<i>Francisci de Piano carmen heresi-</i>
<i>copus.</i>	<i>cum MS.</i>
51.	165.
<i>Jacobus Cuiacius.</i>	<i>Franciscus Floridus.</i>
248. 263.	17 21.
<i>Rinaldus Cursus.</i>	<i>Franciscinus Florentinus.</i>
37.	231.
D	<i>Nicolaus Francus.</i>
<i>Amascenus.</i>	40.
256.	<i>Francus.</i>
<i>Andreas Dandulus Dux</i>	104.
<i>Venetus eruditus.</i>	125.
68.	G
<i>Bernardinus Danielus Lucensis.</i>	<i>M Arci Antony Gabriely en-</i>
37.	<i>comium.</i>
<i>Hieronymus David sculptor.</i>	125. 127.
79.	<i>Hier. Gabriellus.</i>
118.	124.
<i>Candidus Decemher.</i>	<i>Jacobus Gaddius.</i>
142.	34. 38.
<i>Elias Deodatus.</i>	<i>Jacobus Gaffarellus.</i>
33.	34. 35.
<i>Desiderius Rot.</i>	<i>Faneta Gantelma.</i>
16.	104.
<i>Dioscorides.</i>	<i>Galenus.</i>
256.	59. 266.
<i>Otonellus Discalcius.</i>	<i>Alexander Gallus Episcopus.</i>
168.	38. 65.
<i>Ioannes Donatus Cayri consul.</i>	<i>Jacobus Gallus IC. itidem.</i>
7.	<i>id.</i>
<i>Io. Dondus Patan.</i>	<i>Spergilus Gambellatus de Partibus</i>
57.	<i>Orationis.</i>
<i>charus.</i>	73.
84. 154.	<i>Thema de Garbo de Petrarca ha-</i>
<i>Gaspard Dondus.</i>	<i>bitu iudicium. 8. Idem Poeta</i>
84. 85.	<i>amicus.</i>
<i>Ludouicus Dulcis.</i>	57.
38.	<i>Gaspard Veronensis.</i>
<i>Ioan. Durazans.</i>	57.
168.	<i>Gattari Chronicon MS. 151. 156.</i>
E	159.
<i>Odofredus Richorn.</i>	<i>Paganinus Gaudensius.</i>
100.	16.
<i>Erastosthenes.</i>	<i>Luca Gaurici laus.</i>
256.	3.
<i>Claudius Expilius.</i>	<i>Gellius.</i>
167.	247. 255. 256. 265.
F	<i>Fannius de S. Gelasio.</i>
<i>Edericus Marchio Mantua.</i>	97.
36.	<i>Macrinus de S. Geldis.</i>
<i>Flactus.</i>	104.
53.	<i>Franciscus Georgius.</i>
<i>Franciscu Bernardinus Ferra-</i>	252.
<i>rins.</i>	<i>Hercules Gionaninus.</i>
24. 34. 86.	36.
<i>Ioannes Baptista Ferrarius.</i>	<i>Andreas Gesualdus.</i>
257.	37. <i>notatur.</i>
	33.
	<i>Ioan.</i>

SYLLABVS.

Ioan. Baptista Gesualdus. 5. *Iunctinus Mathematicus.* 86.
Antonius Gigas. 213.

Gaidonus Gonzaga Adm. Dux. 82.

Ganges de Gozza. 8.
Abrahamus Galvicius. 93. 104.

Io. Gradenicus. 94. 99.

Gratia Maria de Gratijs. 87.

Gregorius XI. 63.

Grimannus Cardinalis. 71.

Grisildis Historia. 24.

Rudolphus de Gruningen alijs Agricola. 36.

Nicolaus Grudius. 98. 151.

Hierom. Gualdianus. 2. 107.

Iosephus Gualdus. 165.

Guidus Archiepiscopus. 57.

H

Anno. 256.

Abraham Haeremans. 160.

Ioannes Herold. 23.

Petri Hispani Logica MS. 73.

Ioannes de Horologio. 57. 84. 154.

Horatius. 40.

Hugo Rex Cypri. 23. 47.

Michael Hospitalius. 97.

I

Ioannes II. Rex Gall. 234.

Ildebrandinus Episcopus Patan. 61.

Bernardus Illicinius. 37.

Innocentius VI. 63. 111. 234.

Guilielmus Insulanus. 41.

Paulus Iouius. 21. 47.

L *Aelius Petrarcho Amicus.* 231. 232.

Diogenes Laertius. 252.

Christophorus Landinus. 268.

Constantinus Landus. 166.

Cury Lancellotti iudicium de Petri excutitur. 40.

Iacobus Latomus. 81.

Laureus. 252. 253.

Franciscus Leonius. 165.

Fortunius Licetus. 246.

Iustus Lipsius. 38.

Faustus Longianus. 37.

Petrus Lotichius. 18. 159.

Lucianus. 57.

Lucretius. 266.

Antonius de Luschi. 166.

Conradus Lycosthenes. 27.

M

S *Almonius Macrinus.* 99. 104.

Pandolphus Malatesta Petrarcho familiaris. 235. 61.

Maldeghemus. 104.

Manfredinus Comes. 158.

Marci Mantua in Petrarcho Annotationes. 37.

Martialis. 39. 46. 268.

Nicolaus Marcellus Dux Ven. 26.

Philippus Maria Anglus Dux Mediolanensis. 36.

Ludovicus Marsilius. 57.

Papinius Massonus. eius laus. 37.

Y

2

Fran-

SYLLABVS

Franciscus Maurocenus D. Marci	Ioannes Owenus	100.	
Procurator.	72.	Oldradus Laudensis IC.	239.
Gerardus Mercator.	78.	Antonius Olgiatus	89.
Maffala.	59.	Ioan. Olmutiensis Episc.	61.
Thomas Messanenſis.	57. 232.	Albertus Orlandus	33.
Olympius Meſſanenſis.	ibid.	Bartholomæus de Offa.	13.
Peregrinus Meſſanenſis.	ibid.	Ouidius.	86.
Pici Mirandulan. de Petr. ſenten-			
tia expenditur.	39.	P Aradinus.	104.
Dominici Molini laus.	59. 169.	Antonius Parmenſis.	32.
Henricus Molinus.	69.	Modius Parmenſis.	58.
Andreas Molinas.	ibid.	Paschaſius.	104.
Lucas Molinus.	ibid.	Lancellotus Placentinus.	57.
Franciscus Molinus D. Marci Pro-		Ioan. Paſſeratus.	100.
curator.	72.	Nicolaus Perenzonus, alias Ric-	
Gregorius Montagnana.	147.	cus Marcheſianus.	37.
Perſa della Montagna.	257.	Philippus Patra Patriarcha.	24.
Mofes.	250.	Episcopus Cauallienſis.	61.
Antonius Muretus.	28.	Iuſtina Perottade Lenis.	108. 111.
Mutinus taxatur.	40.	Andreas Perottus.	110. 112.
Mylius.	21.	Nicolaus Perottus.	110.
N		Torquati Perotti Episcopi laus.	
I oannes Nani D. Marci Procu-		64. 110.	
rator.	72.	Nicolaus Pernſinus.	104.
Michael Nauts Florentinus pictor.		Balthasar Peſcia.	241.
153.		Phauorinus.	59.
Ivan. Naucleri lapſus.	47.	Franciſci Philelphi error.	7.
Gabriel Naudens.	22. 34. 36. 248.	laus.	36.
Ioannes de Noſtradama.	42. 104.	Philolus.	103.
Ioannes & Caſar Noſtradami.	103.	Philo.	250. 253.
O		Petrus Piſtanienſis.	219.
Ocius pictor.	153.	Laurentius Pignorius.	25. 34. 100.
Abrab. Ortelius.	78.	101. 119. 125. 126. 147. 167.	
Felix Ofius.	84. 119. 247.	246. 254. eius Vita	25.

Mi-

SYLLABVS.

<i>Michael Posciantius.</i>	24.29.166.	<i>Robertus Rex Sicilie Petrarcham.</i>	
<i>Plato.</i>	249.250.256.	<i>varie ornat</i>	45.177.149. eius-
<i>Plato Petrarcha carus.</i>	249.250.	<i>dem laudes.</i>	50.65.220.234.
	256.	<i>Rolandini Chronicon MS.</i>	159.
<i>Iacobus Poggins.</i>	38.	<i>M. Ant. Romitus. IC.</i>	118.125.
<i>Xicco Polentonius.</i>	7.35.	<i>Io. Bapt. Rota.</i>	158.
<i>Philippus Portuus.</i>	167.	<i>Bernardus Ruthensis Cardinalis.</i>	
<i>Iulius Pollux.</i>	257.		61.
<i>Polybius.</i>	256.	<i>Ioannes Rhodius.</i>	24.34.91.126.
<i>Ant. Pessinus.</i>	25.244.		150.152.
<i>Antonius de Prat.</i>	94.	<i>Rufus.</i>	59.
<i>Propertius.</i>	56.	<i>Hieronymus Ruscellus.</i>	37.38.
<i>Psolomans.</i>	59.		S
<i>Gastianus à Puteo.</i>	2.107.	P <i>hilippus Sabinensis.</i>	61.
<i>Ericius Puteanus.</i>	167.	<i>Richardus de Sado.</i>	103.
	Q		107.
S <i>artorius Quadrimeas.</i>	34.	<i>Crescentius Saccardus.</i>	120.
<i>Antony Quarengi Epigram-</i>		<i>Iacobus Sadoletus.</i>	150.213.
<i>mata. 127. eiusque encomium.</i>		<i>Petrus Sagredus.</i>	170.
	247.254.	<i>Martinus Sandellius.</i>	34.119.
<i>Phonius Quarengus.</i>	113.114.	<i>Sannicius.</i>	51.
	R	<i>Odoardus Santarellus.</i>	109.
R <i>amusius Dux Parmensis.</i>		<i>Ioannes Baptista Saxius.</i>	117.
	115.	<i>Ber. Scardeonus.</i>	118.163.
<i>Philimundus Remondus.</i>	104.	<i>Sceuola Samarthanus.</i>	83.
<i>Cola Rentius Tribunus Romanus.</i>		<i>Ioannes Sauarus reprehēditur.</i>	41.
	235.	<i>Philimundus Remondus.</i>	104.
<i>Calius Rhodiginus.</i>	256.257.263	<i>Mauritius Scena.</i>	93.104.
<i>Io. Reinit excticotameon.</i>	35.160.	<i>Albertus Scaliger.</i>	36.
<i>Richardi Richardi Comm. in Petr.</i>		<i>Iulius Scaliger.</i>	20.166.248.
	37.	<i>Gaspar Scioppius.</i>	247.
<i>Guidonis Respiniani Quæstion. de</i>		<i>Scradcri Monumenta.</i>	163.
<i>Anima.</i>	73.	<i>Senucius del Bene.</i>	232.
<i>Lucas Antonius Ridalpus.</i>	38.	<i>Senucci Florentini error.</i>	45.

Fran-

SYLLABVS

Franciscus à Serico. 151.
Lombardus Sericus Petrarcha ami-
cissimus. 40. *morienti Poeta ad-*
fuit. 205. 57. 58. 151. 152.
Serius. 164. *eius in Virgilium cō-*
mentaria MS. 87.
Sigismundus Imperator. 107.
Venafus Siluanus. 4.
Ioan. Bapt. Siluaticus IC. 151.
160.
Benedictus Siluaticus. 152.
Simon Senensis pictor celebris. 102.
Petr. & Lauram pinxit. 87.
Gabriel Simeonius. 79. 94. 96. 97.
99. 104.
Simonides Petrarcha Amicus. 35.
57. 232.
Nicolaus Sigerus Homerum Lati-
ne vertit in gratiam Petrarcha.
18.
Socrates amicus Petrarcha. 57.
216. 231.
Strabo. 256.
Ioachimus Struppins. 117.
Hier. Squarciaficus. 5. 6. 9. 28.
eiusdem Lapsus. 7. 56. 142. Vi-
tam Petr. scripsit. 36. 253. 269
Eiusdem laus. 79.
Carmina. 80. 101.
Fabricius Storni. 38.
Franciscus Sturnus. 86.
Iosephus Maria Suarezius Episco-
pus Vasonen. 5. 79. 80. 101.

T

T *Aluandus Cardinal.* 19.
61.
Alexander Tassonus. 37. *exempla-*
tur. 40 86.
Benedictus Theocrenus. 104.
Iacobus August. Thuanus. 166.
Antonius Tempus. 3. 36.
Ventio de Thienis. 57.
D. Thomas. 356. 83.
Thucydides. 266.
Tibullus. 69.
Paulus Tomasius IC. 38. 119.
Ioannes Trithemius. 166.

V

V *Adianus.* 20. 78.
Aloysius Valaresius Senator
Venetis. 172.
Paulus Valdezaccus. 158.
Federicus Vbalinus. 26. 28.
Alexander Vellutellus 3. Amicus
nem & Vallem Clausam bis lu-
brat. 37. 79. 104.
Siluanus Venafus. 3.
Andrea Vendrameni Musen. 160.
Beneimendinus Venetus. 57.
Petrus Paulus Vergerius Carrariē-
sium historiographus. 35.
De Vita Petrarcha. 188.
Eiusdem de Africa & Bucolicis
Petrarcha iudicium. 27. 28.
Paulus Vergerius de Vitis Carra-
ricensium. 166.
Io. Veslingius. 7.

Ma-

SYLLABVS.

<i>Marinus Victorinus.</i>	248.	<i>Marcellus Virgilius.</i>	256.
<i>Bonzonellus de Vigilia.</i>	152. 154.	<i>Fortunatus Vlmus Abbas.</i>	72.
<i>Franc. Viduolans.</i>	38.	<i>Gerardus Vossius.</i>	5. 20.
<i>Ioannes Villanus.</i>	212.		29. 248.
<i>Philippus Villanus.</i>	36.	<i>Vrbannus V.</i>	63.
<i>Arnaldus Villanovanus MS.</i>	72.	<i>Vrbannus IIX.</i>	7. 22.
<i>Rapbael Volaterranus.</i>	257.	<i>Enluis Vrsinus.</i>	28. 87.
<i>Vincentij Speculum Historicum.</i>		<i>Iordanus Vrsus.</i>	45. 61.
78. 159.		<i>Vrsus Anguillaræ Comes.</i>	45. 46.
<i>Villanus.</i>	4.	189.	
<i>Philippus Villanus.</i>	36.		X
<i>Ludonicus Vines.</i>	17. 21. 41.	X <i>Enophon.</i>	257.
<i>Virgilius.</i>	46.	X <i>Guilielmus Xylander.</i>	257.
<i>Virgilius Petrarcha à patre concessus.</i>	14. Petr. in deliciis 18.	263.	
263. 264. 84.			Z
<i>MS. Fulvij Vrsini. Item Antonij Pirrhi.</i>	85. in bibliotheca Ambrosiana. 87. bibliotheca Papiensis.	F <i>Ranciscus Zabarella Cardinalis.</i>	113.
242.		<i>Gabriel Zamorans.</i>	57.
		<i>Martinus Zeiberns refellitur.</i>	80.
		<i>Nicolaus Zenns.</i>	257.

I N.

INDEX

RERVM ET VERBORVM

MEMORABILIVM.

A

A Bram, & Abraham. 249. 259.
260.
Abacus Petrarchæ. 126.
Alborum factio. 6.
Africa Petrarchæ. 26. 47. 65. 177.
178. 182. 189. 199. 201. 205.
expenditur. 183. 221. 237.
Roberto Siciliæ Regi defuncto nū-
cupata. 219. 220.
Aldigherii. Aligherii. 268.
Amicitia studium. 54.
Amoris vis. 82.
Amoris senilis tedium 57.
Ancisa. 5. 12. 214.
Anguillarum Comites. 48. 61.
Annulus Petrarchæ donatus. 51.
Annulus Petr. Barbatum imagine infi-
tus. 56.
Annulus a Petr. destinatus Io. Don-
do. 154.
Anniuersarium Petrarchæ. 147.
Alphabetum Persicum, Comanicum,
& Latinum. 73.
Antiquitatis studium. 16.
Apoplexia Petrarchæ. 9.
Aquilæ nota. 132.
Aquitania. 60.
Aretium exilii sedes Petrarchæ pa-
rentibus. 6. Petrarchæ patria. 16.
11. 160. 191.

Archium Regiæ siciliæ Neapoli. 65.
66.
Io. Aretinus Petr. opera collegit.
27.
Ludouicus Beccadellus dissertatio-
nem promittit de modo scribendi
Petrarchæ recepto. 241.
Aristotelis vera effigies. 124.
Arcæ hieroglyphica interpretatio.
252.
Arca Noe. 253.
Arena. Harena. 261.
Astrologiæ Medicinalis Compendiū
Nicolai de Paganica. 92.
Athenienses Marchiones. 234.
Arquada. 76. 116. 118. 152.
Auctoris scopus. 1. Auctor diuersus a
Ger. Vossio. 5. a Laurentio Pigno-
rio. 117. sententiam mutat. 25.
Leptologiam excusat. 125. Poetæ
additus in obscuris. 155.
Augustinum aureum. 59.
D. August. Petrarchæ in pretio. 18.
opera eius a Boccacio donata
Petrarchæ. 232.
Avinio Pontificum sedes. 12.
Auctores Petrarchæ familiares. 17.

B

B Arberini Petrarchæ sanguine
iuncti. 7.
Barisonorum familia. 154.
Bec-

INDEX.

Beccariorum Familia.	142.	Benedicti Capelli vigilantia.	71.
Bergontia Familia.	113.	Capitolium Laureæ dicatum.	45.
Bibliotheca Vaticana.	2.	Carolo IV. Imp. Petrarcha notus.	
Bibliothecæ tres Petrarchæ.	71.	64. 222. 234.	
Bibliotheca Ducis à Rouere.	21.	Carolus IV. Imperator. II. sua ætate	
Bibliotheca Chalcassii.	8. 25.	litteræ florent.	20.
Bibliotheca Canonicorum Regula-		Carpentoras Civitas.	13.
rium S. Ioa. in Viridario.	36.	Cella Ab. Ioachimi Venetijs.	71.
Bibliotheca D. Marci.	71.	Cephali Solanæ lacus.	117.
Bibliotheca S. Laurentii Florentiæ.		Corona ciuica.	46.
34.		Crypta Vallis clausæ fabulosa.	
Bibliotheca Ambrosiana.	ibid.		80.
Bibliotheca Augustana.	ibid.	Cesenæ Civitatis destructio.	34.
Bibliotheca Patauina Auctoris.	37.	Characterismus Improbitalis.	169.
Bibliotheca Principis Burghesii.	51.	Canities præmatura.	201.
Bibliotheca Hispanica.	120.	Chelys Petrarchæ.	146.
Bibliotheca Barberina.	5. 79.	Chiabau.	89.
Bibliotheca Dominicanorum.	103.	Chronus, & Cronus.	260.
Bibliotheca Ticinensis à Galeacio		Ciceronis Epistolæ ad Atticum. MS.	
Vicecomite instituta.	62.	71.	
Boccaccius agrestis.	2.	Ciceronis libri à Petrarca inuenti.	
Boccaccii effigies. 2. iudicium de		197. eiusdem Epistolæ ab ipso in	
operibus Petr. 22. de Africa.		ordinem redactæ. 197. De Gloria	
23. 28.		libri à Petrarca in Germania pe-	
Boccaccius Petr. percharus. 56. 153.		perti.	203. 239.
231. 232.		Clemens VI. 32. 53. Petrarchæ Ca-	
Boccaccii de Petrarcha iudicium.		nonicatum concedit.	64.
165.		Cleopatæ effigies.	124.
De Boccaccii Decamerone Petrar-		Cœcus Grammaticus Petrarcham	
chæ iudicium.	240.	quærit.	200. 236.
Breuiarium Petrarchæ.	147.	Codices in saxa & puluerem mutati.	
Marci Brusci poetæ mater.	42.	72.	
Bucotica Petrarchæ.	28.	Conchæ margaritifera in Germa-	
		nia.	117.
C		Io. Columna Cardinalis.	15. 60.
		Iacobus Columna Epil. Lombarien-	
Canities Petrarchæ præcox. 9.		sis.	15. 60.
Canonicorum Patauinorum a-		Stephanus Columna.	60.
mus.	155.	Pempeii & Canelli Columnensium	
		Z	en-

I N D E X.

encomia. 67.68.
Columnensium *Ades Petrarcham*
Laureatum excipiunt. 46.
Io. & *Iacob. Columnenses Petrar-*
chæ Mœcenates. 60. 176. 187.
 218. 220.
Hieronymi *Cardinalis Columnensis*
laus. 68. 235.
Agapitus *Columnensis.* 60. 235.
Stephanus pariter. 61. 177. 188.
 218. 224.
Stephanus Columnensis. 61. 177.
Petrus Contarenus Dux Venetæ. 36.
Cranium Petr. comatum. 169.
Cygnus Poetæ symbolum. 136.

D

Dantes, *Petrarcha, & Boccacius*
codem ferme tempore florere.
 21. *Vitæ ipsorum a Massono de-*
scriptæ. 37. *quæ MS. in Vaticana*
bibliotheca. 165.
De Dante iudicium Petrarchæ. 236.
Dantis natales. 269. *vita autore la-*
nozo Manetto. 195. *item, Leo-*
nardo Aretino. 209.
Dantis Comœdia. 232.
Dantis & Petrarchæ cōparatio. 211.
Diploma Pōtificium Petrarchæ ma-
nibus. 119.
Domus Petrarchæ. 69. 80. 120. 124.
 225. P.
In Valle Clausa. Xenodochio de-
stinata. 146.

E

Entia amnis. 178.
Effigies Petrarchæ. 1. 62. 125.
 151. 158.
Equitænci inaurati Venetiis. 61.

F

Facio *Alborum, & Nigrorum.* 4.
Florentinorum factio. 45. 195.
 207. 214.
Felis Petr. 125. 130.
Frangipani. 268.
Florentinæ Reip. discordia & Amoe-
rga Petrarcham. 93.
Florentinorum Apotheca. 165.
Fons Petrarchæ. 216. 118.
Fortuna Petr. varia. 3.
Franciscæ Petr. vitæ & obitus. 142.
Franciscola Petrarchæ filia. 142.
Franciscus nepos. 143. *eius indoles,*
& epitaphium. 144.
Nicolaus Eraneus. 36. *eius dicacitas*
punita. 40.
Franciscus I. Galliarum Rex Petr. fau-
tor. 63. 95.
Fredericus Marchio Mantuæ. 36.

G

Gabrieries. 89.
Galeacius Vicecomes Petrar-
cham consiliarii titulo insigniuit.
 53.
Gemma pro anulo. 268.
Gibellinorum factio. 93. 214.
Gonzagæ amici Petrarchæ. 235.
Gothi & Hunni Latinum cultum va-
stant. 19.
Ludovicus Gonzaga Petrarcham
inuitat. 244.
Gerardus Petrarchæ frater. 7. 125.
Ioan. Baptista Gemaldus. 5.
Gregorius XI. 63.
Cardinalis Grimannus libros do-
nat Reip. Venetæ. 71.
Grifildis Historia. 24.
Guidonus Gonzaga Mantuæ Dux
Petr.

I N D E X.

- Petr. Mecenas.** 62. 93. mors. 218. Laura virgo. *ibid.*
Guidus Archiepiscopus. 37. Sepulcrum. 105. epitaphium 94.
 223. 246. monumentum dubiæ fi-
 dei. 85. effigies. 88. 87. 125.
- H**
- H.** Aspirationis nota, eiusque usus.
 247. 248. **Laurea Corona** templi tholo ad D.
Haue pro Auc. 248. 263. 265. **Petrum Romæ** appensa. 46.
Hedera nigra Poetis dicata. 46. **Laurea Petr. oblata** 44. accepta 45.
Helisei. 268. **Laurea Cæsaribus, & Poetis com-**
D. Hieronymus Augustino postha-
bitus. 18. **Laurus.** 134.
Homeri Patria Chios. 162. **Leonelli Regis Britannia filii nup-**
Homerus Petr. charus. 18. 239. **tia.** 33. 225.
 à Nicolao Sigero donatus. 57. **De Leui Familia.** 110.
Horatius Petr. familiaris. 17. **Libertatis studium.** 11. 15.
Hugo Rex Cypri. 23. 47. **Linguae Latinae decrementum, pro-**
 gressus. 208. 209.
- I**
- I** Conologia Petrarchæ. 133. **Linternum vicus, Mediolano vici-**
Ildebrandinus Episc. Pat. 61. **nus.** 142.
Infernum pagus. 112. **Liuius Petrarchæ gratus.** 18.
Innocentius VI. 63. 111. 234. **Liuii cum Petrarchæ comparatio.** 1.
Inscriptio vetus. 52. **Literarum Fautores.** 59.
Ioachimi Abbatis cella. 71. **Ludovicus Imperator Petrarcham**
Iohannes V. Rex Gallia. 234. **arcessit.** 234.
Iordanus Vrfus. 45. 61.
- M**
- Itinerarium Cardinalis Alexandrini.**
 103. 104. **M** Agia suspicio propter Virgilii
Italiae turbæ. 111. **lectionem.** 18. 63.
Italiae prisca Prugalitas. 150. **De Marchiana ruina, MS.** 73.
De Iuris studio Petrarchæ sententia.
 13. **Manuscript. Petr.** 29.
K **Matris Petr. obitus.** 14.
Baro de Konigstein. 117. **De Medicis Petrarchæ opinio.** 42.
L **Laurentius Medicus Petrarchæ cõ-**
Abyrinthi Regii autor. 103. **paratus à Mirandulano.** 39.
Lauræ ortus. 89. 217. **pater.** 103. **Messala laudatus.** 59.
amita. 104. **encomium. ib. mores.**
 90. **pudicitia.** 92. **constantia.** 93. **Mythologiae origo, & usus.** 131.
De Laura quædam memorabilia.
Fr. Petrar. 242. **eius Poema.** 91. **Molina domus de duabus Turribus.**
 69.
Monasteriũ S. Sepulcri Venetiis. 69.
Montis Pessulani Gymnasium. 13.
Mons Silicis. 116.
- Z** 2 **Mug.**

I N D E X.

Muggollanum Cafæ prædium.	150.	Abauus.	214.
De Musis Petrarchæ iudicium.	240.	Frater vnus, foror nulla.	7.
N		Fratres bini.	227.
Nigrorum factio potentior.	6.	Filia.	142.192.228.
Nominum impositio sapientis		Nepos.	228.
est.	249.	Insignia gentilitia.	8.
Numisma Laureæ Petrarchæ.	99.	Indoles.	280.175.190.191.
160.		Temperamentum, & habitus.	8.175.
O		191.201.207.228.229.	
Oculi Augusti scintillantes.	8.	Valetudo dubia.	152.201.
Oeconomia Petrarchæ.	55.	Canities.	9.201.125.151.153.
Oratio MS. de Academia Auenio-		Morbus.	9.191.193.201.256.
nenfi.	103.	Effigies.	1.4.125.151.153.160.
P		168.235.	
Paradisus.	258.	Educatio.	14.175.176.181.183.
Bonaventura de Peraga Cardi-		193.196.	
nalis.	156.	Ingenium.	171.
Parentius Petrarcha.	36.	Memoria.	202.
Parisijs.	15.	Præceptores.	12.13.236.
Paruæ secessus Petrarchæ.	114.	Studium.	12.14.15.17.19.53.62.
Pauli Panfæ tabula.	163.	63.145.175.203.207.215. Musi-	
Patrensis Archiepiscopus Petrarchæ		cum. 146.	
amicissimus.	69.	Bibliotheca.	171.
Patauij eruditorum confessus.	115.	Autores familiares.	17.239.
Patauinæ Urbis erga Petrarcham		Librorum veterum auaritia.	202.
cultus.	54.	Lectio.	Ibid.
Petrarchæ ortus.	3.175.185.	Scribendi modus.	30.241.
Nominis ratio.	198.208.251.253.	Linguam Latinam restituit.	16.19.
254.255.267.		197.209.237.	
Orthographia	230.247.266.267	Etruscam pariter.	20.21.238.
Petrus Petraco.	2.	Soluta & ligata oratione excelluit.	
Petraccius.	104.	198.210.237.	
Parentes.	185.195.251.	Scripta.	23.24.182.188.193.204.
Eorum obitus.	14.185.195.207.	pleraque Latina.	28.
214.228.		qui digesta.	27.
Patria.	3.5.6.7.160.175.185.195.	Censura in sua scripta.	28.
207.		Opera medica.	34.
Herolicopus.	8.	Notæ in Columellam.	ibid.
Anus.	7.	Epistolæ in ordinem redactæ.	197.
		204.	Epi.

I N D E X.

Epistola ad Ludovicum Gőzagam.	Ieiunium, & Vigiliae.	181. 192.
245.	202. 229.	
Opera laudata. 35. eorumque Inter-	Vestitus.	150. 231.
pretes.	Familia eius domestica.	56. 192.
Opera inedita.	Domus Patauii.	158.
34.	Venetiis.	225.
Locus eiusdem emendatus.	Arquadae.	226.
5.	Felis. Abacus. Sedile. Scyphus.	
MS. in bibliotheca Vaticana. 2.	225.	
29. 248.	Patroni.	61. 62. 179. 187.
Reipublicę Venetę donata. 70. 72.	Intimi.	57.
Epicedium matri scriptum.	Aemuli.	18. 178. 221. 236.
243.	Petrarcha Magię postulatus.	191.
Mores. 10. 175. 181. 186. 191. 192.	& Hęreseos.	235.
201. 210. 219. 230. 231. 240. 253.	Defensio ipsius.	41.
Libertatis amor.	Honores.	53. 188. 191. 198. 209. 206
11.	234. à Patria habiti.	6. 225.
Veritatis studium, & philosophandi	Laurea triplex.	45. 177. 188. 189.
libertas.	190. 200. 209.	
15.	quingentis nummis aureis ac py-	
Solitudo, & otium literarium.	rope aucta.	51.
221.	eius priuilegium.	33. 47.
Modestia.	Poeseos & Historię laurea.	45. 190.
53. 230. 238.	Petrarcha ciuibus Patauinis adscri-	
Innocentia.	ptus. 3. item Romanis.	190.
29.	Principibus operam nauauit.	11.
Pietas.	Aulę pertęsus.	199.
143. 153. 246.	Pontifici ab epistolis desideratus.	
Castimonia.	19. 64.	
180. 192.	Galeacio Vicecomiti à consilijs.	62.
Fortitudo.	Legatus.	199.
54.	Canonicus Cauallienfis.	64.
Liberalitas in egenos.	& Lomberienfis.	ibid.
153.	178. 230. item Patauinus.	3.
Amicitia, & Hospitalitas.	Archidiaconus Parmensis.	53. 190.
55. 181.	Testamentum.	158. 269.
192. 231. 234. 235.	Legata.	147. 153.
Aliis sua poemata vulganda largi-	Obitus.	154. 179. 193. 205. 216.
tur.	Funus.	54. 155. 156. 226.
239.	Epi	
Honorum contemptus cum verę glo-		
rię auditate.		
43. 180.		
Amor.		
82. 92. 216. 218. 240.		
Odium in Medicos.		
191. 192. 239.		
in Astrologos.		
239.		
in Auerrhois sectatores.		
ibid.		
Tonitruī auersatio.		
180.		
Fortuna tenuis.		
209. 228.		
Exilium.		
6.		
Peregrinatio.		
11. 12. 15. 42. 177. 179		
187. 190. 197. 200. 218. 222. 223.		
Periculum ab aquis.		
11. 225.		
Victus.		
10. 180. 181. 192. 202. 220.		

I N D E X.

E pitaphium.	158.179.193.	I ngulacœ.	58.
Defuncti coma.	169. amictus. ibid.	Solana lacus.	117.
Vita ab alijs descripta.	5.18.27.33.	Somnium Petrarchæ de Episcopi	
Elogium.	1.3.160.162.163.194.	Columnæ obitu.	221.
Pontifices, quibus Petrarcha inno-		Sorgia fons.	77.177.204.
tuit.	60.	T	
Poetarum lapsus licentiæ datur.	41.	T Eleælina.	151.
Eorumdem neglectus.	49.	Theodosij tempora.	39.
coronatio obsoleta.	ibid.	Triumphus Poetici Petrarchæ.	131.
Q		Turritæ Urbis Italiae.	151.
S Artorii Quadrimeni commenta-		V	
ria MS. in Petrarcham.	37.	V Allis Clausæ Topographia.	77.
R		descriptio.	77.177.188.
R Hodigium.	159.	Petri della Valle Codex in Vatic.	33.
Roma quid Petrarchæ.	42.	Vasconia.	15.
Lutetiæ præposita.	44.	In Vaticana Bibliotheca plura Pe-	
S		trarchæ opera servantur.	29.36.
S Acrum Petrarchæ Anniversariû		Venetæ Reip. affectus in Petr.	69.
Patauii celebratur.	147.	Veneti Duces Petr. Meecenates.	ib.
Sadoniæ gentis insignia.	103.	Veneti iudi.	ibid.
Saxoferrati Castrum.	111.	Gaspar Veronensis militiæ Præfe-	
Salutationis formula.	263.	ctus.	62.
Scyphus Petrarchæ.	153.	Galeacius Vicecomes.	9.
Seneca Petrarchæ charus.	18. Sene-	Archiepiscopus Mediolanensis.	
cæ Vita.	25.	224.225.	
Scaligeri Veronæ Domini Petr. fau-		Galeacius & Lucchinus Vicecomi-	
tores.	62.179.	tes Mediol.	62.
Sedile Petrarchæ.	125.	Vindiciæ Petrarchæ.	39.
Senatus Veneti encomium.	169.	Violantis Nuptiæ.	53.
Sentus animo infensi.	136.	Visiones Petrarchæ.	132.
Senucci epistola supposititia.	221.	Venetæ urbis laus.	69.
Servi in Virgilium commentaria		B. Virginis effigies artificiosa.	252.
MS.	40.87.	X	
De Sidonio Petrarchæ sententia.	41.	X Enocratis castimonia.	252.
Silva Plana.	76.114.178.	Xenodochium à Petrarcha cre-	
Solitudinis encomium.	56.75. amor	ctum.	80.147.

F I N I S.

Errata grauiora sic restituantur.

Pag. 3. difficultatis. 5. Historicæ 7. sermone Ibid. 15. obambulandi: 17. permiffum: 22. Atq; in Panegyrica. inftaurationem. 24. capefcenda 25. I. Chalafii 27. *pater aliquis* 39. fua 40. fategerunt. noftri 42. pollicitos, 50. *Poeticam* 58. Bononienfis, 73. Spectare 78. meminit eius 79. delineationem. Epifcopi 100. *fecit finit.* 112. *fcripfi*, Cap. XIX. 113. *poftique* 116. Cap. XX 131. Cap. XXI. & fic porro feruata numeri ferie ulque ad finem. 118. magni nominis. 119. PETRARCHÆ 150. *de feno* 162. nufquam 167. Gratianopolitana: 185. Ancifa 186. feponeret. autem 193. itinerarium. 246. interpretamenta literatorum 254. micorum, 254. atque etymologiis.

In fyllabo Nominum addatur.

Borſius Dux Acheſtinus. 27.

